



وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
سازمان اسناد و اطلاعات ملی ایران

مجموعه‌سازی مشارکتی

راهنمای عملی برای کتابخانه شما



جیمز بورگت
جان هار
لیندا ال. فیلیپس

ترجمه مهدی شقاقی
ویراستار حسین مختاری معمار

به نام خداوند بخشنده مهربان

مجموعه‌سازی مشارکتی

راهنمای عملی برای کتابخانه شما

جیمز بورگت، جان هار، لیندا ال. فیلیپس

ترجمه

مهدی شقاقی

ویراستاری علمی

حسین مختاری معمار



انتشار نسخه الکترونیکی رایگان توسط ایران انداک
 www.irandoc.ac.ir

سرشناسه : پرگت، جیمز، ۱۹۴۸-
 Burgett, James.
 عنوان و نام پدیدآور: مجموعه‌سازی مشارکتی: راهنمای عملی برای کتابخانه شما/ جیمز پرگت، جان هار، لیندا ال. فیلیپس: ترجمه مهدی شقاقی: به ویراستاری علمی حسین مختاری معمار.
 مشخصات نشر: تهران: چهارار: پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۱۳۸۷.
 مشخصات ظاهری: ۲۷۴ ص: مصور، جدول، نمودار.
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۵۱۹-۶۴-۹
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
 یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۶۳-۲۷۴.
 موضوع: مجموعه‌سازی تعاونی (کتابخانه‌ها)
 موضوع: کتابخانه‌ها -- مدیریت مجموعه
 موضوع: کتابخانه‌ها--همکاری
 شناسه افزوده: هار، جان ام.
 شناسه افزوده: Haar, John M
 شناسه افزوده: فیلیپس، لیندا لوسیل، ۱۹۴۷-
 شناسه افزوده: Philips, Linda L. (Linda Lucille)
 شناسه افزوده: شقاقی، مهدی، ۱۳۶۱-
 مترجم.
 شناسه افزوده: مختاری معمار، حسین، ۱۳۲۶-
 ویراستار.
 شناسه افزوده: پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران
 رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۷ ۴م۳/۱۵/۶۸۷Z
 رده‌بندی دیویی: ۰۲۵/۲۱
 شماره کتابشناسی ملی: ۱۳۱۶۶۱۸



تهران: ۸۸۸۹۹۶۸۰ - ۹۱۲۱۹۶۰۲۱۴

مجموعه‌سازی مشارکتی

جیمز پرگت، جان هار، لیندا ال. فیلیپس

ترجمه مهدی شقاقی

ویراستاری علمی: حسین مختاری معمار

صفحه‌آرایی: علم روز

ناظر فنی چاپ: مریم تفضلی

چاپ اول، ۱۳۸۸

شمارگان: ۱۱۰۰ نسخه

حق هرگونه چاپ و انتشار محفوظ است.

قیمت: ۵۵۰۰ تومان

فهرست مطالب

مقدمه	۱۱
۱. مجموعه‌سازی مشارکتی؛ نگاهی به گذشته، حال و آینده	۱۵
تأثیر فناوری	۱۶
مجموعه‌سازی و مدیریت مجموعه	۱۷
چرا مشارکت؟	۲۰
اشتراک منابع: زیر ساختی برای مجموعه‌سازی مشارکتی	۲۲
نقاط عطف در سیر تحول مجموعه‌سازی مشارکتی	۲۴
برنامه‌های ملی و بین‌المللی مجموعه‌سازی مشارکتی	۲۷
ابزارهای مجموعه‌سازی مشارکتی	۲۹
ائتلاف متشکل از انواع کتابخانه‌ها	۳۱
مجموعه‌سازی مشارکتی در کتابخانه‌های آموزشگاهی، تخصصی و عمومی	۳۳
آینده مجموعه‌سازی مشارکتی	۳۵
عصر طلایی جدید	۳۸
۲. کسی نگفت که این کار آسان است؛ موانع و مزایا	۴۳
قربانی شدن آزادی عمل	۴۵
عدم تمایل به خطرپذیری	۴۸
پیچیدگی‌های سازمانی	۵۱
موانع مالی	۵۴
وضعیت مجموعه‌سازی مشارکتی	۵۶
نتیجه‌گیری	۶۲
۳. بنیان‌ها؛ اصول مجموعه‌سازی مشارکتی	۶۷

۶۸.....	اصول مجموعه‌سازی با محوریت استفاده‌کننده
۷۱.....	اصول مجموعه‌سازی مشارکتی با محوریت کتابخانه
۷۶.....	اصول مجموعه‌سازی مشارکتی با محوریت برنامه
۷۸.....	مستندسازی اصول مجموعه‌سازی مشارکتی
۸۰.....	نتیجه‌گیری
۸۳.....	۴. وضعیت موجود؛ انواع فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی
۸۳.....	فعالیت فعلی مجموعه‌سازی مشارکتی
۸۶.....	مجموعه‌سازی مشارکتی الکترونیکی
۸۹.....	مجموعه‌سازی مشارکتی سنتی: خریدهای مشارکتی موردی
۹۱.....	فراهم‌آوری برنامه‌ریزی شده
۹۸.....	مجموعه‌سازی مشارکتی ساختار نیافته
۱۰۰.....	مدیریت مشارکتی پایاندها
۱۰۱.....	آرشیوهای مشترک
۱۰۵.....	برنامه‌های مربوط به مجموعه‌ها
۱۰۷.....	۵. پیش‌نیازها منابع مورد نیاز برای آغاز و تثبیت مجموعه‌سازی مشارکتی
۱۰۷.....	رهبری آینده‌نگر
۱۱۲.....	دستیابی کتابشناختی یکپارچه
۱۱۴.....	تحويل مدرک سریع
۱۱۸.....	محیط مجموعه‌سازی پشتیبان
۱۲۱.....	ابزارهای مدیریت اطلاعات
۱۲۷.....	۶. استراتژی ایجاد چارچوبی برای همکاری کارآمد در مجموعه‌سازی مشارکتی
۱۲۹.....	انتخاب شرکا
۱۳۳.....	تعیین رسالت و اهداف
۱۳۶.....	دستیابی به نتایج
۱۳۹.....	تبلیغ دستاوردها
۱۳۹.....	ارزیابی پیشرفت کار
۱۴۰.....	ایجاد ساختاری پایدار برای مجموعه‌سازی مشارکتی
۱۴۲.....	استفاده بهینه از نیروی انسانی
۱۴۳.....	ایجاد فرایند اجرایی

کسب حمایت مداوم.....	۱۴۴
نتیجه‌گیری.....	۱۴۵
۷. نظارت؛ مستند سازی مجموعه‌سازی مشارکتی و توافقنامه‌های قانونی.....	۱۴۹
قراردادهای غیررسمی.....	۱۵۱
قراردادهای رسمی.....	۱۵۲
مجموعه‌سازی مشارکتی ترکیبی: سطوح منطقه‌ای و ایالتی.....	۱۶۰
اجزای قراردادهای مجموعه‌سازی مشارکتی: یک سیاهه ارزیابی.....	۱۶۵
نتیجه‌گیری.....	۱۷۰
۸. سرمایه‌گذاری برای موفقیت مسائل اقتصادی مجموعه‌سازی مشارکتی.....	۱۷۵
چه میزان سرمایه‌گذاری لازم است تا تمایزی حاصل گردد؟.....	۱۸۳
استفاده از مراکز هزینه مجموعه‌سازی مشارکتی برای پی‌گیری هزینه‌ها و مزایا.....	۱۸۹
سرمایه‌گذاری در یک مشارکت.....	۱۹۶
نتیجه‌گیری.....	۱۹۸
۹. کمک رسانی؛ تبلیغ و آگاهی‌رسانی مجموعه‌سازی مشارکتی.....	۲۰۱
تبلیغ مجموعه‌سازی مشارکتی.....	۲۰۴
آگاهی‌رسانی مجموعه‌سازی مشارکتی.....	۲۱۴
نتیجه‌گیری.....	۲۲۱
۱۰. تأثیر مجموعه‌سازی مشارکتی؛ سنجش و ارزیابی.....	۲۲۵
ایجاد راهکار سنجش.....	۲۲۶
روش‌های غیررسمی سنجش و ارزیابی.....	۲۲۸
روش‌های سنجش و ارزیابی رسمی.....	۲۲۹
رویکردهای محلی کیفی و چند عاملی.....	۲۳۵
نتیجه‌گیری.....	۲۴۲
۱۱. ترویج و توسعه؛ تقویت مجموعه‌سازی مشارکتی در کتابخانه محلی.....	۲۴۷
تأمین رهبری پویا.....	۲۴۸
اثبات تعهد سازمانی.....	۲۴۹
سازماندهی کتابخانه محلی برای همکاری.....	۲۵۰
ارزیابی دوباره خط‌مشی‌ها برای ارتقاء مشارکت.....	۲۵۴
بهینه‌سازی فهرست‌های محلی برای بهبود ثمربخشی.....	۲۵۵

۲۵۶.....	ارزیابی پیشرفت کار.....
۲۵۷.....	سرمایه‌گذاری در آموزش.....
۲۵۸.....	نشان دادن مزایا از طریق کمک‌رسانی.....
۲۶۰.....	نتیجه‌گیری.....
۲۶۳.....	کتابشناسی.....

پیشگفتار مترجم

انفجار اطلاعات و افزایش بی‌سابقه حجم آن، تورم و کاهش قدرت خرید کتابخانه‌ها در اثر آن، سکون یا حتی کاهش میزان بودجه کتابخانه‌ها و بالاخره فضای محدود ساختمان هر کتابخانه برای اسکان مواد خریداری شده، دلایل عمده‌ای هستند که موجب شده حتی کتابخانه‌های بزرگ از فکر ساختن مجموعه‌ای کامل دست بکشند و در عوض، به خواسته خود از طریق راه‌اندازی انواع گوناگون شبکه‌های همکاری نائل گردیده و در ذهنیت خود، مفهوم دسترسی را جایگزین مفهوم مالکیت نمایند.

اگر در گذشته، همکاری بین کتابخانه‌ها به‌طور عام و مجموعه‌سازی تعاونی یا مشارکتی به‌طور خاص امری صرفاً مطلوب به حساب می‌آمده، امروزه با توجه به مشکلاتی که بر سر راه مجموعه‌سازی کتابخانه‌ها وجود دارد، این امر الزامی شده است و کتابداران ناچارند برای گردآوری و سازماندهی دانش‌ها و برای جلوگیری از فرار و نابودی آنها رو به سوی همکاری آورده و با تشکیل شبکه‌های همکاری به این مهم نائل آیند. از سوی دیگر، مشکلات ناشی از افزایش قیمت کتابها و پیاپی‌ها این خطر را برای کتابخانه‌ها به‌وجود آورده که نتوانند همه منابع اطلاعاتی مورد نیاز جامعه اطلاعاتی خود را فراهم آورده و از روزآمدی فاصله بگیرند. لذا، کتابداران امروزه سعی می‌کنند که با انجام همکاری در امر مجموعه‌سازی و با انعقاد قراردادهای مربوط به مدیریت مجموعه، دست به ایجاد مجموعه‌های مشارکتی بزنند.

در اینجا لازم است از استاد بزرگوارم جناب آقای حسین مختاری معمار که کار ترجمه این کتاب را بنده محول نموده و ویراستاری علمی آن را تقبل کردند و نیز جناب آقای کامبیز میربهاء که فصل اول این کتاب را به عنوان کار کلاسی ترجمه کرده بودند و در این کتاب مورد استفاده قرار گرفت، کمال تشکر را نمایم.

مهدی شقاقی

کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی

دانشگاه تهران

مقدمه

کدام حرفه است که به قدرت مشارکت در عصر اطلاعات اهمیت ندهد؟ در هر حرفه، از پزشکی گرفته تا بازرگانی، اغلب گروهی از افراد با دانش، مهارت‌ها، و رویکردهای منحصربه‌فرد برای فائق آمدن بر مشکلات مهم گرد هم می‌آیند. ساخت مجموعه‌های کتابخانه‌ای امری است که ارزش کار گروهی را دارد. صرف‌نظر از اندازه، نوع، مراجعان، یا سازمان مادر کتابخانه، کتابداران دیدگاه‌های واحدی برای مشارکت در کار فراهم‌آوری و دسترس‌پذیرسازی مواد برای استفاده‌کنندگان دارند. هنگامی که کتابداران رسالت‌ها، ساختارهای سازمانی، و مراجعان مشابهی دارند، پتانسیل بیشتری برای مشارکت وجود دارد.

در سال ۱۹۹۴ نمایندگان از دانشگاه کنتاکی و دانشگاه تنسی قراردادی امضاء کردند که «اتحادیه اطلاع‌رسانی» را به وجود آورد. دانشگاه واندربیلت در سال ۱۹۹۹ به اتحادیه پیوست. این قرارداد خاطرنشان می‌ساخت که:

«ما از دسترسی به اطلاعات به‌عنوان کلید برتری جویی در همه فعالیت‌های تحقیق و توسعه برای سازمان‌های خود پشتیبانی می‌کنیم. این قرارداد نمایانگر تعهدی رسمی برای مشارکت است که برای اهداف و مقاصد هر یک از کتابخانه‌های ما نقش محوری دارد. وجود اتحادیه‌ای در میان این سازمان‌ها دسترسی استفاده‌کنندگان کتابخانه را به منابع منطقه‌ای تقویت خواهد کرد، و متخصصان اطلاع‌رسانی را به‌طور رسمی و غیررسمی به هم پیوند خواهد داد. سه کتابخانه تحقیقاتی در یک حوزه جغرافیایی تقریباً نزدیک به هم، یعنی کتابخانه دانشگاه کنتاکی، دانشگاه تنسی، و دانشگاه واندربیلت می‌توانند مجموعه‌ها و

خدمات خود را از طریق یک برنامه جاری و مداوم مشارکت، توسعه دهند.»

ما، به‌عنوان رهبران مجموعه‌سازی در این کتابخانه‌ها، برای توسعه روابط و پیگیری برنامه‌ها به‌منظور مُحقق ساختن چشم‌اندازی که مدیران کتابخانه‌ها و مدیران دانشگاه‌هایمان در قرارداد عنوان کردند متعهد هستیم. در یک دهه گذشته ما و مسئولان قبل از ما جلساتی را برای همتایان موضوعی در مؤسسات مخصوص به خودمان برگزار کردیم، با این نتیجه که برخی از همکاران ما برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را آغاز کرده‌اند. ما کارگاه‌های آموزشی را با همراهی متخصصان شناخته شده ملی برگزار کرده‌ایم. ما یک آرشیو نشریات ادواری طراحی کرده‌ایم بنحوی که هر یک از این سه کتابخانه تعهد می‌کنند تا نسخه پشتیبانی از مجلات خاصی را نگهداری کنند تا. احياناً سایرین بتوانند آنها را از مجموعه خود خارج نمایند و مطمئن باشند که دستیابی فیزیکی به آنها از طریق یک همکار وجود دارد. ما از طریق مشترک شدن در منابع الکترونیکی به‌عنوان ائتلاف، در هزینه‌ها صرفه‌جویی کرده‌ایم و قدرت خرید خود را برای چانه‌زنی با کارگزاران مجلات ادغام نموده‌ایم.

آمادگی ما برای درگیر شدن در مجموعه‌سازی مشارکتی (سی.سی.دی) اتفاقی بود، یعنی سرجمع تأثیرات تجربه در مجموعه‌سازی، کار با استفاده‌کنندگان کتابخانه، و شرکت در مجامع حرفه‌ای موجب این آمادگی گردید. وفور متون و منابع درباره مجموعه‌سازی مشارکتی تأیید می‌کند که مادامی که کتابداران به مشارکت بها می‌دهند، به‌خاطر بسیاری از راه‌های تحقق نیافته مشارکت افسوس می‌خورند. ما از تجربه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی خود و از مطالعه متون و منابع این حوزه نتیجه می‌گیریم که کتابخانه‌ها و مراجعان آنها از سرمایه‌گذاری‌های قابل ملاحظه خود در مجموعه‌سازی مشارکتی سود برده‌اند. ما نیاز به یک ترکیب ساختار یافته و مستحکم از مسائل مجموعه‌سازی مشارکتی را که برای همه انواع کتابخانه‌ها قابل اعمال باشد، قبول داریم. راهنمایی که به‌طور نظام‌مند وارد بحث مجموعه‌سازی مشارکتی شود برای کتابداران و مدیرانی که برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را در محیط متغیر منابع چاپی و الکترونیکی مورد ملاحظه قرار می‌دهند، مفید و مورد استفاده خواهد بود.

هدف این کتاب، یکجا جمع کردن عناصر لازم برای شروع و تثبیت برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی است. ما رویکردی عملی نسبت به مسائل عمده‌ی مربوط به مجموعه‌سازی مشارکتی برای مدیران کتابخانه، کارکنان مجموعه‌سازی، و متخصصان موضوعی که می‌خواهند برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را راه‌اندازی و یا در آنها شرکت کنند، اتخاذ می‌کنیم. اولین فصل کتاب زمینه‌ای برای مجموعه‌سازی مشارکتی عرضه می‌کند که پیشرفت‌های انجام شده‌ی اخیر را خلاصه کرده و مسیرهایی را برای مشارکت در آینده پیشنهاد می‌دهد. فصل مربوط به مزایا و موانع مجموعه‌سازی مشارکتی، توجیهی برای فعالیت‌های مشارکتی ارائه می‌دهد، و فصل دیگر اصول برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی موفق اعم از سنتی یا ابتکاری را تعریف می‌کند. فصلی که به انواع فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی می‌پردازد، طیف وسیعی از راهکارهای ممکن برای استفاده از مجموعه‌سازی مشارکتی جهت تحقق اهداف مجموعه‌سازی محلی را به تصویر می‌کشد. فصل‌های مربوط به ایجاد و تثبیت ساختارهای سازمانی مجموعه‌سازی مشارکتی، گام‌های خاصی را برای تضمین کسب نتایج مثبت در طولانی مدت پیشنهاد می‌دهد. بحث مربوط به مسائل اقتصادی برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی راه‌هایی عملی در مورد بررسی هزینه‌ها و سودها ارائه می‌دهد. ارزیابی اگر چه مسئله‌ای پیچیده در عملکرد هر کتابخانه است، اما عنصر اصلی مسائل اقتصادی مجموعه‌سازی مشارکتی می‌باشد. راهکارهای اندازه‌گیری و سنجه‌گذاری که شرح خواهیم داد، می‌توانند مسئولان را به کاربردهای محلی مناسب هدایت کنند. سایر فصل‌ها در مورد تبلیغ، آگاهی‌رسانی و مسائل حقوقی است.

این کتاب می‌تواند سلسله‌وار و یا به‌عنوان مقالاتی مجزا در موضوعات خاص مطالعه شود. ما مسائل را همراه با شواهد و قرائن ارائه می‌کنیم، که این کار روال جاری را با مثال‌هایی از پروژه‌های در حال انجام به تصویر می‌کشد. کتابشناسی جامع این کتاب، منابع کلیدی برای پژوهش عمیق‌تر در مورد مجموعه‌سازی مشارکتی را یکجا گرد هم می‌آورد. اگر چه نمی‌توانیم به بسیاری از مسائل پیچیده‌ای که در بدنه امر مشارکت وجود دارد پاسخ دهیم، اما همچنان نسبت به نیروی بالقوه‌ی مجموعه‌سازی مشارکتی خوش‌بین هستیم. ما می‌دانیم که این کار نیاز

به خطر کردن دارد اما در عین حال به مزایای این کار نیز همواره تأکید داریم. ما این کتاب را به عنوان نقطه آغازی برای آن دسته از افراد ارائه می‌دهیم که در صدد ایجاد، مدیریت و ارزیابی برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی هستند. امیدواریم که همه شما در راه گسترش تجارب کتابدارانی که مشارکت را به عنوان عملکرد اصلی در برنامه‌های مجموعه‌سازی می‌پذیرند، موفق باشید.



مجموعه‌سازی مشارکتی: نگاهی به گذشته، حال و آینده

روزی که جان گاردنر^۱ فقید به طعنه گفت: «ما همه با یک سری موقعیت‌های عالی روبرو هستیم که خود را به طرز چشمگیری در قالب مشکلات حل ناشدنی مطرح ساخته‌اند»، مطمئناً در اندیشه مجموعه‌سازی مشارکتی بوده است. قابلیت تلفیق توان کتابخانه‌ها در جهت ایجاد مجموعه‌ها، فهرستگان‌ها، خدمات تحویل مدرک، نظام‌های خودکار، و اخیراً کتابخانه‌های دیجیتالی، دهه‌های متمادی است که کتابداران را به تفکری وسوسه‌انگیز واداشته است. در قرن گذشته، طرح‌های مشارکتی علی‌رغم آغازهای غلط بسیار، رویاهای بی‌فروغ، و شکست‌های تمام عیار به نتایج مثبتی دست یافتند. توصیف روند مجموعه‌سازی مشارکتی مبهم و پیچیده است، زیرا محصولات و نتایج آن به سختی قابل اندازه‌گیری بوده و نظرات مختلفی پیرامون توفیق نسبی این برنامه‌ها وجود دارد. با این همه، منافع طرح‌های مشارکتی متعدد، به ویژه طرح‌هایی که از سوی جامعه کتابخانه‌های تحقیقاتی حمایت می‌شوند، غیر قابل تردید است. اگرچه بسیاری از طرح‌های مجموعه‌سازی مشارکتی هنوز نتوانسته‌اند انتظارات کتابداران را برآورده سازند، این طرح‌ها در مجموع پیشرفت عینی و ملموسی داشته‌اند. ادوارد اوانز^۲ در درسنامه مجموعه‌سازی استاندارد خود، مجموعه‌سازی مشارکتی را جزء اصول حرفه‌ای کتابداری می‌داند. (۱) او با تخصیص یک فصل کامل به این موضوع، به اختصار انواع مجموعه‌سازی مشارکتی، منافع، موانع، مسائل و نمونه‌های آن را بیان کرده و معرفی

مختصری، هرچند تا حدودی مبهم، برای افرادی که مجموعه‌سازی مشارکتی را کاری مخاطره‌آمیز می‌دانند، ارائه می‌کند. کتابشناسی آن شامل منابع نمونه در زمینه طرح‌های مجموعه‌سازی مشارکتی در کتابخانه‌های دانشگاهی، آموزشگاهی، تخصصی، و عمومی است.

برنامه‌های رسمی مشارکت در میان همه انواع کتابخانه‌ها به‌عنوان وسیله کنترل کاهش کیفیت مجموعه‌ها و خدمات کتابخانه مورد توجه بسیار قرار گرفته‌اند. بودجه ثابت، قیمت‌های رو به تزاید مواد کتابخانه‌ای و کمبود فضا در دهه‌های اخیر در حکم انگیزه‌هایی هستند که کتابداران را به بهره‌گیری از مجموعه‌سازی و مدیریت مشارکتی سوق می‌دهند. خوشبختانه فناوری‌های قدرتمند فعلی پشتیبان مجموعه‌سازی مشارکتی بوده و راه حل‌های مناسبی را برای رفع برخی مشکلات و موانع دیرپا در امر مشارکت ارائه نموده‌اند. آینده مجموعه‌سازی مشارکتی در عصر الکترونیک روشن‌تر و درخشان‌تر به نظر می‌رسد.

تأثیر فناوری

دنیای دیجیتال تنها برای ایجاد تحول در راه‌های جستجو و بهره‌برداری از اطلاعات به وجود آمده است. کتابداران و مشتریان آنها فناوری دیجیتال را با اشتیاق و به‌گرمی پذیرفته‌اند تا با استفاده از آن از ایستگاه کاری خود به اطلاعات جهانی دست پیدا کنند. به لطف سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در منابع الکترونیکی، پایگاه‌های اطلاعاتی تمام متن تجاری جامع و قدرتمندی بر روی میز کار کتابخانه‌ها، دفاتر کار، و منازل در دسترس است. اکنون فهرست کتابخانه‌ها به انتخاب کتابداران پیوندهایی به سایت‌های اینترنتی دسترسی آزاد دارند و کتابخانه‌ها مواد چاپی منحصربه‌فرد و ارزشمند خود را با استفاده از طرح‌های پرزحمت دیجیتالی کردن در دسترس جهانیان قرار می‌دهند. علاوه بر آن، مجموعه کتابخانه محلی دسترسی راحت و مناسبی را به منابع موجود در هر نقطه از جهان امکان‌پذیر می‌سازد.

تعجبی ندارد که فعالیت مجموعه‌سازی و مدیریت آن با روند رو به تزاید اشکال دیجیتالی منابع اطلاعاتی، دستخوش تغییر شده است. پیش از دهه ۱۹۷۰

میلادی، در مجموعه‌سازی بر فراهم‌آوری منابع تأکید می‌شد، اما در سه دهه گذشته در پی برتری تعداد منابع منتشر شده بر قدرت خرید کتابخانه‌ها و ظرفیت مخازن آنها، گذر به سوی برقراری امکان دسترسی مراجعان و کاربران به منابع خود و دیگران مورد نظر بوده است. (۲) پیشرفت‌های فناوری، فرایند انتخاب محتوا را فوق‌العاده کارآمدتر ساخته است. اکنون مراحل تأیید، اشتراک، و اخذ مجوز که با باریک‌بینی همراه هستند، مجموعه‌سازی سنتی را کامل‌تر می‌کنند. کتابخانه‌ها روز به روز بر ابداع امکان دستیابی به منابع الکترونیکی افزوده و در مقابل، بر مالکیت خود بر منابع تأکید کمتری دارند. درحالی که مجموعه‌سازی سنتی بر انتخاب تک تک گزینه‌ها از میان تعداد بیشمار منابع متمرکز است، در محیط الکترونیکی، کتابداران اغلب مجموعه‌ای از منابع را انتخاب می‌کنند. این روند در مقایسه با انتخاب تک تک عناوین به زمان کمتری نیاز دارد و کتابداران را قادر می‌سازد با استفاده از وقت صرفه‌جویی شده به دیگر مسائل و مشکلات پیش روی در آینده بپردازند. (۳)

مجموعه‌سازی و مدیریت مجموعه

منابع چاپی و سایر قالب‌ها هنوز هم بخش عمده مجموعه کتابخانه‌ها را تشکیل می‌دهند. در شرایطی که سهم منابع الکترونیکی از بودجه کتابخانه‌ها رو به رشد بوده و ظرفیت ساختمان کتابخانه‌ها در حال تکمیل شدن است، خرید و نگهداری منابع چاپی ابتکار و خلاقیت قابل توجهی را می‌طلبد. کتابداران امروزه برای کسب بیشترین بهره از سرمایه صرف شده در خرید و ایجاد دسترسی به منابع، علاوه بر انتخاب منابع، به مدیریت مجموعه نیز توجه وافر دارند. همان‌گونه که در شکل ۱-۱ مشاهده می‌شود، عملکردهای مدیریت مجموعه شامل طیفی از فعالیت‌های ضروری برای ایجاد دسترسی هر چه آسان‌تر به محتوای اطلاعاتی منابع برای استفاده‌کنندگان حال و آینده است.

بنابراین مجموعه‌سازی مشارکتی در یک دید وسیع‌تر فعالیتی است در جهت مدیریت مجموعه. اگر نتایج را بین کتابخانه‌ها تقسیم کنیم، همه وظایف مندرج در جدول ۱-۱ در واقع به مشارکت ارتباط دارند. مشارکت، راهبردی است که به کتابخانه‌ها کمک می‌کند تا با بودجه محدود خود، از منابع اطلاعاتی متنوع و

وسوسه‌انگیزی که علی‌رغم کاهش قدرت خرید در دنیای اقتصاد زده امروز، روز به روز حضور بیشتری در بازار پیدا می‌کنند، بیشترین بهره را ببرند. مجموعه‌سازی مشارکتی با به‌کارگیری راهبردهای مدیریت مجموعه در دو یا چند کتابخانه، وسعت و عمق مجموعه‌های مشترک را افزایش می‌دهد.

- * مقایسه موجودی مجموعه با عناوینی با موضوعات مشخص به منظور آشنایی با انتخاب‌های جدید.
- * پیگیری و تحلیل داده‌ها به منظور تصمیم‌گیری در مورد این که آیا نسخه‌های متعدد را اضافه یا حذف کنند.
- * بازنگری مجموعه به منظور وجین مواد کم استفاده، کهنه و خارج از موضوع.
- * انتخاب و تبدیل مواد کم استفاده دارای ارزش تحقیقاتی به محل‌های ذخیره‌سازی دارای چگالی زیاد.
- * تحلیل وضعیت مجموعه و اعمال تدابیر برای حفاظت آن.
- * انتخاب مواد و دیجیتالی نمودن آنها به منظور دستیابی و حفاظت.

شکل ۱-۱ فعالیت‌های مدیریت مجموعه در قرن بیست و یکم

اگر چه مزایای مجموعه‌سازی مشارکتی (محدود کردن تهیه نسخ تکراری غیر ضروری، صرفه‌جویی در فضا، مهار هزینه‌ها) واضح و آشکار به نظر می‌رسد، تهیه طرح و اجرای یک برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی قابل اجرا امری ضروری است. آشنایی با برخی نقاط عطف در تاریخچه مجموعه‌سازی مشارکتی، درک مبانی مجموعه‌سازی مشارکتی و آگاهی از فنون اجرایی برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی، کتابداران و مدیران را در مواجهه با مسائل به‌ظاهر حل‌نشده یاری خواهد کرد. در بخش‌های بعدی، برای کمک به افرادی که دست‌اندرکار ایجاد و هدایت برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی هستند به مسائل نظری والگوهای موفق مشارکت می‌پردازیم.

این بخش به تعریف اصطلاحات مرتبط با مجموعه‌سازی مشارکتی می‌پردازد، پیشرفت‌های مهم در تاریخ مجموعه‌سازی مشارکتی را شرح می‌دهد و مسائل عمده‌ای را که دست‌اندرکاران با آنها مواجه هستند به اختصار بیان می‌کند. منابع مجموعه‌سازی مشارکتی مملو است از کتاب‌ها و مقالاتی پیرامون منطق

مجموعه‌سازی مشارکتی، شرح برنامه، الگوهای نظری، و مسائل و مشکلات مجموعه‌سازی مشارکتی. شکل ۱-۲ منابعی را نام می‌برد که مرور سریع و اجمالی بر مجموعه‌سازی مشارکتی را برای افرادی که به علت کمبود وقت امکان بررسی و کند و کاو در نوشته‌های پیشین را ندارند، امکان‌پذیر می‌سازد. این منابع با ایجاد زمینه مناسب، به همراه راهنمای حاضر که به تبیین اصول و راهبردهای لازم می‌پردازد، متخصصان را در پایه‌گذاری و پیشبرد یک برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی مناسب یاری می‌کنند.

- Branin, Joseph J. "Shifting Boundaries: Managing Research Library Collections at the Beginning of the Twenty-First Century". *Collection Management* 23, no. 4 (1998): 1-17.
- Evans, G. Edward (with the assistance of Margaret R. Zarnosky). "Cooperative collection development and resource sharing". In *Developing Library and Information Center Collections*. 4th ed., 454-87. Englewood, CO: Libraries Unlimited, 2000.
- Harloe, Bart, ed. *Guide to cooperative Collection Development*. Chicago: American Library Association, 1994.
- Hewitt, Joe A., and John S. Shipman. "Cooperative Collection Development Among Research Libraries in the Age of Networking: Report of a Survey of ARL Libraries." *Advances in Library Automation and Networking* 1 (1987): 189-232.
- International Coalition of Library Consortia (ICOLC). "About the International Coalition of Library Consortia." <http://www.library.yale.edu/consortia/> (accessed May 13, 2003).
- Johnson, Peggy, and Bonnie MacEwan, eds. *Collection Management and Development: Issues in an Electronic Era. Proceedings of the Advanced Collection Management and Development Institute, Chicago, Illinois, March 26-28, 1993*. Chicago: American Library Association, 1994.
- Kachel, Debra E. *Collection assessment and management for School Libraries: Preparing for Cooperative Collection Development*. Westport, CT: Greenwood, 1997.
- Olson, Georgine N., and Barbara McFadden Allen, eds. *Cooperative Collection Management: the Conspectus Approach*. New York: Neal-Schuman, 1994.
- Shreeves, Edward. "Is There a Future for Cooperative Collection Development in the digital Age?" *Library Trends* 45, no. 3 (Winter 1997): 373-90.
- Weber, David C. "A Century of Cooperative Programs Among Academic Libraries." *College and Research Libraries* 37, no. 3 (May 1976): 205-21.

شکل ۱-۲ مروری اجمالی بر منابع مجموعه‌سازی مشارکتی مجموعه‌سازی مشارکتی:
مشارکت در ابعاد انسانی

تعریف اولیه اما عامه‌پسند «مجموعه‌سازی مشارکتی» عبارت است از: «همکاری، هماهنگی، یا اشتراک در توسعه و مدیریت مجموعه توسط دو یا چند کتابخانه که برای این منظور توافق کرده‌اند». (۴) برخی توافق‌های مجموعه‌سازی مشارکتی بر مسائلی چون کاهش خرید نسخ تکراری، به ویژه در مورد منابع تخصصی و گران‌بها تأکید دارند. سایر طرح‌ها (احتمالاً میان گروه‌های مشارکت یکسان) به دنبال توسعه منابع هستند و ممکن است صندوق پول مشترکی برای خریدهای جدید تأسیس کنند. منظور ما از عبارت «مجموعه‌سازی مشارکتی» همکاری و مشارکت در ابعاد انسانی است. (۵) این عبارت بیانگر آن است که نگرش و تعهد کتابدار در ایجاد و راهبری برنامه موفق مجموعه‌سازی مشارکتی نقش محوری دارد. بنابراین تعریف ما از «مجموعه‌سازی مشارکتی» بدین گونه است که چند کتابخانه توسعه و مدیریت مجموعه‌های خود را با هدف ایجاد مجموعه‌های وسیع‌تر و مفیدتر نسبت به مجموعه هریک از اعضا به‌طور انفرادی، هماهنگ می‌کنند. هر گاه دو یا چند کتابخانه تصمیم بگیرند به‌طور نظام‌مند و مشترک بر روی طرح‌های مدیریت مجموعه کار کنند، در واقع یک برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی ترتیب داده‌اند. مجموعه‌سازی مشارکتی ممکن است مشوق دسترسی به کلیه منابع اعم از چاپی و دیجیتالی باشد، یا تنها بر یک حوزه، مثل دسترسی به گروهی از پایگاه‌های اطلاعاتی تأکید داشته باشد. کتابخانه‌ها می‌توانند به منظور گسترش میدان و عمق مجموعه‌های خود، یا پرداختن به مسأله خاصی مانند کمبود جا، در طرح‌های مجموعه‌سازی مشارکتی شرکت کنند.

چرا مشارکت؟

چرا برای مجموعه‌سازی مشارکت کنیم؟ کتابخانه‌ها در برنامه‌های توسعه مجموعه‌های خود منابعی را که به نظر می‌رسد مورد نیاز مشتریانشان است، خریداری می‌کنند. رشد تصاعدی اطلاعات و کمبود توان خرید کتابخانه‌ها در دهه‌های اخیر سرنوشتی محتوم را برای کتابخانه‌ها رقم زده است که هیچ کتابخانه‌ای به تنها نمی‌تواند همه انتشارات را تهیه، مدیریت و ذخیره کند، بلکه انتشارات مورد نیاز احتمالی مراجعانش را نیز نمی‌تواند تهیه نماید. کتابخانه‌های

تحقیقاتی بزرگ که با این واقعیت مواجه شده بودند برخی از اولین برنامه‌های رسمی همکاری را برای اطمینان یافتن از این که هر چیزی که انتشار می‌یابد توسط یکی از آنها تهیه خواهد شد، آغاز کردند. بسیاری از برنامه‌های دیگر مشارکت به درجاتی کمتر جاه‌طلبانه بودند، اما اهداف مشابهی در خرید مواد در حوزه‌های تکمیلی برای کاهش خرید تکراری و توسعه منابع در دسترس مراجعان داشتند.

کتابخانه‌ها همچنین می‌توانند برای دسترسی راحت‌تر به موادی که ممکن است خارج از حوزه مجموعه‌سازی خود بوده اما گاه به گاه از سوی مراجعان درخواست شود، به برنامه‌های مشارکت بپیوندند. همکاری‌های چندگانه که شامل کتابخانه‌های عمومی، دانشگاهی و تخصصی (یا ترکیبی از این کتابخانه‌ها) است، به مشتریان خود امکان می‌دهد به مجموعه‌هایی دست پیدا کنند که دارای کتاب‌های عمومی، آثار علمی، و منابع تخصصی (مثل منابع پزشکی یا مذهبی) است، درحالی که به‌طور معمول یک کتابخانه به تنهایی نمی‌تواند از عهده خرید همه این منابع برآید.

برای همکاری انگیزه‌های سیاسی نیز وجود دارد. نهادهای تأمین‌کننده مالی کتابخانه‌ها از بهره‌برداری هوشمندانه از منابع حمایت می‌کنند. چون هزینه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی به آسانی آشکار نمی‌شود، مدیران غالباً تمایل دارند منافع بالقوه را مد نظر قرار داده و از هزینه‌های آن چشم‌پوشی کنند. به هر حال، اگر نهاد تأمین‌کننده منابع مالی سرمایه خاصی تأمین کند یا برخوردی گرینشی نسبت به حمایت از مشارکت داشته باشد، کتابدار زیاده می‌تواند از چنین موقعیتی برای توسعه منابع انسانی و مادی به نفع مشتریان کتابخانه بهره‌برداری نماید.

مجموعه‌سازی مشارکتی مؤثر به هماهنگی بین سه عملکرد کتابخانه، یعنی دسترسی کتابشناختی، امانت بین کتابخانه‌ای، و مجموعه‌سازی بستگی دارد. دسترسی کتابشناختی به کاربران کتابخانه این امکان را می‌دهد که منابع در دسترس را اغلب از طریق فهرستگان‌هایی که از فهرست موجودی یک گروه از کتابخانه‌ها تشکیل شده است، بازیابی کنند. امانت بین کتابخانه‌ای (و گاهی، امانت‌گیری در محل) درخواست و تحویل منابع مورد نیاز کاربران در هریک از مؤسسات طرف مشارکت را امکان‌پذیر می‌سازد. جزء سوم، مجموعه‌سازی، بر تهیه منابع آینده، راه‌های تضمین این که مواد مورد نیاز کاربران توسط یکی از کتابخانه‌های طرف

مشارکت تهیه خواهد شد، تکیه دارد. مواد متعلق به یکی از طرف‌های مشارکت تنها در صورتی برای گروه مشارکت مفید خواهد بود که کاربر بتواند از وجود آن آگاه شده و در صورت لزوم آنها را درخواست کند. بنابراین مجموعه‌سازی در قالب یک برنامه مشارکت، به دسترسی آسان به فهرست‌های هر یک از اعضاء و ارائه مؤثر مدرک^۱ بستگی دارد.

اشتراک منابع: زیر ساختی برای مجموعه‌سازی مشارکتی

مجموعه‌سازی مشارکتی رویکردی نظام‌مند برای مجموعه‌سازی بین اعضاء گروه ارائه می‌کند. اصطلاحات/اشتراک منابع، شبکه، ابزارهای کتابشناختی^۲، و ائتلاف^۳ در مباحث مربوط به مجموعه‌سازی مشارکتی به‌طور مکرر مطرح می‌شوند. در یک تعریف دقیق‌تر،/اشتراک منابع به «دسترسی به اطلاعات کتابشناختی و تحویل مواد یک کتابخانه به کتابخانه‌های دیگر بر اساس یک موافقت‌نامه، ائتلاف، یا شبکه اطلاق می‌شود».^۴ (۶) شبکه، کتابخانه‌ها را از طریق خدمات کتابشناختی مشترک به یکدیگر پیوند می‌دهد. (۷) خدمات کتابشناختی، چون ا.سی.ال.سی^۵ یا آل.جی^۶، دسترسی پیوسته^۷ به موجودی کتابخانه‌های طرف مشارکت را همراه با خدماتی چون فهرست‌نویسی مشترک، امانت بین کتابخانه‌ای، و خرید گروهی امکان‌پذیر می‌سازد. (۸) خدمات کتابشناختی منطقه‌ای ا.سی.ال.سی، همچون نلی نت^۸ (نیوانگلند)، سالی نت^۹ (منطقه جنوب شرق)، آمیگوس^{۱۰} (منطقه جنوب غرب)، وسترن سرویسز ستر^{۱۱} (شمال غرب ایالات متحده)، ویلس (ویسکانسین)^{۱۲} مینی‌تکس^{۱۳} (مینه‌سوتا و داکوتا)، و ایلی نت^{۱۴} (ایلینویز)، بر انواع کتابخانه‌ها در اندازه‌های مختلف واقع در منطقه جغرافیایی خاص متمرکز هستند.

سرانجام، ائتلاف به این معنی است: «اجتماع دو یا چند کتابخانه که به‌طور رسمی توافق کرده‌اند با یکدیگر مشارکت و همکاری داشته باشند یا کارکردهای مشخصی را تقویت کنند. ائتلاف می‌تواند براساس منطقه جغرافیایی، نوع فعالیت، نوع مواد کتابخانه‌ای، یا موضوعی خاص تشکیل شود».^{۱۵} (۹) اسامی دیگر گروه‌های

1. on-site borrowing

4. OCLC

7. NELINET

10. Western Services Center

13. ILLINET

2. Bibliographic utility

5. RLG

8. SOLINET

11. WILS (Wisconsin)

3. consortium

6. online access

9. AMIGOS Services Inc.

12. MINITEX

اشتراک منابع عبارت است از اتحادیه^۱، مشارکت^۲، تعاونی^۳، کتابخانه دیجیتالی، و برنامه^۴. این گونه مؤسسات با اهداف و عملکردهای مشابه از یک چارچوب مشخص و یک نام مشترک گروهی تشکیل می‌شوند. نام گروهی آنها دلالت بر سازمانی دارد که بخشی از دارایی خود را برای تأمین منابع مورد نیاز مشتریان محلی خود صرف می‌کند. این دارایی‌ها ممکن است از پول نقد حاصل از دریافت حق عضویت، موجودی مجموعه، تخصص موضوعی یا فناوری، تجهیزات، نفوذ سیاسی، و نظارت مدیریتی تشکیل شده باشد. خدمات ائتلاف شامل موارد زیر است: خدمات فهرست‌نویسی مشترک، خدمات تخصصی موضوعی، انتخاب مواد، پردازش مواد، خدمات ثبت اشتراک، و خرید گروهی با تخفیف.

کتابخانه‌ها نوعاً در بیش از یک گروه اشتراک منابع شرکت می‌کنند. هر کتابخانه آموزشی گاهی ممکن است در یک شبکه ایالتی متشکل از انواع کتابخانه‌ها، و همچنین در یک ائتلاف محلی یا شهری عضو باشد. کتابخانه‌های دانشگاهی بزرگ در گروه‌های محلی و ایالتی شرکت می‌کنند و هزاران دلار بابت حق عضویت در گروه‌های ملی حمایت از پژوهش پرداخت می‌نمایند. از جمله این گروه‌های ملی مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی^۵ است که اشتراک منابع همراه با سایر فعالیت‌ها و ابتکارات را در صدر فعالیت‌های خویش قرار داده است.

برنامه‌های اشتراک منابع از طریق گسترش دسترسی به محتوا یا منابع متعلق به کتابخانه‌ها و سازمان‌های طرف اشتراک، موجب غنای مجموعه‌های هر یک از این کتابخانه‌ها و سازمان‌ها می‌شود. مجموعه‌سازی مشارکتی از طریق سازماندهی و هدایت مدیریت مجموعه در جهت ایجاد مجموعه کلان ائتلافی که در خدمت مشتریان محلی است، به اشتراک منابع می‌پردازد. کتابداران اغلب برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را در قالب و چارچوب شبکه‌ها یا ائتلاف‌های موجود اجرا می‌کنند. یا اینکه مشارکت جدیدی تشکیل داده و رابطه بین اعضای سازمان آن را به عنوان مبنایی برای طراحی پروژه‌ها و ارائه نتیجه به مشتریان و ارائه دهندگان تعیین می‌نمایند. مجموعه‌سازی مشارکتی در نقطه تلاقی مدیریت مجموعه و اشتراک منابع قرار دارد.

1. alliance
4. program

2. collaborative
5. Center for Research Libraries(CRL)

3. cooperative

نقاط عطف در سیر تحول مجموعه‌سازی مشارکتی

کتابداران ضمن اینکه ذاتاً مشارکت‌جو هستند، قرن‌ها راه‌هایی را برای اشتراک مجموعه‌های انفرادی ابداع کرده‌اند. مورخان تاریخ کتابخانه‌ها نمونه‌هایی از همکاری در قرون وسطی را ذکر می‌کنند. به هر حال، پیشینیان برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی امروزی ریشه در گردآوری فهرست موجودی کتابخانه‌ها در قرن نوزدهم دارند.^(۱۰) شرح مستند مذاکرات موافقتنامه‌های امانت محلی منابع به حدود سال ۱۸۵۱ و مشارکت‌های رسمی در امور فهرست‌نویسی تعاونی دست‌کم به سال ۱۸۷۶ برمی‌گردد.^(۱۱)

ابتکارات کتابخانه‌های تحقیقاتی

تلاش‌های فراهم‌آوری مشترک در میان کتابخانه‌های تحقیقاتی بزرگ در آغاز قرن بیستم مشارکت را فراتر از فهرست‌نویسی مشترک و امانت بین کتابخانه‌ای گسترش داد. در سال‌های ۱۹۱۳ و ۱۹۱۴ والتر لیختن اشتاین^۱، مدیر کتابخانه دانشگاه نورث وسترن^۲، از طرف دانشگاه‌های هاروارد، براون^۳، نورث وسترن، کتابخانه جان کررار^۴، و جامعه باستان‌شناسان آمریکا^۵، نه هزار جلد کتاب همراه با روزنامه و نسخ خطی را طی سفری به آمریکای جنوبی خریداری کرد.^(۱۲) در آغاز دهه ۱۹۳۰ دانشگاه کارولینای شمالی^۶ و دانشگاه دوک^۷ اعتبار ویژه‌ای را دریافت کردند تا فهرست مشترکی تهیه نموده و فراهم‌آوری کتاب را بر اساس حوزه‌های موضوعی تفکیک کنند.^(۱۳) این همکاری که تا کنون نیز ادامه دارد، با نظر رؤسای دو دانشگاه و تعهد مدیران کتابخانه‌ها برای ایجاد برنامه‌ای کارآمد در شرایطی که هیچ‌الگویی وجود نداشت، آغاز شد. رابرت داونز^۸، کتابدار دانشگاه کارولینای شمالی، و هاروی برنزکام^۹، کتابدار دانشگاه دوک و کارمندان آنها اهداف مشارکت را تعیین و اصول آن را پایه‌گذاری کردند. آنها با موفقیت حمایت اعضای هیأت علمی را جلب و کمک‌های مالی خارج از دانشگاه‌ها را برای فراهم‌آوری مواد و تهیه مداخل کتابشناختی گذشته نگر جذب کردند. بعدها دانشگاه ایالتی کارولینای شمالی نیز به ائتلاف دانشگاه‌های کارولینای شمالی، چاپل هیلز^{۱۰} و دوک پیوست و

1. Walter Lichtenstein

4. John Crerar Library

6. University of North Carolina Society

8. Robert Downs

2. Northwestern University

5. American Antiquarian Society

9. Harvie Branscomb

3. Brown University

7. Duke University

10. Chapel Hills University

در سال ۱۹۸۰ این کتابخانه‌ها «شبکه سه جانبه کتابخانه‌های تحقیقاتی»^۱ را تشکیل دادند. این گروه با عضویت دانشگاه مرکزی کارولینای شمالی بزرگ‌تر شد و هم اکنون نیز به ایجاد همگرایی تحسین برانگیز موقعیت‌ها، حمایت‌ها و نتایج مشخص این ارتباط دیرپا ادامه می‌دهد. کتابداران شبکه سه‌جانبه کتابخانه‌های تحقیقاتی هزاران منبع را به مجموعه خود افزوده و دانش حرفه‌ای خود را به طرق رسمی و غیر رسمی در مورد کاهش هزینه تهیه پایندها، ارتباط موضوعی و خدمات تحویل مدرک به اشتراک گذاشته‌اند. نزدیکی جغرافیایی کتابخانه‌ها، حمایت عالی مدیران و دریافت اعتبارات ویژه از عواملی هستند که اشتیاق و مشارکت کارکنان را برانگیخته است.

گروه‌های ملی حمایت تحقیقاتی و کتابشناختی

انجمن‌های ملی حمایت تحقیقاتی و کتابشناختی، به ویژه انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی^۲، مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی، کتابخانه کنگره آمریکا، آسی.ال.سی، و گروه کتابخانه‌های تحقیقاتی از ابتدای قرن بیستم رهبری چشمگیری در برنامه‌های مشارکت داشته‌اند.

انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی

در سال ۱۹۳۲ مدیران ۴۲ کتابخانه تحقیقاتی انجمنی را تحت نام «انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی» تأسیس کردند. هدف این انجمن ایجاد و افزایش بهره‌وری مجموعه‌های تحقیقاتی کتابخانه‌های آمریکای شمالی بود. این سازمان اکنون شامل ۱۲۴ مؤسسه تحقیقاتی مهم است. (۱۴) ابتکار این انجمن شامل سازماندهی ارتباطات علمی، ارزیابی، و مدیریت کتابخانه است. چندین برنامه از مجموعه‌سازی پشتیبانی می‌کنند.

مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی

در سال ۱۹۴۹ تعداد ۱۰ کتابخانه دانشگاهی، مؤسسه‌ای به نام «مرکز همکاری‌های کتابخانه‌ای میدوست»^۳، را که بعدها «مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی» نامیده شد، تأسیس کردند. (۱۵) درآمد آن از کمک‌های بلاعوض و دریافت حق عضویت تأمین می‌شود. این مؤسسه در امور طرح‌های مجموعه‌سازی تعاونی به

1. Triangle Research Libraries Network (TRLN)
3. Midwest Inter-Library Center

2. Association of Research Libraries (CRL)

منظور حمایت از تحقیقات علمی، همچنین در فراهم‌آوری منابع علمی تخصصی برای امانت‌دهی به اعضاء فعالیت می‌کند. مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی در سال‌های ۱۹۹۹ و ۲۰۰۲ کنفرانس‌های ملی در مجموعه‌سازی مشارکتی را برای اعضای خود تشکیل داد. حاصل این کنفرانس‌ها فعالیت‌های پژوهشی گروه‌های کاری آن بود.

کتابخانه کنگره آمریکا

کتابخانه کنگره با توجه به حضور فرهنگی خود به‌عنوان بزرگترین کتابخانه دنیا، حامی و یاری‌کننده پیشرو در ایجاد و مدیریت مجموعه‌های تحقیقاتی است. نقش کتابخانه کنگره در حمایت از برنامه‌های متعدد تعاونی بعداً در این بخش شرح داده خواهد شد.

آ.سی.ال.سی

آ.سی.ال.سی به‌عنوان مرکز کتابخانه کالج اوهایو در سال ۱۹۶۷ با هدف فهرست‌نویسی اشتراکی تأسیس شد. در حال حاضر آ.سی.ال.سی سازمانی غیر انتفاعی است که شاخه‌های منطقه‌ای آن به ۴۳۵۵۹ کتابخانه در هشتاد و شش کشور و منطقه در سراسر جهان خدمات ارائه می‌کند. (۱۶) خدمات آ.سی.ال.سی عبارت است از فهرست‌نویسی، ارائه بانک‌های اطلاعاتی، خرید گروهی و خدمات حفاظت و نگهداری. بخشی از این سازمان به پژوهش و توسعه اختصاص دارد و یافته‌های اطلاعاتی را به فراخور به انواع کتابخانه‌ها با اندازه‌های گوناگون ارسال می‌کند. خدمات امانت بین کتابخانه‌ای که سنگ بنای اشتراک منابع در کتابخانه‌های دانشگاهی و عمومی است، از سال ۱۹۷۹ که آ.سی.ال.سی واحد امانت بین کتابخانه‌ای را با استفاده از علائم نشان‌دهنده موجودی کتابخانه در رکوردهای کتابشناختی آ.سی.ال.سی به‌عنوان زیربنای اولیه درخواست امانت تأسیس کرد، پایه‌ای مستحکم یافت. رکوردهای کتابشناختی ماشین خوان در واقع توصیف کتابشناختی مواد کتابخانه‌ای را به‌آسانی در دسترس سایر کتابخانه‌ها قرار می‌داد و کتابخانه‌ها با استفاده از آن با دقت بیشتری می‌توانستند رکوردهای درخواستی برای امانت را مشخص کنند. استانداردها و رهنمودهایی که توسط دست‌اندرکاران امانت بین کتابخانه‌ای تنظیم شده، روندی مؤثر آهسته ولی مؤثر را در اشتراک منابع کتابخانه‌ها به وجود آورد. پیشرفت‌های مداوم در خدمات امانت بین کتابخانه‌ای

ا.سی.ال.سی، تقاضاها و فعالیت‌های مالی بین کتابخانه‌ها را هدفمند ساخته و با ارائه خدمات تحویل مدرک سریع از طریق پیک وانتقال از طریق خطوط پیوسته، زمان انتظار مشتری را از لحظه ارائه درخواست تا دریافت مدرک به‌گونه چشم‌گیری کاهش داده است.

گروه کتابخانه‌های تحقیقاتی

در سال ۱۹۷۴ کتابخانه‌های دانشگاه‌های هاروارد، ییل و کلمبیا با همراهی کتابخانه عمومی نیویورک به منظور اشتراک منابع، تجربیات کارکنان و فعالیت‌ها گروهی را به نام «گروه کتابخانه‌های تحقیقاتی» تأسیس کردند. اکنون این گروه به یک سازمان غیرانتفاعی با عضویت ۱۶۰ دانشگاه، کتابخانه ملی، آرشیو، انجمن‌های تاریخ و دیگر مؤسساتی که دارای مجموعه‌های تحقیقاتی هستند تبدیل شده است. گروه کتابخانه‌های تحقیقاتی شبکه‌ای را تحت عنوان «شبکه اطلاع‌رسانی کتابخانه‌های تحقیقاتی»^۱ برای ارائه خدمات کتابشناختی، پایگاه‌های اطلاعاتی، نرم افزار و نظام‌های پیوسته ایجاد کرده است تا در فعالیت‌های مشترک در زمینه‌های فراهم‌آوری، ارائه و حفظ اطلاعات مورد استفاده قرار گیرد. (۱۷) بسیاری از محصولات و خدمات آن در دسترس اعضاء و افراد غیرعضو قرار می‌گیرد. مجموع نیروهای این گروه‌های ملی تأثیر شگرفی بر کیفیت مجموعه‌های در دسترس جامعه کتابخانه‌های تحقیقاتی، و بر توسعه برنامه‌هایی که از مجموعه‌سازی مشارکتی حمایت می‌کنند، داشته است.

برنامه‌های ملی و بین‌المللی مجموعه‌سازی مشارکتی

مدیران کتابخانه‌های برجسته که انجمن‌های ملی را نیز رهبری می‌کنند، دهه‌های متمادی برای رسیدن به افق‌های متعالی مجموعه‌سازی مشارکتی کار کرده‌اند. برخی از برنامه‌هایی که به نتیجه رسیده‌اند فعالیت‌های خود را بر مطالعات بین‌المللی متمرکز کرده و مواد علمی را که پیش از این فقط در کتابخانه‌های بزرگ تحقیقاتی یافت می‌شد، به‌طور نظام‌مند به مجموعه‌ها می‌افزایند. خوشبختانه مجموعه‌هایی که طی این برنامه‌ها توسعه یافته‌اند از طریق نظام امانت بین کتابخانه‌ای و نیز از طریق سایت‌های اینترنتی در دسترس جامعه بین‌المللی علمی قرار دارند.

طرح فارمینگتن^۱

طرح فارمینگتن کوششی تاریخی و تجربه‌ای بلند پروازانه در خرید هماهنگ منابع و مواد خارجی بود. این طرح که از دهه ۱۹۴۰ تا اوایل دهه ۱۹۷۰ از سوی انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی حمایت می‌شد، به کتابخانه‌های عضو کمک می‌کرد تا به‌طور مشترک یک نسخه از هر کتاب خارجی که احتمالاً مورد علاقه جامعه علمی ایالات متحده است، دریافت کنند. با این که فقط در سال ۱۹۶۵ تعداد ۵۲ کتابخانه تحقیقاتی عضو این طرح بیش از ۲۲۴۱۹ جلد کتاب دریافت داشتند، طرح فارمینگتن به تدریج کارایی خود را از دست داد و در طرح‌های دیگر ادغام شد. (۱۸) این طرح به‌طور رسمی در دسامبر سال ۱۹۷۲ خاتمه یافت. دلایل انحلال آن عبارت بود از وجود مشکلات مدیریتی و تدارکاتی، افزایش خدمات خرید سپید مهر، کاهش بودجه فراهم‌آوری اعضا و آغاز به کار «برنامه ملی کتابخانه کنگره برای فراهم‌آوری و فهرست‌نویسی». (۱۹)

برنامه ملی فراهم‌آوری و فهرست‌نویسی (ان پک)^۲

برنامه ملی فراهم‌آوری و فهرست‌نویسی با هدفی مشابه طرح فارمینگتون به منظور فراهم‌آوری و فهرست‌نویسی روزآمد کلیه منابع ارزشمند علمی منتشر شده در سراسر جهان به اجرا در آمد. این برنامه با استفاده از قانون آموزش عالی مصوب ۱۹۶۵ به وجود آمد و اولین دفتر خود را در سال ۱۹۶۶ در لندن افتتاح کرد و تا سال ۱۹۷۱ تعداد آن در کشورهای ماوراء بحار به سیزده رسید. (۲۰) هم اکنون دفاتر کتابخانه کنگره در بیش از ۶۰ کشور جهان و دفاتر منطقه‌ای آن در برزیل، مصر، هند، اندونزی، کنیا و پاکستان به فراهم‌آوری مشارکتی می‌پردازند. این دفاتر وظیفه فراهم‌آوری، فهرست‌نویسی، حفاظت و توزیع مواد کتابخانه‌ای به کتابخانه کنگره و ۱۰۶ مؤسسه - با اولویت کتابخانه‌های تحقیقاتی - را که در این طرح شرکت دارند، بر عهده دارند.

برنامه منابع جهانی^۳

برنامه منابع جهانی یکی از برنامه‌هایی است که به بهبود و ارتقاء دسترسی به

1. Farmington Plan

2. National Program for Acquisitions and Cataloging (NPAC)

3. Global Resources Program

منابع تحقیقاتی بین‌المللی اختصاص یافته است. این برنامه که یکی از برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی به‌شمار می‌رود، در سال ۱۹۹۷ توسط انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی و «انجمن دانشگاه‌های آمریکا»^۱ با پشتیبانی مالی «بنیاد اندرو ملون»^۲ بنیان نهاده شد. منابع مالی این برنامه برای خرید منابع از آفریقا، آلمان، ژاپن، آمریکای لاتین، جنوب آسیا و آسیای جنوب شرقی هزینه می‌شود. پیش‌بینی شده است که این برنامه فراتر از فراهم‌آوری محض به ایجاد درکی صحیح از مواد مورد نیاز جامعه علمی و راه‌هایی که کتابخانه‌ها می‌توانند به آنها دسترسی پیدا کنند، شامل جذب و آموزش متخصصان در زمینه‌های علمی آینده، کمک کند. (۲۱)

ابزارهای مجموعه‌سازی مشارکتی

برنامه‌های ملی دیگری نیز وجود دارد که کتابداران بسیاری از کتابخانه‌های کوچک می‌توانند با استفاده از آنها به ایجاد و توسعه مجموعه‌های خود پرداخته و از مجموعه‌سازی مشارکتی حمایت کنند. در سال‌های پایانی دهه ۱۹۷۰ و آغاز دهه ۱۹۸۰ گروه کتابخانه‌های تحقیقاتی و انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی با کمک کمیته‌های مختلف انجمن کتابداران آمریکا پروژه کانسپکتوس^۳ و «پروژه فهرست مجموعه‌های آمریکای شمالی»^۴ را برای کمک به کتابداران در توصیف مجموعه‌های خود با توجه به تعاریف و رهنمودهای مشخص مشترک راه‌اندازی نمود. طرح کانسپکتوس گروه کتابخانه‌های تحقیقاتی از یک مقیاس عددی ۰ تا ۵ (که معرف موجودی صفر تا مجموعه کامل کتابخانه است) برای نشان دادن وضعیت فعلی کتابخانه‌ها، سرعت کنونی مجموعه‌سازی آنها، و اهداف آینده مجموعه‌سازی آنها با توجه به رده‌بندی کنگره، استفاده می‌کند. (۲۲) «دفتر مطالعات مدیریت»^۵ انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی هدایت پروژه فهرست مجموعه‌های آمریکای شمالی را بر عهده دارد. این دفتر چارچوب و اسناد مورد نیاز کتابخانه‌ها برای به کارگیری کانسپکتوس از طریق ارائه داده‌ها به یک سیاهه پیوسته^۶ متشکل از مجموعه‌های مختلف با توجه به تعاریف و رهنمودهای مشترک را تأمین می‌کند. (۲۳)

1. Association of American Universities

2. Andrew W. Mellon Foundation

3. Conspectus

4. North American Collection Inventory Project (NCIP)

5. Office of Management Studies

6. online list

با توجه به قضاوت کتابداران، کانسپکتوس تصویری از استحکام مجموعه ترسیم کرده و شناخت ارزشمندی از مجموعه‌های محلی به دست آورده است. بحث و تبادل نظر قابل توجه پیرامون ادبیات کتابخانه‌ها نشان دهنده سودمندی و قابل اطمینان بودن کانسپکتوس در به کار گیری آن در همه انواع و اندازه‌های کتابخانه‌ها است. کانسپکتوس به دلایل گوناگون، از جمله انتزاعی بودن و داشتن روش‌های پیچیده، یا به علت عدم اشتیاق شرکت‌کنندگان آن به همکاری، نتوانست رسالتی را که در جهت مجموعه‌سازی مشارکتی بر عهده داشت در میان کتابخانه‌های دانشگاهی اجرا کند. به هر حال، این طرح برای ارزیابی مجموعه‌ها هنوز در دسترس کتابخانه‌ها است. هم‌اکنون دبلیو.ال.ان کانسپکتوس^۱، نرم افزار کانسپکتوس، از سوی ا.سی.ال.سی به عنوان مؤلفه خدمات خودکار ارزیابی و تحلیل مجموعه^۲ در اختیار کتابخانه‌ها قرار دارد. (۲۴)

«طرح ملی شمارش رف‌برگه»^۳ که توسط انجمن کتابخانه‌های آمریکا در سال ۱۹۷۳ و به منظور شمارش تعداد عناوین موجود در کتابخانه‌های شرکت‌کننده براساس طرح رده‌بندی کنگره ابداع شده بود، از ذهنیت کمتری برخوردار بود. این طرح سلف طرح فعلی «شمارش عناوین آمریکای شمالی»^۴ است که توسط «انجمن مجموعه‌ها و خدمات فنی کتابخانه‌ها»^۵، متعلق به انجمن کتابداران آمریکا، اداره می‌شود. (۲۵) داده‌های عددی طرح شمارش عناوین آمریکای شمالی که ابتدا توسط کتابخانه‌های دانشگاهی تأمین می‌شود، مقادیر ارزشمندی برای مقایسه اندازه مجموعه‌ها و بازخوردی برای ارزیابی محتوای مجموعه در طرح کانسپکتوس است. این طرح برای دامن ۶۸۸ شماره بازیابی کتابخانه کنگره و کتابخانه ملی پزشکی جداولی دارد که تعداد عناوین رده‌بندی شده (فارغ از فرمت آنها) در مجموعه‌های کتابخانه‌های شرکت‌کننده در طرح را که در ایالات متحده و کانادا موجود هستند شمارش و تحلیل می‌کند. از زمان راه‌اندازی این طرح تا کنون ۱۲ بار شمارش انجام شده و تعداد شرکت‌کنندگان در طرح از ۱۷ عضو در سال ۱۹۷۳ به ۵۵ عضو در سال ۲۰۰۱ افزایش یافته است. هر کتابخانه‌ای می‌تواند از بانک اطلاعاتی طرح

1. WLN Conspectus

2. Automated Collection Assessment and Analysis Services

3. National Shelflist Count

4. North American Title Count

5. Association for Library Collections and Technical Services

مزبور برای سنجش مجموعه خود استفاده کند. همچنین کتابخانه‌ها می‌توانند از اطلاعات به دست آمده در سازمان‌ها به صورت انفرادی یا گروهی استفاده نمایند. این طرح برای شرکت‌کنندگان در برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی که در صددند مجموعه‌های خود را مقایسه کنند و برنامه جدیدی پی ریزی نمایند، بسیار ارزشمند است. اولین قدم مفید برای کتابدارانی که می‌خواهند به برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی بپیوندند، ارزیابی مجموعه خود با استفاده از کانسپکتوس و طرح «شمارش عناوین آمریکای شمالی» است.

ائتلاف متشکل از انواع کتابخانه‌ها

اگرچه کتابخانه‌های تحقیقاتی بزرگ در طرح‌های مشارکت ملی و بین‌المللی عضو هستند، اکثر کتابخانه‌ها تمایل دارند در ائتلاف‌های محلی، ایالتی و منطقه‌ای شرکت کنند. از سال ۱۹۳۰ تا ۱۹۶۰ به بعد طرح‌های مشارکتی با آهنگ یک طرح در سال ایجاد می‌شد، از سال ۱۹۶۰ این آهنگ به نحو چشم‌گیری افزایش یافت، به گونه‌ای که تنها در سال ۱۹۷۰ تعداد هیجده طرح شروع به کار کرد. (۲۶) با توجه به رشد و توسعه مشارکت‌های رسمی، در ویرایش ۲۰۰۲-۲۰۰۳ «راهنمای کتابخانه‌های آمریکا»^۱ تعداد بیش از ۴۴۰ شبکه، ائتلاف و دیگر مؤسسات همکاری کتابخانه‌ای در ایالات متحده و کانادا که انواع کتابخانه‌ها در اندازه‌های گوناگون در آن عضو هستند، نام برده شده است. مینی تکس^۲ و ایلی نت^۳ که از اولین ائتلاف‌ها بودند، طی سال‌های ۱۹۶۰ تأسیس شدند. تاریخچه آنها معرف نهادهای تعاونی متشکل از چند نوع کتابخانه (ترکیبی از کتابخانه‌های دانشگاهی، عمومی و تخصصی) است که طی چهل سال گذشته در سطح کشور به فعالیت پرداخته‌اند. (۲۷) فعالیت‌های متداول این قبیل ائتلاف‌ها فعالیت‌هایی بود چون پردازش متمرکز، خدمات تحویل مدرک، تهیه فتوکپی، امانت متقابل و خدمات خودکار شامل تولید فهرست‌های مشترک. برخی ائتلاف‌ها دارای سازمانی متمرکز با تعدادی کارمند هستند. به هر حال، پژوهشی که در سال ۱۹۷۲ بر روی ائتلاف کتابخانه‌های دانشگاهی انجام شد، نشان می‌دهد که فعالیت‌های مربوط به

1. American Library Directory

2. Minnesota Interlibrary Telecommunications Exchange

3. Illinois Library and Information Network

مجموعه‌سازی مشارکتی محدود شده است. دلیل احتمالی این بوده است که تعاونی‌ها به ابتکارات کم هزینه و زود بازده توجه بیشتری نشان می‌دادند. (۲۸)

شبکه کتابخانه‌های دانشگاهی آلاباما (نال)^۱ که در سال ۱۹۸۴ به منظور هماهنگی اشتراک منابع بین مؤسسات عمومی و خصوصی ارائه کننده دوره‌های تحصیلات تکمیلی پایه‌ریزی شد، یک استثنا به شمار می‌رود. (۲۹) «کمیته مجموعه‌سازی تعاونی»^۲ نال چارچوبی را برای برنامه مجموعه‌سازی تعاونی ایالتی تدوین کرده است که در آن مسؤولیت هر یک از اعضای تعاونی مشخص شده و بودجه آن از بودجه ایالتی تأمین می‌شود. بودجه نال از سوی کمیسیون آموزش عالی آلاباما (آچه)^۳ و کتابخانه‌های عضو تأمین می‌شود. اعضای نال به چندین پایگاه اطلاعاتی عمومی دسترسی دارند. هر عضو سهم خود از کل هزینه‌ها را بر اساس اعلام آچه پرداخت می‌کند. این ائتلاف بتازگی یک اعتبار ویژه از «مؤسسه خدمات کتابخانه‌ها و موزه‌ها»^۴ بابت دیجیتالی کردن گنجینه‌های تاریخی ایالتی و ادامه فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی در حوزه منابع دیجیتالی دریافت کرده است. (۳۰)

بسیاری از شبکه‌های ایالتی که اخیراً تأسیس شده‌اند، مجموعه‌سازی مشارکتی را به عنوان انگیزه‌ای، به ویژه برای دسترسی مشترک به پایگاه‌های اطلاعاتی پذیرفته‌اند. در شماره ویژه مجله لایبرری‌های تک^۵ روند رشد و توسعه شبکه در چهل و شش ایالت تشریح شده است. در این مجله پیشینه صدها ائتلاف از جمله اوهایو لینک^۶، گالیله^۷ و «کمیته همکاری‌های بین مؤسسات (سی.آی.سی.)»^۸ که هنوز هم پر رونق هستند، ارائه شده است. (۳۱) «اتحاد بین‌المللی ائتلاف‌های کتابخانه‌ها (آی.سی.آل.سی.)»^۹ که در سال ۱۹۹۷ برای تسهیل گفتگو میان ائتلاف‌ها پیرامون مسایل مشترک مورد علاقه تأسیس شد و اکنون بیش از ۱۵۰ عضو دارد، شاهد دیگری از شور و نشاط شبکه‌های کتابخانه‌ها در عصر دیجیتال است. وب

1. Network of Alabama Academic Libraries (NAAL)

2. Cooperative Collection Development Committee

3. Alabama Commission on Higher Education (ACHE)

4. Institute for Library and Museum Services

6. OhioLINK

7. GALILEO

8. Committee on Institutional Cooperation (CIC)

9. International Coalition of Library Consortia (ICOLC)

5. Library Hi Tech

سایت آی.سی.آل.سی با داشتن پیوندهایی به سایت‌های اعضای خود، مثال‌های سودمندی از جزئیات سازمانی ائتلاف و دورنمای خدمات آن ارائه می‌دهد. از سوی دیگر، گزارش‌های آی.سی.آل.سی در مورد مسایل روز از قبیل شاخص‌های آماری منابع تحت وب و فعالیت‌های ترجیحی برای انتخاب و خرید اطلاعات الکترونیکی، برای کتابدارانی که قصد دارند در برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی شرکت کنند، ارزشمند است. وب سایت آی.سی.آل.سی به «شبکه پیوسته اسناد ائتلاف‌های کتابخانه‌ها»^۱ متصل است. این اسناد مجموعه‌ای از منابع اولیه در مورد هدایت و اداره ائتلاف‌ها و تعاونی‌های کتابخانه‌ای است. وب سایت آی.سی.آل.سی تصاویری برای تجسم نحوه آغاز یا توسعه برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی و انبوهی از امکانات مجموعه‌سازی مشارکتی از طریق شبکه دارد. (۳۲)

شبکه‌های کتابخانه‌ای امروزی به موفقیت‌های بزرگی در اشتراک منابع الکترونیکی نایل شده‌اند. این شبکه‌ها مکمل پروژه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی در حوزه منابع چاپی هستند که از سوی گزوه کتابخانه‌ها از طریق شبکه‌ها یا خارج از شبکه‌ها در سراسر جهان حمایت می‌شوند. مثال‌های مشخصی از آنها در سراسر این راهنما وجود دارد. مشارکت در قلمرو منابع چاپی مقدمه‌ای برای توسعه مجموعه‌های نسخه‌های چاپی مجلات پیوسته است. چون مجموعه‌های منابع چاپی فضای زیادی از ساختمان کتابخانه‌ها را اشغال می‌کنند، در حالی که استفاده کمتری در آینده خواهند داشت، کتابخانه‌ها می‌توانند در نگهداری تعداد محدودی از نسخ چاپی با یکدیگر مشارکت داشته باشند و از فواید این مشارکت بهره‌مند شوند.

مجموعه‌سازی مشارکتی در کتابخانه‌های آموزشی، تخصصی و عمومی

بسیاری از نمونه‌های مستند شده مجموعه‌سازی مشارکتی در سراسر جهان از جمله کتابخانه‌های عمومی، تخصصی و آموزشی، بر این نکته تأکید دارند که مشارکت در جوامع مختلف مورد توجه قرار گرفته است. طرحی که با حمایت «قانون ساختمان و خدمات کتابخانه‌ها»^۲ میان چهار کتابخانه عمومی در منطقه

1. Library Consortia Documents Online

2. Library Services and Construction Act (LSCA)

روستایی قسمت شرقی مرکز ایلینویز اجرا شد نشان داد که مجموعه‌سازی مشارکتی می‌تواند با موفقیت در میان انواع کتابخانه‌ها با اندازه‌های مختلف اجرا شود. هنگامی که شرکت‌کنندگان در طرح، به‌طور مشترک راه حل‌هایی را برای مسأله کمبود بودجه و مواد و منابع می‌یابند و به نتایج بهتری دست پیدا می‌کنند، خدمات مقرون به صرفه بیشتری می‌توانند به جامعه ارائه دهند. (۳۳) طرح‌های ارزیابی مجموعه که به‌طور مشترک توسط کتابخانه‌های عمومی ایلینویز، نبراسکا، آلاسکا و سایر ایالت‌ها انجام شد نمایانگر تعهد شرکت‌کنندگان در طرح نسبت به امر مشارکت است. نکته مشترک این برنامه‌ها استفاده از کانسپکتوس برای مقایسه نقاط قوت مجموعه‌ها به‌عنوان اولین قدم به سوی انتخاب و تعیین اهداف است. (۳۴)

مثالی را از مجموعه‌سازی مشارکتی در حوزه موضوعی حقوق می‌آوریم. شش کتابخانه «گروه منابع رسمی و اتکام کانتی (واشینگتن)»^۱ را برای نیل هر چه سریع‌تر به هدف تقویت مجموعه‌های خود تشکیل دادند. (۳۵) این گروه که از دو کتابخانه تخصصی، دو کتابخانه عمومی و دو کتابخانه دانشگاهی تشکیل شده بود، کمک‌های مالی بلاعوضی را برای خرید منابع چاپی و دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی دریافت کرد. اعضای گروه بروشوری را تهیه و در آن خدمات خود را معرفی کرده و بهبود و ارتقاء خدمات خود را از طریق ارزیابی‌های رسمی نشان دادند.

برای کتابخانه‌های آموزشی به نظر می‌رسد که بهترین شرکا می‌توانند از کتابخانه‌های عمومی انتخاب شود. چنین فرصت همکاری در کالیفرنیا برای مدارس عمومی پیش آمد که توانستند کمک مالی ایالتی برای توسعه مجموعه‌های خاص را دریافت کنند. (۳۶) این مدارس در انتخاب و ایجاد دسترسی به منابع و مواد جدید به متخصصان کتابخانه‌های عمومی متکی بودند و این خود گواهی است بر این که تخصص و مهارت انسانی محصول ارزشمند مجموعه‌سازی مشارکتی است. طرفین مشارکت می‌توانند از این گونه طرح‌ها که روابط ثمربخش و نسبتاً تعمیم نیافته میان کتابخانه‌ها را در قالب ائتلاف‌های گوناگون به نمایش می‌گذارند، مطالب بسیاری بیاموزند.

با یادآوری اهمیت عامل انسانی در برنامه‌های موفق، طرح‌های گذشته بر یک مضمون در ادبیات مجموعه‌سازی مشارکتی تأکید دارند: موفقیت یا شکست طرح‌های مجموعه‌سازی مشارکتی به نوع نگرش، میزان اطمینان، و نوع ارتباط بین اعضای این گونه طرح‌ها بستگی دارد.

آینده مجموعه‌سازی مشارکتی

طرح‌های مشارکتی در حال حاضر در میان انواع کتابخانه‌های هم نوع و غیر هم نوع با اندازه‌های گوناگون در مناطق جغرافیایی مختلف جهان رواج دارد. دامنه فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی از برنامه‌های رسمی با سرمایه‌گذاری مناسب تا شناسایی غیر رسمی تفاوت‌ها در سوگیری مجموعه‌ها در میان اعضای اشتراک منابع گسترده است. اگر چه خیلی‌ها درباره موفقیت محدود برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی قلم‌فرسایی کرده‌اند، در عین حال ائتلاف‌های کتابخانه‌ای روز به روز در حال شکوفایی و رونق هستند، مشارکت‌های جدیدی به اشکال گوناگون در حال شکل‌گیری می‌باشند، و متون و ادبیات در این زمینه برای توصیف برنامه‌ها بوفور یافت می‌شوند. چون نتایج مجموعه‌سازی مشارکتی به دشواری قابل محاسبه بوده و هزینه‌ها اغلب نامحسوس است، بحث بر سر علمی بودن و صرفه اقتصادی این گونه برنامه‌ها هنوز ادامه دارد. بسیاری از ابتکارات مجموعه‌سازی مشارکتی به دلایلی چند، از جمله فقدان رهبری مناسب، امتناع طرفین مشارکت از پذیرفتن اهداف برنامه، عدم وضوح هدف‌ها، و دشواری اندازه‌گیری نتایج با شکست مواجه شده است.

در سال ۱۹۸۳ جو هیویت^۱ و جان شیپمن^۲ از ۹۰ عضو انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی خواستند که فعالیت‌های جاری خود را در زمینه مجموعه‌سازی مشارکتی مستند نموده و نکات مثبت و موانع اجرایی آن را مشخص کنند. حدود تحقیق آنها دامنه فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی و محتوای آن، توزیع جغرافیایی، دلایل مشارکت و نیز نظرات شرکت‌کنندگان در برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی را در بر می‌گرفت. (۳۷) این پژوهشگران دریافتند که متداول‌ترین فعالیت‌های مشترک عبارتند از: اشتراک اطلاعات مربوط به خریدهای گران‌قیمت، انتخاب هماهنگ

مجلات، و خریدهای مشترک. مشکلاتی که توسط کتابداران اعلام شد عمدتاً حول سازماندهی برنامه و شیوه‌های اجرایی آن متمرکز بود. کتابخانه‌های انجمن اهمیت زیادی برای مجموعه‌سازی مشارکتی قائل بودند، اما اجرای آن در عمل با مشکلات فراوانی همراه بود. پژوهشگران به این نتیجه دست یافتند که مجموعه‌سازی مشارکتی جزء فعالیت‌های اصلی کتابخانه‌های تحقیقاتی نبوده و برنامه‌هایی که به ساز و کار عرضه و تقاضا بسیار نزدیک بوده‌اند سود مشهود و عینی‌تری داشته‌اند.

دسترسی محلی به مجموعه‌های جهان

شرایط مدیریت مجموعه در خال حاضر با دوره‌ای که هیویت و شیپمن پژوهش خود را انجام دادند بسیار متفاوت است. عبارت «دسترسی محلی به مجموعه‌های جهان» مبین تلاش‌های جدید در عرصه نشر و مدیریت مجموعه است. (۳۸) اکنون مجموعه‌های کتابخانه‌ها شامل دسترسی به اطلاعات ذیقیمتی است که در اقصی نقاط جهان در رایانه‌های سرور قرار دارد. بسیاری از کتابخانه‌ها منابع خود را از فهرست‌هایی که به رایگان در اینترنت وجود دارند انتخاب می‌کنند تا این منابع را با مجموعه خود تلفیق نمایند. دانشگاه‌ها نیز به مفهوم مخازن اطلاعات سازمانی روی آورده‌اند تا محققان بتوانند آثار علمی خود شامل پایان نامه‌ها و رساله‌ها، مقالات منتشر شده در مجلات داوری شده، و گزارش‌های فنی موجود در رایانه‌های شخصی مرتبط با اینترنت را در این مخازن قرار دهند. این اشتیاق فزاینده در گسترش و توسعه دسترسی به منابع، جنبشی را جهت اشتراک رایگان آثار و منابع از جمله مقالات منتشر شده در مجلات داوری شده، آثار پیش چاپی^۱، یافته‌های اولیه، و مجموعه‌های داده‌ها، در جوامع علمی به وجود آورده است. (۳۹) مشارکت از مؤلفه‌های اصلی و ضروری کسب موفقیت در جنبش دسترسی آزاد^۲ است. اطمینان از اینکه همه رشته‌ها در جایی در این دنیا وجود دارند می‌تواند عامل محرکی برای مجموعه‌سازی مشارکتی باشد.

این گونه گرایش‌ها بر ارزش‌های مجموعه‌سازی مشارکتی می‌افزاید و پلی میان دهه‌های پایانی قرن بیستم و دنیای دیجیتالی آینده ایجاد می‌کند. اگرچه مجموعه‌های کتابخانه‌ها هنوز عمدتاً بر پایه منابع چاپی قرار دارند، اشتیاق کاربران

به استفاده از هر چیزی به صورت الکترونیکی و رشد انفجارگونه منابع تحت وب به هر دو صورت رایگان و تجاری، می‌تواند بر فعالیت‌ها و فرصت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی تأثیرگذار باشد.

خدمات پیوسته بر بسیاری از اهداف مجموعه‌سازی مشارکتی سنتی به صورت غیر مستقیم جامه عمل پوشانده است. پایگاه داده‌های استنادی تمام متن، ارتباط با فهرست‌هایی که منابع را به سرعت در سایر کتابخانه‌ها در دسترس قرار می‌دهند، و وب‌سایت‌هایی که دسترسی به آنها رایگان است، همگی دنیایی مجازی از منابع را در اختیار مراجعان قرار می‌دهند. برنامه‌های آینده مجموعه‌سازی مشارکتی می‌تواند بر اساس این فعالیت‌ها طراحی شود. مجموعه‌های دوگانه چاپی و الکترونیکی کتابخانه‌ها مسایل بیشماری را عرضه می‌کنند که بر اساس آنها اصول مجموعه‌سازی مشارکتی سنتی و تجربیات نوگرایانه می‌تواند با هم تلفیق شوند. شاید کتابداران آینده در شرایطی باشند که وقت کمتری را به مجموعه‌سازی اختصاص دهند. در واقع، الگوهای مشارکتی که برای مجموعه‌های چاپی قرن بیستم طراحی شده‌اند ممکن است دیگر مناسب نباشند. (۴۰) با تلفیق منابع چاپی و سیستم‌های الکترونیکی کتابداران ممکن است در نقش مدیران محتوا ظاهر شوند تا انتخاب‌کنندگان صرف. (۴۱) کتابخانه‌ها و انجمن‌های ملی به نقش رهبری خود در دیجیتال کردن مجموعه‌های چاپی به منظور حفظ منابع و گسترش دسترسی به گنجینه‌های تحقیقاتی جهانی ادامه خواهند داد. کتابداران بنا به علاقه و نیاز مراجعان خود منابع جهانی را انتخاب و به مجموعه خود خواهند افزود. همکاری‌های کتابخانه‌ها بر یافتن بهترین راه‌ها برای پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی محلی متمرکز خواهد بود. مشارکت‌های رسمی ممکن است شامل اشتراک در تخصص‌های موضوعی، حل مشکلات فعالیت‌های تخصصی کتابخانه‌ها، و ایجاد صفحات وب باشد. (۴۲) دنیای دیجیتال در حال ایجاد تحول در ارتباطات و آموزش است. تعمق و توجه کتابداران و مراجعان آنها به پیامدها و نتایج دسترسی به مجموعه‌ها در سطح جهان نشانه‌ای است از این که الگوهای مشارکت تغییر خواهد کرد.

عصر طلایی جدید

مجموعه‌سازی مشارکتی چه آینده‌ای پیش رو دارد؟ جامعه کتابخانه‌ها می‌تواند در آستانه یک عصر طلایی جدید در اشتراک منابع قرار داشته باشد. مجموعه‌سازی مشارکتی و مدیریت مجموعه می‌تواند به خدماتی که به علت محدودیت منابع مالی رو به نقصان است، جان تازه‌ای ببخشد. مؤسسات سرمایه‌گذار منافع مجموعه‌سازی مشارکتی را درک کرده و کتابداران را به سوی محدود کردن تهیه منابع تکراری غیر ضروری، حفظ فضای کتابخانه و کاهش هزینه‌ها از طریق طرح‌های مشارکت سوق می‌دهند. فناوری رایج ارتباط بین اعضای مجموعه‌سازی مشارکتی را تسهیل کرده و از افکار و عقاید خوب برای نیل به موفقیت حمایت می‌کند. دورنمای مشارکت در همه زمینه‌ها نامحدود به نظر می‌رسد.

ایجاد و توسعه برنامه مشارکت عملی و کارآمد یک ضرورت است. اگر چه هر تجربه مجموعه‌سازی مشارکتی بر فهم و ادراک جمعی ما می‌افزاید، اما راه‌های درازی هنوز ناپیموده باقی مانده است که باید پیموده و تجربیات آن به اشتراک گذاشته شود. کتاب‌ها و مقالات متعددی به شرح موانع موجود بر سر راه گذار به ورای فرهنگ مجموعه‌سازی خوداتکایی پرداخته‌اند. به هر حال، مجموعه کتابخانه‌ای که از منابع متعلق به خود و از امکان دسترسی به منابع جهانی تشکیل شده است، به رویکردی مشارکتی و همبسته در توسعه مجموعه نیاز دارد. یکی از ارزش‌هایی که در ایجاد و توسعه اتحاد اطلاعاتی^۱ ما نقش دارد، چارچوبی است که افراد خاص را در هر زمان دلخواه به یکدیگر ارتباط می‌دهد. (۴۳) با یادآوری این نکته که مجموعه‌سازی مشارکتی حرکتی کند دارد، توصیه می‌کنیم اهدافی انتخاب نماییم که قابل اندازه‌گیری بوده و سازماندهی آن تا حد امکان ساده باشد. صبر و حوصله و پشتکار داشته باشید و به یاد داشته باشید که منافع دراز مدت مشارکت ارزش تلاش و کوشش را دارد. سخنان هاف اتکینسون^۲ همواره آویزه گوش ما بوده است: «ما نباید از شکست بترسیم. ما هیچگاه تضمین صد در صدی برای موفقیت نخواهیم داشت، و در واقع تنها از طریق تلاش و کوشش در جهت ارائه بهتر خدمات کتابخانه‌ای است که خواهیم توانست کتابخانه‌ها و خدمات خود را بهبود بخشیده و ارتقاء دهیم». (۴۴)

یادداشت‌ها

1. G. Edward Evans, with the assistance of Margaret R. Zarnosky, "Cooperative Collection Development and Resource Sharing," in *Developing Library and Information Center Collections*, 4th ed. (Englewood, CO: Libraries Unlimited, 2000), 454-87.
2. Joseph J. Branin, "Shifting Boundaries: Managing Research Library Collections at the Beginning of the Twenty-First Century," *Collection Management* 23, no. 4 (1998): 5.
3. Ross Atkinson, "Access, Ownership, and the Future of Collection Development," *Collection Management and Development: Issues in an Electronic Era. Proceedings Of The Advanced Collection Management And Development Institute*, Chicago, Illinois, March 26-28, 1993, ed. Peggy Johnson And Bonnie MacEwan, 92-109 (Chicago: American Library Association, 1994).
4. Paul H. Mosher and Marcia Pankake, "A Guide to Coordinated and Cooperative Collection Development," *Library Resources and Technical Services* 27, no. 4 (October-December 1983): 420.
5. Paul H. Mosher, "Cooperative Collection Development Equals Collaborative Interdependence," *Collection Building* 9, no. 3/4 (1989): 30.
6. Mosher and Pankake, "Guide," 420.
7. Ibid.
8. OCLC, <http://www.oclc.org/> (accessed May 13, 2003); RLG, <http://www.rlg.org/> (accessed May 12, 2003).
9. Bart Harloe, ed., *Guide to Cooperative Collection Development* (Chicago: American Library Association, 1994), 22.
10. Joe W. Kraus, "Prologue to Library Cooperation," *Library Trends* 24, no. 2 (October 1975): 169.
11. David C. Weber, "A Century of Cooperative Programs among Academic Libraries," *College and Research Libraries* 37, no 3 (May 1976): 205-21.
12. Ibid., 207.
13. Patricia Buck Dominguez and Luke Swindler, "Cooperative Collection Development at the Research Triangle University Libraries: A model for the Nation," *College and Research Libraries* 54, no. 6 (November 1993): 470-96.
14. Lee Anne George and Julia Blixrud, comps., *Celebrating Seventy Years of the Association of Research Libraries, 1932-2002* (Washington, DC: Association of Research Libraries, 2002).
15. CRL, <http://www.crl.edu/> (accessed November 5, 2003).
16. "About OCLC," <http://www.oclc.org/about/> (accessed May 3, 2003).
17. RLG, <http://www.rlg.org/> (accessed May 12, 2003).
18. Weber, "Century," 209.
19. Abner J. Gaines, "Farmington Plan," in *Encyclopedia of Library History*, ed. Wayne A. Wiegand and Donald G. Davis (New York and London: Garland Publishing, 1994), 193.
20. John Y. Cole, "Library of Congress. Washington D.C., USA," in *Encyclopedia of Library History*, ed. Wayne A. Wiegand and Donald G. Davis (New York and London: Garland Publishing, 1994), 379.
21. Deborah L. Jakubs, "The AAU/ARL Global Resources Program: Both Macrocosm and Microcosm," *ARL: A Bimonthly Report on Research Library Issues and Actions from ARL, CNI, and SPARC*, no. 206 (October

- 1999); Association of Research Libraries, "AAU/ARL Global Resources Program," <http://www.arl.org/collect/grp/grp.html> (accessed May 3, 2003).
22. Nancy E. Gwinn and Paul H. Mosher, "Coordinating Collection Development: The RLG Conspectus," *College and Research Libraries* 44, no. 3 (March 1983): 128-40.
23. Jutta Reed-Scott, *Manual for the North American Inventory of Research Library Collections*, rev. ed. (Washington, DC: Association of Research Libraries, 1988).
24. OCLC Lacey Product Center, Automated Collection and Analysis Services, <http://www.oclc.org/western/products/aca/conspect.htm> (accessed May 2, 2003).
25. Association for Library Collections and Technical Services, ALCTS CMDS North American Title Count, http://www.ala.org/Content/NavigationMenu/ALCTS/Publications6/Catalog/Collection_management1/2001_North_American_Title_Count.htm (accessed November 5, 2003).
26. Weber, "Century," 210.
27. Michael J. LaCroix, "MINITEX and ILLINET: Two Library Networks," *Occasional Papers* (University of Illinois at Urbana-Champaign. Graduate School of Library and Information Sciences) 178 (May 1987): 1-42.
28. Ruth J. Patrick, *Guidelines for Library Cooperation: Development of Academic Library Consortia* (Santa Monica, CA: System Development Corporation, 1972), 172.
29. Sue O. Medina, "The Evolution of Cooperative Collection Development in Alabama Academic Libraries," *College and Research Libraries* 53, no. 1 (January 1992): 7-19.
30. Network of Alabama Academic Libraries (NAAL), <http://www.ache.state.al.us/NAAL/> (accessed May 13, 2003).
31. C. Edward Wall and Donald Riggs, eds., "State of the State Reports: State-wide Library Automation, Connectivity, and Resource Access Initiatives," *Library Hi Tech* 14, no. 2/3 (1996): 1-352. See also OhioLINK, <http://www.ohiolink.edu/> (accessed May 13, 2003); GALILEO, <http://www.galileo.peachnet.edu/> (accessed May 13, 2003); and CIC, <http://www.cic.uiuc.edu/> (accessed June 26, 2003).
32. ICOLC, <http://www.library.yale.edu/consortia/> (accessed May 13, 2003).
33. Ruth Shasteen, "Cooperative Collection Management among Four Rural Libraries," in *Cooperative Collection Management: The Conspectus Approach*, ed. Georgine N. Olson and Barbara McFadden Allen, 99 (New York: Neal-Schuman, 1994).
34. Georgine N. Olson and Barbara McFadden Allen, eds., *Cooperative Collection Management: The Conspectus Approach* (New York: Neal-Schuman, 1994).
35. Robert Lopresti, "Sharing the Law: A Cooperative Legal Materials Project," *Advances in Library Resources Sharing* 3 (1992): 17-27.
36. Blanche Wools, "Public Library-School Library Cooperation; a View from the Past with a Prediction for the Future," *Journal of Youth Services in Libraries* 14, no. 3 (Spring 2001): 8-10.
37. Joe A. Hewitt and John S. Shipman, "Cooperative Collection Development among Research Libraries in the Age of Networking: Report of a Survey of ARL Libraries," *Advances in Library Automation and Networking* 1 (1987): 189-232.
38. Branin, "Shifting Boundaries," 2.

39. Association of Research Libraries, "Issues in Scholarly Communication: Open Access," http://www.arl.org/scomm/open_access/index.html (accessed May 14, 2003).
40. Edward Shreeves, "Is There a Future for Cooperative Collection Development in the Digital Age?" *Library Trends* 45, no. 3 (Winter 1997): 373-90.
41. John M. Budd and Bart M. Harloe, "Collection Development and Scholarly Communication in the 21st Century: From Collection Management to Content Management," in *Collection Management for the 21st Century: a Handbook for the Librarians*, ed. G. E. Gorman and Ruth H. Miller, 3-25 (Westport, CT and London: Greenwood, 1997).
42. Shreeves, "Future," 388.
43. Information Alliance, <http://www.lib.utk.edu/~alliance/> (accessed June 12, 2003).
44. Hugh C. Atkinson, "Atkinson on Networks," *American Libraries* 18, no. 6 (June 1987): 439.



کسی نگفت که این کار آسان است؛

موانع و مزایا

مجموعه‌سازی مشارکتی مفهومی است که در میان همه مفاهیم مدیریت و توسعه مجموعه احتمالاً بیشترین بحث درباره آن به عمل آمده و کمتر از همه به آن عمل شده است. تردیدی در این نیست که مجموعه‌سازی مشارکتی بدون توجه به دفعات تکرار و بسامد به کار رفتن آن، موضوع تعمق و تفکر و تحلیل، اگر نگوییم بیش از حد، ولی بسیار زیاد و فشرده‌ای بوده است. متون و نوشتجات مملو از مقالاتی است که پایه‌های مفهومی مجموعه‌سازی مشارکتی را مورد بررسی قرار داده و مطالعات موردی در این موضوع را گزارش می‌کنند (کتابشناسی نوشته حاضر تنها نمونه‌ای از آن است). کنفرانس‌هایی که در این باره تشکیل می‌شوند متعدد است و برنامه‌های مربوط به این موضوع فراتر از ظرفیت سالن‌های سخنرانی برگزار می‌گردند.

مجموعه‌سازی مشارکتی حتی اگر بیش از حد تصور ما به مرحله اجرا درآید، باز هم منصفانه خواهد بود بگوییم که عدم توازن نگران‌کننده‌ای مابین حجم مطالب نظری و سطح فعالیت در این زمینه وجود دارد. در واقع، بررسی دقیق این موضوع، اجتناب از این شبهه را مشکل می‌سازد که بحث و مجادله مفرط جایگزین عمل شده است. این پدیده جهانی در سطح محلی نیز به مرحله اجرا در می‌آید. اگر چه تدارک کافی و دقیق برای مشارکت موفقیت‌آمیز اجتناب‌ناپذیر است، کسانی که پروژه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را مدیریت می‌کنند، می‌توانند تصدیق کنند که

گفتگوی بی‌پایان و برنامه‌ریزی‌های فوق‌العاده دقیق و موشکافانه اغلب به منزله اسلحه مسامحه‌کاری و تأخیردهنده در دست کسانی است که ترجیح می‌دهند مشارکتی نداشته باشند.

مجموعه‌سازی مشارکتی کتابداران را علی‌رغم بی‌میلی نسبت به اجرای آن، همچنان شیفته خود می‌سازد. ما آن را از لحاظ امکان عمل، هوس انگیز، اما مسیر تحقق آن را با موانع و خطرات می‌بینیم. اغلب مشکلات ذکر شده در اینجا از متون و نوشتجاتی استخراج شده‌اند که نه از سوی مخالفان مجموعه‌سازی مشارکتی، بلکه به‌وسیله طرفداران آن به رشته تحریر درآمده‌اند. حتی آنهایی که شدیداً به این مفهوم متعهد و ملتزم هستند، تصدیق می‌کنند که دستیابی به آن دشوار است. در واقع، دستیابی به مشارکت مؤثر احتمال دارد بدون مواجهه متهورانه با بسیاری از موانع بالقوه قبل از انعقاد قرارداد همکاری بخوبی امکان‌پذیر نباشد.

این نگرانی‌ها از مسائل احساسی گرفته تا مسائل برجسته عقلایی را در بر می‌گیرد. برخی از آنها ممکن است کم اهمیت باشند، در حالی که بعضی دیگر به‌طور مستقیم با قلب نظام ارزشی ما مربوط بوده و اصول ریشه دار خدمات کتابخانه را به چالش می‌کشند. با این حال همه آنها برای افراد مختلف از مدیران سازمانی گرفته تا کتابداران دست‌اندرکار که آنها را مطرح می‌سازند اهمیت حیاتی دارند و بنابراین همه آنها برای تحت الشعاع قرار دادن برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی دارای قدرت و اهمیت هستند. همکاری به‌عنوان یک امر مهم بین انسان‌ها، برای موفقیت خود به‌طور کلی، به خواست و تمایل شرکت‌کنندگان آن بستگی دارد. بنابراین، مدیران مجموعه‌سازی مشارکتی باید به‌طور جدی به ایرادات کسانی که برای حمایت و انجام برنامه‌های مشارکتی به آنها تکیه دارند توجه داشته باشند. همچنین باید توجه داشته باشند که اغلب مشکلات و موانع ذکر شده چیرگی ناپذیر نیستند، به ویژه اگر در زمینه بازده‌های مطلوب مجموعه‌سازی مشارکتی، که متعاقباً در این فصل توضیح داده خواهد شد، بحث شود.

چهار مانع اصلی در همکاری و مشارکت عبارتند از قربانی شدن آزادی عمل، عدم تمایل به خطرپذیری، پیچیدگی‌های سازمانی، و موانع مالی. شکل ۱-۲ شامل پرسش‌هایی است که در بخش‌های بعدی به آنها پرداخته خواهد شد.

- * قربانی شدن آزادی عمل
- آیا مراجعان کتابخانه من اگر در برخی حوزه‌ها با عمق کمتری مجموعه‌سازی شود ناراحت خواهند شد؟
- آیا باید بودجه کتابخانه را صرف تهیه منابعی بکنیم که مراجعان سایر کتابخانه‌ها استفاده خواهند کرد؟
- آیا مدیران، مجموعه‌سازی مشارکتی را به منزله اتلاف منابع مالی تعبیر خواهند کرد؟
- * عدم تمایل به خطرپذیری
- چه اتفاقی می‌افتد اگر همکاران به تعهدات خود عمل نکنند یا از طرح همکاری کنار بکشند؟
- آیا کتابخانه من بیش از آنچه که از سایر کتابخانه‌ها دریافت می‌کند، به آنها امانت خواهد داد؟
- آیا می‌توانم به انتخاب‌کنندگان منابع در سایر کتابخانه‌ها متکی باشم که مجموعه‌های مورد نیاز مراجعان کتابخانه مرا تهیه کنند؟
- آیا کتابخانه من مجبور خواهد شد منابعی را تهیه کند که مراجعان ما به آنها نیازی ندارند؟
- * پیچیدگی‌های سازمانی
- آیا کتابخانه من همکاران مناسب و موافقی خواهد یافت؟
- آیا می‌توانیم حجم کار شفاف و متعالی برای همه کتابخانه‌های عضو در ائتلاف را تعریف کنیم؟
- * موانع مالی
- آیا هزینه‌های سازماندهی و اداره مجموعه‌سازی مشارکتی بیشتر از مزایای همکاری خواهد بود؟
- آیا ممکن است هزینه‌ها و مزایای مجموعه‌سازی مشارکتی را اندازه‌گیری کرد؟

شکل ۱-۲ نگرانی‌های موجود در مجموعه‌سازی مشارکتی

قربانی شدن آزادی عمل

مجموعه‌سازی مشارکتی تقریباً در همه جهان به منزله عقیده‌ای شگفت‌انگیز به لحاظ نظری پذیرفته شده است. اما اولین مانع این است که مجموعه‌سازی توزیع شده^۱ به‌طوری اجتناب‌ناپذیر آزادی هر کتابخانه شرکت‌کننده در همکاری را در توسعه مجموعه، بدون توجه به دوباره کاری یا همپوشانی با سایر کتابخانه‌ها، به مخاطره می‌اندازد. اگرچه نگاه ما می‌تواند جهانی باشد، ولی کانون توجه بایستی

محلی بوده و هر فرایندی که آزادی ما را در اقدام یک جانبه برای برطرف کردن نیازهای محلی محدود کند شایسته بررسی خیلی دقیقی است. برحسب تصادف نیست که ازدیاد ائتلاف‌های کتابخانه‌ای در دهه ۱۹۹۰ با ظهور منابع دیجیتال مبتنی بر وب مقارن بود. مشارکت در ائتلاف‌ها کتابخانه‌ها را قادر می‌سازد تا منابع الکترونیکی را با هزینه‌ای کمتر از آنچه که به‌طور انفرادی باید پردازند، تهیه کنند (در واقع، گاهی اوقات در اصل چیزی نمی‌پردازند). آنچه که این تعامل را به گونه‌ای منحصر به فرد جذاب می‌سازد این است که هر یک از شرکت‌کنندگان «نسخه‌ای» از آنچه را که می‌خواهد در محل ارائه کند، دریافت می‌دارد. هر یک از آنها می‌تواند هر منبع فراهم شده توسط ائتلاف را بلافاصله برحسب تقاضا در اختیار مشتریانش قرار دهد. تهیه ائتلافی منابع الکترونیکی نقطه اوج وضعیتی است که در آن برد برای طرفین قطعی است. هر عضو ائتلاف، در اصل، هر ابزار الکترونیکی را با تخفیف برای خود تهیه می‌کند، بدون اینکه چیزی را از دست بدهد.

هر زمان خرید مشارکتی منابع چاپی مطرح باشد این پویایی به کلی تغییر می‌کند. صرفه‌جویی از خریدهای انبوه نسخ متعدد منابع چاپی حاصل نمی‌شود، بلکه از خرید تک نسخه‌های آثاری به دست می‌آید که در جاهای مختلفی نگهداری شده و در میان اعضا به اشتراک گذاشته شود. طرح‌های مشارکتی نیاز به این دارد که کتابخانه‌های عضو، راحتی قرار دادن همه این منابع چاپی در مجموعه خود را جهت شرکت در تلاشی برای گستردن حاصل جمع توان مجموعه‌سازی گروه رها سازند. آنچه کتابخانه به دست می‌آورد مهم نیست، بدون تردید هیئت حاکمه، کارکنان، و احتمالاً استفاده‌کنندگان آن متوجه خواهند شد که کتابخانه چه چیزی را در اختیار قرار می‌دهد. کتابخانه‌های معدودی واقعاً مستقل هستند. اغلب آنها جوابگوی یک نهاد مدیریتی بالاتری می‌باشند که ممکن است یک نظام دانشگاهی یا آموزشگاهی یا دولت محلی باشد که کتابخانه‌ها به حمایت مالی آنها متکی هستند. بعلاوه اینکه، هر جا که آنها در ساختار دولتی مناسبی قرار گرفته‌اند به‌طور معمول دارای استقلال گسترده‌ای هستند که سخت از آن محافظت می‌کنند. این استقلال، در جهان بینی کتابداران مترادف است با آزادی عمل آنان برای توسعه مجموعه و خدمات در راستای نیازهای محلی. حتی زمانی که قبول می‌کنیم که بودجه برای برآوردن مؤثر

این نیازها کاملاً ناکافی است، ممکن است احساس کنیم که هر راه حلی که استقلال ما را کاهش دهد گران تمام خواهد شد.

اگرچه مجموعه‌سازی مشارکتی اقدامی متقابل است، می‌تواند عملی توأم با وابستگی و بشردوستانه باشد که با خواست‌های شدید سازمانی مبتنی بر خودمختاری، خودکفایی، و رقابت در تضاد است. در کتابخانه‌های دانشگاهی بزرگ، مجموعه‌سازی مشارکتی آزمایش مجدد یک افسانه است، افسانه‌ای که اگر نگوییم در کلام، هنوز در عمل مطرح است، و آن اینکه مجموعه‌سازی مشارکتی عملی ممکن و مطلوب می‌باشد و در حقیقت نشانه مقام و منزلتی بالا در ایجاد مجموعه‌های جامع به‌طور یک جانبه است. (۱) در کتابخانه‌ها از هر نوع و اندازه‌ای، این کار یک ضرورت ریشه دار را زیر پا می‌نهد و آن اینکه بودجه محلی باید صرفاً برای نیازهای محلی صرف شود و نه برای منابعی که در محل مورد نیاز نیستند. (۲) مدیران سازمانی به ویژه، ممکن است بگرمی پذیرای این طرح نباشند که کتابخانه‌هایشان منابعی را فقط به قصد اشتراک با سایر کتابخانه‌ها فراهم کنند. بعلاوه اینکه، وارد شدن در پیمانی که ما را بدون توجه به مزایای آن، مجبور می‌کند منابعی را تهیه نکنیم که مراجعان ما لازم خواهند داشت به قلب حساسیت‌های خدمات محور ما ضربه وارد می‌سازد. ما راحت نیستیم به مراجعان خود بگوییم که در مجموعه ما آگاهانه خلاءهایی وجود دارد به این خاطر که موافقت کرده‌ایم که کتابخانه‌ای دیگر مسئولیت تهیه آنها را بر عهده داشته باشد. (۳) همچنین توجیه تحویل مدرک با هر سرعت عملی به‌عنوان جایگزینی کارآمد برای راحتی پیدا کردن منابعی که دور از انظار در قفسه‌ها افتاده‌اند، آسان نیست.

در هر طرح مجموعه‌سازی مشارکتی و اشتراک منابع که با دقت نیز طراحی شده باشد وجود برخی اقدامات برای ایجاد تعادل، که کار آسانی هم نیست، اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. اما کتابداران و کاربران کتابخانه ممکن است این امر را با تمرکز بر انتخاب‌های واقعی موجود در شرایط سخت اقتصادی مجموعه‌سازی عصر حاضر مطلوب و مقبول بدانند. ما هرگز برای تأمین همه نیازهای محلی از طریق تهیه منابع در محل، وسع مالی نداریم و در گذشته هم نداشته‌ایم. حتی در بزرگترین کتابخانه‌ها، مجموعه‌سازی جامع همواره به‌عنوان یک افسانه مطرح بوده و

کتابخانه‌های کوچک‌تر تحقق اهداف و مقاصد خیلی معمولی خود در ساختن مجموعه را برای پاسخ‌گویی به نیازهای اطلاعاتی فوری مراجعان خود دشوار می‌یابند. کاهش قدرت خرید و رشد هم‌زمان فعالیت امانت بین کتابخانه‌ای روشن می‌سازد که هر کتابخانه‌ای از هم‌اکنون در شبکه‌ای از ارتباطات مستقل جهت تکمیل کردن مجموعه خود عمل می‌کند. انتخاب واقعی ما، هماهنگ کردن فراهم‌آوری یا ادامه دادن به فرهنگ از هم‌گسیخته مجموعه‌سازی مستقل است. ما می‌توانیم بخش بسیار کوچکی از منابعی را که ضروری می‌دانیم تهیه کنیم و امیدوار باشیم که کتابخانه‌های دیگر برحسب تصادف منابعی را که ما استطاعت تهیه آنها را نداشته‌ایم، تهیه کرده‌اند و اینکه می‌توانیم آنها را در مدت زمانی معقول امانت بگیریم. یا اینکه می‌توانیم کتابخانه‌های دیگر را در برنامه مجموعه‌سازی مشترکی درگیر کنیم تا احتمال یافتن سریع اقلام مورد نظر و تهیه فوری آنها را افزایش دهیم. ما می‌توانیم با انتخاب مجموعه‌سازی مشارکتی آزادی عمل خود را کاهش دهیم در حالی که بر جریان امر کنترل داشته باشیم، یا اینکه با کمبود مالی که خارج از کنترل ماست به‌طور مرتب تضعیف و فرسوده شویم.

عدم تمایل به خطرپذیری

وقتی کتابخانه‌ای وارد قرار دادی برای مجموعه‌سازی مشارکتی می‌شود، به‌طور معمول متعهد می‌گردد مجموعه‌ای در رده‌هایی معین و در سطحی عمیق‌تر از منابع پایه برای استفاده کاربران کتابخانه‌های عضو ائتلاف فراهم آورد. کتابخانه به‌منظور پاسخگویی به تعهدات خود در قبال ائتلاف، تخصیص بودجه مجددی انجام خواهد داد تا میزان فراهم‌آوری خود در رده‌های دیگر را که در آن رده‌ها برای تأمین منابع مورد نیاز مراجعانش به مجموعه کتابخانه همکار تکیه دارد، کاهش دهد. اگر کتابداران با دقت برنامه‌ریزی کنند، کاهش بودجه در زمینه‌هایی اتفاق خواهد افتاد که در قیاس با علایق اصلی در درجه دوم اهمیت قرار دارد و کتابخانه مجموعه اصلی خود را حتی به‌صورت مجموعه‌ای کوچک، حفظ خواهد کرد. ولی به هر حال، اجتناب‌ناپذیر است که کتابخانه به‌طور آگاهانه توان خود را برای پاسخ دادن به نیازهای اطلاعاتی محلی از مجموعه موجود در برخی زمینه‌ها یا در

قالب‌هایی خاص تضعیف نکند. کتابداران و کاربران مجبور خواهند بود به کتابخانه‌هایی اعتماد کنند که در به وجود آوردن و حفظ مجموعه‌ای که تصمیم گرفته‌اند به وجود نیاورند هیچ‌گونه کنترل عملیاتی نداشته باشند. این اعتماد، قلب هر نوع قرار داد مجموعه‌سازی مشارکتی است. همانند هر ارتباطی، اعتماد مستلزم پایبندی به عهد و پیمان است، و این خطر سنجیده‌ای است که همکار مقابل به تعهداتش عمل خواهد کرد. در این حالت، چنین خطری شدیدتر است برای اینکه تعهدات مورد نظر پشتوانه قانونی ندارد. فقدان اعتماد بزرگترین مانع روانی در قبال مشارکت کتابخانه در مجموعه‌سازی مشارکتی را پیش می‌آورد.

هر کتابخانه در برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی نه تنها بر مدیران و کارکنان کتابخانه همکار، بلکه بر سازمان مادر و نهادهای مالی آنها نیز اعتماد می‌کند. حتی اگر در میان کتابخانه‌های مشارکت‌کننده حسن نیت حاکم باشد، ممکن است مشکلات خارجی نظیر موانع اقتصادی پیش بیاید که آنها را وادار کند در تعهدات قبلی خود در قبال ائتلاف تغییراتی به وجود آورند. مدیران جدید کتابخانه یا سازمان مربوطه ممکن است نسبت به تلاش‌های مشارکتی کمتر علاقه‌مند باشند تا افراد پیش از آنها. (۴) و بدترین حالت اینکه، یکی از شرکت‌کنندگان ممکن است از گروه کناره‌گیری بکند، و با این کار اعضای باقیمانده را با خلاء مجموعه مواجه سازد که در اثر سال‌ها غفلت آگاهانه عریض‌تر شده و دیگر جایی برای رجوع به‌منظور رفع نیازهای فوری وجود ندارد.

خطرات دیگر مجموعه‌سازی مشارکتی می‌تواند ناشی از وجود تفاوت‌های اساسی در اندازه و رسالت طرفین همکاری‌کننده در ائتلاف، به ویژه در همکاری‌های چند منظوره باشد. این ناهمخوانی‌ها، در میان کتابخانه‌های بزرگتر که سهم مشارکت و یاری آنها نسبت به دریافتشان ممکن است به‌طور توجیه ناپذیری بیشتر باشد، نگرانی‌هایی را باعث می‌گردد. (۵) برای نمونه، کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی ممکن است مجموعه‌سازی مشارکتی را به منزله سرازیر کردن مواد و منابع گران‌قیمت به کتابخانه‌های شهری یا دانشکده‌های کوچک بنگرند که به اندازه کافی در کتابخانه‌های خود سرمایه‌گذاری نکرده‌اند. ارتباط با مدیران سازمانی و مراجعان می‌تواند از این طرز تلقی که کتابخانه با امانت دادن بیش از حد

سخت‌و‌تمندانه منابع خود به کتابخانه‌های دیگر کاربران اصلی خود را آورده خاطر می‌سازد، آسیب ببیند.

پرسش‌ها و ایرادات بی‌وقفه‌ای که در ارزش‌های مجموعه‌سازی سنتی ریشه دارند، بازتابی است از خطرانی که کتابخانه‌ها در مجموعه‌سازی مشارکتی سرمایه‌گذاری می‌کنند. آیا انتخاب‌کنندگان منابع کتابخانه که به لحاظ بافت سازمانی و موفقیت مکانی از کاربران فاصله دارند، قادر خواهند بود نیازهای این کاربران را بدرستی تشخیص داده و برآورده سازند؟ آیا یک کتابشناس در یک دانشگاه عمومی بزرگ به نیازهای تحقیقاتی اخص اعضای هیئت علمی یک مؤسسه علمی خصوصی کوچک آگاهی خواهد داشت؟ آیا کتابداری که مسئول فراهم‌آوری مواد و منابع برای یک کتابخانه عمومی حومه است، به عادات مطالعه مراجعان کتابخانه‌های شعبه در داخل شهر آگاهی دارد؟ مجموعه‌های ساخته شده برای کتابخانه‌های متعدد می‌تواند به قدری عام و کلی باشد که اغلب اعضای ائتلاف بخوبی خدمات‌دهی نشوند.

اجرای تعهدات ائتلافی می‌تواند مجموعه‌ها را در زمینه‌هایی که در قلب سیاست مجموعه‌سازی محلی کتابخانه است تضعیف کند. تعهد به فراهم‌آوری منابع به گونه‌ای متمرکز در برخی موضوعات، ممکن است تأمین بودجه برای موضوعات دیگر را که برای نیازهای محلی کلیدی و مهم است، محدود سازد. (۶) همان تعهدات ممکن است کتابخانه‌ای را به ساختن مجموعه به صورتی متمرکز در زمینه‌هایی محصور سازد که اهمیت آن همزمان با تغییر جمعیت کاربران و تحول نیازهای مراجعان کاهش می‌یابد. قراردادی که زمانی به کتابخانه اجازه می‌داد در زمینه‌هایی مجموعه‌سازی کند که قوی‌ترین مجموعه‌ها را به وجود آورد ممکن است پس از گذشت سال‌ها از جابجایی اعضای هیات علمی، تغییر در برنامه‌های درسی یا تحولات جمعیت شناختی به عاملی ناکارآمد در توانایی پاسخگویی به تقاضاهای جدید اطلاعاتی تبدیل شود. (۷) یکی از دلایلی که موجب شد طرح فارمینگتون از هم فروپاشد، عدم توانایی آن در سازگاری با اولویت‌های در حال تغییر مؤسسات عضو آن طرح بود. (۸)

کتابخانه‌هایی که به پروژه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی می‌پیوندند باید بروشنی دریابند که وارد یک ماجرای مخاطره‌آمیز می‌شوند. همچنین، به همان میزان

باید روشن شود که مجموعه‌سازی سنتی جهت برآوردن نیازهای روز افزون مراجعان در عصری که قدرت خرید به گونه‌ای مستمر در حال کاهش است، به صورت عملی پرمخاطره درآمده است. همکاری به معنی دست کشیدن از اطمینان برای سفری متزلزل به دنیای نامعلوم نیست. بلکه، به معنی متعادل ساختن عملی است که به صورتی روز افزون ناپایدار و نامطمئن است ولی به‌طور بالقوه راهکاری مطمئن برای پذیرش مخاطره در طرح‌های نظام‌مند می‌باشد.

پیچیدگی‌های سازمانی

مجموعه‌سازی مشارکتی می‌تواند اشکال زیادی داشته باشد. هر طرح اصلی که بسادگی دسترس‌پذیر هم باشد، می‌تواند موافقت‌نامه‌ای ویژه در میان چند کتابخانه باشد که طی آن بخش‌هایی از یک دوره گرانبها از ریزنگاشت‌ها را خریداری کرده و به اشتراک بگذارند. همکاری‌های پیچیده‌تر ممکن است بخواهد تلاش‌های لغو اشتراک پایاندها را هماهنگ سازد. حتی طرح‌هایی از این هم مفصل‌تر می‌تواند به ایجاد مخزن واسپاری توزیع شده برای آخرین نسخه نشریات بپردازد. توسعه‌یافته‌ترین الگوی مجموعه‌سازی مشارکتی که بیشترین توجه را به منظور تأکید مطلب به خود جلب می‌کند طرحی مشروح و مبسوط است که مسئولیت برای ساخت مجموعه کاملی از منابع چاپی در رده‌هایی مشخص (از لحاظ موضوعات، زبان‌ها، یا قالب‌ها) را برای کتابخانه‌های همکار تعیین می‌نماید. هر جا که یک طرح همکاری، به لحاظ پیچیدگی کار از یک قرارداد غیر رسمی تا یک ائتلاف بسیار ساختار یافته سطح دشواری امر را تعیین می‌کند، شرکت‌کنندگان در آن با همکاری برای برنامه‌ریزی و حفظ آن مواجه خواهند بود. مسائل مربوط به شناسایی همکاران مناسب، ترسیم خطوط روشنی از توزیع مناسب و متعادل کار، و اندازه‌گیری هزینه‌ها و منافع عمده‌ای هستند که بر سر راه تبدیل گفتگوی شیرین و دلچسب درباره مجموعه‌سازی مشارکتی به مرحله عمل قرار گرفته‌اند.

پیمان‌هایی که در میان کتابخانه‌هایی با اندازه، بودجه، و اهداف سازمانی مشابه شکل می‌گیرند بزرگترین چشم‌انداز برای مجموعه‌سازی مشارکتی موفق را در بردارند. هرچند همکاری‌های چند منظوره برای اشتراک منابع و خرید مواد و منابع

دیجیتالی در نواحی مختلف بنحوی کارآمد عمل می‌کنند، مجموعه‌سازی مشارکتی مبتنی بر منابع چاپی می‌تواند برای ائتلاف‌هایی که برای مثال از کتابخانه‌های بزرگ دانشگاهی، دانشکده‌ای، و عمومی تشکیل شده‌اند و هر یک برنامه کار مشخص و حتی متفاوتی از مجموعه‌سازی را دنبال می‌کنند، چالش برانگیز باشد. بنابراین، کتابخانه‌هایی که به برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی می‌اندیشند، به جستجو و یافتن کتابخانه‌هایی به‌عنوان شرکای بالقوه مایل هستند که به لحاظ سازمانی با آنها همخوانی داشته باشند؛ و این وظیفه‌ای است که اغلب می‌تواند بسیار دشوار باشد. این مسأله احتمال دارد کتابخانه‌های بزرگ تحقیقاتی را بیشتر مورد آزار و اذیت قرار دهد صرفاً به خاطر اینکه کتابخانه‌های کوچک از این نوع، بیشتر از کتابخانه‌های بزرگ یافت می‌شوند.

هیویت و شیپمان دریافته‌اند که فقدان همکاران منطقه‌ای مناسب برای کتابخانه‌های عضو انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی مانع عمده‌ای برای همکاری در مجموعه‌سازی مشارکتی مبتنی بر منابع چاپی است. بسیاری از آنها نارضایتی‌هایی را از همکاری با ائتلاف‌های محلی و ایالتی که عمدتاً از کتابخانه‌های غیر عضو انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی بودند اظهار نمودند. آنها ترجیح می‌دادند به دیگر اعضای انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی موجود در محدوده جغرافیایی که تعهدات مشابهی برای توسعه مجموعه‌های دانشگاهی داشتند، پیوندند. (۹) شبکه سه‌جانبه کتابخانه‌های تحقیقاتی که از آن اغلب به‌عنوان الگوی همکاری کتابخانه‌های تحقیقاتی یاد می‌شود، به خاطر اینکه این عوامل بوضوح حاضر هستند به کار خود ادامه می‌دهد. کتابخانه‌های دانشگاهی و کتابخانه‌های عمومی کوچکتر ممکن است یافتن شرکای مورد انتظار را راحت‌تر بدانند زیرا کتابخانه‌های کوچک یا متوسط زیادی وجود دارند که به لحاظ جغرافیایی و اهداف، سازگاری بیشتری را می‌توان در آنها دید. اما آنها مجبور خواهند بود با سایر موانع مربوط به ساختار سازمانی و نظارتی مقابله کنند.

بسیاری از کتابخانه‌ها در پاسخ به تحقیق هیویت - شیپمان، «فقدان ساختار مجموعه‌سازی مناسب» را به منزله مشکلی مهم در برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی عنوان کردند. (۱۰) مجموعه‌سازی مشارکتی در عمل، تلاشی بین مردمی

است که با تماس‌های منظم بین دست‌اندرکاران مجموعه‌سازی حاصل می‌شود. همکاری واقعی صرفاً زمانی اتفاق می‌افتد که آنهایی که مجموعه‌سازی می‌کنند بتوانند با همکارانشان درباره مسایل مجموعه هر وقت که پیش می‌آید، ارتباط برقرار کنند. اگر برای مثال، کتابخانه‌ای کار انتخاب را براساس موضوع ساماندهی می‌کند، درحالی که کتابخانه‌ای دیگر این کار را بر اساس زبان انجام می‌دهد، انتخاب‌کنندگان ممکن است برای همکاری کارآمد و مؤثر با یکدیگر بخوبی همگام و سازگار باشند. کتابخانه‌هایی که امور مجموعه‌سازی خود را بر اساس الگوی سلسله‌مراتبی سنتی انجام می‌دهند نمی‌توانند به‌طور ایده‌آل با آنهایی که مدیریت گروهی را در پیش گرفته‌اند زوجی تشکیل دهند.

تفاوت در شیوه انجام کار نیز می‌تواند مانع از پیشرفت امور گردد. کتابخانه‌هایی که کار انتخاب و عدم انتخاب پیایندها را به‌وسیله کمیته انجام می‌دهند ممکن است در هماهنگی اشتراک پیایندها با کتابخانه‌هایی که کتابشناس آنها می‌تواند به تنهایی آنها را تهیه و یا حذف کند مشکل داشته باشند. حتی تفاوت در نظام‌های رده‌بندی نیز می‌تواند در به وجود آمدن یک دوره عمومی ائتلاف آزمایشی مانع ایجاد کند. (۱۱)

ناهماهنگی‌های ساختاری و عملیاتی ممکن است ایجاد طرح همکاری را که به لحاظ مالی، سازمانی و سیاسی امکان‌پذیر است، پیچیده و بغرنج سازد. تعیین خطوط مسئولیت‌های مجموعه‌سازی هر کتابخانه، عملی که دقت در آن بسیار پراهمیت است، می‌تواند بر اثر ناتوانی در تعریف اصطلاحات موضوعی به زبانی عمومی و قابل فهم برای همه اعضای ائتلاف به شکست بیانجامد. کتابخانه‌های دانشگاهی موضوعات را عموماً براساس اصطلاحاتی منطبق با برنامه تحصیلی خاص و محلی سازمان‌های مادر خود تعریف می‌کنند و تلقی هر کتابخانه از دورنمای عقلانی یک رشته ممکن است به شدت با کتابخانه دیگر متفاوت باشد. ماهیت بین رشته‌ای و روزافزون آموزش و پژوهش می‌تواند آنهایی را که در تلاش برای تمیز مابین زمینه‌های مجموعه‌سازی مجزا هستند تا بین همکاران ائتلاف به شراکت بگذارند به چالش بطلبد. (۱۲) روانشناسی، در کجا با روانشناسی آموزشی یا روانکاوی دارای وجوه اشتراک است؟ آیا تمرکز بر مطالعات زنان در هریک از

سازمان‌ها یکسان خواهد بود؟ وقتی همه بتوانند درباره توصیف موضوع به اجماع برسند، ممکن است اختلاف نظر در این باره بروز کند که منابع اصلی کدامند که همه کتابخانه‌های عضو گروه باید جمع‌آوری کنند، و منابع فرعی کدامند که صرفاً باید توسط کتابخانه‌ای که مسئول ساخت مجموعه‌ای تحقیقاتی برای گروه است، تهیه گردد. (۱۳)

زمانی که دارایی‌های مالی کتابخانه‌های عضو همکاری تفاوت زیادی باهم داشته باشد، مطمئناً در تعهدات فراهم‌آوری آنها اختلاف بروز خواهد کرد. کتابخانه‌های بزرگ با اعلان اینکه آنها با داشتن امکانات وسیع امانت‌دهندگان صرف هستند و اینکه بار کاری ائتلاف به گونه‌ای نابرابر توزیع می‌شود، مجبور خواهند بود با این تردید کار کنند که شرکای کوچکتر از آنها بهره‌کشی می‌کنند. (۱۴) با کشف اینکه همه کتابخانه‌های مشارکت‌کننده در اقدامات خود به‌طور برابر عمل نمی‌کنند نیز می‌تواند تردیدهایی را برانگیزد و به این رنجش ختم شود که برخی از مشارکت‌کنندگان سهم منصفانه‌ای از کار مشترک را به دوش نمی‌کشند. (۱۵)

مواع مالی

کتابخانه‌هایی که به قصد کاهش هزینه‌های فراهم‌آوری در جریانات مجموعه‌سازی مشارکتی وارد می‌شوند احتمال دارد متوجه شوند که اشتراک مجموعه‌ها بودجه مجموعه‌های کوچک را به اندازه کافی جبران نمی‌کند. مجموعه‌سازی مشارکتی ابزار کم کردن هزینه‌ها نیست. این کار بدین معنی است که بودجه مجموعه در برخی زمینه‌ها کمتر صرف شده و در برخی زمینه‌های دیگر بیشتر صرف خواهد شد. مجموعه‌سازی مشارکتی ابزاری است که گروه کتابخانه‌ها می‌توانند به کار بگیرند تا منابع مالی و قدرت خرید تحلیل رفته در اثر تورم خود را روی هم گذاشته و بدین ترتیب صرفه‌جویی کنند تا بتوانند از عهده مخارج روز افزون تهیه و مدیریت مجموعه‌های منابع اطلاعاتی برای مراجعان خود برآیند. چون مدیریت مالی صحیح هدف اصلی مجموعه‌سازی مشارکتی است، کتابخانه‌ها باید به‌طور مرتب هزینه‌های همکاری را با بازگشت بالقوه سرمایه خود مقایسه کنند. اگر زیر ساخت عملیاتی هزینه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی بیش از سود حاصل از تأمین مواد از طرف سایر کتابخانه‌ها برای مراجعان است، ارزش کل کار باید مورد سؤال قرار گیرد.

نظام حامی برای مجموعه‌سازی مشارکتی می‌تواند سرمایه‌گذاری مالی چشمگیری برای کتابخانه‌های شرکت‌کننده باشد. مشارکت‌کنندگان باید اطلاعات عمومی و زمینه را فراهم آورده یا این نوع اطلاعات را بسط دهند و روشی را برای اشتراک منابع در دست سفارش ایجاد کنند. (۱۶) داشتن برنامه‌ای قابل اطمینان و کارآمد برای تحویل مدرک از ضروریات است. ایجاد آرشیو پاینده‌ای توزیع شده یا هماهنگی در اشتراک‌ها ممکن است فرایندی پر زحمت از لحاظ شناسایی عناوین، ارسال مجلدات به آرشیو، ایجاد کنترل کتابشناختی، و نگهداری سابقه عملیات باشد. هزینه مسافرت برای حضور در جلسات و کارگاه‌ها، حتی ارزش وقت کتابداران که در تماس با همقطاران خود صرف می‌شود، هزینه‌های نیمه پنهانی هستند که بایستی به دقت مورد توجه قرار گیرند. (۱۷) چنانچه برنامه‌های مشارکتی در برگیرنده مجموعه‌سازی، تحویل مدرک، هماهنگی پاینده‌ها، اشتراک نیروهای متخصص، و فعالیت‌های دیگر است، مشارکت‌کنندگان ممکن است لازم بدانند که یک سازمان مادر برای اداره امور به وجود آورده و هزینه‌ها را باز هم افزایش دهند. با رشد و پیچیده‌تر شدن ائتلاف، ممکن است مسائل حقوقی، سیاسی، و اقتصادی فرایند تصمیم‌گیری را تحت‌الشعاع قرار دهد. (۱۸)

فقدان هر نوع الگویی برای اندازه‌گیری هزینه‌ها و منافع مجموعه‌سازی مشارکتی که مورد قبول عموم باشد می‌تواند هرگونه تحلیل مالی و اقتصادی را پیچیده سازد (برخی روش‌شناسی‌ها در این زمینه در فصل ۸ توضیح داده خواهد شد). البته، اندازه‌گیری هزینه‌ها و منافع بدون در دست داشتن داده‌ها نمی‌تواند آغاز گردد و طرف‌های همکاری لازم است ابتدا روی پروتکل‌های جمع‌آوری داده‌ها که اطلاعات یکپارچه و مرتبطی را برای سنجش کارایی برنامه‌هایشان تهیه نماید، به اجماع برسند (۱۹).

چالش‌های مدیریتی و هزینه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی منابع چاپی ممکن است کتابخانه‌ها را جهت بازبینی ارزش‌های ذاتی آن، به ویژه در پرتو پیشرفت‌های فنی و حقوقی کنونی، به تحرک وادارد. قانون حق مؤلف که هدف آن محدود کردن اشتراک اطلاعات است، می‌تواند حق استفاده منصفانه برای نسخه برداری از منابع را محدودتر سازد. مهم‌تر از آن اینکه، رشد انفجاری اطلاعات الکترونیکی بعضی‌ها

را به پرسش این سؤال وامی‌دارد که آیا کتابخانه‌ها لازم است وقت و منابع مالی را برای سازمان‌دهی برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی منابع چاپی صرف کنند؟ آنها دست کم این پیشنهاد را مطرح می‌سازند که این برنامه‌ها باید در زمینه‌هایی متمرکز گردد که احتمال اندکی وجود دارد که دیجیتالی کردن منابع در آینده نزدیک در آن زمینه‌ها تأثیر عمده‌ای داشته باشد. (۲۰)

وضعیت مجموعه‌سازی مشارکتی

چرا مجموعه‌سازی مشارکتی، علیرغم اینهمه موانع و مشکلات، همچنان به‌عنوان عقیده‌ای الزام آور و مورد حمایت وسیع مطرح است؟ پاسخ به‌طور مستقیم متوجه فشار مالی بی‌امان هزینه‌های غیر قابل کنترل منابع اطلاعاتی است، فشاری که کتابخانه‌ها را حدود دو دهه است که رنجور نموده و هیچ نشانه‌ای حاکی از کاهش در آن دیده نمی‌شود. در طول این دوره کمبود منابع مالی و کاهش فراهم‌آوری، هیچ مفهوم دیگری، دورنمای روشن‌تر و بهتری را برای حفظ غنا و عمق مجموعه‌ها در کتابخانه‌های بزرگ، گسترش خدمات مجموعه‌ها در کتابخانه‌های کوچک‌تر، و مهار هزینه‌ها برای همه ارائه نداده است.

مجموعه‌سازی مشارکتی بر این فرض مبتنی است که در وضعیت اقتصادی تحت فشار، کتابخانه‌ها دیگر نمی‌توانند به‌طور انفرادی انتظار داشته باشند که مجموعه‌هایی غنی یا حتی مکفی بسازند. اگر هر کتابخانه به‌طور یک جانبه اقدام کند، در حالی که تورم او را مجبور می‌کند سهم هر چه کمتری از دنیای منابع منتشر شده را تهیه نماید، در این صورت خود را به‌طور غیرضرور در معرض خطر دوباره کاری در تهیه منابع کم استفاده بسیاری قرار می‌دهد که مراجعانشان می‌توانند آنها را از کتابخانه‌های دیگر به امانت بگیرند. برعکس، این کتابخانه ممکن است در فراهم‌آوری منابع بسیار دیگری که به آسانی در جاهای دیگر در دسترس نیست، ناموفق باشد. کتابخانه‌ها با هماهنگی در فراهم‌آوری منابع می‌توانند مجموع توان خرید خود را، حتی اگر فرصت‌های مالی فردیشان کاهش یابد، به حداکثر برسانند. آنها می‌توانند از طریق شناسایی منابعی که لازم است تنها به‌وسیله یک یا شاید چند کتابخانه نگهداری شده و از طریق تحویل مدرک در اختیار بقیه قرار گیرد خود را

در موقعیت بهتری برای ساختن مجموعه‌های گسترده قرار دهند. هر شرکت‌کننده می‌تواند به تهیه منابع هسته برای مراجعان خود ادامه دهد و بقیه بودجه خود را به سوی خرید انبوه در زمینه‌های از پیش تعیین شده هدایت نماید. این کتابخانه منابع خود در این زمینه‌ها را با طرف‌های همکار در ائتلاف به اشتراک خواهد گذاشت و برای ساخت و اشتراک مجموعه‌های غنی در سایر زمینه‌ها به آنها تکیه خواهد کرد. در عصری که برنامه‌های مجموعه‌سازی، مشارکتی توسعه یافته و جا افتاده اغلب استثناست تا قاعده، شواهد زیادی از تأثیر مخرب تورم بر توان خرید کتابخانه‌ها مشاهده می‌شود. رشد گزاف قیمت منابع کتابخانه‌ای چنان در اقتصاد کتابخانه‌ها ریشه دوانیده است که وضعیت حاضر طبیعی و عادی به نظر می‌رسد. حتی ارزیابی مختصر از زبانی که به منابع مالی کتابخانه وارد شده، چشم‌اندازی مخاطره‌آمیز از آینده‌ای مبهم را به دست می‌دهد که اگر همچنان مغرورانه به مجموعه‌سازی مستقل خود ادامه دهیم چنین آینده‌ای بسیار محتمل خواهد بود.

با استیلای منافع اقتصادی بر زمینه انتشار پایاندهای علمی، هزینه نشریات ادواری در علوم، فناوری، و پزشکی - زمینه‌هایی که در آنها مجلات بستر اولیه برای انتقال نتایج تحقیقات هستند - به سرعت از نرخ تورم عمومی و رشد میزان بودجه کتابخانه‌ها برای اشتراک پایاندها پیشی گرفت. کتابخانه‌های دانشگاهی با کاهش هزینه‌های تک‌نگاشتی و حذف اشتراک‌ها به این معضل پاسخ دادند و این اقدام مؤثری بود که به لحاظ مالی، مسئولانه و به لحاظ اقتصادی، غیرقابل اجتناب می‌نمود، و البته اقدامی بود مخرب نسبت به توان کتابخانه‌ها در تأمین نیازهای اطلاعاتی جوامع استفاده‌کنندگان. افزایش هزینه‌های دو رقمی سال‌های بعد، کاهش برنامه‌ریزی شده بیشتری در فراهم‌آوری ادواری‌ها و تک‌نگاشت‌ها را به دنبال داشت. آنچه فشار روی بودجه مجموعه‌ها را وخیم‌تر کرد، گسترش تعداد نشریات چاپی، و اخیراً ظهور و افزایش سریع منابع الکترونیکی گران‌قیمت بود.

کتابخانه‌ها اکنون خود را در مارپیچ گیج‌کننده و بی‌رحمی گرفتار می‌بینند و آن اینکه هر چه بیشتر هزینه می‌کنند همان قدر کمتر دریافت می‌کنند. بین سال‌های ۱۹۸۶ و ۲۰۰۰، اعضای انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی با افزایش بهای ۲۲۶ درصدی به ازای هر پیاپی مواجه بودند و افزایش هزینه پیاپی‌های آنها به ۱۹۲ درصد بالغ

گردید. هر چند آنها هر سال بیش از ۱۲ درصد برای پایاندها بیشتر خرج کرده بودند، به‌طور متوسط ۷ درصد عناوین پایاندها را در انتهای این دوره نسبت به ابتدای آن کمتر خریداری کرده بودند. در همان زمان، قیمت تکنگاشت‌ها ۶۶ درصد افزایش یافت، درحالی که هزینه‌ها فقط ۴۸ درصد بیشتر شده بود. نتیجه اینکه خرید تکنگاشت‌ها به‌طور خالص ۱۷ درصد کاهش یافت. شاخص قیمت برای مصرف‌کننده تا ۵۷ درصد در طول این دوره افزایش یافته بود (۲۱).

تا اواخر دهه ۱۹۹۰، تلاش‌هایی برای تعدیل تورم بهای مواد و منابع صورت می‌گرفت. ائتلاف انتشارات علمی و منابع دانشگاهی (اسپارک)^۱، که از جمله پروژه‌های انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی بود، با ناشران نشریات ادواری علمی که قیمت متعادل‌تری داشتند آغاز به مشارکت نمود تا با عناوین منتشر شده از سوی شرکت‌های انتشاراتی انتفاعی رقابت کند. بنگاه‌های خدماتی پیش‌چاپ‌ها^۲، که دانشمندان می‌توانند مقالات خود را پیش از انتشار در آرشیوهای گشوده‌ای که رایگان هستند در معرض دید و استفاده قرار دهند، راهکاری برای اشاعه نتایج تحقیقات مجلاتی که به صورت تجارتي تولید می‌شوند فراهم ساختند. اما روند تورمی قیمت‌ها، همچنان به قوت خود باقی ماند و کتابخانه‌ها همان‌طور که سال ۲۰۰۰ را به پایان برده بودند، سال ۲۰۰۱ را با تلاش برای مدیریت مجموعه‌ها با منابع مالی‌ای شروع کردند که نمی‌توانست با هزینه منابع اطلاعاتی همگام باشد.

این ضعف مالی به این معنی است که مجموعه هیچ کتابخانه منفردی به لحاظ غنا و عمق مثل سابق نیست و نمی‌تواند باشد. کتابخانه دارای هر اندازه‌ای که باشد (بدون افزایش بودجه فوق‌العاده) توانایی کمتری برای تهیه منابع اطلاعاتی برای مراجعانش خواهد داشت. در یک مقیاس جهانی، تنوع مجموعه کتابخانه‌ها در کل مورد تهدید است. کتابخانه‌های دانشگاهی ایالات متحده قادر نیستند به‌طور جامع انتشارات بین‌المللی را فراهم بیاورند (۲۲) مبالغ اندکی می‌تواند به انتخاب دقیق و فراهم‌آوری منابع خاص و منحصربه‌فرد اختصاص یابد، و این کار بدین معنی است که مجموعه‌ها بیشتر به هم شبیه شده و نسبت به هم کمتر متمایز خواهند شد (۲۳) تجربه غیرقابل اشتباه این است که تجارت طبق معمول، راهکار اقتصادی

نامحسوسی است که مانع از تحقق رسالت ما می‌شود. با ادامه خرید منابع به صورت مجزا و انفرادی، هر یک از کتابخانه‌ها کمتر خرید خواهند کرد و اگر هماهنگی در کار نباشد، دوباره کاری در خریده‌ها به مراتب بیشتر خواهد شد.

نباید فکر کرد که مجموعه‌سازی مشارکتی، ترفندی برای صرفه‌جویی مالی از طریق کاهش مخارج مجموعه‌ها است. بلکه، ابزاری است که کتابخانه‌ها با آن بودجه خود را برای مقابله با تأثیرات مخرب تورم، که هیچ کس نمی‌تواند به‌طور انفرادی در برابر آن مقاومت نماید، یکپارچه و مدیریت می‌کنند. با وجود مشکلات سازمان‌دهی و اجرای برنامه‌های مشارکتی هیچ راهکاری نمی‌تواند با توانایی آنها جهت جلوگیری از نتایج زیان بار ماریپیچی، که در آن هر چه بیشتر می‌پردازیم کمتر می‌خریم، رقابت کند. با تشویق به برنامه‌ریزی دقیق و عمل به انضباط مالی، کتابخانه‌ها می‌توانند عواقب درآمدهای ثابت یا رو به کاهش را، که به علت کسادی یا موانع اقتصادی دیگر پیش می‌آید، کاهش دهند (۲۴).

اگرچه مجموعه‌سازی مشارکتی در ابتدا نظر کتابداران را به منزله راهکاری برای مقابله با افزایش هزینه انبوه مواد به خود جلب می‌کند، ولی اگر به آن صرفاً به‌عنوان یک تلاش تدافعی نگاه کنیم قلمزو آن را به گونه‌ای غیر ضروری محدود کرده و امکانات آن را ناچیز شمرده‌ایم. مفهوم اصلی مجموعه‌سازی مشارکتی برای طرح‌های بزرگ حاوی توان بالقوه‌ای است که در حال حاضر فراتر از بضاعت همه یا اکثر کتابخانه‌هایی است که توان مالی بالایی دارند. کتابخانه‌های بزرگ تحقیقاتی می‌توانند مجموعه عظیمی را که به‌طور مشارکتی ساخته شده متصور شوند که در برگیرنده منابعی است که به‌طور منطقه‌ای، ملی، یا حتی بین‌المللی نگهداری می‌شود. اگر مجموعه ائتلافی حداقل به‌طور نظری، همه موضوعات را در همه سطوح در بر داشته باشد، در این صورت می‌توان گفت که واقعاً جامع و فراگیر است و این نامی است که اغلب به غلط به مجموعه‌های محلی در برنامه‌های اجمالی و عمومی اطلاق می‌شود. (۲۵) مجموعه بین‌المللی جامعی ممکن است ظهور کند که به‌طور اتفاقی و به‌وسیله تلاش‌های هماهنگ نشده کتابخانه‌ها در جهان ساخته شده است. این بر عهده کتابخانه‌ها است که آن را از طریق انتخاب برنامه‌ریزی شده مشارکتی توسعه دهند و پیوندهایی میان ابزارهای دسترسی به‌وجود آورند. (۲۶)

اگر این دیدگاه برای بسیاری از کتابخانه‌ها خیال پردازانه است، برنامه‌های عملی مجموعه‌سازی مشارکتی در عین حال، دریچه‌ای به سوی منافع می‌گشایند که کمتر هوس‌انگیز ولی به‌طور خارق‌العاده‌ای عملی می‌باشند. مجموعه‌هایی که با همکاری گروهی ایجاد شده‌اند، حتی میان کتابخانه‌های کوچک، نسبت به مجموعه‌هایی که به‌طور مستقل توسط یک کتابخانه و به تنهایی ساخته شده است دارای عمق و گستره بیشتری خواهند بود. مجموعه‌های به هم پیوسته^۱، هر زمان که با دستیابی کتابشناختی استوار و سودمند و نظام تحویل مدرک قابل اطمینان و سریعی توأم باشند، می‌توانند فرصت واقعاً زیادی را جهت مکان‌یابی و بازیابی منابع اطلاعاتی مورد نیاز برای مراجعان هر کتابخانه در قیاس با امانت بین کتابخانه‌ای سنتی فراهم آورند. در عصری که کتابفروشی‌های اینترنتی سطح توقع از خدمات رسانی را در میان عموم بالا برده، سرعت عمل خیلی بیشتر از یک خصیصه جزئی و پیش پا افتاده مطرح است. مراجعان کتابخانه‌هایی که از مجموعه‌سازی مشارکتی بهره‌مند هستند ممکن است برحسب تصادف عنوان مورد نیاز خود را به خاطر اولویت‌هایی که در نظام ائتلافی تعریف شده، در جایی دیگر پیدا کنند. ولی با برنامه‌ریزی صحیح و عاقلانه، موارد زیادی از این دست اتفاق خواهد افتاد که در آن عناوینی که قبلاً هفته‌ها باید منتظر می‌بودیم تا در دسترس قرار گیرند اینک تقریباً به سرعت به دست ما برسند. حتی اگر کتابخانه‌ای خود را امانت‌دهنده صرف به اعضای ائتلاف بداند، خدمات و ارزش تبلیغی اقلامی که سریعاً یافت شده و تحویل می‌شوند بایستی عدم تعادل در اشتراک منابع را جبران کنند.

دسترسی سریع به منابعی که سابق بر این در مدت زمان و فاصله قابل ملاحظه‌ای در دسترس قرار می‌گرفت مزیتی آشکار است، ولی کار مخاطره‌آمیز مجموعه‌سازی مشارکتی موفقیت‌آمیز می‌تواند به طرف‌های همکاری برای جستجو و کشف تلاش‌های وسیع‌تر در مدیریت گروهی مجموعه جرأت و جسارت ببخشد. برنامه‌های حفاظت و نگهداری هماهنگ شده می‌تواند افزایش پرهزینه ترمیم منابع کم استفاده را برطرف سازد. (۲۷) پروژه‌های حذف و وجین مشترک، هر چند که مدیریت چالش برانگیزی خواهد بود، به افزایش این شانس کمک

می‌کند که حداقل یک نسخه یا نسخه فعلی از اقلام و منابع مکرر در ائتلاف همچنان قابل دسترس خواهد بود (۲۸). ذخیره‌سازی اشتراکی تک‌نگاشت‌های کم متقاضی و شماره‌های گذشته نشریات ادواری می‌تواند به کتابخانه‌های شرکت‌کننده کمک کند که اقلام تکراری در مخازن ائتلافی را خارج سازند و مطمئن باشند که این منابع هنگام درخواست به سرعت قابل ارائه خواهند بود. با صرفه‌جویی در فضای قفسه‌ها که از این طریق حاصل می‌شود، هر کتابخانه همکار ظرفیت فیزیکی خود برای رشد مجموعه‌اش را افزایش می‌دهد و هزینه احداث بناهای جدید یا تهیه امکانات ذخیره‌سازی خارج از محل کتابخانه را به تعویق می‌اندازد.

همکاری کارآمد در مجموعه‌سازی و مدیریت آن زمینه اخلاق مشترکی را فراهم می‌آورد که به سایر فعالیت‌های کتابداری نیز گسترش می‌یابد. کتابخانه‌هایی که در مجموعه‌سازی همکاری می‌کنند ممکن است برنامه‌ای موازی با آن بریزند که حجم کار خدمات مرجع دیجیتالی را توزیع می‌کند. آنها ممکن است متوجه شوند که می‌توانند برخی مسئولیت‌های کاری را در میان مؤسسات مختلف و براساس الگوی مجموعه‌های مشترک تقسیم کنند. شاید لازم نباشد هر یک از کتابخانه‌های عضو همکاری، کتابشناس یا فهرست‌نویس متبحر در یک زبان خارجی مشابه را به کار بگیرد. این کار که هر کتابخانه متخصصانی را برای زبان‌های مختلف استخدام کرده و از آنها در انتخاب یا فهرست‌نویسی برای چندین کتابخانه استفاده شود کاری بسیار مؤثر و صرفه‌جویانه است. توسعه همکاری‌های گروهی از طریق استفاده از کارکنان یکدیگر، مبادله برنامه‌ها، و کارآموزی می‌تواند کارکنان عضو ائتلاف را جهت افزودن به میزان دانش و مهارت‌های خود از راه یادگیری از یکدیگر، تشویق و ترغیب کند. برنامه‌های انتشاراتی (مثل یک کتاب) می‌تواند حاصل تعامل بین همکاران در یک گروه همکاری باشد (۲۹). کتابداران سازمان‌های مختلف می‌توانند کارکردن با محققان و ناشران شکل‌های جدید نشر الکترونیکی را که منافع اقتصادی را تأمین کرده و از سرمایه فکری همه گروه‌ها محافظت می‌کند، تجربه نمایند (۳۰). نویسنده‌ای فکر می‌کند که در آینده، کتابداران بخش مجموعه‌سازی ممکن است متوجه شوند که مهم‌ترین منبعی که آنها می‌توانند با کاربران و با یکدیگر به اشتراک بگذارند، تخصص آنهاست (۳۱). شکل ۲-۲ خلاصه‌ای از مزایای بالقوه مجموعه‌سازی مشارکتی را نشان می‌دهد.

- * مجموعه‌سازی مشارکتی بهترین امید برای پاسخ‌گویی به رشد فزاینده تعداد و هزینه منابع کتابخانه است.
- * کتابخانه‌ها فقط با کارگروهی می‌توانند مجموعه‌های جامع ایجاد کنند، نه به‌طور انفرادی.
- * مجموعه‌سازی مشارکتی می‌تواند خدمات سریع و قابل اعتمادی برای مراجعانی فراهم آورد که منابع اطلاعاتی مورد نیاز آنها در مجموعه کتابخانه محلی موجود نیست.
- * مجموعه‌سازی مشارکتی راه را برای برنامه‌های حفاظت، حذف، و ذخیره‌سازی تعاونی باز می‌کند.
- * مجموعه‌سازی مشارکتی اخلاق جمعی را ترغیب می‌کند که می‌تواند به کارآیی و تجربه فزاینده کارکنان منتهی گردد.

شکل ۲-۲ مزایای شرکت در مجموعه‌سازی مشارکتی

نتیجه‌گیری

برنامه‌ریزی و اجرای مجموعه‌سازی مشارکتی فراتر از یک مسأله ساده و معمولی است و نباید آن قدر موشکافانه بنگریم تا دلیلی برای عدم شرکت در آن پیدا کنیم. اغلب مشکلاتی که در این فصل مورد بررسی قرار گرفت، دارای اهمیت زیادی هستند و هر یک از آنها لازم است در مرحله طراحی هر برنامه به‌طور مستقیم مورد توجه قرار گیرد، ولی هیچ‌یک از آنها حل‌نشده نیست. دستیابی و حفظ مشارکتی که برای همه طرف‌های همکاری کارآمد باشد زمان‌بر، دارای پیچیدگی‌های سازمانی، به لحاظ مدیریتی پر زحمت، و دارای عواقب مالی زیادی است. به عبارت دیگر، مجموعه‌سازی مشارکتی با واژگانی توصیفی قابل تشخیص است که ما از آنها به کرات و بدرستی در مجموعه‌سازی سنتی استفاده می‌کنیم. تصمیم برای شرکت در یک کار خطر جمع‌ی نباید بر اساس مشکلات تحقق آن اتخاذ شود بلکه باید بر اساس ملاحظه دقیق ارزش آن کار و ارزیابی روشن مزایای بالقوه تحولی که در پیش است، گرفته شود.

یک مطلب اصلی این است که آیا مجموعه‌سازی سنتی هنوز به محیط اطلاعاتی که در سالیان اخیر به شدت متحول شده پاسخ‌گو است یا نه؟ نشر در همه اشکال خود در حال گسترش است و عزم‌های جزم برای ایجاد انحصار اطلاعاتی به‌طور روزافزونی بر صنعت نشر سایه افکنده است. نشر الکترونیکی، روش‌های تفحص عقلانی و الگوهای اشاعه دانش را برای همیشه تغییر داده است.

هزینه‌های منابع اطلاعاتی به‌طور مستمر به میزان دو یا سه برابر هزینه‌های زندگی در حال افزایش است. کتابخانه‌ها از طریق ایجاد ائتلاف جهت همکاری در خریدهای گروهی محصولات الکترونیکی با این تحولات همگام شده‌اند. اگر چه این کار یک تاکتیک خیالی و عموماً موفق بوده است، درمقابل همه چالش‌هایی که مواجه هستیم صرفاً یک تسکین جزئی به حساب می‌آید. ما هنوز مجبوریم به‌طور اساسی درباره رویکرد مستقل خود در ساخت و اداره مجموعه‌های چاپی، جایی که بیشترین وقت و هزینه را به آن اختصاص می‌دهیم تأمل بکنیم. به منظور دریافت ارزش مجموعه‌سازی مشارکتی لازم است این سؤال مطرح شود که آیا راه و روشی که به آن ادامه می‌دهیم به لحاظ استراتژیک یک روش مجموعه‌سازی منطقی برای حرکت به سوی یک چشم‌انداز کاملاً متغیر است یا نه؟

یادداشت‌ها

1. Mosher, "Cooperative Collection Development," 29 (see chap. 1, n. 5).
2. Ross Atkinson, "Rationality and Realpolitik: Prospects for Cooperative Collection Development in an Increasingly Networked Environment," in *Scholarship in the New Information Environment: Proceedings from an RLG Symposium Held May 1-3, 1995, at Harvard University*, ed. Carol Hughes, 29 (Mountain View, CA: Research Libraries Group, 1996).
3. Deborah L. Jakubs quoted in Milton T. Wolf, "Cooperative Collection Management: Online Discussion," *Collection Management* 23, no. 4 (1998): 62.
4. Robert P. Holley, "Cooperative Collection Development: Yesterday, Today, and Tomorrow," *Collection Management* 23, no. 4 (1998): 27.
5. Holley, "Cooperative Collection Development," 25; Evans, "Cooperative Collection Development," 458.
6. Ross Atkinson, "Preservation and Collection Development: Toward a Political Synthesis," *Journal of Academic Librarianship* 16, no. 2 (May 1990): 100.
7. Holley, "Cooperative Collection Development," 26; Barbara Maass, "The New Mythology: Co-operative Collection Development," *Canadian Library Journal* 46, no. 1 (February 1989): 27.
8. Evans, "Cooperative Collection Development," 454.
9. Hewitt and Shipman, "Cooperative Collection Development," 198-99.
10. *Ibid.*, 221.
11. Evans, "Cooperative Collection Development," 466.
12. Holley, "Cooperative Collection Development," 26.
13. Shreeves, "Future," 377.
14. Ross Atkinson, "Preservation," 100; Harloe, *Guide*, 4.
15. Evans, "Cooperative Collection Development," 458.
16. Barbara McFadden Allen, "Consortia and Collections: Achieving a Balance between Local Action and Collaborative Interest," *Journal of Library Administration* 28, no. 4 (1999): 89.
17. Holley, "Cooperative Collection Development," 27.
18. Evans, "Cooperative Collection Development," 457.
19. Harloe, *Guide*, 5.
20. Shreeves, "Future," 383, 387.
21. Martha Kyrillidou and Mark Young, *ARL Statistics 1999-2000: A Compilation of Statistics from the One Hundred and Twenty-Two Members of the Association of Research Libraries* (Washington, DC: Association of Research Libraries, 2001), 9-10.
22. Anna H. Perrault, "The Printed Book: Still in Need of CCD," *Collection Management* 24, no. 1/2 (2000): 130.
23. Milton T. Wolf and Marjorie E. Bloss, "The Whole Is Greater than the Sum of Its Parts," *Collection Management* 24, no. 1/2 (2000): 110.
24. Harloe, *Guide*, 3.
25. Ross Atkinson, "Preservation," 100.
26. Harold Billings, "Shared Collection Building: Constructing the 21st Century Relational Research Library," *Journal of Library Administration* 31, no. 2 (2000):

4-5.

27. Mosher and Pankake, "Guide," 421; Harloe, *Guide*, 4. 28. Mosher and Pankake, "Guide," 421.

29. Harloe, *Guide*, 4.

30. Allen, "Consortia and Collections," 90.

31. Shreeves, "Future," 373.



بنیان‌ها؛

اصول مجموعه‌سازی مشارکتی

همه برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی در هر نوع و اندازه‌ای، براساس یک سری اصول کاری عمل می‌کنند. این اصول در قالب بیانیه‌ها، یا گاهی به‌صورت فرضیات ناگفته‌ای در می‌آیند که کار مجموعه‌سازی مشارکتی را اعلام می‌کنند، وجود آن را توجیه می‌نمایند، اهداف آن را تبیین می‌کنند، جزئیات نتایج مورد انتظار را بازگو می‌نمایند، و مقیاس‌های کلی برای ارزیابی و بازبینی پروژه را مشخص می‌سازند. اصول، تصاویری ذهنی هستند که نحوه عمل را تعیین کرده و هدایت می‌کنند و سیاست‌هایی هستند که روش‌های انجام کار را به‌وجود می‌آورند. چون مجموعه‌سازی مشارکتی امری پیچیده است، اصول آن سلسله وسیعی از مسائل کاملاً متمایز از یکدیگر شامل مسئولیت، اجرا و بهنگام بودن را در برمی‌گیرد. اصول ناظر بر مجموعه‌سازی مشارکتی چارچوبی را برای پاسخ‌گویی به نیازها و اهداف محلی تعیین کرده و تضمین می‌کنند که برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی بخش مهمی از فرایند برنامه‌ریزی محلی خواهند شد. این اصول زیربنای عنصر انسانی در فعالیت‌های جمعی بوده و مبین این حقیقت هستند که مجموعه‌سازی مشارکتی صرفاً رویکردی برای افزایش دسترسی استفاده‌کننده به منابع اطلاعاتی است. (۱)

درباره اهمیت شفاف‌سازی اصول اصلی مجموعه‌سازی مشارکتی نیازی بر اغراق نیست. وقتی مجموعه‌سازی مشارکتی شکلی از فراهم‌آوری مواد از منابع خارجی است، این امر اهمیت پیدا خواهد کرد که به چشم اندازه‌های مجموعه‌سازی

مشارکتی که در قالب الگویی مکتوب از اصول اساسی درآمده است همان قدر توجه و تأکید شود که به سایر امور مانند زمان، انرژی و منابع مالی توجه می‌شود. اگر این فرض را بپذیریم که بخش عمده مجموعه‌سازی مشارکتی از «در پستی» انجام می‌شود، به عبارت دیگر هر کتابخانه به کتابخانه‌های حومه خود برای جمع‌آوری مواد و منابع در حوزه‌های مشخص تکیه می‌کند، نیاز به توسعه دادن و رسمیت بخشیدن به گفتگوها و تعهدات نامکتوب طرفین اهمیت بی‌شائبه‌ای می‌یابد. ولی چه اصولی زیر ساخت برنامه‌های جمعی کتابخانه‌هایی را تشکیل می‌دهد که نوعاً درگیر این کار هستند؟ چه اصول و قواعدی بر راه‌اندازی و تداوم این تلاش‌های جمعی حاکم است؟ گروه‌هایی که در فعالیتهای مشارکتی درگیر هستند، چه انتظاراتی دارند؟ چه نتایجی را پیش‌بینی می‌کنند؟ چرا آنها در این برنامه حضور دارند؟ آنها به خاطر چه چیزی همکاری می‌کنند؟

حجم زیاد آثار و ادبیاتی که به مجموعه‌سازی مشارکتی پرداخته‌اند، توافق همه جانبه در نیاز به مبادرت به همکاری را منعکس می‌سازند. جای جای این آثار، به اصول و قواعدی اشاره دارند که راهنمای مجموعه‌سازی مشارکتی می‌باشند. این فصل مهم‌ترین این اصول را جمع‌آوری و آنها را دسته‌بندی می‌کند. این اصول جدا از هم نیستند. آنها مسائل و امور متعددی را بیان می‌کنند که به هم مرتبط می‌باشند. شاید توجه به برخی اصول که در آثار با بیشترین تأکید به جامعه و به دفعات ذکر شده‌اند، مفید و راهگشا باشد. این فصل به یک گروه از این اصول به همراه پاره‌ای جزئیات خواهد پرداخت. این اصول مهم حاکم بر برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی، بر محور استفاده‌کننده، کتابخانه، و برنامه استوار هستند. این فصل همچنین به طور مختصر دسته‌هایی از مفاهیم مکمل را که زیربنای اصول اولیه بوده و بازنمون ارکان اصلی مندرج در آثار مربوط به مجموعه‌سازی مشارکتی هستند، برمی‌شمارد.

اصول مجموعه‌سازی با محوریت استفاده‌کننده

در حرفه کتابداری این امر بدیهی است که کتابخانه‌ها و مجموعه‌هایشان به خاطر خدمت به استفاده‌کننده موجودیت می‌یابند. متخصصین کتابداری سالیان دراز

قاطعانه اظهار کرده‌اند که یک دلیل برای مجموعه‌سازی این بوده است که کتابخانه‌ها بتوانند نقش «توزیع‌کننده» را - یعنی جمع‌آوری آن دسته از منابع مورد نیاز مراجعان در جایی که آنها می‌خواهند به آن منابع دسترسی بیابند - ایفا کنند.^(۲) برای عمل به این وظیفه، کتابخانه‌های سنتی برای ساخت یک مجموعه محلی جامع تلاش کرده‌اند و این کار اغلب با رقابت و فرصت طلبی همراه بوده است. ولی اخیراً اعتقاد کاذب خودکفایی جای خود را به این نقطه نظر خیلی واقع‌گرا و در عین حال عملی داده است که از طریق همکاری و تعاون، بهتر می‌توان به استفاده‌کننده خدمات دهی کرد تا رقابت.^(۳) خود کتابخانه‌ها خیلی وقت است که به این مسئله واقف هستند، اما اکنون این طرز فکر به میان عموم و به نهادهای قانونی که بودجه کتابخانه‌های دولتی را تأمین می‌کنند گسترش یافته است. برای مثال، ایالت مینه‌سوتا^۱ در سال ۱۹۹۸ پول بیشتری را برای دانشکده‌ها و دانشگاه‌ها و با این شرط اجباری تخصیص داد که به‌صورت مشارکتی مدیریت و هزینه شود.^(۴) بنابراین جای تعجب نیست که مجموعه‌سازی مشارکتی به منزله استراتژی قرن بیست و یکم توصیف شده است.^(۵)

اصل مجموعه‌سازی مشارکتی با محوریت استفاده‌کننده که سنگ بنای مجموعه‌سازی مشارکتی را تشکیل می‌دهد چنین بیان می‌دارد: استفاده‌کنندگان به گستره وسیعی از منابع اطلاعاتی بالقوه دسترسی خواهند یافت بدون اینکه یکپارچگی موجودی‌های محلی به خطر بیفتد یا دسترسی استفاده‌کننده به منابع پر استفاده کاهش یابد.

تقریباً همه برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی که در آثار مختلف توصیف شده‌اند بروشنی و یا تلویحاً اظهار می‌دارند که افزایش دسترسی به منابع، نتیجه مطلوب و مورد انتظار است و بسیاری از آثار و اسناد سازمان‌هایی که دارای برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی هستند به گسترش دسترسی استفاده‌کننده اشاره‌هایی دارند. یکی از اهداف توافقنامه ائتلاف کتابخانه بوستن^۲ در ارتباط با مسئولیت‌های گردآوری در موضوعات اقتصادی و تجارت آسیایی عبارت است از «افزایش منابع تکنگاشتی در موضوع اقتصاد و تجارت آسیایی برای مراجعان به

1. Minnesota

2. Boston Library Consortium

کتابخانه‌های عضو ائتلاف کتابخانه بوستن» (۶) همچنین، اسناد مربوط به اهداف ائتلاف کتابخانه‌های شمال شرق آمریکای لاتین (لین)^۱، مبین تعهدات بسیار قوی راجع به حفظ یا تسریع در «جمع‌آوری ائتلافی» برای بهره‌مندی استفاده‌کنندگان است. (۷) اصل افزایش دسترسی به طرق مختلف می‌تواند عملی شود. اشتراک منابع الکترونیکی به‌طور مشارکتی، خریدهای انبوه منابع میکروفیلمی، و مسئولیت‌های گردآوری تفکیک شده از رویکردهای بسیار معمول هستند.

در حالتی آرمانی، استفاده‌کنندگان می‌بایست مجموعه‌سازی کنند و نه کتابداران. این دیدگاه در مورد برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی نیز صدق می‌کند. در این صورت چالش این خواهد بود که چگونه و در چه مرحله‌ای می‌توان استفاده‌کنندگان را در فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی درگیر کرد. اگر در نهایت، مشارکت مستقیم استفاده‌کنندگان به معنی اخص ممکن نباشد، طراحان برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی باید تضمین کنند که نقطه نظرات استفاده‌کنندگان قویاً و دقیقاً در طرح، اجرا و مدیریت برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی حضور داشته باشد.

حضور استفاده‌کنندگان در فرایند برنامه‌ریزی مجموعه‌سازی مشارکتی ممکن است کم رنگ باشد اما اگر این برنامه می‌خواهد در میان کسانی که قرار است به آنها خدمت شود مقبولیت بیابد، باید به‌عنوان یک هدف اصلی حفظ گردد. امتناع استفاده‌کنندگان نسبت به برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی می‌تواند کاهش یابد - و همکاری با مراجعان، هیأت امنای کتابخانه و نهادهای تخصیص دهنده بودجه افزایش یابد - اگر کتابداران دست‌اندرکار مجموعه‌سازی مشارکتی بتوانند نشان دهند که استفاده‌کنندگان در ایجاد طرح در جهت منافع خود در استفاده از مجموعه نقش حیاتی دارند. (۸) کتابخانه‌ها باید کانال‌های ارتباطی مؤثری با استفاده‌کنندگان ایجاد و حفظ کنند. آنها باید تلاش خود را هنگامی که درباره برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی فکر می‌کنند، باز هم دو برابر نمایند.

در صورت عدم مشارکت استفاده‌کننده، کتابدار حامی منافع وی می‌شود. آنهایی که دست‌اندرکار ارائه خدمات کتابخانه‌ای هستند، و به ویژه کسانی که

مسئولیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را تقبل کرده‌اند باید همواره درباره نحوه جستجو و به‌کارگیری اطلاعات توسط استفاده‌کننده تحقیق کنند. یکی از پیامدهای حمایت از استفاده‌کننده در برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی نیاز به آموزش استفاده‌کننده است. به طور قطع، استفاده‌کننده لازم است از برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی و به ویژه در مرحله برنامه‌ریزی آگاه گردد و از آن به بعد نیز پس از اجرای برنامه، اطلاعات وی روز آمد نگاه داشته شود. اما آموزش استفاده‌کننده باید بیشتر از تبلیغات بوده و فراتر از این باشد که به آنها اجازه دهیم بدانند منابع جدیدی در دسترس است. از سوی دیگر استفاده‌کنندگان باید برای استفاده از محصولات جدیدی که در سایه مجموعه‌سازی مشارکتی به آنها دسترسی خواهند یافت، آموزش ببینند. به همان میزان حائز اهمیت است که استفاده‌کنندگان آگاه شوند که برخی از منابعی که در دسترس آنهاست در سایه توافق‌های مجموعه‌سازی مشارکتی حاصل شده است. به عبارت دیگر، نقش مجموعه‌سازی مشارکتی به عنوان روشی برای مجموعه‌سازی باید به طور متقاعد کننده‌ای به استفاده‌کنندگان منتقل شود. مراجعان از طریق آموزش و تعلیم، در استفاده از امکانات و منابع در گسترده‌ترین مفهوم ممکن مستقل می‌شوند. (۹) شکل ۳-۱ اصول مجموعه‌سازی مشارکتی با محوریت استفاده‌کننده را خلاصه می‌کند.

مجموعه‌سازی مشارکتی با محوریت استفاده‌کننده:

- * در تلاش برای افزایش دسترسی استفاده‌کننده به اطلاعات است.
- * تلاش می‌کند استفاده‌کننده را در ساخت مجموعه‌های ائتلافی دخالت دهد.
- * استفاده‌کنندگان را در مورد بازار اطلاعات و منابع انفرادی آموزش می‌دهد.

شکل ۳-۱ اصول مجموعه‌سازی مشارکتی با محوریت استفاده‌کننده

اصول مجموعه‌سازی مشارکتی با محوریت کتابخانه

در فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی، تعدادی از اصول به خود سازمان مربوط می‌شود. همانند استفاده‌کنندگان کتابخانه که از مزایای دسترسی وسیع‌تر به منابع در سایه مجموعه‌سازی مشارکتی بهره‌مند می‌شوند، کتابخانه شرکت‌کننده در

طرح نیز باید به خاطر همکاری در فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی به پاره‌ای منافع دست یابد.

در وهله اول، برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی باید اجازه دهد از منابع مالی کتابخانه به بهترین نحو بهره‌برداری گردد. در حقیقت مسائل مالی نیروی پیش برنده مجموعه‌سازی مشارکتی است. کاهش قدرت خرید به همراه افزایش در تعداد و قیمت منابع منتشر شده از موارد قابل طرح در این باره است. مجموعه‌سازی مشارکتی، راهکاری برای همگام شدن با قیمت‌های رو به افزایش و کم کردن خطر از دست دادن منابع تحقیقی مهم است. (۱۰) برنامه‌هایی که مسئولیت‌های ساخت مجموعه و به تبع آن هزینه‌های مجموعه‌سازی را توزیع می‌کنند، بر اساس این اصل عمل می‌نمایند. شرکت‌کنندگان در مجموعه‌سازی مشارکتی با تلفیق نیروهای خود می‌توانند منابع مالی خود را کارآمدتر نموده و طیف وسیع‌تری از دنیای اطلاعات را پوشش دهند. کتابخانه‌ها می‌توانند از طریق مجموعه‌سازی مشارکتی از منابع مالی خود استفاده بهینه به عمل آورند. اما این بدان معنی نیست که هزینه‌ها صرفاً به خاطر اینکه آنها دست به فعالیت گروهی وسیع‌تری زده‌اند، کم می‌شود. بهره‌وری موفقیت‌آمیز در منابع مالی به خاطر تعادل بین هزینه‌ها و منافع حاصل می‌شود. وقتی که کتابخانه‌ها مقارن با افزایش منافع، هزینه‌ها را دوباره بین خود تقسیم می‌کنند، به کارایی و بهره‌وری اقتصادی نایل می‌گردند. (۱۱) رابطه متقابل میان هزینه‌ها و منافع به عنوان ارزش اظهار شده است. هر کتابخانه‌ای می‌تواند ارزش یک محصول، طرح یا برنامه‌ای را در ارتباط با نیازهای محلی و آرمان‌هایش بسنجد.

دوم اینکه مجموعه‌سازی مشارکتی می‌تواند چالش‌های مربوط به فضا و ذخیره‌سازی منابع را که پیش روی خیلی از کتابخانه‌هاست، رفع کند. مسئولیت مالی استفاده کتابخانه از امکانات مادی‌اش را در برمی‌گیرد. برای مثال، آرشیو نشریات ادواری «اتحادیه اطلاع‌رسانی»^۱ نه فقط برای ذخیره‌سازی یک مخزن چاپی از مجلات تکثیر شده در میان سه مؤسسه عضو طراحی شده بود، بلکه برای استفاده بهتر از فضای محدود کتابخانه‌های مربوطه بود. (۱۲) گرایش بسوی امکانات ذخیره‌سازی مشترک برای بازتر شدن فضای قفسه‌ها نیز همین موقعیت را به تصویر

می‌کشد. بررسی به عمل آمده با استفاده از داده‌های ۹ پردیس دانشگاه کالیفرنیا به این نتیجه رسید که دو سوم بودجه و فضای کتابخانه‌های آنها به جمع‌آوری و آماده‌سازی مجموعه تخصیص داده می‌شود. (۱۳) با توجه به سرمایه عظیمی که برای جمع‌آوری، نگهداری و ذخیره‌سازی مواد اختصاص می‌یابد، از هر ابزاری که برای بهینه‌سازی بهای واحد اطلاعات استفاده شود، بازده بالقوه‌ای برای کتابخانه هم به لحاظ مالی و هم به لحاظ اعتباری خواهد داشت.

سوم اینکه کتابخانه‌ها باید بدانند که برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی منابع انسانی آنها را از راه‌های مختلف به حداکثر می‌رساند. مجموعه‌سازی مشارکتی فقط در مورد منابع اطلاعاتی نیست. ارزش افراد از جنبه هزینه و سودشان اغلب اوقات مورد غفلت قرار می‌گیرد. شاید علت این امر آن باشد که هزینه‌های منابع انسانی خیلی سخت‌تر از سایر جنبه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی به کمیت درمی‌آید. اگرچه صرفه‌جویی مالی در اشتراک گروهی برای پایگاه اطلاعاتی الکترونیکی می‌تواند به آسانی محاسبه شود، اما هزینه مربوط به زمان و تخصص کتابدار که دستورالعمل استفاده از پایگاه اطلاعاتی را فراهم و آن را کنترل می‌نماید چند بعدی است و کمی کردن آن تقریباً ناممکن است.

برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی غالباً شرکت‌کنندگان در طرح را برای کسب تخصص‌های جدید به تکاپو وامی‌دارد. همچنین مجموعه‌سازی مشارکتی آنها را جهت توسعه روش‌های جدید برای کار در محیط مشارکتی تشویق می‌نماید. مجموعه‌سازی مشارکتی آنها را ترغیب می‌کند که کارآیی، اثربخشی و سطوح خدمات موجود در مؤسسه خود را بازبینی و اصلاح کنند. تأثیر الگوهای تفکر انتقادی الهام گرفته از مجموعه‌سازی مشارکتی نه فقط می‌تواند در زمینه برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی مفید باشد، بلکه در همه حوزه‌های کتابخانه مفید است.

برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی علاوه بر سهیم بودن در مسئولیت ساخت مجموعه‌ها، می‌توانند کانون توجه خود را روی استفاده مشترک از پرسنل کتابخانه‌ها و تخصص آنها معطوف نمایند. مثال‌هایی از این مورد عبارتند از کاهش تعاونی حجم کارهای عقب افتاده فهرست‌نویسی منابع به زبان‌های اروپای شرقی و اسلاوی و تقسیم مسئولیت فهرست‌نویسی منابع کشورهای آسیای جنوب شرقی در

میان ده کتابخانه دانشگاهی مهم. (۱۴) مشارکت هنگامی سرمایه‌انسانی را افزایش می‌دهد که کارکنان دانش جدیدی، کسب کرده و مؤسسه، استفاده‌کنندگان، و مجموعه از آن سود ببرند...

چهارم اینکه برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی سرمایه‌ظاهری کتابخانه را افزایش می‌دهند و وجهه کتابخانه را به‌عنوان یک مؤسسه فرهنگی بهبود می‌بخشند. در محیط برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی، ارزشی که از کتابخانه استنباط می‌شود احتمال دارد به نسبت تعداد منابع منحصر به فردی که از این طریق دسترس‌پذیر می‌شود، افزایش یابد. از زمان‌های قدیم مجموعه‌ها نقش نمادینی بازی می‌کرده‌اند، بدین معنی که مجموعه بزرگتر، درجه و شأن بالاتری برای مؤسسه صاحب آن کتابخانه به همراه می‌آورد. (۱۵) کتابخانه‌ها به‌وسیله مجموعه‌سازی مشارکتی با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند، بدین معنی که هر یک از کتابخانه‌ها به‌عنوان بخشی از مجموع کل کتابخانه‌ها درمی‌آید و در نتیجه تعداد منابع در دسترس استفاده‌کنندگان چند برابر می‌شود. (۱۶) در محیط شبکه، هر یک از کتابخانه‌ها برای ایجاد دسترسی استفاده‌کنندگان خود به منابع مشترک، به دیگر کتابخانه‌ها متصل می‌شود. موقعیت مکانی کتابخانه‌ها دیگر یک اصل سامان‌دهنده مهم در کار آنها نیست. در غیاب موانع فیزیکی، چالش پیش روی کتابخانه‌ها یافتن روش‌های جدیدی است که بتوانند استفاده‌کنندگان را از منابع گسترش یافته و توزیع شده‌ای که به‌وسیله شرکت در برنامه‌های ائتلافی حاصل شده، آگاه نمایند. (۱۷)

در نهایت، مجموعه‌سازی مشارکتی با ارائه چارچوبی برای هریک از کتابخانه‌ها جهت تمرکز روی منابعی خاص، تجانس و یکنواختی منابع خیلی از آنها را کاهش می‌دهد. تحقیقات نشان می‌دهد که کتابخانه‌های مشابه به ساخت مجموعه‌هایی مشابه گرایش دارند. (۱۸) این یک نقطه ضعف برای مجموعه‌سازی محلی است که در آن تأکید مستقیم روی مجموعه‌های اصلی است و بسیاری از منابع اختصاصی به فراموشی سپرده می‌شوند. ولی با تشویق توجه بر منابع خاص مجموعه‌سازی مشارکتی شهرت هر کتابخانه را به فراهم آوردن منابعی خاص در هر جا و هر زمانی که مورد نیاز باشد، افزایش می‌دهد. برای مثال، پروژه «مینه‌سوتا»

که از منابع مالی دولتی بهره‌مند بود به این هدف نهایی نایل آمد. سازمان دهندگان پروژه تشخیص دادند که وجود مقداری منابع تکراری در مجموعه‌های یکدیگر مطلوب است، با این حال آنها هدف کاهش منابع تکراری و افزایش تعداد منابع خاص و منحصربه‌فرد در نظام را در دستور کار قرار دادند. مجموعه‌سازی مشارکتی با تشویق تنوع بخشی به منابع، باعث شد که کتابخانه‌های مختلف تلاش هماهنگی را برای فراهم‌آوری کتاب‌هایی که در هیچ جای دیگر ایالت موجود نبود، انجام دادند. (۱۹)

مجموعه‌سازی مشارکتی با ایجاد ارتباط میان کتابخانه‌ها و به وجود آوردن مجموعه‌های متنوع‌تر، ابزاری را برای گسترش نقش نمادین کتابخانه از طریق ارائه تعریف جدیدی از مجموعه و کتابخانه به طور همزمان فراهم می‌کند. فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی پیوندها و ارتباطات ضروری میان کتابخانه‌ها را بنیان می‌نهد. وقتی کتابخانه‌ای سود می‌برد، عموم کتابخانه‌ها به‌عنوان سازمان‌هایی که در جهت مصلحت عمومی تلاش می‌کنند، نفع می‌برند. این اصل نمادین، از تأکید بر کتابخانه به‌عنوان یک مکان مادی می‌کاهد و مفهوم آن را به‌عنوان محلی برای اطلاعات بازسازی می‌کند. (۲۰) شکل ۲-۳ اصول مجموعه‌سازی مشارکتی با محوریت کتابخانه را به طور خلاصه نشان می‌دهد.

مجموعه‌سازی مشارکتی با محوریت کتابخانه:

- * کتابخانه‌ها را برای بهره‌وری در منابع مالی توانمند می‌سازد.
- * کتابخانه‌ها را برای رفع چالش‌های مربوط به فضا و ذخیره‌سازی توانمند می‌سازد.
- * کتابخانه‌ها را تشویق می‌کند که از حداکثر نیروی بالقوه کارکنان بهره ببرند.
- * به عملکرد نمادین کتابخانه‌ها یاری می‌رساند.
- * چارچوبی برای فراهم‌آوری مواد منحصربه‌فرد فراهم می‌آورد.

اصول مجموعه‌سازی مشارکتی با محوریت برنامه

برنامه‌هایی که کتابخانه‌ها اجرای آنها را برای مصلحت عمومی تعهد کرده‌اند، ارزشی ذاتی هستند که بهره‌مندی از آنها را فراتر از خدمت رسانی به مراجعان اصلی و کتابخانه‌های شرکت‌کننده مطرح می‌سازد. اصول برنامه‌محور، همزمان با حفظ توجه بر روی نیازهای استفاده‌کنندگان محلی، به هر مؤسسه اجازه می‌دهد تا رسالت خود را وسیع‌تر و در جامعه اطلاعاتی بزرگتر تعریف کند. بعلاوه، برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی تحت نظارت این اصول به نتایج طولانی مدتی نایل می‌شوند و چشم‌انداز ساخت مجموعه را برای سال‌ها بعد مشخص می‌کنند.

برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی که روی ایجاد ارزش اجتماعی تمرکز می‌کنند، براساس اصل همکاری برای مصلحت عمومی بنیان نهاده می‌شوند. برنامه آلمانی‌های^۱ «اتحادیه اطلاع‌رسانی» در دانشگاه کنتاکی، دانشگاه تنسی^۲ و دانشگاه واندربیل^۳ از جهات زیادی در این طبقه قرار می‌گیرد. (۲۱) این برنامه مسئولیت جمع‌آوری منابع مربوط به نویسندگان زبان آلمانی نوین را در میان سه مؤسسه تقسیم می‌کند. هر سه مؤسسه، جمع‌آوری آثار مربوط به نویسندگان اصلی را ادامه می‌دهند، اما اکنون برای اولین بار نویسندگان غیر اصلی نیز (از نقطه نظر مجموعه‌های محلی) مورد توجه واقع شده‌اند. در نتیجه منابع خیلی منحصربه‌فرد جدا از ارزش استفاده بلافاصله از آنها توسط استفاده‌کنندگان محلی، برای همه استفاده‌کنندگان همه کتابخانه‌های همکار، در دسترس است. کتابشناس‌های زبان آلمانی قصد دارند دسترسی بیشتری به استفاده‌کنندگان در پردیس دانشگاهی ارائه کنند اما جاذبه فلسفی مهم و توجیه چشمگیر برنامه فراتر از مرزهای سه دانشگاه رفته و نیازهای پیش‌بینی شده مطالعات مربوط به زبان آلمانی را به‌طور محلی و حتی ملی در بر می‌گیرد. مثال جامع‌تر و رسمی‌تر، پروژه «کتاب‌های خریداری نشده در اوهایو»^۴ است که کتابخانه‌های عضو اوهایو لینک^۵ و خدمات کتابخانه‌ای فروش کتاب YBP را با هم تلفیق می‌کند. این برنامه همکاری ابتکاری با اعلام عناوینی که به‌وسیله هیچ کتابخانه عضو اوهایو لینک خریداری نشده، مجموعه‌ای نظام‌مند از عناوینی را که ممکن است از جهات دیگری برحسب تصادف خریداری شده باشد فراهم می‌آورد. این تغییر الگو نه به‌وسیله پاره‌های مستقل از هم، بلکه با اجزای به هم

1. Germanists' Project

2. Tennessee

3. Vanderbilt

4. Books – Not – Bought – In Ohio

5. Ohio LINK

پیوسته‌ای از چرخه اطلاعات ایجاد اتحاد می‌کند و سرانجام هر یک را برای کسب حس هم‌آرمانی آماده می‌سازد به طوری که این حس قادر است ارزشی به وجود آورد که والاتر و ماندنی‌تر از آن چیزی است که هر یک از آنها به تنهایی می‌توانند متصور باشند. (۲۲) پروژه «کتاب‌های خریداری نشده در اوهایو» با غلبه بر موانع فناورانه و روان‌شناختی، اکنون نیروی بالقوه‌ای را با این راه حل ابتکاری به یک جامعه وسیع‌تر ارائه می‌کند.

برخی فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی بارها به یاری گرفته می‌شوند و با دسته‌ای از عوامل در یک مقطع زمانی خاص توجیه می‌گردند. این عوامل توجیه‌کننده شامل محیط سیاسی، وضعیت فناوری و تعاریف و وظایف سازمانی است. خلاصه اینکه، هر شرایط خاص، برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی خاص خود را می‌طلبد. برنامه‌های موفق، پاسخ‌های مناسبی برای چالش‌ها یا فرصت‌های ایجاد شده در یک مقطع زمانی خاص‌اند. برای مثال، خیلی از کتابخانه‌ها از قدیم الایام به دنبال کسب منابع اطلاعاتی اهدایی بودند و یا فرصت‌هایی را برای مبادله منابع جستجو می‌کردند. بخش‌هایی تمام عیار برای مدیریت منابع اهدایی و فعالیت‌های مبادله منابع ایجاد می‌شوند. این راه حل مجموعه‌سازی مشارکتی که کاربرد طولانی مدتی نیز داشته، زائیده زمانی بود که از آن خلق شده بود؛ زمانی که پست تنها راه فراهم‌آوری خیلی از منابع خاص بود. پروژه «کتاب‌های خریداری نشده در اوهایو» در شرایط کاملاً متفاوتی اتفاق افتاد. این پروژه زمانی به واقعیت تبدیل شد که فناوری لازم برای تحقق آن تکامل یافته بود. گذشت زمان قضاوت خواهد کرد که آیا این رویکرد جدید به مجموعه‌سازی مشارکتی می‌تواند قابلیت اجرایی گسترده‌تری برای ایجاد یک راه حل پایدار، همانند منابع اهدایی و برنامه‌های مبادله سابق کسب کند یا نه. شکل ۳-۳ اصول مجموعه‌سازی مشارکتی با محوریت برنامه را خلاصه می‌کند.

مجموعه‌سازی مشارکتی با محوریت برنامه:

* در جستجوی برنامه‌های مناسب خود است.

* از برنامه‌هایی که پاسخ مناسبی برای تغییرات محیط اطلاعاتی است، حمایت می‌کند.

* مصلحت عمومی را همراه با تأمین نیازهای محلی به پیش می‌برد.

مستندسازی اصول مجموعه‌سازی مشارکتی

مستندات مربوط به مجموعه‌سازی مشارکتی، به ویژه آنهایی که پنداره مجموعه‌سازی مشارکتی را جامه عمل می‌پوشانند باید با اصولی سروکار داشته باشند که بر تحقق و اجرای روز به روز برنامه حاکم هستند. این اصول به اسنادی نیاز دارند که نگرانی‌هایی را مورد توجه قرار می‌دهند که مدت‌هاست کار گروهی را آزار داده‌اند و هر آن ممکن است موقعیت آن‌را به خطراندازند. در سطور بعدی، دسته‌ای از اصول را به صورت دو تایی ارائه خواهیم کرد که نکات مهم نظام بخشی برای ایجاد اسناد کنترل و نظارت بر مجموعه‌سازی مشارکتی است.

مهمترین این اصول، «ثبات» و «قابلیت اجرا» هستند که ابعاد مالی، نیروی انسانی، تشکیلاتی و تاکتیکی را در برمی‌گیرند. مسئله اصلی این است که آیا فعالیت مجموعه‌سازی مشارکتی پیشنهاد شده، واقع گرایانه و عملی است یا نه؟ آیا طرح در عمل می‌تواند اجرا شود؟ با ارزیابی محیطی که طرح قرار است در آن اجرا شود آغاز کنید: آیا مؤسسات شرکت‌کننده در طرح با چارچوب همکاری پیشنهاد شده هماهنگ هستند؟ آیا هر یک از آنها منافع کار را تشخیص داده و ارزیابی نموده و خطرات کار را پذیرفته‌اند؟ ثبات یا اجرایی بودن برنامه در طولانی مدت، به عواملی از قبیل تأمین بودجه، پیچیدگی کار، میزان نظارت و رهبری بستگی دارد. دو اصل «مسئولیت» و «پاسخ‌گویی» نیز باید در سند مجموعه‌سازی مشارکتی وارد شوند. هر برنامه باید به وسیله افرادی که دارای مهارت، پشتوانه و منابع هستند اجرا و مدیریت گردد تا آن‌را تبدیل به یک اولویت و موفقیت گردانند. چون این افراد مسئولیت پیشرفت برنامه را بر عهده می‌گیرند، باید اختیارات لازم جهت شنیدن و پاسخ دادن به نگرانی‌های شرکت‌کنندگان در طرح، تغییر روند در صورت لزوم و درجه بندی سطح برنامه با توجه به تعهدات شرکت‌کنندگان، به آنها داده شود. اینها همچنین باید در برابر مقامات رده بالای طرح که هزینه‌ها و حمایت‌های لازم را برای مجموعه‌سازی مشارکتی فراهم کرده‌اند، پاسخگو باشند. مقامات بالادست اعم از اینکه مدیران کتابخانه‌های مؤسسات شرکت‌کننده باشند یا گروه برگزیده‌ای که طرح را تعریف کرده‌اند، باید معیارهای ارزیابی و اندازه‌گیری طرح را تعیین کنند. هر دو گروه اعم از آنهایی که مسئول هستند و آنهایی که گزارش به

آنها داده می‌شود، باید شرایط و انتظارات از طرح را به نحوی که پاسخگویی را تضمین نماید تعریف کنند، اما نباید توان مدیریتی را محدود سازد.

مدیران برنامه باید دو اصل «جامعیت» و «قابلیت انتقال» را با این پرسش تبیین کنند که آیا منطق و حقانیت برنامه می‌تواند توسط کسانی که در طراحی آن شرکت نداشتند براحتی قابل فهم باشد و آیا نتایج و پیامدهای آن بدون توضیح و دخالت مداوم مدیران قابل فهم است؟ برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی باید از لحاظ سیاسی برای گروه‌های علاقه‌مند قابل پذیرش باشد. برای مثال، اگر اهدا کننده‌ای مشخص کرده است که بودجه محدودی که در اختیار می‌گذارد برای حوزه موضوعی خاصی صرف گردد، کاهش فراهم‌آوری مواد در این حوزه موضوعی برای تحقق موفقیت‌های همکاری ممکن است از لحاظ سیاسی به مصلحت نباشد. اصول، باید نگرش مجموعه‌سازی مشارکتی را به گروه‌های مختلف مخاطبین اعم از مدیران، کارمندان کتابخانه، و استفاده‌کنندگان منتقل نماید. اصول همچنین باید مسائل آموزشی را به‌طور گسترده مورد توجه قرار داده و استفاده‌کنندگان محلی را از نحوه استفاده از منابع توزیع شده در کتابخانه‌های مختلف آگاه سازند و نیز آنها را در استفاده از امکانات حاصل از مشارکت آموزش دهند.

در نهایت دو اصل «قابلیت انعطاف» و «قابلیت سازگاری» باید در اسنادی که فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را به اجرا درمی‌آورند و کنترل می‌نمایند، گنجانده شوند. این دو اصل اطمینان می‌دهند که سیاست‌ها و شیوه‌ها طوری تدوین شده‌اند که برنامه را محدود نمی‌کنند و مانع از تکامل آن از طریق تجربه و آزمایش نمی‌شوند. قابلیت انعطاف تضمین می‌کند که اسناد مجموعه‌سازی مشارکتی، گزینه‌های مختلفی را برای برآوردن اهداف برنامه در اختیار قرار می‌دهد. از سوی دیگر قابلیت سازگاری سازوکاری را فراهم می‌کند که به برنامه اجازه می‌دهد پس از بازبینی و تجدید نظر دوره‌ای، به تغییراتی که در محیط اطلاعاتی و سازمانی رخ داده پاسخ دهد. تغییرات ممکن است در مواردی چون ورود فناوری‌های جدید، ظهور قالب‌های نوین اطلاعاتی، یا تغییر موضع نسبت به حوزه‌های موضوعی یا مأموریت و رسالت برنامه باشد.

نتیجه‌گیری

در این فصل برخی از اصول کلیدی حاکم بر فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را از نظر گذراندیم و روی این اصول با محوریت استفاده‌کننده، کتابخانه و برنامه تأکید نمودیم. اصول مجموعه‌سازی مشارکتی با محوریت استفاده‌کننده کانون توجه خود را به ارائه دسترسی بیشتر به منابع اطلاعاتی بیشتر برای استفاده‌کننده معطوف می‌سازد و آنها را در ساخت مجموعه مشارکتی درگیر ساخته و با ابعاد مختلف فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی آشنا می‌نماید. اصول مجموعه‌سازی مشارکتی با محوریت کتابخانه با تمام جزئیات تشریح می‌کند که مجموعه‌سازی مشارکتی چگونه به کتابخانه‌ها اجازه می‌دهد که از منابع مالی خود به بهترین نحو استفاده کنند، غنای منابع انسانی خود را به حداکثر برسانند و سرمایه نمادین کتابخانه را به‌عنوان یک نهاد افزایش دهند. اصول مجموعه‌سازی مشارکتی با محوریت برنامه مبین این هستند که برخی برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی دارای ارزشی ذاتی می‌باشند درحالی که دیگر برنامه‌ها به جمعیتی فراتر از اعضای یک ائتلاف خاص سود می‌رسانند.

اصول قابلیت اجرا و ثبات، جامعیت و قابلیت انتقال، مسئولیت و پاسخگویی، و انعطاف‌پذیری و قابلیت سازگاری لازم است در اسناد مجموعه‌سازی مشارکتی گنجانده شوند. در نهایت اینکه، همه فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی در حال ارزش‌آفرینی هستند و این ارزش‌آفرینی تنها شامل حال استفاده‌کنندگان اطلاعات نیست، بلکه مؤسسه‌ای را که میانجی و کنترل‌کننده دسترسی اطلاعات به ذینفع‌های خود است نیز در برمی‌گیرد. (۲۳) با پایه‌گذاری این اصول در آغاز مشارکت، می‌توان تضمین کرد که برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی ارزش‌آفرینی خواهد کرد. این ارزش در مجموعه‌پروری از منابع اطلاعاتی در دسترس استفاده‌کنندگان و نیز در مدیریت بهینه دارایی‌های سازمانی کتابخانه منعکس خواهد شد. ارزش‌آفرینی به طور طبیعی به دنبال اعمال اصول منطقی و صحیح به دست خواهد آمد. برای این منظور در همان آغاز زمانی را برای شفاف‌سازی اصول کلیدی و زیربنایی برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی خود معین کنید. موفقیت برنامه به تعیین این اصول بستگی دارد و پیروی از آنها شما را به نتایج مطلوب خواهد رساند.

1. Remarks by Barbara McFadden Allen as summarized in: Peggy Johnson, "Symposium on Cooperative Collection Development: A Report," *Library Acquisitions: Practice and Theory* 20, no. 2 (1996): 158.
2. Michael Buckland, *Redesigning Library Services: A Manifesto* (Chicago: American Library Association, 1992), 55.
3. Paul Mosher, "Collaborative Collection Development in an Era of Financial Limitations," *Australian Academic and Research Libraries* 20 (March 1989): 9.
4. Diane Richards, "Making One Size Fit All: Minnesota State Colleges and Universities Manage a Legislative Mandate for Cooperative Collection Development," *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services* 25, no. 1 (Spring 2001): 93-112.
5. Robert Martin, opening presentation at the New Dynamics and Economics of Cooperative Collection Development Conference hosted by the Center for Research Libraries at the Aberdeen Woods Conference Center, Atlanta, GA, November 8-10, 2002.
6. George J. Soete, comp., *Collaborative Collections Management Programs in ARL Libraries*, SPEC Kit 235 (Washington, DC: Association of Research Libraries, Office of Leadership and Management Services, 1998), 29.
7. Ibid., 42.
8. Johnson, "Symposium," 158.
9. Buckland, *Redesigning*, 65 ff.
10. James Burgett, John Haar, and Linda Phillips, "The Persistence of Print in a Digital World: Three ARL Libraries Confront an Enduring Issue," in *Crossing the Divide: Proceedings of the Tenth National Conference of the Association of College and Research Libraries, March 15-18, 2001, Denver Colorado*, ed. Hugh A. Thompson, 77 (Chicago: Association of College and Research Libraries, 2001).
11. Donald B. Simpson, "Library Consortia and Access to Information: Costs and Cost Justification," *Journal of Library Administration* 12, no. 3 (1990): 89. 12. Burgett, Haar, and Phillips, "Persistence of Print," 78-79. 13. Buckland, *Redesigning*, 55.
14. Jacqueline Byrd, "A Cooperative Cataloging Proposal for Slavic and East European Languages and the Languages of the Former Soviet Union," *Cataloging and Classification Quarterly* 17, no. 1/2 (1993): 87-96; and Fe Susan Go, "Is Cooperative Cataloging Realistic? Thoughts of a Southeast Asian Bibliographer," *Cataloging and Classification Quarterly* 17, no. 1/2 (1993): 169-79. 15. Buckland, *Redesigning*, 56.
16. Billings, "Shared Collection Building," 3-14.
17. Wendy Pradt Lougee, *Diffuse Libraries: Emergent Roles for the Research Library in the Digital Age* (Washington, DC: Council on Library and Information Resources, 2002), 19.

18. Perrault, "Printed Book," 119-36.
19. Richards, "One Size," 13.
20. Lougee, *Diffuse Libraries*, 19.
21. Burgett, Haar, and Phillips, "Persistence of Print," 78.
22. Julia A. Gammon and Michael Zeoli, "Practical Cooperative Collecting for Consortia: Books-Not-Bought in Ohio," presented at the New Dynamics and Economics of Cooperative Collection Development Conference hosted by the Center for Research Libraries at the Aberdeen Woods Conference Center, Atlanta, GA, November 8-10, 2002, <http://www.crl.edu/awcc2002/GammonZeoliPaper.pdf> (accessed November 6, 2003).
23. Martin, opening presentation.



وضعیت موجود؛

انواع فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی

تعیین اینکه کتابخانه‌ها در چه وسعتی کار مجموعه‌سازی مشارکتی را انجام می‌دهند، بدون اینکه درباره نحوه تأثیرگذاری آن سخنی بگوییم حتی در بهترین شرایط نیز کار غیردقیقی خواهد بود. در مقایسه با آمار جمع‌آوری شده توسط انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی، انجمن کتابخانه‌های دانشگاهی و تحقیقاتی، یا انجمن کتابخانه‌های عمومی در زمینه هزینه‌ها و مجموعه‌ها، توافقی روی میزان فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی وجود ندارد. خوشبختانه، بررسی به عمل آمده تحت حمایت مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی شرح کوتاهی از برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی در آغاز قرن بیست و یکم را فراهم آورده است.

فعالیت فعلی مجموعه‌سازی مشارکتی

در پاییز سال ۲۰۰۱ میلادی گروه کاری مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی ائتلاف‌ها و شبکه‌های بین کتابخانه عمومی را در جهان مورد سنجش قرار داد تا «نقشه‌ای» از برنامه‌های فعلی مجموعه‌سازی مشارکتی را تهیه نماید. هدف این نقشه آشنا ساختن کتابداران دست‌اندرکار در فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی با گستره امکانات مشارکتی بود. حاصل کار، هشتاد و نه برنامه بود و نقشه به دست آمده اگرچه نمایانگر الگویی بود که توسط متولیان آن ارائه شده بود اما گستره تنوع و نیروی بالقوه تلاش‌های فعلی را به نمایش گذاشت. این نقشه همچنین فرصتی را برای ارزیابی وضع کنونی مشارکت در اختیار قرار می‌دهد. (۱)

قدمت: مجموعه‌سازی مشارکتی از نظر اغلب کتابخانه‌های درگیر در این نوع فعالیت‌ها، یک کار نسبتاً جدیدی است. دست کم ۷۲ درصد از برنامه‌های گزارش شده، در دهه ۱۹۹۰ آغاز شده‌اند که ظهور ائتلاف‌های خرید پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی در طول دهه نود را تأیید می‌کند. برنامه‌هایی که قسمت عمده فعالیت آنها مبتنی بر منابع چاپی است، قدمت بیشتری داشته‌اند. اگر چه ۵۲ درصد از آنها در دهه ۱۹۹۰ شروع به کار کرده‌اند ولی آغاز به کار ۳۳ درصد آنها به قبل از سال ۱۹۸۰ برمی‌گردد.

توزیع جغرافیایی: توزیع جغرافیایی برنامه‌های ایالات متحده آمریکا وسیع است اما اصلاً یکنواخت نیست. بخش شمال مرکزی کانون این نوع فعالیت‌هاست (۳۶ درصد) و جنوب شرقی در درجه دوم قرار دارد (۲۲ درصد). فقط ۱۳ درصد این برنامه‌ها در شمال شرقی، ۳ درصد در جنوب غربی و ۷ درصد در غرب ایالات متحده فعالیت می‌کنند. مجموعه‌سازی مشارکتی اغلب یک کار منطقه‌ای است و فعالیت‌های چند منطقه‌ای و ملی بیش از ۱۹ درصد نیست. برنامه‌های ایالتی که بسیاری از آنها با بودجه دولت آغاز به کار کرده‌اند متداول می‌باشند. پنجاه و شش درصد از متولیان برنامه‌ها اعلام کرده‌اند که تمام مشارکت کنندگان آنها در یک ایالت واقع هستند. حتی در جاهایی که محدودیت ایالتی وجود ندارد کتابخانه‌ها به جستجوی شرکایی می‌پردازند که در حوزه جغرافیایی آنها قرار داشته باشند. در ۷۵ درصد از برنامه‌ها، تمام شرکا در بیش از دو ایالت واقع نشده‌اند و تقریباً در تمام موارد همجوار هستند. به نظر می‌رسد جایی که فعالیت‌های مبتنی بر منابع چاپی در درجه اول اهمیت قرار دارند منافع متقابل تا حدی تعیین کننده‌تر از نزدیکی جغرافیایی است. فقط ۴۵ درصد از این برنامه‌ها در یک ایالت قرار دارند.

توافق‌های اجرایی: بیش از نیمی از برنامه‌ها (۵۴ درصد) با توافق‌نامه‌های کاری رسمی اجرا می‌شوند که شامل اساسنامه‌ها و سایر ملزومات شکل‌گیری برنامه است. سی و پنج درصد از برنامه‌ها حاصل توافق‌های غیر رسمی کتابخانه‌های شرکت کننده می‌باشد.

بودجه: ائتلاف‌ها اعم از این که دارای اساسنامه باشند و یا نباشند شدیداً بر حمایت‌های اعضای خود متکی هستند. هر چند بسیاری از آنها ترتیبات گوناگونی

برای تأمین بودجه دارند، ۷۵ درصد همه برنامه‌ها از مؤسسات عضو بودجه دریافت می‌دارند. بیست و هشت درصد از برنامه‌ها از بودجه دولتی استفاده می‌کنند و ۲۳ درصد از آنها از اعتبارات ویژه تغذیه می‌شوند.

تشکیلات: اگر نتایج ارزیابی‌ها، همکاری مشارکتی بر اساس نوع کتابخانه‌ها را با دقت منعکس کرده باشند، مجموعه‌سازی مشارکتی اصولاً کار کتابخانه‌های دانشگاهی است. فقط یک برنامه گزارش شده که همه اعضای آن را کتابخانه‌های عمومی تشکیل می‌دهند و برنامه‌های مبتنی بر چند نوع کتابخانه خیلی کم جواب داده‌اند. کتابخانه‌های دانشگاهی بزرگ خیلی بیشتر از دانشگاه‌های کوچک در برنامه‌ها شرکت می‌کنند. بسیاری از ائتلاف‌های ایالتی، هم کتابخانه‌های دانشگاهی بزرگ و هم کتابخانه‌های دانشگاهی متوسط و کوچک را در برمی‌گیرند ولی تعداد کمی از فعالیت‌های مشارکتی صرفاً کتابخانه‌های دانشگاهی متوسط و کوچک را شامل می‌شود.

حوزه‌های موضوعی و قالب‌ها: چون اکثر ائتلاف‌ها منابع الکترونیکی مربوط به چندین رشته را تهیه می‌کنند و یا منابع چاپی رشته‌های مختلف و متنوعی را جمع‌آوری می‌نمایند، هیچ حوزه موضوعی به مثابه حوزه مُرَجِّح در کانون توجه کارهای مشارکتی قرار نمی‌گیرد. ولی اولویت‌های مربوط به قالب منابع اطلاعاتی کاملاً شفاف هستند. هفتاد و پنج درصد از برنامه‌ها درگیر فعالیت‌های مربوط به منابع الکترونیکی می‌باشند، در حالی که ۵۴ درصد از آنها یک یا چند فعالیت مربوط به منابع چاپی را در برنامه‌های خود گنجانده‌اند. سایر قالب‌ها توجه فعالیت‌های ائتلافی را خیلی کمتر به خود جلب می‌کنند: ریزنگاشت‌ها سی و سه درصد؛ قالب‌های تصویری بیست و یک درصد؛ قالب‌های صوتی هجده درصد.

کانون توجه: این ارزیابی تردیدی باقی نمی‌گذارد که فراهم‌آوری منابع دیجیتال از عوامل نیرومند تشکیل فعالیت‌های مشارکتی میان کتابخانه‌هاست. شصت درصد از برنامه‌ها کارگزار خرید اشتراکی منابع الکترونیکی هستند. تقریباً ۳۳ درصد از برنامه‌ها در انتخاب یا خرید مشارکتی تک نگاشت‌ها (چاپی یا الکترونیکی)، ۳۸ درصد در انتخاب یا خرید مشارکتی نشریات ادواری، و ۳۰ درصد از آنها در انتخاب یا خرید مشارکتی سایر مواد اطلاعاتی دست دارند. ده

درصد از برنامه‌ها دست‌اندرکار تهیه آرشیه‌های نشریات چاپی مشترک هستند؛ ۱۶ درصد از آنها در رابطه با ذخیره‌سازی مشترک مواد چاپی کار می‌کنند، و ۱۲ درصد از برنامه‌ها دست‌اندرکار ذخیره‌سازی مشترک مواد غیرچاپی می‌باشند.

مجموعه‌سازی مشارکتی الکترونیکی

خرید منابع دیجیتالی گسترده‌ترین شکل عمل به مجموعه‌سازی مشارکتی در مدت زمانی خیلی کوتاه، به ویژه در دهه گذشته بوده است. خرید این منابع، پُرطرفدار و مورد پسند است زیرا که نتایج فوری و قابل توجهی دارد. همه نتایج آن مثبت و مفید بوده، و عمدتاً به دور از پُر دردسرتین مسائل بوده‌اند که مجموعه‌سازی مشارکتی منابع چاپی مدت‌های طولانی برای سازماندهی و حفظ آنها شدیداً در تکیا و چالش بوده‌است. این کار در حقیقت کاملاً متفاوت از فراهم‌آوری مشارکتی منابع چاپی است.

هنگامی که کتابخانه‌ها مجموعه‌سازی منابع چاپی خود را با هم هماهنگ می‌کنند، هدف اصلی‌شان کم کردن تکرار منابع است. ولی وقتی که آنها مشترکاً یک منبع الکترونیکی خریداری می‌کنند، تکثیر آن منبع مورد نظر می‌باشد. در برخی موارد، مانند مجموعه مجلات الکترونیکی، هر کتابخانه ممکن است به نوعی ترکیب متفاوتی از اجزای منابع را فراهم آورد، اما در کل، همه شرکت کنندگان منابعی را دریافت می‌دارند که از غالب جهات با منابعی که شرکای ائتلافی آنها تهیه می‌کنند مشابهت دارد. آنها منابع خریداری شده خود را به طور همزمان و به سرعت، و نه به وسیله سازوکارهای عریض و طویل تحویل مدرک، به اشتراک می‌گذارند.

انگیزه‌های مالی نیز در همکاری‌های مبتنی بر منابع چاپی و الکترونیکی نقش متفاوتی بازی می‌کنند. کتابخانه‌هایی که منابع چاپی را مشترکاً فراهم می‌آورند نباید انتظار داشته باشند که بتوانند در هزینه خرید هر منبع و یا در کل فرایند فراهم‌آوری آنها صرفه‌جویی زیادی به عمل آید. مزیت مجموعه‌سازی مشترک منابع چاپی، در استفاده از کل بودجه ائتلاف برای خرید دسته‌ای از منابع منحصربه‌فرد است که هیچ عضو ی‌تنهایی توان تهیه آن را ندارد. با این وجود، دلیل عمده‌ای که کتابخانه‌ها برای خرید منابع الکترونیکی دست به دست هم می‌دهند، کم کردن

هزینه منابع است. با تلفیق قدرت خرید و ایجاد امکان فروش اقلام مختلف در یک معامله برای فروشندگان، کتابخانه‌های شرکت کننده سهمی از کل مبلغ را پرداخت می‌کنند که کمتر از مبلغی است که بخواهند آن منابع را به تنهایی خریداری کنند.

این تفاوت‌های مهم، دلیل جذب به سوی همکاری در منابع الکترونیکی و توجیه رشد سرسام‌آور آن است. کتابخانه‌هایی که در هزینه تهیه منابع دیجیتالی شریک می‌شوند، مجبور نیستند در مورد دست کشیدن هر یک از آنها از کار مشارکت و یا در مورد تدوین سیاست‌های مجموعه‌سازی مشارکتی توسط هر یک از شرکا با سایر کتابخانه‌ها، تصمیمات سختی بگیرند. همچنین آنها مجبور نیستند کارمندان، مراجعان و مدیران ذینفع را در باره مزایای همکاری متقاعد کنند در حالی که سود عمده این کار، یعنی کاهش هزینه‌ها بدیهی است. تنها مسائل دنباله‌داری که ممکن است مجبور به بحث درباره آنها باشند، تهیه دستورالعمل‌هایی برای مشارکت در هزینه‌ها است و این که چه کسی رهبری مذاکره با فروشندگان را به دست گیرد. مزیت دیگر مجموعه‌سازی مشارکتی مبتنی بر منابع الکترونیکی این است که کتابخانه‌ها می‌توانند آن را برای جبران کمبود مجموعه‌های کوچک منابع چاپی به کار ببرند. برای نمونه گروهی از کتابخانه‌های آفریقایی جنوبی ائتلافی تشکیل داده‌اند که بدان وسیله یک سری پایگاه‌های اطلاعاتی فراهم کرده‌اند تا بر نسل‌های متمادی تخصیص ناعادلانه منابع تحت نظام آپارتاید غلبه کنند. (۲)

کتابخانه‌ها در مدل‌های سازمانی مختلفی برای مجموعه‌سازی مشارکتی مبتنی بر منابع الکترونیکی شرکت می‌کنند: از ائتلاف‌های ویژه و موردی، که صرفاً برای خرید یک منبع تشکیل می‌شوند گرفته تا نهادهای متحد شده‌ای که فراهم‌آوری، صدور مجوز، و حسابرسی هزینه مجموعه‌های مفصل و پیچیده پایگاه‌های اطلاعاتی و مجلات الکترونیکی را کنترل و مدیریت می‌کنند. پس از یک سری نشست‌ها و اقدامات غیررسمی نهایتاً دو یا چند کتابخانه ممکن است برای مذاکره و کسب تخفیف برای گروه خرید، به یک فروشنده مراجعه کنند. هر کتابخانه به‌طور جداگانه و از بودجه خودش پرداخت می‌کند. کتابخانه‌ها ممکن است با توجه به میزان جمعیت استفاده کننده شان مبالغ برابر یا نابرابری را پرداخت کنند. چون این گروه‌ها ساختار نیافته‌اند، عضویت در آنها ممکن است به خاطر ورود

گروه‌های جدیدی از کتابخانه‌ها برای تهیه یک منبع متفاوت دیگر، دچار تغییر باشد و این امر باعث ایجاد اتحادهای ناپایدار مبنی بر منافع فوری می‌گردد. این سازمان‌های بدون استحکام بار خاصی را روی دوش گروه هدایت کننده مذاکرات می‌گذارند؛ گروهی که مجبور است معامله‌ای انجام دهد که هم برای فروشنده و هم برای مؤسسين سازمان قابل قبول باشد.

دهه ۱۹۹۰ شاهد ایجاد ائتلاف‌های بسیار سازمان یافته بود که بسیاری از آنها یک گروه مدیریتی برای انجام مذاکره با فروشندگان را در بر می‌گیرند. عضویت در آنها معمولاً خیلی رسمی است و کتابخانه‌ها اغلب در بیش از یک ائتلاف عضو هستند. در یک مدل، کتابخانه‌های عضو تصمیم می‌گیرند که آیا در هر معامله مربوط به فراهم‌آوری منابع شرکت کنند و هزینه اشتراک در آن را پردازند یا نه. با پرداخت اضافه‌بهای جهت هزینه‌های مذاکرات، کارکنان کتابخانه می‌توانند از مسئولیت مربوطه خلاص شوند. در یک مدل دیگر، ائتلاف از طرف یک نهاد دولتی که معمولاً یک ایالت است، تأمین بودجه می‌شود تا بتواند هزینه منابع دیجیتالی تهیه شده برای همه اعضا را پردازد. برخی ائتلاف‌های سراسر یک ایالت این مدل‌ها را با پرداخت کتابخانه‌های عضو برای برخی پایگاه‌های اطلاعاتی و پرداخت ائتلاف برای برخی دیگر، ترکیب می‌کنند.

اکثر معاملات مالی منابع الکترونیکی بیشتر به صورت کرایه کردن آنهاست و نه خرید. در نتیجه کتابداران خواه نماینده ائتلاف باشند و خواه نماینده یک کتابخانه عضو ائتلاف مجبورند ترفندهای سری و خاصی را راجع به توافق‌نامه‌های کسب مجوز بهره‌برداری به کار ببرند تا معلوم شود که هر کتابخانه چگونه می‌تواند یک پایگاه اطلاعاتی را برای استفاده کنندگان خود تهیه نماید و هر استفاده کننده چگونه می‌تواند از یک پایگاه اطلاعاتی برای استفاده بهره‌بردار. ائتلاف‌های رسمی‌تر برای کسب مجوز بهره‌برداری از پایگاه‌ها احتمالاً نسبت به ائتلاف‌های موردی کتابخانه‌ها برای این کار نفع بیشتری می‌برند. زیرا کارمندان آنها طی تلاش‌های مکرر و یا به واسطه آموزش رسمی، دانش مربوط به قانون قرارداد و فنون مذاکره را کسب کرده‌اند تا بتوانند به بهترین نحو از امکان بهره‌داری استفاده کنندگان از پایگاه‌های اطلاعاتی بدون محدودیت‌های نامعقول و بی‌دلیل حمایت نمایند.

مجموعه‌سازی مشارکتی سنتی: خریده‌های مشارکتی موردی

تعداد کتابخانه‌های درگیر در فراهم‌آوری مشارکتی منابع الکترونیکی خیلی بیشتر از تعداد کتابخانه‌هایی است که برای ساخت مجموعه‌های منابع چاپی، ریزنگاشت‌ها یا دیگر قالب‌ها در برنامه‌های مشارکتی فعالیت می‌کنند. با وجود این که قدرت خرید کتابخانه‌ها رو به کاهش است، مجموعه‌سازی مشارکتی «سنتی» هنوز توانایی خود برای جلب توجه کتابخانه‌ها را حفظ کرده است. اگرچه بیش از نیمی از برنامه‌هایی که توسط مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی مورد ارزیابی واقع شده‌اند، فعالیت‌هایی را نیز در برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی مبتنی بر منابع چاپی نشان می‌دهند، اما بازبینی دقیق وضعیت برنامه‌ها و مصاحبه‌های متعاقب آن معلوم می‌دارد که تعداد خیلی کمتری عضو یک برنامه کارآمد مشارکتی مبتنی بر منابع چاپی هستند. کمی بیش از یک سوم ۸۹ برنامه گزارش شده در انتخاب یا ذخیره‌سازی تعاونی مواد چاپی شرکت داشتند. از این گروه ۷۱ درصد در کار انتخاب تک نگاشت‌ها و ۶۵ درصد در انتخاب نشریات ادواری فعالیت می‌کنند. اگرچه آغاز و تثبیت همکاری مبتنی بر منابع چاپی بروشنی مورد نیازتر از تشکیل و اجرای ائتلاف‌های خرید پایگاه‌های اطلاعاتی است، نقشه نشان می‌دهد که مجموعه‌سازی مشارکتی مبتنی بر منابع چاپی، حتی اگر پر رونق نباشد، به طور قطع زنده، پویا، رو به راه و حتی غنی است و دارای فرصتی است برای آنهایی که قادر به ماندن در مسیر و پرداختن به برنامه‌ای موفق می‌باشند.

ساده‌ترین شکل مجموعه‌سازی مشارکتی مبتنی بر منابع غیر الکترونیکی که اجرای آن نسبتاً ساده است، خرید گاه و بی‌گاه منابع گران قیمت به صورت مشارکتی می‌باشد که کتابخانه‌های مختلف هزینه آنها را شریک می‌شوند و توافق می‌کنند که منابع را نیز شریک گردند. منابع چاپی چند جلدی یا مجموعه ریزنگاشت‌های بزرگ برای این کار بسیار مناسب هستند. هر کتابخانه بتهنایی ممکن است تهیه هر یک از منابع یاد شده را بسیار گران بیابد یا برآورد کند که اگرچه آنها منابع مهمی را ارائه می‌کنند، اما پتانسیل استفاده از آنها بقدری پایین خواهد بود که ارزش هزینه کردن نخواهند داشت. کتابخانه‌های عمومی کوچک یا آموزشگاهی تنها می‌توانند یک نسخه از یک منبع مرجع گران قیمت را برای

برآوردن نیاز کل حوزه خود خریداری کنند. (۳) گاهی اوقات دسته‌ای از خریدها ممکن است در یک برنامه ویژه گرد هم آید. گروهی از کتابخانه‌های دانشگاهی، گروه متمرکز مجموعه‌سازی کوبا^۱ را تشکیل دادند تا فراهم آوری چند صد مجله کوبایی را هماهنگ نموده و به انجام برسانند و اتمام کار خود را زمانی اعلام کردند که یک مجموعه مشترک را بر پا کرده بودند. (۴) خرید و دسترسی به منابع مشترک در همه موارد وسیله‌ای مقرون بصرفه است که به کتابخانه‌های شرکت کننده اجازه می‌دهد منابع بسیار گران‌قیمتی را که به جز از این راه حتی با بیشترین تخفیف مجبور به صرف‌نظر از آن بودند، تهیه نمایند. این کار همچنین، بحث برانگیز نیست زیرا منابعی را شامل می‌شود که کتابخانه‌های عضو همکاری عموماً به طور مستقل خریداری نخواهند کرد.

خرید مشترک منابع به اصطلاح گران قیمت برای کتابخانه‌هایی که خواهان مزایایی چون غنی‌سازی مجموعه و استفاده بهینه از بودجه از طریق مجموعه‌سازی مشارکتی هستند، روشی نسبتاً کم خطر است. اما حتی این معاملات موردی که ساده به نظر می‌رسند نیز تعهدات دنباله‌داری با خود به همراه دارند که هر عضو همکاری لازم است به آنها توجه داشته باشد. اول اینکه، کتابخانه‌های خرید کننده باید راجع به این که کدام کتابخانه یا کتابخانه‌ها منابع خریداری شده را نگهداری خواهند نمود، به توافق برسند. (برخی مجموعه‌های ریزنگاشتی می‌توانند در میان کتابخانه‌های مختلف تقسیم شوند). چون خریدهای مشترک صرفاً زمانی کارآمد است که با دسترسی مشترک همراه باشد، کتابخانه یا کتابخانه‌هایی که وظیفه نگهداری منابع خریداری شده را بر عهده گرفته‌اند باید با امانت دادن منابع به همه شرکا توافق کنند؛ حتی اگر این منابع از انواعی مانند کتب مرجع یا سری منابع میکروفیلمی باشند که به طور عادی از امانت بین کتابخانه‌ای مستثنی می‌شوند. بعلاوه، حتی اگر خریده‌ها متعلق به یک برنامه موردی است، دسترسی باید دائمی باشد. کتابخانه‌هایی که در خرید شرکت می‌کنند باید سوابق را، حتی از بخش‌هایی از منابع که نگهداری نمی‌کنند، به همراه اطلاعاتی راجع به نحوه اخذ منابع به فهرست‌های محلی خود بیفزایند. به همین ترتیب، همه کتابخانه‌های همکار به

داشتن سوابق مواد خریداری شده نیاز دارند.

یکی از جذاب‌ترین جنبه‌های خریدهای موردی این است که آنها ممکن است باعث ایجاد اعتماد و روح دوستانه میان کتابخانه‌ها شوند که می‌تواند به فعالیت‌های مشارکتی مخاطره‌آمیزتر و مفصل‌تری در مورد مجموعه‌ها منتهی گردد. خرید موردی، یکی از اولین موفقیت‌های «شبکه سه جانبه کتابخانه‌های تحقیقاتی» بود و ذهنیت دوستانه‌ای ایجاد نمود که امکان فعالیت‌های مشترک بیشتر را فراهم آورد. (۵)

فراهم‌آوری برنامه‌ریزی شده

اگرچه خریدهای موردی وسیله‌ای مفید است، قراردادهای مجموعه‌سازی مشارکتی با دیرپاترین تأثیرات آنهایی هستند که کتابخانه‌ها را ملزم به برنامه‌های مجموعه‌سازی طولانی مدت کنند. این ترتیبات ممکن است شامل فراهم‌آوری برنامه‌ریزی شده منابع گران قیمت، انتخاب تک نگاشت‌ها، مدیریت مجموعه‌های نشریات ادواری، یا سایر فعالیت‌های مشابه باشد. کتابخانه‌هایی که این برنامه‌ها را به اجرا در آورده‌اند تعدادی از مدل‌ها را برای تصمیم‌گیری با موفقیت به کار برده‌اند که از مدل‌های خیلی متمرکز گرفته تا مدل‌های عمدتاً توزیع شده را شامل می‌شوند.

مدل متمرکز

یکی از قدیمی‌ترین مدل‌ها، نهادی مبتنی بر بودجه همه اعضای همکاری است که به نمایندگی از اعضا دست به خرید منابع اطلاعاتی می‌زند یا برنامه‌های مشارکتی خرید آنها را هماهنگ می‌سازد. این رویکرد، بخصوص با جامعه کتابخانه‌های تحقیقاتی شناخته شده است زیرا نمونه خیلی بارز آن «مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی» است. «مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی» در سال ۱۹۴۹ به عنوان یک حرکت مشترک از میان کتابخانه‌های تحقیقاتی در بخش غرب مرکزی ایالات متحده آمریکا به پا خاست تا منابع کم استفاده مجموعه‌های آنها را با مشارکت همه اعضا ذخیره کند و برنامه فراهم‌آوری مشترک منابع خیلی تخصصی را هماهنگ سازد. (۶) امروزه تعداد اعضای رسمی آن در ایالات متحده و کانادا تقریباً به ۱۷۰ کتابخانه می‌رسد.

برنامه اصلی «مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی» در واقع یک سری خرید ویژه و موردی منابع گران قیمت است. مؤسسات عضو، مبلغ سالانه‌ای را پرداخت می‌کنند که بودجه فراهم آوری منابع (و دیگر هزینه‌های مدیریتی) را تأمین می‌کند. در عوض اعضا ممکن است پیشنهاد کنند که مرکز، مواد تحقیقاتی گران قیمت تهیه نماید. تقاضاها و پیشنهادها در میان اعضا به رأی گذاشته می‌شود.

مواد خریداری شده در مرکز که در شیکاگو واقع است، نگهداری می‌شوند و به وسیله فهرست مرکز قابل دسترسی می‌باشند و بر اساس درخواست در میان کتابخانه‌های عضو برای استفاده مشتریان به امانت داده می‌شوند. مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی همچنین برنامه‌های فراهم آوری جاری مختلفی را در حوزه‌هایی مانند پایان‌نامه‌های خارجی، انتشارات دولتی خارجی، و روزنامه‌های بین‌المللی به اجرا می‌گذارد. اعضا، سیاست‌هایی را برای این نوع فعالیت‌ها تعیین می‌کنند ولی در مورد هر فراهم آوری رأی‌گیری نمی‌شود. برای برنامه‌هایی (که هر یک نیازمند عضویت جداگانه‌ای است) جهت تهیه میکروفیلم از ادارات دولتی، مجلات، روزنامه‌ها و مقالات شخصی از آفریقا، آمریکای لاتین، خاورمیانه، آسیا و اروپای شرقی، همین مسئله مصداق دارد.

«مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی» از آغاز کارش ارزش اصول پایه مجموعه‌سازی مشارکتی را نشان داده است. برخی منابع به قدری تخصصی هستند که یک نسخه از آنها می‌تواند به طور کافی نیاز خیلی از کتابخانه‌ها را به همراه جمعیت وسیعی از استفاده کنندگان‌شان برآورده سازد. به خاطر این واقعیت، کتابخانه‌هایی که به لحاظ مالی وضعیت نسبتاً خوبی دارند می‌توانند از فعالیت اقتصادی و مقرون به صرفه خرید و دسترسی مشترک سود ببرند.

مخازن متمرکز این مزیت را برای اعضا در بر دارد که آنها را از تصمیم‌گیری راجع به این که چه کسی منابع را خریداری و چه کسی آنها را نگهداری خواهد نمود، خلاص می‌کند. آنها همچنین می‌توانند اعضا را از اختصاص فضای زیادی از قفسه‌ها برای منابعی که به ندرت استفاده می‌شوند، بی‌نیاز سازند. از سوی دیگر، نهادهای متمرکز ابزار مجموعه‌سازی مشارکتی پرهزینه‌ای هستند. اعضا نه فقط برای منابع خریداری شده بلکه برای ساختمان‌ها، نگهداری و کارکنان نیز هزینه می‌پردازند.

مدل توزیع شده

مدل‌های غیر متمرکز از خیلی از هزینه‌های سربار جلوگیری می‌کند و از آنها خیلی استفاده می‌شود. کتابخانه‌های شرکت کننده مسئولیت تهیه منابع در حوزه‌های تعیین شده را بر عهده می‌گیرند و منابعی را که تهیه نموده‌اند خود نگهداری می‌کنند. هنوز هم خطرات فراهم‌آوری و ذخیره‌سازی مشارکتی غیرمتمرکز می‌تواند ویژگی‌های مدیریت متمرکز را بارزتر نشان دهد. نمونه اولین برنامه ملی مجموعه‌سازی مشارکتی، یعنی طرح فارمینگتون، شاید این گونه بود.

طرح فارمینگتون: این طرح که پایه اولیه آن توسط کتابخانه کنگره نهاده شد و توسط «انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی» پشتیبانی گردید، به‌عنوان تلاشی برای غنی‌سازی مجموعه‌های کتابخانه‌های آمریکایی از منابع تحقیقاتی خارجی در سال ۱۹۴۸ آغاز به کار کرد. هر یک از شصت کتابخانه شرکت کننده توافق کردند تا موادی را که در بیش از ۱۲۰ کشور تعیین شده از میان کشورهای جهان چاپ می‌شود، خریداری کنند. برای ایجاد دسترسی کتابشناختی، کتابخانه‌های عضو از منابع فراهم شده، فهرست برگه‌هایی برای فهرستگان ملی آمریکا تهیه کردند و منابع را برای امانت بین کتابخانه‌ای آماده نمودند. این طرح در سال ۱۹۷۲ خاتمه یافت.

خصوصیت بارز طرح فارمینگتون رویکرد نظام‌مند آن به فراهم‌آوری بود. با تعریف مسئولیت هر کتابخانه برحسب کشورها (یا بر اساس رده‌های کتابخانه کنگره در کشورهای انتخاب شده)، تقسیم‌بندی شفافی از کارها انجام گرفت و احتمال همپوشانی به حداقل رسید. خیلی از برنامه‌های کنونی مجموعه‌سازی مشارکتی از سازوکار طرح فارمینگتون یعنی استفاده از مرزبندی‌های جغرافیایی به‌عنوان تعیین مسئولیت انتخاب مواد پیروی می‌کنند. اما این ویژگی نتوانست از سایر عوامل منفی که باعث اضمحلال طرح شد جلوگیری نماید. متولیان طرح‌های از بین رفته دلایل زیادی برای علت تصمیم کتابخانه‌های شرکت کننده برای خاتمه دادن به طرح ارائه کرده‌اند که از بی‌توجهی و غفلت از تغییرات به وجود آمده در ابزارهای فراهم‌آوری گرفته تا مشکلات مالی قابل ذکر است. امروزه به طرح فارمینگتون عموماً به مثابه یک ناکامی شکوهمند نگریسته می‌شود اما شاید این برآورد غیرمنصفانه باشد. این طرح بیست و چهار سال استمرار داشت،

مجموعه‌های کتابخانه‌های تحقیقاتی را در دوران بعد از جنگ جهانی دوم به طور چشمگیری از انتشارات بین‌المللی غنی کرد و هنگامی منحل شد که شرایط اقتصادی و فعالیت‌های اقتصادی کتابخانه‌ها ادامه آن را غیرضروری دانست. برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی همیشه لازم نیست که پایدار و بی‌زوال باشند تا موفق تلقی شوند.

برنامه ۴۸۰ قانون عمومی: این برنامه از دیگر برنامه‌های مشارکتی نیمه قرن بیستم است که عمر کوتاهی داشت و مدیریت متمرکز را با ذخیره‌سازی غیرمتمرکز ترکیب نمود. این برنامه همانند طرح فارمینگتون در جستجوی غنی‌سازی مجموعه‌های کتابخانه‌های تحقیقاتی آمریکا از انتشارات بین‌المللی بود. برنامه ۴۸۰ قانون عمومی که پس از تصویب قانونی و اعطای مجوز عمل به این نام نامیده شد، در سال ۱۹۶۲ شروع به کار کرد. کتابخانه کنگره با استفاده از وجوه عمومی که در واقع ارزهای خارجی حاصل از مازاد فروش محصولات کشاورزی بود موادی را عمدتاً از خاورمیانه و آسیای جنوبی فراهم می‌نمود و آنها را میان کتابخانه‌های شرکت‌کننده توزیع می‌کرد.

مشوق‌های ایالتی: در گذشته‌ای نه‌چندان دور، دولت‌های ایالتی در قالب کمک‌های مالی و نظارت و مدیریت مشوق‌هایی را برای کتابخانه‌ها فراهم نموده‌اند تا در برنامه‌های غیرمتمرکز شرکت کنند. برای مثال در اوایل دهه ۱۹۹۰، شبکه کتابخانه‌های دانشگاهی آلاباما به کتابخانه‌های عضوی که طرح‌های پیشنهادی می‌دادند مبالغی اهدا نمود تا سطح تحقیقاتی مجموعه‌هایشان را در حوزه‌های موضوعی معین تقویت کنند. (۷) اعتبارات ویژه برای تحت پوشش قرار دادن کل ایالت و افزودن به پشتوانه تحقیقاتی کتابخانه‌ها به وسیله ساختن مجموعه‌های محلی طراحی می‌شد.

ویژگی‌های برنامه‌های توزیع شده کنونی

اکثر برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی غیرمتمرکز سازمان‌های خودمختار هستند که در آن کتابخانه‌های شرکت‌کننده در مورد مسئولیت فراهم‌آوری به توافق می‌رسند و هر عضو هزینه منابعی را که مسئول فراهم‌آوری آنها است قبل و آنها را به منزله بخشی از تعهد ائتلافی نگرهداری می‌نماید.

تصمیم‌گیری برای انتخاب و تأمین بودجه در سطح محلی انجام می‌شود. اعضای ائتلاف معمولاً وظیفه فهرست نویسی منابعی را که خریداری نموده‌اند به عهده می‌گیرند و به وسیله یک فهرست مشترک ائتلافی یا اتصال به فهرست‌های کتابخانه‌های عضو، دسترسی پیوسته به اطلاعات کتابشناختی منابع خود را فراهم می‌نمایند. آنها همچنین توافق می‌کنند که منابع موجود در مجموعه‌های خود را بر اساس اولویت‌بندی و اغلب به وسیله سازوکارهای تسهیل‌کننده تحویل مدرک، مانند استفاده از قاصد یا پست پیشتاز با سایر کتابخانه‌های عضو به اشتراک بگذارند. آنها ممکن است منابع خاصی مانند ریزنگاشت‌ها یا مواد تصویری را در میان خود به اشتراک بگذارند که امانت دادن آنها به سایر کتابخانه‌ها معمول نیست. تجربه نشان می‌دهد که فراهم‌آوری توزیع شده، در میان کتابخانه‌هایی که اندازه و رسالت مشابهی دارند، بهترین کارایی را دارد. برای کتابخانه‌های چند نوعی (مانند کتابخانه‌های دانشگاهی، عمومی و تنالگانی) امکان یافتن زمینه مشترک کافی برای اجرای یک برنامه مشترک به طور قطع وجود دارد. در حقیقت ممکن است تصور شود که ائتلاف‌هایی از این دست نه به خاطر این که عملی نیست بلکه به خاطر این که به‌ندرت انجام گرفته، غیر معمول به نظر می‌آید. کتابداران اغلب تمایل دارند که با کتابدارانی از سازمان‌هایی مشابه سازمان خود همکاری و مشارکت کنند. کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی طبق ضوابط حرفه‌ای با سایر کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی و کتابداران کتابخانه‌های عمومی با سایر کتابداران کتابخانه‌های عمومی تعامل پیدا می‌کنند. میزان احساس راحتی و سطح آشنایی با همکاران، بی‌شک در تعیین این که اول به کدام گروه پیشنهاد مجموعه‌سازی مشارکتی ارائه دهیم تأثیر بسزایی دارد.

قربان جغرافیایی پیش‌نیازی بی‌چون و چرا و قطعی برای مشارکت نیست. از سوی دیگر ایجاد ائتلاف در یک ایالت یا ناحیه احتمالاً از سازماندهی یک برنامه ملی یا چند ایالتی دارای مشکلات کمتری است. هر چند خیلی از فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی اولیه به لحاظ وسعت شمول، ملی بودند اما تعداد برنامه‌های ناحیه‌ای هم‌اکنون بیشتر است. بی‌شک نزدیکی مکانی در اینجا سهم بسزایی دارد، البته مسائل عملی نیز چنین نقشی را ایفا می‌کنند. برای مثال، ایجاد

یک شبکه تحویل مدرک سریع و برنامه‌ریزی برای نشست‌های مدیران یا انتخاب کنندگان، عموماً هنگامی آسان‌تر است که شرکت کنندگان زیاد از هم دور نباشند. اگر ائتلافی ملی یا بین منطقه‌ای از فعالیت‌های یک منطقه کوچک آغاز شود و تدریجاً رشد نماید، احتمالاً قوی‌تر و مستحکم‌تر خواهد بود.

از نحوه توزیع عضویت یا توزیع جغرافیایی که بگذریم، هر برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی باید دارای نوعی درک مشترک در میان اعضایش باشد که مسئولیت هر کتابخانه برای ساخت بخشی از مجموعه ائتلافی را مورد توجه قرار دهد. این توافق ممکن است یک خط مشی یا یک موافقت‌نامه کاری غیررسمی باشد، اما هر چه هست باید با عباراتی رسا تعهدات همه اعضا برای مجموعه‌سازی در حوزه‌های تعیین شده را مشخص سازد. کتابخانه‌ها می‌توانند مسئولیت فراهم‌آوری را بر اساس موضوعات مختلف، نواحی جغرافیایی، زبان‌ها، قالب‌ها یا هر ویژگی دیگری که وجه ممیزه معنی داری در توافق متقابل باشد، برعهده گیرند. حوزه‌های مسئولیت می‌تواند به همان وسعت یا قِلت باشد که شرکت کنندگان می‌خواهند؛ همان‌طور که مثال‌های زیر نشان می‌دهند:

در «اتحادیه اطلاع‌رسانی» (در دانشگاه کتاک، دانشگاه تنسی، و دانشگاه واندربیل) انتخاب کنندگان ادبیات آلمانی معلوم کردند که هیچ‌یک از سه کتابخانه دانشگاهی بیش از یک ردیف از آثار بهترین نویسندگان آلمانی را ندارند. سپس تصمیم گرفتند که هر کتابخانه باید مسئولیت جمع‌آوری آثار نویسندگان آلمانی زبان یا آثار نگاشته شده درباره آنها را از فهرست نویسندگان آلمانی زبان معاصر قبول نماید.

دانشگاه میشیگان و دانشگاه ایالتی میشیگان در ساخت مجموعه‌ای از منابع اروپای شرقی در حوزه علوم انسانی و علوم اجتماعی همکاری می‌کنند. دانشگاه میشیگان مسئول حوزه بالکان است و دانشگاه ایالتی میشیگان منابع کشورهای حوزه بالتیک را تهیه می‌کند.

دانشگاه میشیگان و دانشگاه ایندیانا در برنامه مشابهی برای جمع‌آوری منابع اسلاو تقریباً به مدت بیست سال همکاری داشته‌اند. دانشگاه ایندیانا روی گرجستان و اسلوونی متمرکز است در حالی که دانشگاه میشیگان روی ارمنستان و بوسنی هرزگوین متمرکز دارد.

کتابخانه‌های دانشگاهی سه دانشگاه کونکوردیا^۱، دانشگاه ایالتی مینه سوتا و دانشگاه ایالتی داکوتای شمالی موسوم به «سه دانشگاه» مسئولیت جمع‌آوری منابعی را که در مجله چویس^۲ نقد می‌شوند میان خود تقسیم کرده‌اند. چهار کتابخانه عمومی روستایی در شرق مرکزی ایالت ایلینویز توافق کردند که یک یا چند حوزه موضوعی را به میزان قابل قبولی گسترش دهند تا نیازهای همه اقشار و گروه‌ها را برآورند. (۸)

ائتلافی از کتابخانه‌های عمومی، آموزشگاهی، دانشگاهی، بیمارستانی و نظامی واقع در وین کانتی^۳ کارولینای شمالی در حال انجام مذاکراتی غیررسمی برای خرید متناوب منابع مرجع گران قیمت هستند. (۹)

به نظر می‌رسد تقسیم کار بر اساس نواحی جغرافیایی مطمئن‌ترین راه برای موفقیت در مجموعه‌سازی مشارکتی منابع چاپی، حداقل در میان کتابخانه‌های دانشگاهی بزرگ است. شاید انگیزه‌ها برای همکاری در این زمینه‌ها بیشتر باشد زیرا ساختن مجموعه‌های عمیق چند رشته‌ای که همه آمریکای لاتین، اروپای شرقی، یا جنوب آسیا را پوشش دهد، حتی فراتر از توان غنی‌ترین کتابخانه‌ها به لحاظ مالی است. بی‌شک امید رسیدن به توافقی روی مسئولیت‌های فراهم‌آوری منابع در نواحی معین با تقسیمات ریزتری مثل نوع مواد، زبان یا کشور بیشتر می‌شود. «شبکه سه جانبه کتابخانه‌های تحقیقاتی» در اوایل سابقه همکاری‌شان دریافتند که تقسیم مسئولیت‌های فراهم‌آوری بر اساس نواحی جغرافیایی برای همه گروه‌ها کارایی بهتری دارد. (۱۰) ایالت‌های دوک^۴ و کارولینای شمالی مدت مدیدی است که برای توسعه مجموعه‌هایی با سطح تحقیقاتی از منابع حوزه آمریکای لاتین با هم مشارکت دارند؛ به نحوی که هر یک از آنها منابع تخصصی از کشورهای معینی را تهیه می‌کنند. در مقیاس وسیع‌تر، بیست و هشت کتابخانه از سرتاسر کشور با شرکت در برنامه منابع جهانی^۵ که توسط انجمن دانشگاه‌های آمریکا و انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی پشتیبانی می‌شود، توافق کرده‌اند که منابع مربوط به کشورها، نواحی و موضوعات معین در آمریکای لاتین را جمع‌آوری نمایند. (۱۱)

انتشارات دولتی حوزه دیگری است که فرصت‌های همکاری در آن خود را

1. Concordia
4. Duke

2. Choice
5. Global Resources Program

3. Wayne County

بی‌درنگ نشان می‌دهند. موقعیت جغرافیایی، موضوع، قالب یا ناشر می‌تواند بنیانی برای ایجاد یک مخزن توزیع شده باشد. (۱۲) کتابخانه‌های کوچک‌تر که مجموعه‌های مطالعاتی ناحیه‌ای ندارند ممکن است به ایجاد مجموعه‌های مشترک مدارک، به‌عنوان نقطه آغاز مناسبی برای مجموعه‌سازی مشارکتی بنگرند.

اگرچه تقسیم‌بندی شفافی از مسئولیت‌ها برای کارایی مؤثرتر برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی ضروری است، اغلب ائتلاف‌های موفق سعی نمی‌کنند که طرح‌هایی را به طور انعطاف ناپذیر به مجموعه‌سازی مشترک تحمیل نمایند. شرکت کنندگان معمولاً حوزه مسئولیت خود را تا حدی فراخ تعریف می‌کنند تا در انتخاب منابع انعطاف‌پذیرتر عمل کنند. همین‌طور تعداد کمی از ائتلاف‌ها از اعضای خود تعهدات مالی تغییرناپذیری می‌خواهند و به هر شرکت کننده اجازه می‌دهند تا سطح تعهدات مالی خود را با شرایط مالی متغیر محلی منطبق نماید.

مدل ترکیبی

برخی ائتلاف‌ها فراهم‌آوری و ذخیره‌سازی توزیع شده را با انتخاب متمرکز ترکیب می‌کنند. در این مدل، کتابخانه‌ها از انواع مختلف می‌توانند از تخصص زبانی یا موضوعی انتخاب کننده‌ای خاص که ممکن است به طور مستقل یا با کمک کارکنان یک کتابخانه عضو کار کند، سود ببرند. انتخاب کننده، موادی را بر اساس شاخص‌هایی چون حوزه مسئولیت از قبل تعیین شده هر یک از کتابخانه‌های عضو و مقدار بودجه‌ای که تخصیص داده‌اند، منابع را انتخاب می‌کند تا توسط آنها خریداری و نگهداری گردد. برای مثال، ائتلاف اسکاتلندی مطالعات کشور چین برای این منظور از یک کتابدار برای دو دانشگاه ادینبورگ و گلاسگو استفاده می‌کند. دانشگاه آریزونا و دانشگاه ایالتی آریزونا به طور مشترک از یک کتابشناس متخصص برای انتخاب منابع مورد نیاز برای مطالعات زبان اسلاو استفاده می‌کنند. «شبکه سه‌جانبه کتابخانه‌های تحقیقاتی» جهت انتخاب مواد برای مطالعات جنوب آسیا و ارتباط با اساتید و دانشجویان در این راستا، برای چهار مؤسسه تحقیقاتی صرفاً از یک کتابشناس بهره می‌برد. (۱۳)

مجموعه‌سازی مشارکتی ساختار نیافته

نوع دیگری از مجموعه‌سازی مشارکتی توزیع شده، ائتلافی کمتر ساختار یافته

است که در آن هر کتابخانه کار مجموعه‌سازی را مستقلاً و بدون هیچ تعهدی به تهیه مواد بر اساس موضوعات، زبان‌ها یا نواحی جغرافیایی برای ائتلاف، تعقیب می‌کند. به علاوه این که، اعضای این نوع ائتلاف‌ها بر اساس شناخت و آگاهی از سیاست‌های مجموعه‌سازی شرکای خود عمل می‌کنند و می‌کوشند تا مجموعه‌های یکدیگر را تکمیل کنند و از تهیه مواد تکراری که آنها را منابعی فرعی برای مراجعان خود می‌دانند، اجتناب می‌کنند. آنها همچنین می‌توانند برای ساخت و به اشتراک گذاشتن مجموعه‌ها در موضوعات، زبان‌ها، یا نواحی جغرافیایی که مجموعه‌سازی عمیقی در آنها انجام نداده‌اند، به هم تکیه نمایند.

این رویکرد تکمیلی بوضوح خیلی کمتر از رویکردی هماهنگ است که در آن شرکا روی طرحی به توافق می‌رسند که بدقت مشخص می‌کند چگونه مسئولیت‌های تهیه مواد را تقسیم نمایند. (۱۴) این رویکرد خطر بسیار بالایی را به همراه دارد به نحوی که هر یک از شرکا برخی بخش‌های مجموعه خود را چند بار دوباره‌کاری می‌کنند و از نقصان در برخی بخش‌های دیگر غافل می‌مانند. از سوی دیگر، مذاکره درباره آن و مدیریت آن بی‌دردس‌تر از موافقت‌نامه‌های استاندارد مجموعه‌سازی مشارکتی است و شرکا نیاز ندارند احساس کنند که آنها استقلال خود را برای ساخت مجموعه در حوزه‌هایی که از نظر آنها اهمیت بیشتری نسبت به سایر حوزه‌ها ندارند، قربانی کرده‌اند. همچنین نیازی نیست که هیچ کتابخانه‌ای جهت مشارکت مالی در برنامه تعهد بدهد.

این رویکرد برای این که بیشترین کارایی را داشته باشد باید هنگامی به کار گرفته شود که دو یا چند کتابخانه تشخیص دهند که مجموعه‌هایشان در حال حاضر در حوزه‌های معینی یکدیگر را تکمیل می‌کنند و توافق کنند که برای حفظ این رابطه غیرمترقبه با هم کار کنند.

برنامه ایالتی دانشگاه میشیگان با دانشگاه ایالتی میشیگان برای فراهم‌آوری منابع اروپای شرقی از این طریق شروع شد. حتی جایی که این همزیستی الزاماً وجود ندارد، ایجاد یک ارتباط تکمیلی می‌تواند حسی از هم‌آرمانی یا رسالت مشترک را میان کتابخانه‌هایی که می‌توانند به توافق‌های کاری رسمی‌تری برسند، بپروراند.

یک تغییر ابتکاری در مجموعه‌سازی مشارکتی تکمیلی، طرح موافقت ائتلافی است که توسط اوهایو لینک ایجاد گردید. اگرچه کتابخانه‌های عضو اوهایو لینک در سایه قراردادی که توسط ائتلاف تمهید شده است کار می‌کنند، اما استقلال خود را برای ایجاد وضعیت‌های خاص نیازهایشان حفظ می‌نمایند. آنها با استفاده از ابزار مشارکت، و به واسطه ارتباطی که در پایگاه اطلاعاتی فروشندگانشان وجود دارد از وضعیت و منابع دریافتی سایر کتابخانه‌های عضو اوهایو لینک آگاه می‌شوند. آنها می‌توانند داوطلبانه و با آزادی صورت وضعیت خود را اصلاح کرده، جرح و تعدیل نمایند و یا تصمیمات مربوط به تهیه عناوین خاص را با آگاهی از منابع موجود یا در دست تهیه شرکای خود، قبول یا رد نمایند. فهرست مشترک و خدمات تحویل مدرک اوهایو لینک تضمین می‌کند که اقلام موجود در کتابخانه‌های اعضا به لحاظ کتابشناختی قابل شناسایی و به لحاظ فیزیکی قابل دسترسی می‌باشند. کتابداران ائتلاف اوهایو لینک به دنبال سال‌ها توقف پیشرفت روی سایر ابتکار عمل‌های مجموعه‌سازی مشارکتی و بعد از مطالعه دلایل متجانس شدن رو به رشد مجموعه‌هایشان با یکدیگر، طرح موافقت ائتلافی را اتخاذ نمودند. (۱۶)

مدیریت مشارکتی پیایندها

نیازی نیست که کار مشارکت همیشه در بر گیرنده انتخاب منابع چاپی یا الکترونیکی باشد. برنامه‌های مدیریت مجموعه در برخی ائتلاف‌ها مکمل برنامه‌های انتخاب منابع هستند و شکل اولیه فعالیت تعاونی در بسیاری دیگر از ائتلاف‌ها می‌باشند. این برنامه‌ها در اکثر مواقع لغو یا حفظ اشتراک پیایندها را در بر می‌گیرد. لغو هماهنگ شده پیایندها به منزله پاسخی برای فشارهای مالی مطرح است، هر چند شواهدی وجود ندارد که نشان دهد کتابخانه‌ها آن را به طور گسترده به کار برده‌اند. کتابخانه‌های متعدد اغلب به صورت همزمان، خود را متضمن برنامه‌های لغو می‌یابند. این امر غالباً می‌تواند در میان کتابخانه‌هایی اتفاق بیفتد که در ایالت یا منطقه‌ای تحت حمایت مردمی قرار دارند و منابع مالیشان با آهنگ مشابه کم و زیاد می‌شود. آنها می‌توانند با به اشتراک گذاشتن اطلاعات مربوط به عناوینی از مجلات که قرار است اشتراکشان لغو شود، از تکرار تصمیمات یکدیگر اجتناب کنند. اگر

آنها بتوانند توافق کنند که حداقل یک کتابخانه اشتراک مجلاتی را که توسط دیگر کتابخانه‌ها لغو گردیده است حفظ نماید، می‌توانند تأثیرات ناگوار و جدی برنامه‌های لغو اشتراک را کم کنند. این توافق همه اعضای گروه را مطمئن می‌سازد که منبع قابل اتکایی برای تهیه مقالات از مجلاتی که لغو نموده‌اند وجود خواهد داشت. وجود فهرست مشترک و نظام تحویل مدرک سریع می‌تواند این ترتیبات را جذاب‌تر نیز بکند.

گسترش ترتیبات اعطای مجوز استفاده از بسته‌های مجلات الکترونیکی مبتنی بر ناشر به ائتلاف‌ها، در مضمون هماهنگ‌سازی امور مربوط به پیاپی‌ها دگرگونی ایجاد کرده است. این مجوزها اغلب تصریح می‌کنند که اگر کتابخانه‌ای واحد در ائتلاف، با هر مجله‌ای در بسته مجلات الکترونیکی مشترک شود، همه کتابخانه‌های گروه دسترسی الکترونیکی به مجله یاد شده را به دست خواهند آورد. این امکان انگیزه‌ای برای کتابخانه‌ها ایجاد می‌کند که به منظور افزایش تعداد مجلات الکترونیکی در دسترس گروه، همپوشانی میان مجلات چاپی شان را کم کنند. کتابخانه‌ها ممکن است اشتراک اغلب مجلات چاپی را به خاطر این که اشتراک آنها توسط دیگر اعضا حفظ می‌شود لغو نمایند و در عوض با مجلاتی قرارداد اشتراک ببندند که هیچ‌یک از اعضای ائتلاف مشترک آن نیستند. هر چه تعداد اشتراک به مجلات منحصربه‌فرد چاپی بیشتر باشد، تعداد مجلات الکترونیکی که می‌توان به مراجعان کتابخانه‌های عضو ائتلاف ارائه کرد بیشتر می‌گردد. این مجوزها ممکن است برخی محدودیت‌ها را به فعالیت ائتلاف تحمیل کند اما وسیله‌ای بسیار عقلانی برای گسترش مجموعه پیاپی‌های هر کتابخانه توسط مدیریت مشارکتی مجموعه است.

آرشیوهای مشترک

شکل دیگری از مشارکت در مدیریت پیاپی‌های چاپی، آرشیو مشترک پیاپی‌ها است. نظر به این که کتابخانه‌ها خود را به شدت در معرض نگرانی جهت نگهداری منابع رو به افزایش چاپی می‌بینند آرشیو مشترک پیاپی‌ها به آنها اجازه می‌دهد تا با وجین منابع اضافی هم از مزایای صرفه‌جویی در فضا بهره‌مند شوند و

هم این اطمینان مجدد را به دست آورند که بایگانی پشتیبان پاینده‌ها حفظ می‌شود. نشریاتی که اشتراک آنها لغو یا متوقف می‌شود کاندیداهای اصلی برای آرشیوهای مشترک هستند. «اتحادیه اطلاع‌رسانی» آرشیو مشترکی از نشریاتی را که دریافت آنها متوقف شده یا توسط یک یا چند عضو اتحادیه لغو گردیده تشکیل داده است. هر یک از اعضا توافق می‌کنند تا بایگانی پشتیبان نشریات منتخب را نگهداری کنند و به‌عنوان کتابخانه ویژه سوابق^۱، به ائتلاف خدمات‌دهی نمایند و همه اینها بدین معنی است که اعضا بدون مشورت با شرکای خود بایگانی پشتیبان را دور نخواهند ریخت. کتابخانه ویژه سوابق، مجلاتی از نشریات ادواری را که برای ایجاد بایگانی پشتیبان ائتلاف لازم است، تا حد توان از سایر کتابخانه‌ها جمع‌آوری می‌کند. بنابراین، هر کتابخانه می‌تواند در پس گرفتن بایگانی پشتیبان یک مجله از آرشیو احساس آزادی نماید (مگر این که آن کتابخانه، کتابخانه ویژه سوابق باشد) و فضای قفسه‌ای ارزشمند خود را احیا نماید.

آرشیو مشترک می‌تواند یک ابزار حفاظتی نیز باشد. طرح ملی روزنامه‌های استرالیایی که طرحی است از همکاری کتابخانه ملی استرالیا و کتابخانه‌های هفت ایالت کشور تلاش می‌کند تا همه روزنامه‌هایی را که تاکنون در استرالیا منتشر شده جایابی، تهیه، حفاظت و دسترس‌پذیر سازد. به محض شناسایی یک روزنامه، طرح مذکور یک نسخه چاپی اصلی از آن را تهیه و در یکی از کتابخانه‌های استرالیایی نگهداری می‌کند. کتابخانه‌ها همچنین آنها را به‌صورت میکروفیلم در می‌آورند.

کتابخانه‌ها دریافته‌اند که آرشیوهای مشترک با نگهداری بایگانی پشتیبان از پایندهایی که عمدتاً در قالب الکترونیکی نگهداری می‌شوند، در هزینه‌ها صرفه‌جویی می‌کنند. با جایگزینی مجلات الکترونیکی به جای مجلات چاپی نگهداری بایگانی پشتیبان از مجلات چاپی بیشتر به منزله نگهداری یک نسخه از سابقه آنها موضوعیت پیدا می‌کند تا تهیه منابعی که استفاده کنندگان بخواهند از آن استفاده نمایند. گروه کتابخانه‌های همکار می‌توانند در نسخه‌های حفظ شده سهیم شوند. «ائتلاف پنسیلوانیای جنوب شرقی برای آموزش عالی»^۲ که محصول مشارکت هشت کتابخانه دانشگاهی است، مخزنی از «نسخه‌های آخر» از منابع

1. Library of Record

2. Southeastern Pennsylvania Consortium for Higher Education 3. JSTOR

چاپی یا نسخه میکروفیلمی از عناوین موجود در علوم و هنرهای جی‌استور^۱ فراهم آورده است. اعضا، نسخه‌هایی را به کتابخانه‌های تعیین شده انتقال دادند تا بایگانی پشتیبان واحدی ایجاد کنند و پس از آن برای پس گرفتن منابعی که مورد نیاز نبودند آزاد بودند. «مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی» برنامه مشابهی را بنیان نهاده تا بایگانی پشتیبانی از مجلات جی‌استور را برای اعضای خود ایجاد و نگهداری کند.

آرشیوهای مشترک زمانی بهترین کارایی را دارند که مواد نگهداری شده در آنها به وسیله فهرست‌های کتابخانه‌های عضو یا فهرست مشترک ائتلافی قابل دسترس باشد. در این روش، هم کتابخانه‌ها و هم مراجعان براحتی می‌توانند محل منابع و انتشاراتی را که خواهان استفاده از آنها هستند جایابی نمایند. برنامه تحویل مدرک سریع ائتلافی نیز روش دیگری است که به استفاده کنندگان اجازه می‌دهد تا مقالات مورد نیازشان را به سرعت به دست آورند.

ایجاد و نگهداری آرشیو می‌تواند چالش برانگیز باشد. کارکنان کتابخانه‌های شرکت کننده با دادن پایندهای خود به سایر کتابخانه‌ها و دست کشیدن از منابع خود، مجبور خواهند بود با منابع رزرو کار کنند. تعیین عناوینی از پایندها برای آرشیو شدن ممکن است همیشه کار ساده‌ای نباشد و نگهداری سابقه‌ای دقیق از پایندهایی که در آرشیو هستند مستلزم کاری مداوم است. در عین حال، مزایای صرفه‌جویی در فضای ذخیره‌سازی و کاستن از هزینه‌های نگهداری مکرر، آرشیوهای مشترک را سزاوار توجه و ملاحظه جدی می‌سازد.

صرفه‌جویی در فضا همچنین، کتابخانه‌ها را برای ایجاد تسهیلات ذخیره‌سازی ائتلافی مخصوص تک نگاشت‌ها و پایندهای کم استفاده تشویق و ترغیب می‌کند: «ائتلاف کتابخانه‌های تحقیقاتی واشنگتن» دارای مکان ذخیره‌سازی خارج از محل ائتلاف است که به هفت کتابخانه خدمات‌دهی می‌نماید.

«مخزن منطقه‌ای جنوب غرب»^۲ تسهیلات لازم برای ذخیره‌سازی مواد و منابع را در اختیار دانشگاه‌های میامی، سین‌سیناتی، رایت استیت^۳ و دانشگاه ایالت مرکزی^۴ قرار می‌دهد.

پنج کتابخانه از کتابخانه‌های آمهرست ماساچوست، تسهیلات مربوط به

1. South west Regional Depository

2. Wright State

3. Wright State

4. Central State

ذخیره‌سازی مشترک را با به کارگیری مخزن تغییر شکل یافته نیروی هوایی به عنوان محل ذخیره سازی، مدیریت می‌کنند. آنها نسخه‌های تکراری را خارج می‌کنند و چهار عضو از پنج کتابخانه عضو، کنترل و مالکیت مواد ذخیره شده را به خود مخزن واگذار می‌نمایند. (۱۷)

ایجاد یا فراهم‌آوری تسهیلات واحدی برای خدمات‌دهی به کتابخانه‌های متعدد خیلی کم هزینه‌تر از آن است که هر کتابخانه به تخصیص نیروی انسانی و تسهیلات مجزا دست بزند. ایجاد آرشیو مشترک این امکان را به کتابخانه‌های عضو همکاری می‌دهد تا نسخه‌های خیلی کم استفاده تک نگاشت‌ها را از مجموعه‌های خود حذف کنند و مخازنی از «آخرین نسخه‌ها» ایجاد نمایند.

کتابخانه‌ها گاهی اوقات آرشیوهای دیجیتالی را با همکاری یکدیگر ایجاد و تجهیز می‌نمایند. مثال‌های زیر نشان دهنده این قبیل آرشیوها است:

«مرکز خودکارسازی کتابخانه‌ها در فلوریدا»، کتابخانه‌ها را در ساخت مجموعه‌های دیجیتالی در موضوعات تاریخی، محیطی و فرهنگی یاری می‌کند.^۱ پاندورا^۱، ائتلافی از کتابخانه‌های استرالیایی، در حال ایجاد یک آرشیو مشترک از انتشارات پیوسته استرالیایی است.

«انجمن تاریخ ایالت کانزاس» و کتابخانه دانشگاه کانزاس، در حال الکترونیکی کردن منابع ردیف اول خود در مورد قلمرو ایالت کانزاس هستند. مدارک و مقالات در وب سایتی گذاشته شده‌اند که به دانش‌آموزان دوره متوسطه خدمات‌دهی نمایند. کتابخانه کنگره با همکاری موزه‌ها و کتابخانه‌های روسی و آمریکایی در حال ایجاد کتابخانه‌ای چند رسانه‌ای و دو زبانه موسوم به تلاقی کرانه‌ها^۲ است که به کشف و اسکان در غرب آمریکا و به طور هم زمان در سیبری و نقاط دور دست شرق روسیه مربوط می‌باشد.

این فعالیت‌ها مؤسسات همکاری کننده را قادر می‌سازد تا مواد آرشیوی پراکنده و گاه و بی‌گاه خود را در یک مجموعه دیجیتالی یکپارچه و یک دست جمع کنند و در همان حال در هزینه‌های تبدیل به مواد الکترونیکی، حفاظت و پشتیبانی از داده‌های الکترونیکی نیز مشارکت داشته باشند.

برنامه‌های مربوط به مجموعه‌ها

سایر فعالیت‌های مشارکتی ممکن است خارج از حیطه تعریف جدی و رسمی مدیریت یا ساخت مجموعه باشد اما آنها در جستجوی راه‌هایی برای افزایش دسترسی به انواع مواد می‌باشند. برنامه منابع جهانی در زمینه بهبود دستیابی به مواد تحقیقاتی بین‌المللی فعالیت می‌کند. طرح‌های منطقه‌ای این برنامه در رابطه با اروپا، آسیا، آفریقا و آمریکای لاتین است. این طرح‌ها آرشیو نمودن دیجیتال منابع را نیز شامل می‌شوند. حتی چندین مورد از آنها مستلزم ایجاد سیاهه‌های مشترکی از منابع کمیاب، فهرستی از مجلات کمیاب که خیلی کم نمایه شده‌اند و قراردادهای تحویل مدرک با کتابخانه‌های کشورهای خارجی هستند. (۱۸) اگرچه این ابتکار عمل‌ها کتابخانه‌های تحقیقاتی بزرگ را مورد نظر دارند و نشان دهنده همکاری‌های بین‌المللی هستند، در عین حال راهکارهایی را به کار می‌برند که می‌تواند به همان اندازه برای کتابخانه‌های عمومی یا دانشگاهی در جهت افزودن به میزان دسترسی به انتشارات ناپایدار محلی یا منطقه‌ای مفید باشد.

حفاظت و نگهداری، حوزه مساعد دیگری از امور مربوط به مجموعه‌ها برای همکاری است. پیش‌تر توضیح دادیم که چگونه آرشیوهای مشترک می‌توانند اطمینان دهند که آخرین نسخه‌های تک نگاشت‌ها یا مجلات کم استفاده را می‌توان حفاظت نمود، اما کتابخانه‌ها همچنین می‌توانند با همکاری روی طرح‌های حفاظت و نگهداری که ربطی به سایر فعالیت‌ها ندارد، کار اقتصادی و صرفه‌جویانه انجام دهند. برنامه‌ای موسوم به بریتل^۱ که در دانشگاه کانزاس راه‌اندازی شده بیش از شصت کتابخانه را در بر می‌گیرد. اعضای که تمایل به نگهداری نسخه‌های فتوکپی را دارند، عناوین برگزیده خود را به یک لیست تبادل نظر الکترونیکی تسلیم می‌کنند. سایر اعضا می‌توانند نسخه‌هایی از منابع را با قیمت کم درخواست و برای خود تهیه نمایند. (۱۹)

مجموعه‌سازی مشارکتی بوضوح می‌تواند اشکال مختلفی به خود بگیرد. با این وجود هر برنامه عموماً این تصور را از کتابخانه‌های شرکت کننده و تعهداتشان دارد که مخاطرات مختلفی را تجربه کنند و همه انرژی خود را برای رسیدن به منافع همکاری به کار بندند.

یادداشت‌ها

1. For a full description of survey findings, see John Haar, "Report of Working Group to Map Current Cooperative Collection Development Projects," presented at the New Dynamics and Economics of Cooperative Collection Development Conference hosted by the Center for Research Libraries at the Aberdeen Woods Conference Center, Atlanta, GA, November 8-10, 2002, <http://www.crl.edu/awcc2002/Project%20Mapping%20WG%20Report.pdf> (accessed November 7, 2003).
2. Heather M. Edwards, "South Africa's GAELIC: The Gauteng and Environs Library Consortium," *Information Technology and Libraries* 18, no. 3 (September 1999): 123.
3. Kachel, *Collection Assessment*, 84.
4. Dan C. Hazen, "Cooperative Collection Development: Compelling Theory, Inconsequential Results?" in *Collection Management for the 21st Century: A Handbook for Librarians*, ed. G. E. Gorman and Ruth H. Miller, 269 (Westport, CT and London: Greenwood, 1997).
5. Dominguez and Swindler, "Cooperative Collection Development," 474.
6. Linda A. Naru, "The Role of the Center for Research Libraries in the History and Future of Cooperative Collection Development," *Collection Management* 23 (1998): 49-50.
7. Medina, "Evolution," 12-13.
8. Shasteen, "Cooperative Collection Management," 98.
9. Diane D. Kester and Shirley T. Jones, "The Birth and Growth of Library Resource Sharing in Wayne County," *North Carolina Libraries* 53, no. 3 (Fall 1995): 118.
10. Dominguez and Swindler, "Cooperative Collection Development," 487.
11. Deborah L. Jakubs, "The AAU/ARL Global Resources Program at a Crossroads: Achievements, Best Practices, New Challenges, and Next Steps," Association of Research Libraries, 2002, <http://www.arl.org/collect/grp/crossroads.html> (accessed November 7, 2003).
12. Dominguez and Swindler, "Cooperative Collection Development," 487.
13. Christian E. Filstrup, Jordan M. Scepanski, and Tony K. Stewart, "An Experiment in Cooperative Collection Development: South Asia Vernaculars among the Research Triangle Universities," *Collection Management* 24, no. 1/2 (2000): 101.
14. Ross Atkinson, "Preservation," 100.
15. Alan Pollard (University of Michigan Library) in discussion with John Haar, June 21, 2002.
16. Carol Pitts Diedrichs, "Designing and Implementing a Consortial Approval Plan: The OhioLINK Experience," *Collection Management* 24 (2000): 18-20.
17. Willis E. Bridegam, "A Collaborative Approach to Collection Storage: The Five-College Library Depository," 2001, <http://www.clir.org/pubs/reports/pub97/contents.html> (accessed November 7, 2003).
18. Jakubs, "Global Resources."
19. Bradley L. Schaffner, "Specialized Cooperative Efforts in Collection Development: An Analysis of Three Slavic Programs," *Collection Management* 24, no. 3/4 (2000): 266-67.



پیش‌نیازها؛

منابع مورد نیاز برای آغاز و تثبیت مجموعه‌سازی مشارکتی

برخی برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی مانند خرید مشترک مواد گرانقیمت، فعالیت‌های گاه و بیگاه و بدون آمادگی قبلی هستند که تمهیدات اندکی نیاز دارند. اگر چه برنامه‌های ویژه موفق ممکن است منجر به روابط بین کتابخانه‌ای پایدارتری گردند، اما این برنامه‌ها در دزون خود خواهان تعهدات زیادی از هیچ شرکت‌کننده‌ای نیستند. با این وجود وقتی کتابخانه‌ای این تصمیم را بگیرد که وارد یک برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی جاری گردد، عملاً وظایف و تعهدات درازمدتی به دوش آن گذاشته می‌شود که مدیریت، کارمندان و حتی مراجعان را در یک الگوی کاملاً جدیدی از مجموعه‌سازی، اشتراک منابع و خدمات عمومی وارد می‌سازد.

واضح است که چنین تصمیمی نباید بدون ملاحظه و بررسی دقیق پیامدهای آن اتخاذ شود. مسأله مهم دیگر، ارزیابی کامل و دقیقی است از اینکه آیا کتابخانه همه منابع مورد نیاز برای ورود به یک برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی را در تملک دارد و اگر این گونه نیست آیا آماده است تا برای فراهم‌آوری آنها سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی، مدیریتی و فنی انجام دهد. این فصل به توصیف عناصر اصلی از موضع مدیریت گرفته تا زیر ساخت‌های فنی که برای آغاز، ادامه و تثبیت یک رابطه مجموعه‌سازی مشارکتی تکیه گاه کتابخانه خواهد بود، خواهد پرداخت.

رهبری آینده‌نگر

منبع حیاتی برای مجموعه‌سازی مشارکتی موفق، مدیریتی از کتابخانه است که

متعهد و معطوف به مجموعه‌سازی مشترک و دسترسی متقابل باشد. اگر مجموعه‌سازی مشارکتی باید نیروی بالقوه خود را برای بیشتر کردن سطح دسترسی مراجعان به اطلاعات واقعیت بخشد، مدیران باید برای تبیین مزایای آن به کارکنان و مراجعان آماده شوند. رهبران باید مزایای مجموعه‌سازی مشارکتی را تبلیغ کنند، به کارکنان قوت قلب دهند و مهم‌تر از همه اینکه در مسیر بمانند و پایداری خود را در هدف حفظ کنند. تنها رضایت و حرف شنوی کافی نیست. رهبری مجموعه‌سازی مشارکتی باید محکم، منضبط و قاطعانه باشد. اگر مدیران کتابخانه معتقد نباشند که مشارکت ارزش سرمایه‌گذاری قابل ملاحظه‌ای از انرژی و زمان برای آغاز را دارد، آنها نباید این فرایند را آغاز کنند.

مجموعه‌سازی مشارکتی از بسیاری جهات روی برگرداندن شدید از هنجارهای سنتی مجموعه‌سازی و خدمات کتابخانه است، مفهومی که مفاهیم کهنی چون استقلال کتابخانه و خودکفایی را به چالش می‌خواند. در حالی که ممکن است بعضی از کارکنان کتابخانه و قسمتی از جامعه مراجعان به این مفهوم به منزله یک نوآوری امیدوار کننده ایمان آورند، برخی دیگر ممکن است با بی‌تفاوتی یا دشمنی به آن پاسخ دهند. مجموعه‌سازی مشارکتی بدون اتفاق نظر گسترده و حمایت گرانه میان کسانی که باید پای در راه عمل بگذارند نمی‌تواند موفق شود، و رهبران آینده نگر باید این اتفاق نظر را خلق کنند. لازم نیست و واقع بینانه هم نیست که آنها اشتیاقی جهانی ایجاد کنند، اما برای آنها ضروری است تا کسانی را که مستعد پذیرش هستند، ترغیب نمایند و افراد مردد را قانع نمایند که حداقل تردیدشان را تا وقتی که بتوانند در مورد نتایج تحول منصفانه قضاوت کنند، به تعویق بیندازند.

حمایت مدیریتی پایدار خاصه‌ای است که تقریباً در همه برنامه‌های مشارکتی کارآمد و سازنده عمومیت دارد. «مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی» به دنبال کنفرانس سال ۱۹۹۹ خود در مورد مجموعه‌سازی مشارکتی یک گروه کاری ترتیب داد تا به جستجوی بهترین شیوه‌های عمل برای حفظ فعالیت‌های گروهی بپردازند. این گروه از ارتباط مستقیم میان تعهدات مدیریتی سطح بالا و موفقیت مجموعه‌سازی مشارکتی خبر داد. هر برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی هنگامی بیشترین شانس موفقیت را دارد که نیروی محرکه برای ایجاد آن از جانب سطوح بالای مدیریت

حاصل شود. (۱) مدیران و دیگر رهبران می‌توانند با قرار دادن مجموعه‌سازی مشارکتی به منزله بخشی از نگرش راهبردی خود به کتابخانه، اهمیت آن را برجسته نمایند. مهم‌تر اینکه آنها می‌توانند با تأمین مالی، تهیه نیروی انسانی، و سایر منابع به برنامه‌های نوپا کمک کنند تا کار خود را آغاز نمایند و ادامه دهند. برای نمونه، این نوع پشتیبانی مدیریتی در ایجاد ائتلاف ایالتی «کتابخانه الکترونیکی ایالتی کالیفرنیا»^۱ نقش حیاتی داشت. (۲) تشویق و حمایت مدیریتی باید هم در سطح مفهومی و هم در سطح عملیاتی باشد. (۳) هبران نیاز به مهیا نمودن انگیزه عقلانی و نیز راهنمایی کارآمد برای مجموعه‌سازی مشارکتی دارند تا برنامه‌ها را از موانع اجتناب‌ناپذیر مالی و موانع مربوط به روش کار به سلامت عبور دهند.

نحوه حمایت مدیر از مجموعه‌سازی مشارکتی بسیار مهم است. اگر حمایت مدیر با یک دستور شروع شود و خاتمه یابد، شکست مشارکت تقریباً قطعی است. مجموعه‌سازی مشارکتی بنا به تعریف غالباً یک کار بشری است که محقق نمی‌شود مگر به وسیله کارکنانی از کتابخانه که دست به انتخاب مواد می‌زنند و خدمات عمومی ارائه می‌دهند، این مفهوم را بپذیرند و آن را بخشی از امور روزمره خود قرار دهند. اگر کارکنان، مجموعه‌سازی مشارکتی را به عنوان یک اصل بپذیرند، به احتمال قریب به یقین مزایا و منافع آن را با تمام وجود برای آگاهی استفاده‌کنندگان تبلیغ می‌کنند. بنابراین، رهبران لازم است به پرورش یک فرهنگ بومی که پذیرنده مجموعه‌سازی مشارکتی است و خواستار به کارگیری آن است، فکر کنند. آنها باید - بدقت، به طور قانع کننده، و به کرات - استدلال کنند که مجموعه‌سازی سستی، گذشته از میزان کارآمدی آن، می‌تواند به وسیله مجموعه‌سازی مشارکتی خیلی بیشتر جوابگوی نیازهای اطلاعاتی مراجعان باشد و اینکه مجموعه‌سازی مشارکتی نمایانگر فرصتی است تا فراهم‌آوری محلی به وسیله یک مجموعه مشترک وسیع‌تر و غنی‌تر، تکمیل شود. شکل ۵-۱ نشان می‌دهد که چگونه رهبران آینده نگر می‌توانند دلایل و شواهدی بیاورند که نشان دهد الگوی حاضر کجا و تحت چه شرایطی ناتوان می‌شود و چطور مشارکت منجر به خدمات بهتر می‌گردد.

هنگامی که مدیران برای حمایت اقدام می‌کنند باید برای کارکنان نیز روشن

* همپوشانی مجموعه کتابخانه را با مجموعه سایر کتابخانه‌ها تجزیه و تحلیل کنید، و سوال کنید آیا لازم است منابع غیر هسته در محل‌های مختلفی از یک منطقه نگهداری شود.

* از منابعی که در منطقه موجود نیست نمونه بیاورید و مزایای معاوضه پایاپای منابعی را که همپوشانی خیلی زیادی دارند برای ایجاد دسترسی به منابع دیگر، تبلیغ کنید.

* نشان دهید که تورم چگونه قدرت خرید را کاهش می‌دهد و توانایی هر کتابخانه برای ساخت مجموعه‌های محلی را همان گستره و عمقی که مجموعه‌های فراهم شده در سال‌های قبل داشتند، زایل می‌سازد.

* توضیح دهید که چگونه تکنولوژی‌های جدید دسترسی کتابشناختی و انتقال داده‌ها می‌تواند برای توانا ساختن استفاده‌کنندگان به تشخیص و تهیه سریع منابعی که زمانی یافتن آنها مشکل بود، به کار گرفته شود.

شکل ۵-۱ برای مجموعه‌سازی مشارکتی استدلال کنید

کنند که مجموعه‌سازی مشارکتی یک ضرورت و نیاز-سازمانی است. هیچ چیز شانس موفقیت را بیشتر از پذیرش گسترده این مفهوم توسط کارکنان افزایش نمی‌دهد. آگاهی از اینکه از ابتکارات استقبال می‌شود و در واقع مورد انتظار مدیران است، می‌تواند تا حد غلبه بر رخوت و سستی و شکستن مقاومت‌ها پیش برود. به محض اینکه همکاری از برنامه‌های ابتدایی مبتنی بر اعتماد فراتر رود، دیگر نمی‌تواند در حد فعالیت‌های داوطلبانه بماند که مسئولین ریسک‌پذیر سازمان‌ها انجام می‌دهند. همه باید شرکت کنند.

رهبران لازم است با ارائه حمایت‌های عملی برای ایجاد و حفظ همکاری، توجهی عقلانی به مجموعه‌سازی مشارکتی ضمیمه نمایند. کمک در قالب حمایت مالی یا نیروی انسانی می‌تواند تعهد مدیریتی به مجموعه‌سازی مشارکتی را به نمایش بگذارد و بار دیگر اهمیت آن را به سازمان مورد تأکید قرار دهد. این حمایت محسوس می‌تواند به آنهایی که در حال کوشش برای ایجاد رابطه با شرکای جدیدی از کتابخانه‌ها هستند، یاری نماید. شکل ۵-۲ سرمایه‌گذاری‌های کوچکی را برای به فعالیت واداشتن برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی پیشنهاد می‌کند.

* به کارمندان مجموعه‌سازی زمان بدهید که جلساتی را در خلوت و آرامش برای رسیدن به افکار بکر و راهگشا تشکیل دهند تا بدین وسیله حوزه‌هایی را که در فعالیت‌های مشارکتی می‌توانند بیشترین سود را داشته باشند تشخیص دهند.

* انتخاب‌کنندگان را تأمین کنید تا از کتابخانه‌های همکار و همتایان شان دیدن نمایند.

* بخش خاصی از زمان کاری کارمندان اجرایی را به آماده کردن بررسی‌های مربوط به پیشینه و وضع موجود، ارزیابی مجموعه و سایر مدارک تخصیص دهید تا طراحان برنامه را مطلع سازند.

* از بودجه تکمیلی، مبلغی را به‌عنوان مشوق به کتابشناس‌هایی که با همتایانشان در سایر کتابخانه‌ها برنامه‌های تعاونی کارایی را ترتیب می‌دهند، پاداش دهید.

شکل ۵-۲ سرمایه‌گذاری در مجموعه‌سازی مشارکتی

مجموعه‌سازی مشارکتی تمرینی برای هماهنگی و مشارکت است. مدیران کتابخانه‌های شرکت‌کننده لازم است در مورد راهکارهای ارتقای مجموعه‌سازی مشارکتی برای کارمندان و مراجعان خود با هم مشورت کنند. مشورت آنها مدل‌ها و نمونه‌های درخور توجهی را در مورد نوع رفتاری که برای ترغیب دیگران می‌جویند، تعیین می‌کند. مشورت همچنین، آنها را قادر می‌سازد تا استدلال‌ها و توجیهات قابل قبول برای مجموعه‌سازی مشترک را با هم مبادله کنند و مدل‌های مؤثر پیشنهادی خود در مورد برنامه‌های متوقف شده را که برای حرکت مجدد نیاز به حمایت دارند به همراه اشاراتی حاکی از پشتیبانی عملی مورد مقایسه و تبادل نظر قرار دهند.

اگر مدیران در انجام تعهداتشان و در ارائه حمایت پایدار و طولانی مدت سرعت عمل لازم را به خرج ندهند ممکن است همه تلاش‌های آنها برای آغاز موفقیت آمیز برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی براحتهی به هدر رود. آنها به‌طور قطع لازم است در مقابل مشکلات پیش‌بینی نشده‌ای چون انحراف مدیران هم‌تراز از اهداف و تعهدات، ضرورت مهیا نمودن جانشینان برای سرعت بخشی، عدم توافق میان انتخاب‌کنندگان در مورد حوزه‌های مسئولیت انتخاب، و حرکات کند از سوی کسانی که لجوجانه مقاومت می‌کنند، استقامت و بردباری نشان دهند. افراد مردد ممکن است این وقایع را دلیلی برای ممانعت از ادامه برنامه تلقی کنند. بنابراین رهبران نیاز خواهند داشت تا محکم و مصر باشند، مثبت و خوش بین باقی

بمانند و توجه همگان را به اهداف معطوف نمایند. آنها باید پافشاری کنند که مجموعه‌سازی مشارکتی یک اولویت سازمانی باقی بماند و مایل باشند زمان قابل ملاحظه‌ای برای تحقق آن صرف کنند.

دستیابی کتابشناختی یکپارچه^۱

زیرساخت محکم و فنی، پیش نیاز خیلی مهمی برای مجموعه‌سازی مشارکتی نیست اما حضور آن، منبع تبلیغاتی و کاربردی بی‌همتایی برای برنامه‌های مشارکتی فراهم می‌کند. فهرست‌های پیوسته یکپارچه و سایت‌های آگاهی بخش و فرم‌های درخواست امانت بین کتابخانه‌ای خودکار می‌توانند به کتابخانه‌ها کمک کنند تا نیروی بالقوه مجموعه‌سازی هماهنگ را تشخیص داده و فایده مجموعه‌سازی مشارکتی را به کاربران نشان دهند.

هیچ یک از امکانات رفاهی، به اندازه فهرست دسترسی عمومی یکپارچه که منابع موجود در مجموعه‌های همه کتابخانه‌های عضو ائتلاف را نشان می‌دهد، روی مجموعه‌سازی مشارکتی تأثیر ندارد. خوشبختانه فروشندگان از ابزارهای جدید مختلفی استفاده می‌نمایند که داده‌های مربوط به فهرست‌های کتابخانه‌های متعدد را با هم تلفیق می‌کنند. مزیت بلافصل آن این است که مراجعین می‌توانند ارزش دسترسی کتابشناختی به دسته وسیعی از منابع اطلاعاتی را ببینند. در دسترس داشتن اطلاعات کتابشناختی منابع کتابخانه‌های عضو ائتلاف دلیل کاملاً قانع کننده‌ای برای مزایای مشارکت است. غنی سازی پیشینه‌های مواد موجود در مجموعه‌های اعضا به همراه امکان پیوند به فرم‌ها یا برگه‌های درخواست امانت بین کتابخانه‌ای، استفاده‌کنندگان را در جایگاه کنترل مستقیم اشتراک منابع قرار می‌دهد. به محض اینکه آنها خشنودی و رضایت حاصل از انتخاب و تهیه کتاب‌ها یا مقالات مورد نیاز از کتابخانه‌های دیگر را تجربه کنند، قانع نمودن آنها و نیز کارکنان بی‌علاقه و دلسرد به مفید بودن فراهم‌آوری هماهنگ مواد با سایر کتابخانه‌ها برای وسیع‌تر نمودن دامنه انتخاب آنها راحت‌تر خواهد بود.

در حالت ایده‌آل لازم است فهرست یکپارچه مانند فهرست دسترسی عمومی

اصلی هر کتابخانه خدمات‌دهی نماید به نحوی که مراجعان بتوانند از ابزار واحدی برای جستجوی منابع موجود در کتابخانه‌های خود و اعضای همکاری استفاده نمایند. اگر نرم افزار فهرست یکپارچه، کاربری کافی برای ارائه همه قابلیت‌های موجود در یک فهرست محلی را نداشته باشد، هنوز می‌تواند یک ابزار دسترسی مفید تلقی شود. در این حالت ضروری است که پیوند برجسته‌ای از آن را به همراه توضیح روشنی در باره کاربرد آن در صفحه اصلی کتابخانه روی شبکه قرار داد به نحوی که در معرض دید باشد.

عوارض و پیامدهای اقتصادی ایجاد و بهره‌برداری از فهرست مشترک، بوضوح قابل ملاحظه و چشمگیر است. برای مطالعه مباحث بیشتر درباره مسائل اقتصادی به فصل ۸ رجوع نمایید. بهره‌برداری از فهرست به تنهایی، سرمایه‌گذاری مهمی است و برای استقرار و نگهداری آن باید کارکنانی متخصص و کارآزموده وجود داشته باشند. به عهده گرفتن هزینه مشارکت تصمیمی است که هر کتابخانه با توجه به توانایی مالی خود و ارزشی که به اشتراک منابع در مجموعه‌سازی هماهنگ قائل می‌شود، اتخاذ می‌کند. هزینه دسترسی کتابشناختی پیوسته، مانند هر سرمایه‌گذاری دیگری می‌تواند برحسب بازده بالقوه آن به بهترین وجه سنجیده شود.

فهرست نمی‌تواند همواره هزینه کاملاً جدیدی باشد. روزآمد کردن دوره‌ای فهرست‌های پیوسته اکنون بخشی از هزینه‌های کسب و کار است و ابزار یکپارچه ممکن است به منزله چرخه جابجایی عادی خریداری گردد. یک راه کنترل هزینه‌های دسترسی کتابشناختی این است که ابزارهای دسترسی را نیز به صورت ائتلافی فراهم نماییم و همان‌طور که کتابخانه‌ها با خرید گروهی پایگاه‌های اطلاعاتی، هزینه‌های خود را می‌توانند کاهش دهند، با تهیه گروهی امکانات فهرست مشترک نیز خواهند توانست راجع به صرفه‌جویی صحبت نمایند. میزبانی فهرست مشترک در یک سایت واحد می‌تواند با حذف نیاز به استفاده از سخت افزارهای اضافی و کارکنان فراوان، هزینه‌های توسعه و نگهداری آن را کاهش دهد. هزینه‌های تأمین نیروی انسانی نیز می‌تواند به صورت مشارکتی باشد؛ مدلی که برای استفاده مشترک از کتابشناسی‌ها ارائه شد می‌تواند در مورد متخصصان فناوری اطلاعات نیز به کار رود به نحوی که در میان کتابخانه‌های عضو به صورت چرخشی کار کنند.

تحويل مدرک سریع

مجموعه‌سازی مشارکتی بدون اشتراک منابع و قابلیت‌های پیشرفته و سازمان یافته آن، کاری پوچ و بیهوده است. همراه کردن دو قابلیت مهم نظام تحويل مدرک کارآمد با فهرست یکپارچه، ابزارهای لازم برای گذر مجموعه‌سازی مشارکتی از نظریه به ابزاری کارآمد را فراهم می‌کند؛ ابزاری که مجموعه کتابخانه‌های متعدد را ایجاد و مدیریت می‌کند تا سهولت دسترسی مراجعان به اطلاعات را افزایش دهد. همان‌طور که قبلاً گفتیم، ایجاد پیوند امانت بین کتابخانه‌ای در صفحه نمایش پیشینه‌های کتابشناختی، قابلیت بسیار مطلوب و مناسبی است. آنچه پس از کلیک کردن روی کلمه «پذیرش»^۱ اتفاق می‌افتد نیز به همان اندازه اهمیت دارد. امانت بین کتابخانه‌ای سنتی که با میانجیگری کارمندان صورت می‌گرفت، می‌تواند کافی باشد اما اگر مواد امانت داده شده به‌وسیله کتابخانه‌های همکار سریع‌تر از سایر درخواست‌های امانت بین کتابخانه‌ای جریان یابد، روابط ائتلاف واقعاً ضربه خواهد خورد. آمازون دات کام^۲ و سایر فروشگاه‌های اینترنتی مشتری محور، با تحويل سریع محصولات توقعات استفاده‌کنندگان را بالا برده‌اند. کتابخانه‌ها برای اینکه به مراجعان ثابت کنند که به دست آوردن کتاب ائتلافی از همکاران آسان است و صرفاً با تأخیر اندکی همراه می‌باشد، باید به نحو مطلوب‌تری عمل کنند.

بررسی اولویت

اگر کارمندان امانت بین کتابخانه‌ای باید همه درخواست‌های امانت بین کتابخانه‌ها را بررسی کنند، ایجاد اولویت‌های ائتلافی در جریان کار مناسب و امکان‌پذیر است. برای مثال درخواست‌هایی که بواسطه فهرست ائتلافی پیوسته اعلام می‌گردند می‌توانند بالاترین اولویت را داشته باشند. در مورد سایر درخواست‌ها، هر کتابخانه برای امانت منابع به استفاده‌کنندگان خاص خود، در رأس اولویت قرار دارد. بخش دیگر تعامل، این است که درخواست‌های امانتی که به‌وسیله کتابخانه‌های همکار دریافت می‌شوند باید حامل رتبه اولویت باشند تا محقق گردند. این مراحل تضمین می‌کند که استفاده‌کنندگانی که در جستجوی منابعی از مجموعه مشارکتی هستند به آن منابع با حداکثر سرعت ممکن دست خواهند یافت. این ابزار تبلیغی ارزشمند، مسیری را

1. submit

2. Amazon.com

می‌پیماید که اهل‌تردید و صاحبان سوء ظن‌های خنثی‌کننده را نسبت به فعالیت‌های مجموعه‌سازی برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی دوباره خوش بین و مطمئن سازد، که در فصل ۲ راجع به آن بحث شد.

استفاده از فناوری برای کاهش یا حذف دخالت کارکنان می‌تواند سرعت تعاملات امانت بین کتابخانه‌ای را افزایش دهد. فهرست‌های یکپارچه امروزه می‌توانند با نرم افزار اشتراک منابع نظیر به نظیر همراه شوند که نظام‌های خودکار کتابخانه‌ها را قادر می‌سازد تا برای به اجرا درآوردن امانت بین کتابخانه‌ای با یکدیگر ارتباط برقرار کنند. استفاده‌کنندگان مجاز کتابخانه در ائتلاف می‌توانند توسط نظام کتابخانه‌های همکار تأیید شوند و اجازه یابند که مستقیماً از مجموعه کتابخانه‌های همکار امانت بگیرند. بنابراین زمانی که مراجعه‌کننده‌ای از کتابخانه «الف» فهرست ائتلاف را جستجو می‌کند، و منبعی را در کتابخانه «ب» شناسایی می‌کند و درخواست امانتی از طریق امانت بین کتابخانه‌ای ترتیب می‌دهد، کارکنان امانت بین کتابخانه‌ای در کتابخانه «الف» نیاز به بازبینی یا تأیید این تعامل ندارند. درخواست مستقیماً به نظام کتابخانه «ب» می‌رود تا بررسی شود که آیا این مراجعه‌کننده مجاز به امانت گرفتن از کتابخانه «الف» هست یا نه. به محض مجاز شمردن وی، منبع مورد نظر به مراجعه‌کننده امانت داده می‌شود.

با تبدیل امانت بین کتابخانه‌ای به یک روال چرخش منابع بین کتابخانه‌ها، کارکنان امانت کتابخانه‌ای فرصت می‌یابند تا روی درخواست‌های غیر ائتلافی تمرکز کنند. چون برای امانت‌گیری در این روال نیازی به دخالت کارکنان نیست، نسبت به امانت گرفتن از یک کتابخانه واحد اندکی بیشتر زمان می‌برد. بعلاوه، خود این فرایند نیز دلالت به پیوند میان کتابخانه‌ها دارد و بار دیگر کارآمدی تعاون و همکاری را به ثبوت می‌رساند و ساختار پشتیبان مجموعه‌سازی مشارکتی را مستحکم‌تر می‌سازد. وجود یک جریان امانت بین کتابخانه‌ای در حقیقت ویژگی خاص اکثر برنامه‌های مشارکتی موفق است. (۴)

نقل و انتقال سریع

البته تحقق درخواست‌های امانت بین کتابخانه‌ای از طریق ارسال، فقط قسمتی از نیاز به اشتراک منابع پرسرعت را برمی‌آورد. طرف دیگر معادله این است که

کتابخانه چگونه می‌تواند منابع امانت داده شده را به سرعت به مراجعه کنندگان منتظر در کتابخانه دیگر انتقال دهد. کاهش زمان میان درخواست مراجعه کننده و دریافت مواد توسط وی، مسئله‌ای مهم و کلیدی است که در محیط خدمات مناسب مجموعه‌سازی مشارکتی باید مورد ملاحظه قرار گیرد. پست زمینی شیوه مرجع نقل و انتقال در گذشته بود، اما امروزه انبوهی از راهکارهای سریع‌تر وجود دارد. برای منابع غیر قابل بازگشت مانند مقالات و فکس، انتقال دیجیتالی می‌تواند به مراتب عملکرد بهتری داشته باشد. ابزارهای انتقال الکترونیکی از کتابخانه‌ای به کتابخانه دیگر مانند سیستم آریل^۱ «انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی» می‌تواند برای ارسال مستقیم نسخه‌های الکترونیکی به محل کار امانت گیرندگان یا کامپیوتر خانگی آنها با سایر امکانات همراه شود. این کار باعث کاهش قابل ملاحظه زمان انتقال و ذخیره اطلاعات می‌گردد. در مورد کتاب‌ها، کتابخانه‌ها می‌توانند استفاده از پست پیش‌تاز را برای ارسال به سایر کتابخانه‌های عضو مورد توجه قرار دهند. کتابخانه‌ها می‌توانند وسیله‌های نقلیه خود را برای تحویل منابع طبق یک برنامه زمانی معین بسیج کنند یا می‌توانند این خدمات را به یک پیک باری در خارج از ائتلاف محول نمایند. ایلینویز، برای نمونه، بیش از ده سال است که شبکه‌ای ایالتی از وانت‌بارها را برای این کار تدارک دیده است.

امانت گرفتن متقابل

همیشه لازم نیست که اشتراک منابع مسئله‌ای مربوط به تحویل مواد به مراجعان باشد. بنیان نهادن حق امانت‌گیری متقابل میان کتابخانه‌ها، مراجعه کنندگان عضو یک کتابخانه را قادر می‌سازد تا منابع را از سایر کتابخانه‌های عضو ائتلاف امانت بگیرند. شبکه کتابخانه‌های تحقیقاتی سه جانبه، بیش از پانزده سال است که این خدمت را ارائه می‌کند. (۶) ا.سی.ال.سی برنامه مشابهی را برای اعضای هیات علمی شرکت‌کننده در ائتلاف اجرا و پشتیبانی می‌کند. اجازه دادن به استفاده‌کنندگان برای تورق و جستجوی مخازن کتابخانه‌های همکار و شناسایی موادی که مورد نیازشان است، گاهی اوقات سودمندتر از تحویل مدرک است.

مسائل مربوط به هزینه

درست همان‌طور که فهرست یکپارچه یکی از کانون‌های اصلی هزینه است، اشتراک منابع و تحویل مدرک سریع نیز هزینه بر است. مثل همیشه، هر کتابخانه باید با خود به قضاوت بنشیند که آیا با توجه به هزینه‌های آن و ارزشی که با خدمات قویتر و مطلوب‌تر آفریده می‌شود، سرمایه‌گذاری بیشتری بکند یا نه. برای نمونه، اکثر کتابخانه‌ها از خیلی وقت پیش به این نتیجه رسیده‌اند که مزایای امانت بین کتابخانه‌ای به اندازه کافی برای استفاده‌کنندگان چشمگیر است که ارزش هزینه‌های پرسنلی، پست و ارتباط از راه دور را داشته باشد. اشتراک منابعی که با یک برنامه فعال مجموعه‌سازی مشارکتی همراه باشد، ممکن است توجه متولیان امانت بین کتابخانه‌ای را بیشتر به این نکته جلب نماید که کارمندان بیشتری در آینده نزدیک مورد نیاز خواهد بود. شاید تهیه نرم افزار برای کم کردن دخالت کارکنان در امور درخواست‌ها این فشار را تا حدودی خنثی کند اما این ابزارها نیز به‌عنوان هزینه اضافی محسوب می‌شوند. جایگزینی پست زمینی با پست پیشتاز و ابزارهای ارسال دیجیتالی نمایانگر مسائل هزینه‌ای دیگری است. هزینه‌های پیک به اینکه آیا خدمات تحویل از داخل ائتلاف تأمین شود یا از خارج آن، به حجم مرسولات تحویلی، تعداد محل‌هایی که مرسولات باید تحویل شوند، فاصله و سایر عوامل بستگی زیادی دارد. کتابخانه‌ها لازم است پرداخت هزینه بیشتری به پیک را نسبت به پست در نظر بگیرند.

یک راه برای اندازه‌گیری ارزش این هزینه‌ها مقایسه هزینه تحویل به ازای هر فقره ماده تحویلی نسبت به میانگین هزینه اقلام مجموعه کتابخانه است. اگر نوع اقلام برای مثال، تکنگاشت باشد، روش ساده این است که هزینه ارسال هر کتاب به‌وسیله پست یا پیک با میانگین هزینه خرید کتاب‌ها مقایسه شود. برای مقایسه و بررسی جامع‌تر، کل هزینه هر تحویل شامل هزینه کارکنان امانت بین کتابخانه‌ای، نرم افزار، پست یا پیک با کل هزینه خرید شامل قیمت خرید، حمل و نقل، هزینه‌های کارکنان بخش فهرست‌نویسی و فراهم‌آوری مقایسه می‌گردد.

دگرگون‌سازی امانت بین کتابخانه‌ای

اندازه‌گیری‌های بحث شده در بخش‌های قبل این عقیده را برای مراجعان و

کارکنان تقویت می‌کند که منابع موجود در مجموعه ائتلافی برحسب شناسایی آسان و دسترسی سریع نه تنها هم سنگ منابع موجود در مجموعه‌های محلی نیستند، بلکه کاملاً در درجه دوم قرار می‌گیرند. وقتی به هر کسی اطمینان داده شود که شناسایی و دست یابی به منابع گرد آمده توسط کتابخانه‌های شریک بسیار راحت است، اجرای مجموعه‌سازی بسیار آسان می‌گردد.

نیازی نیست که ائتلاف، خود را صرفاً محدود به مشارکت در منابعی کند که به‌طور سنتی میان کتابخانه‌ها امانت داده می‌شده‌اند. اگر مجموعه‌ها کاملاً به روی مراجعان کتابخانه‌های ائتلافی باز شوند، موادی از قبیل مجموعه کتاب‌های حجیم، مجموعه میکروفیلم‌های چند حلقه‌ای، منابع ویدئویی و دی‌وی‌ها می‌توانند حتی برای دوره‌های طولانی مدت به مؤسسات شرکت‌کننده امانت داده شوند. چرا باید کتابخانه‌های مختلف وارد هزینه‌های خرید منابع گران‌قیمت و در عوض کم استفاده‌ای از این نوع شوند در حالی که آنها می‌توانند از فهرست‌های مشترک و سازو کارهای تحویل مدرک خود برای ارائه کپی واحد به هر فردی از مجموع مراجعانشان استفاده نمایند؟ به محض اینکه ائتلافی دارای فهرست مشترک و برنامه تحویل مدرک مناسبی باشد، زیر ساخت لازم و مناسب برای پشتیبانی از راه‌اندازی مجموعه‌سازی مشارکتی را به دست آورده است. البته این زیر ساخت صرفاً می‌تواند نقش پشتیبانی داشته باشد. مثل همیشه، عامل اصلی موفقیت، مردم هستند.

محیط مجموعه‌سازی پشتیبان

همان‌طور که قبلاً ذکر شد، رهبری متعهدانه و استوار شاید بهترین تضمین‌کننده پایداری مجموعه‌سازی مشارکتی است. اما این رهبری نباید یک‌ه و تنها در رأس سازمان جا خوش کند. آنهایی که مسئولیت مدیریت برنامه مجموعه‌سازی کتابخانه‌ای را برعهده دارند، خواه در سطوح میانی یا رأس هرم مدیریت، در موقعیتی قرار گرفته‌اند که تأثیر تعیین‌کننده‌ای روی جریان طرح و اجرای مجموعه‌سازی مشارکتی دارند. مجموعه‌سازی مشارکتی می‌تواند در محیط‌های سازمانی مختلفی به کار رود اما امید به موفقیت آن زمانی بیشتر می‌شود که شخصی بصراحت در جایگاه مدیر یا معاون مدیر، رهبر گروه، هماهنگ‌کننده یا عضو

مسئول دیگر، مسئولیت را برای رهبری مشارکت کتابخانه در فعالیت‌های مجموعه‌سازی به دست گیرد. مدیر مجموعه‌سازی مشارکتی به‌طور ایده‌آل باید یکی از کارکنانی باشد که مسئولیت کنونی برنامه‌های مجموعه‌های محلی را برعهده دارد و مجموعه‌سازی در سطوح محلی و ائتلافی را به‌طور همزمان و هماهنگ پیش ببرد. واضح است که کارکنان رده بالای مجموعه‌سازی، باید فرهنگ مجموعه‌سازی مشارکتی را به خود بقبولانند تا بتوانند دیگران را به اجرای آن متقاعد سازند. آنها همچنین لازم است از استقلال و اختیارات کافی تحت نظارت سطوح بالای مدیریتی برخوردار باشند تا تصمیمات مدیریتی در مورد مسائل عملی مانند تقسیم کار و ساختار برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی اتخاذ کنند. اگر این کارکنان مسئولیت نظارت مستقیم روی دست‌اندرکاران مجموعه‌سازی داشته باشند، توانایی آنها برای پیش بردن برنامه‌ها تقویت می‌گردد. اگر این امر با الگوی سازمانی کتابخانه سازگار نباشد، آنها می‌توانند در نقش هماهنگ کننده یا رهبر گروه مؤثر واقع گردند. در هر دو حالت، توانایی آنها برای انجام گفتگوهای جهت اقناع دیگران و زمینه‌سازی برای کسب حمایت، بسیار سودمندتر از قدرت دستورات صادر شده از سوی مدیریت خواهد بود.

مهم‌ترین نکته اینکه کتابدار مجموعه‌سازی باید مسئولیت برنامه مجموعه‌سازی محلی کارآمدی را برعهده داشته باشد. قبل از اینکه کتابخانه‌ای برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی را مورد توجه قرار دهد باید برای خود برنامه مجموعه‌سازی معینی داشته باشد. این امر تلویحاً به یک ردیف بودجه برای مجموعه‌ها اشاره می‌کند که براساس رشته، شاخه، نوع مواد یا سایر ویژگی‌ها تخصیص داده می‌شود که ذخیره‌سازی و پی‌گیری بودجه‌های مربوط به فراهم‌آوری ائتلافی را تسهیل و مساعدت خواهد نمود. این کار همچنین، بدان معنی است که گروهی از کارکنان چه کوچک و چه بزرگ، اعم از تمام وقت یا پاره وقت، مسئولیت انتخاب مواد و مدیریت مجموعه‌ها را برعهده دارند. این انتخاب‌کنندگان به منظور اخذ تصمیمات آگاهانه در مورد اینکه کدام منابع به‌طور محلی نگهداری شوند و کدام بواسطه قراردادهای مشارکتی فراهم گردند، باید نیازهای اطلاعاتی مراجعان کتابخانه را بدانند.

سران مجموعه‌سازی با چالش کسب نظر جمعی پشتیبان مجموعه‌سازی مشارکتی مواجه خواهند شد. آنها ناچار هستند تعادلی میان ارائه مسیری پایدار و شفاف و اختیار عمل کافی بیابند. انتخاب‌کنندگان باید در محیط ائتلاف احساس راحتی کنند و در به‌کار بردن روش‌های مشارکتی خود آزاد باشند. آزادی مناسب برای کارکنان، می‌تواند به معنی همه چیز باشد. مشارکتی که از بالا تحمیل شده باشد به احتمال زیاد به جای پذیرش و مقبولیت با مقاومت مواجه خواهد شد. (۷)

برای اینکه مجموعه‌سازی مشارکتی بتواند بخوبی عمل کند، همه افراد درگیر باید الگوی جدید را بپذیرند. مجموعه‌سازی لازم است حاکی از ایده‌هایی فراتر از عمل انتخاب مواد برای یک کتابخانه خاص باشد. مجموعه کتابخانه نه فقط باید براساس آنچه که کتابخانه داراست تعریف شود، بلکه باید براساس آنچه می‌تواند به آسانی از طریق کتابخانه‌های شریک به آنها دسترسی یابد نیز تعریف گردد. (۸)

بنابراین کار کارکنان مجموعه‌سازی برای ایجاد مجموعه‌های مشارکتی به همان اندازه دارای اهمیت است که تلاش‌های آنها برای ایجاد مجموعه‌های محلی اهمیت دارد. مجموعه‌سازی مشارکتی نباید فعالیتی مناسب برای موقعیتی خاص باشد، بلکه باید یک فعالیت اصلی باشد.

کارکنان رده بالای مجموعه‌سازی نیاز به یافتن راه‌هایی دارند که به‌وسیله آنها این اطمینان را القاء نمایند که مجموعه‌سازی مشارکتی یک رابطه بادوام و طولانی مدت میان کتابخانه‌هاست. اگر این گمان در کارکنان به‌وجود آید که مجموعه‌سازی مشارکتی چیزی بیشتر از یک موج مدیریتی جدید نیست، از بین بردن گمان آنها بسیار مشکل خواهد بود و آنها هرگز نسبت به سایر کتابخانه‌هایی که از اجزای اصلی کار هستند اطمینان نخواهند داشت. روابط شخصی، روابط کتابخانه‌ای را بنیان می‌نهند. گرد آوردن افرادی که باید به‌صورت تعاونی مجموعه کتابخانه‌های متعددی را ایجاد و مدیریت نمایند مجموعه‌سازی مشارکتی را از حالت نظری خشک و بی‌روح خارج می‌سازد و به آن وجهه مردمی و انسانی می‌بخشد. برنامه‌هایی که انتزاعی و به لحاظ تئوریک نامعقول به نظر می‌رسند هنگامی که طرف‌های همکاری علایق و اهداف مشترک را دیده و کشف نمایند می‌توانند قابل تصور و حتی مطلوب گردند. وقتی انتخاب‌کننده‌های کتابخانه‌های همکار، چه از طریق ارتباط

الکترونیکی و چه به صورت رو در رو و شخصی با هم موافق و همراه گردند، کارکنان مجموعه‌سازی لازم است جوی ایجاد کنند که حسی از جانبداری از آن استنباط شود و از این مسیر بهره لازم را ببرند. این کار می‌تواند علت شرکت کتابخانه‌ها در یک برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی را به آنها یادآوری کند. شاید قرار بر این باشد که حجم وسیع‌تری از مجموعه ایجاد گردد، یا در کتابخانه‌ها مجموعه غنی‌تری در حوزه‌های موضوعی خاص تهیه شود، یا طرح همکاری برای ذخیره‌سازی تعاونی تدوین گردد. علت ترکیب انگیزه‌ها هرچه باشد، هرکس باید فرایند را با آمادگی حاصل از تلقی و دانسته‌های یکسان آغاز کند و با نگرش مشارکت آشنا باشد. تنها در این صورت است که می‌توان نگرش‌ها را به واقعیت تبدیل کرد. در آغاز، برنامه‌های کم هزینه‌تر و با بار مسئولیت کمتر را شناسایی نموده و در آن مشارکت کنید تا اطمینان و اعتماد لازم برای مسئولیت‌های سنگین‌تر و پیچیده‌تر آینده از این طریق به وجود آید. فصل ۶ شامل پیشنهادهایی برای این نوع فعالیت‌ها و انجام کارهای بزرگ مقدماتی است.

هزینه اعتمادسازی عموماً محدود به رفت و آمد کارکنان به کتابخانه‌ها و برقراری ارتباط با آنهاست. یک دیدار ممکن است کافی نباشد و متعاقب آن برنامه منظمی از دیدارها لازم است که براساس ارتباط‌های آغازین گسترش یابد. با این وجود در اغلب موارد (مگر اینکه کتابخانه‌های همکار در فواصل بسیار دور و نامعقولی واقع باشند) اینها، به همراه مدیریت و رهبری مداوم و پیگیر، برای رسیدن به یک مشارکت پایدار حداقل هزینه محسوب می‌شود.

ابزارهای مدیریت اطلاعات

اگر کارکنان مجموعه‌سازی و انتخاب‌کنندگان می‌خواهند طرحی معقول و هوشمند بریزند نیاز به رشته اطلاعاتی درمورد مجموعه‌های یکدیگر شامل نقاط قوت و ضعف، خلاءها و همپوشانی آنها خواهند داشت. این داده‌ها می‌تواند وجود زمینه‌های مستعد و نویدبخش و همچنین بزرگترین نیازها به مشارکت را آشکار سازد. این داده‌ها همچنین برای قانع کردن افراد مردد درباره منافع که می‌توان از طریق مشارکت به آنها دست یافت، ابزار دیگری در اختیار می‌نهد.

تخصیص بودجه

بودجه تخصیص داده شده به مجموعه برای هر برنامه مجموعه‌سازی اساسی است و ابزار اصلی شرکت در مجموعه‌سازی مشارکتی می‌باشد. هر کتابخانه‌ای باید طرحی برای مبالغی که صرف مجموعه‌ها می‌شود داشته باشد اعم از اینکه این مبالغ کوچک باشند یا بزرگ. در این صورت کتابخانه خواهد توانست میزان مبالغی را که به فراهم‌آوری ائتلافی تخصیص داده شده محاسبه و ردگیری نماید. نسبت به درمیان گذاشتن اسناد مربوط به بودجه بی‌میلی نشان ندهید. مقایسه مجموعه‌ها اغلب منجر به شناسایی شباهت‌ها و علایق مشترک می‌شود، درحالی که کتابخانه‌های متعدد مجموعه‌هایی با قدرت و عمق یکسان می‌سازند. برعکس، بودجه‌ها ممکن است حوزه‌های دیگر را که کتابخانه‌ها می‌توانند فراهم‌آوری یکدیگر را تکمیل کنند آشکار نماید (برای مثال، ما مبالغ هنگفتی برای مجموعه‌سازی درحوزه موضوعی علوم کامپیوتر هزینه کرده‌ایم و در این زمینه مجموعه‌سازی خواهیم کرد و بهتر است شما درحوزه موضوعی آمار مجموعه‌سازی کنید که بودجه خود را در این زمینه متمرکز نموده‌اید).

جایی که کتابخانه‌ها مقادیر متفاوتی از هزینه را به مجموعه‌ها تخصیص داده باشند، اسناد بودجه می‌تواند در تعیین میزان صرف هزینه نسبت به توان پرداخت یاریگر باشد. حتی کتابخانه‌های کوچک نیز روی حوزه‌های خاصی، به لحاظ بودجه‌ای تأکید بیشتری دارند. آنها می‌توانند این حوزه‌ها را به عنوان مسئولیت ائتلافی مورد توجه قرار دهند و به دیگران اجازه دهند که درمقوله‌های مشابه میزان صرف هزینه را کاهش دهند.

سیاست‌های مجموعه‌سازی

سیاست‌های مجموعه‌سازی به عنوان بخش اصلی دیگری در مجموعه‌سازی، به صورت حساب‌های مالی محتوا و استحکام می‌بخشند. سیاست‌هایی که به صورت جامع و مناسب مدون شده باشند، نشان می‌دهند که مجموعه هر کتابخانه چه برنامه‌ها و علایقی برای خدمت رسانی دارد و انواع منابعی را هم که کتابخانه به قصد حمایت از علایق و برنامه‌هایش فراهم می‌آورد، توصیف می‌نماید. به اشتراک گذاشتن سیاست‌های مجموعه‌سازی با شرکا می‌تواند ابزار مفید دیگری برای تحقق

اهداف همکاری باشد. اعضای ائتلاف سی. ا. آر. ال (اتحادیه کتابخانه‌های تحقیقاتی کلرادو)^۱ الگویی یکدست برای سیاست‌هایشان ایجاد کردند که عمل تطابق فعالیت‌ها را در میان کتابخانه‌ها تسهیل می‌کند. (۹) ثبت یا استاندارد سازی سیاست‌های مجموعه‌سازی به خودی خود یک طرح ائتلافی بالقوه است.

داده‌های کانسپکتوس

کانسپکتوس، ابزار مقایسه‌ای ارزشمند دیگری است. کتابخانه‌ها در یک ارتباط مشارکتی اغلب قبل از مبادرت به مجموعه‌سازی مشارکتی، روش کانسپکتوس را به کار می‌برند. هیچ ابزار دیگری بهتر از این ابزار نقاط قوت و اهداف کتابخانه برای مجموعه‌سازی را اندازه‌گیری و آشکار نمی‌کند. مباله داده‌های کانسپکتوس به طور بالقوه آگاه‌کننده‌ترین وسیله برای شرکای ائتلافی است تا از وضعیت مجموعه‌های یکدیگر آگاهی یابند. اگر کتابخانه‌های شرکت‌کننده فاقد نتایج روزآمد کانسپکتوس باشند و اگر یافته‌های آنها در قالب‌های ناهماهنگی سازماندهی می‌شود، ایجاد یک گروه ارزیابی می‌تواند برنامه آغازین خوبی برای ائتلاف باشد (فصل ۶ را نگاه کنید). ترکیبی از یافته‌ها ابزاری است که مجموعه مشترک را به زبانی قابل فهم برای عموم توصیف می‌کند.

شمارش رف‌برگه‌ها

در حالی که کانسپکتوس، کیفیت مجموعه را مورد توجه قرار می‌دهد، شمارش رف‌برگه‌ها ابزاری کاملاً کمی برای اندازه‌گیری است. رف‌برگه‌ها درعین حال می‌تواند ابزار مقایسه‌ای مفیدی باشد که حوزه‌های مورد تأکید هر کتابخانه در مجموعه‌سازی را آشکار می‌سازد. وقتی همه کتابخانه‌های عضو ائتلاف از نظام طبقه‌بندی یکسانی استفاده می‌کنند، اگر هر کتابخانه شمار منابع خود را براساس گروه استاندارد از طبقات فرعی تقسیم بندی نماید، بسیار مفید و آگاه بخش خواهد بود. برای کتابخانه‌های بزرگتر روش «عنوان شماری آمریکای شمالی» الگویی از این نوع ارائه می‌دهد.

ارزیابی نیازسنجی شده مجموعه

برای ارزیابی بخش‌های تخصصی مجموعه‌ها چند راه وجود دارد. کتابخانه‌ها

1. CARL (Colorado Alliance of Research Libraries)

لازم است ارزیابی‌های مشترکی انجام دهند تا حوزه‌هایی را که در آنها افزونگی منابع وجود دارد بدقت مشخص کرده و نیازهای مشترک را شناسایی نمایند. انتخاب‌کنندگان حوزه ادبیات می‌توانند سیاهه‌های ادبیاتی تهیه کنند و موجودی هر کتابخانه را برحسب هر نویسنده و آثار مربوط به او مورد مقایسه قرار دهند. در حوزه‌های علوم سیاهه‌های اشتراک نشریات ادواری می‌تواند نقاط قوت هر کتابخانه را نشان دهد. در همه حوزه‌ها، موجودی نشریات ادواری نشان می‌دهد که هر کتابخانه چقدر می‌تواند در یک آرشیو مشترک از مذارک پشتیبان مشارکت نماید. برابرگذاری کتابشناسی‌های استاندارد با فهرست‌ها، روش دیگری برای شناسایی راه‌های فراهم‌آوری مشارکتی منابع است. آمارهای بخش امانت و داده‌های بخش امانت بین کتابخانه‌ای اطلاعاتی در مورد میزان استفاده از منابع و الگوهای تقاضا فراهم می‌کند. (۱۱) حتی سیاهه‌های مواد در دست سفارش می‌تواند الگوهای تکرار بیش از حد در برخی حوزه‌ها را آشکار سازد.

عمده هزینه‌های جمع‌آوری این اطلاعات، هزینه کارکنان است. نوشتن خط‌مشی و ارزیابی مجموعه می‌تواند زمان بر بوده و به کار فشرده‌ای نیاز داشته باشد. کتابخانه‌هایی که برنامه‌های مجموعه‌سازی نظام یافته‌ای دارند لازم است اغلب این ابزارهای تحلیلی را برای خودارزیابی محلی به‌کار برند حتی اگر برنامه‌ای برای فعالیت‌های مشارکتی نداشته باشند. تقریباً همه داده‌هایی که آنها برای به اشتراک گذاشتن با شرکای خود جمع‌آوری می‌کنند باید برای هر یک از کتابخانه‌های عضو بسیار مفید باشد.

اطلاعات مدیریت مجموعه خارج از چارچوب مجموعه‌سازی مشارکتی ذاتاً برای خود کتابخانه با ارزش است. حتی اگر کتابخانه شما در ایجاد یک مشارکت طولانی مدت و بادوام در مجموعه‌سازی هرگز موفق نشود، هزینه‌ای که جهت مهیا شدن برای مجموعه‌سازی مشارکتی صرف نموده‌اید، کتابخانه بهتری را برای شما به وجود خواهد آورد. شما اطلاعات بیشتری راجع به مجموعه خود خواهید داشت، و بهتر قادر خواهید بود تا منابع موجود در جاهای دورتر را شناسایی کنید که بتوانید آنها را سریعاً به مراجعان خود برسانید. شکل ۵-۳ ویژگی‌هایی را که به تضمین موفقیت در مجموعه‌سازی مشارکتی کمک خواهد نمود، خلاصه می‌کند.

این ویژگی‌ها توصیفگر نوید بخش‌ترین موارد برای کتابخانه‌هاست تا از تجارب موفق برخوردار گردند:

- * رهبرانی که به مجموعه‌سازی مشارکتی طولانی مدت متعهد هستند و مفهوم مجموعه‌سازی مشارکتی را ارتقاء می‌بخشند و حمایت عملی و فکری پایداری فراهم می‌آورند.
- * فهرست‌هایی که موجودی‌های همه شرکای ائتلافی را نشان می‌دهند و استفاده‌کنندگان را قادر می‌سازند تا درخواست‌های امانت بین کتابخانه‌ای را به‌صورت پیوسته انجام دهند.
- * امکانات تحویل مدرک سریع برای اقلامی که کتابخانه‌های همکار درخواست می‌کنند.
- * برنامه مجموعه‌سازی محلی کارآمد به سرپرستی یکی از کارکنان که برای ایجاد فرهنگی طرفدار مجموعه‌سازی مشارکتی فعالیت می‌کند.
- * توافقنامه‌ای برای جمع‌آوری و به اشتراک گذاشتن اطلاعاتی چون بودجه خط‌مشی‌های مجموعه، داده‌های کانسیکتوس، شمارگان رفبرگه‌ها، و نتایج ارزیابی‌ها، که حوزه‌های همکاری و تعامل ائتلافی را مشخص می‌سازد.

شکل ۵-۳ آیا کتابخانه شما برای مجموعه‌سازی مشارکتی آماده است؟

یادداشت‌ها

1. Cynthia Shelton et al., "Best Practices in Cooperative Collection Development: A Report Prepared by the CRL Working Group on Best Practices," presented at the New Dynamics and Economics of Cooperative Collection Development Conference hosted by the Center for Research Libraries at the Aberdeen Woods Conference Center, Atlanta, GA, November 8-10, 2002, <http://www.crl.edu/awcc2002/BESTPRACTICESRPTrev.pdf> (accessed November 7, 2003).
2. Ibid., 4.
3. Harloe, *Guide*, 2.
4. Shelton, "Best Practices," 15.
5. Doris Rahe Brown, "Cooperative Collection Development: The Illinois Experience," in *Collection Management for the 1990s: Proceedings of the Midwest Collection Management and Development Institute, University of Illinois at Chicago, August 17-20, 1989*, 145-46 (Chicago: American Library Association, 1993).
6. Julie Blume Nye, "A New Vision for Resource Sharing: TRLN Document Delivery Project," *North Carolina Libraries* 53, no. 3 (Fall 1995): 100.
7. Harloe, *Guide*, 2.
8. Ibid.
9. Dormice Cochenour and Joel S. Rutstein, "A CARL Model for Cooperative Collection Development in a Regional Consortium," *Collection Building* 12, no. 1/2 (1993): 37-38.
10. Harloe, *Guide*, 11.

11. Karen Krueger, "A System Level Coordinated Cooperative Collection Development Model for Illinois," in *Coordinating Cooperative Collection Development: A National Perspective*, ed. Wilson Luquire, 57-58 (New York: Haworth, 1986).



استراتژی؛

ایجاد چارچوبی برای همکاری کارآمد در مجموعه‌سازی مشارکتی

با توجه به تنوع الگوهای مشارکت امروزی، مدیر کتابخانه‌ای که به مجموعه‌سازی مشارکتی می‌اندیشد ممکن است از دورنمای پیشامدها و انرژی مورد نیاز برای آغاز یک برنامه جدید بهراسد. خوشبختانه اجزای چارچوب برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی استراتژی‌هایی را در برمی‌گیرد که هر مدیر کتابخانه‌ای با آنها آشنا است:

- * از کارهای کوچک شروع کنید.
- * انتظار نداشته باشید که اولین تجربه برنامه به‌عنوان یک محصول تمام شده تلقی شود.
- * روی موفقیت‌های کوچکی که جسورانه تبلیغ می‌کنید حساب کنید.
- * موانع لجستیکی بالقوه را پیش‌بینی نموده و مورد توجه قرار دهید.

چارچوبی موفق از برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی در همان حال که به‌طور غیر رسمی با تغییرات مداوم در محیط همراهی می‌کند، نگرش و رابطه میان شرکا را رسماً بیان می‌دارد. این فصل شش رکن حیاتی در چارچوب مجموعه‌سازی مشارکتی را مورد توجه قرار می‌دهد: انتخاب طرف همکاری، تهیه بیانیه مربوط به رسالت و اهداف، نتایج مورد انتظار، تبلیغ دستاوردها، ارزیابی روند پیشرفت‌ها و ایجاد سازوکارهایی برای تداوم همکاری. این ارکان می‌تواند برای توسعه برنامه، اعم از برنامه گسترش مشارکت جاری یا اگر دسته کاملاً جدیدی از شرکت‌کنندگان را در بر گیرد، اعمال گردد.

قواعد، مزایا، موانع و الگوهای مطرح شده در فصل‌های پیشین، نیاز به ساختارهای سازمانی مجموعه‌سازی مشارکتی را که اهداف و روش‌های برنامه‌ای مختلفی را تحت پوشش قرار می‌دهد آشکار می‌سازند. تهیه چارچوبی برای مجموعه‌سازی مشارکتی که هم مفید و هم پایاست، می‌تواند برخی موانع برجسته را حل و فصل کند. (۱) چارچوب روابط میان شرکت‌کنندگان، سازمان‌های آنها و همکاری در مجموعه‌سازی مشارکتی را تحت تأثیر قرار خواهد داد.

اولین گام برای ایجاد چارچوبی برای مجموعه‌سازی مشارکتی، توجه به نیازهای مراجعان کتابخانه است. کتابخانه‌ها به خاطر بالا بردن کیفیت خدمات به استفاده‌کنندگان خود در همکاری‌ها شرکت می‌کنند. پایه تصمیم‌گیری‌های خود را در مورد شرکا و اهداف روی ویژگی‌های فعالیت‌های تعاونی موفق، مانند آنهایی که در شکل ۶-۱ توصیف شده‌اند، قرار دهید.

- * مشارکت، به همه شرکت‌کنندگان سود می‌رساند.
- * هر عضو منابعی را به برنامه اختصاص می‌دهد.
- * اگر چه هر کتابخانه مقداری از استقلال خود را به نفع مشارکت از دست می‌دهد در مقابل، هر یک از آنها رهبری کارآمد را حمایت می‌کنند و به فرصتی برای شرکت در امر مدیریت و نظارت نایل می‌شوند.
- * دستاوردهای ائتلاف به دسترسی سریع‌تر، آسان‌تر و جامع‌تر به منابع مورد نیاز مراجعان هر کتابخانه منجر می‌گردد.
- * مشارکت، هر کتابخانه را برای رسیدن به اهداف محلی توانا می‌سازد.
- * اعضای ائتلاف به یکدیگر اعتماد می‌کنند. اعتماد ضروری است.
- * مشارکت، نیروی بالقوه موفقیت در سطوح محلی، منطقه‌ای، ملی، و بین‌المللی را دارد.
- * اعضا از مجموعه‌سازی مشارکتی انتظار کاهش هزینه‌های فراهم‌آوری را ندارند.

شکل ۶-۱ ویژگی‌های فعالیت‌های تعاونی موفق

در حالی که ارزش بالقوه فعالیت مجموعه‌سازی مشارکتی را برای استفاده‌کنندگان کتابخانه خود مورد ملاحظه قرار می‌دهید، هزینه‌ها و سودهای نامحسوس یا غیر مستقیم را نیز باز بشناسید. به طور مثال، فرض کنید که مراجعان شما به کرات هفته‌های زیادی را برای به دست آوردن نسخه‌ای از رمان‌های معاصر

موجود در کتابخانه منتظر می‌مانند. شما و سایر کتابداران حوزه جغرافیایی‌تان می‌توانید برنامه‌هایی شبیه مشارکت میان چهار کتابخانه عمومی در شرق مرکزی ایالت ایلینویز طراحی کنید که موجب دسترسی سریع‌تر به مجموعه‌ای بزرگتر شده‌اند. (۲) شرکت‌کنندگان، مجموعه‌های محلی خود را تحلیل نمودند، خط‌مشی‌های مجموعه‌سازی را نوشتند، مسئولیت‌ها را بر اساس نقاط قوت شرکا در حوزه‌های موضوعی خاص تقسیم کردند، و به فهرست مشترکی که از قبل از طریق ائتلاف محلی در اختیار آنها قرار گرفته بود، اتکا نمودند. این برنامه به تحویل سریع مواد، سرمایه‌گذاری خارجی، برنامه‌ای گروهی برای استفاده معقول‌تر از هزینه‌ها برای پشتیبانی از حوزه‌های موضوعی هدف، و آشنایی عمیق‌تر با مجموعه‌های محلی منجر شده است.

کتابداران برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را آغاز کرده‌اند تا تعداد عناوین قابل دسترس برای استفاده‌کنندگان را افزایش دهند، برای خرید منابع منحصربه‌فردتر بودجه بندی دوباره‌ای روی مواد انجام دهند، دسترسی به مواد موجود را بهبود بخشند، و با مشارکت در برنامه‌هایی چون وجین، ذخیره‌سازی و حفاظت، هزینه‌های نگهداری از مجموعه را کاهش دهند. کار را با سیاهه کردن نیازهای جامعه استفاده‌کننده خود که با مجموعه‌سازی مشارکتی می‌توان بر طرف نمود آغاز کنید و در حالی که موقعیت‌های موجود دیگر برای مشارکت را در نظر دارید، از این لیست به‌عنوان نقطه ارجاع خود استفاده نمایید. بگذارید محیط جامعه استفاده‌کننده و نیازهای اطلاعاتی، تصمیم‌گیری درباره چارچوب مجموعه‌سازی مشارکتی را هدایت نماید.

انتخاب شرکا

اینکه کتابخانه شما متعلق به یک یا چند شبکه اطلاعاتی است و نیز شما پیوندهای همکاری غیر رسمی با کتابخانه‌های محلی دارید، فرصت‌های معتیمی است. ارزیابی‌ها نشان می‌دهند علت اینکه شما درگیر فعالیت در برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی می‌شوید این است که کانون توجه آن به احتمال قریب به یقین روی دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی است. با فرض گوناگونی

مشارکت‌های ممکن برای ساخت مجموعه، شرکای بالقوه را بدون در نظر گرفتن روابط مورد انتظار مورد ملاحظه قرار دهید. برای مثال دقت کنید که آیا کتابخانه‌ای که قرار است همکار شما گردد به لحاظ رسالت و حوزه فعالیت شبیه به کتابخانه شماست یا نه. ارزیابی «مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی» در سال ۲۰۰۲ که در فصل ۴ مورد بحث واقع شد، تصریح می‌کند که اکثریت وسیعی از کتابخانه‌های درگیر در برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی، از نوع دانشگاهی هستند و اینکه کتابخانه‌هایی مانند کتابخانه‌های عضو انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی که در رسالت و حوزه فعالیت مشابه هم هستند در انجام مشارکت‌های موفق طولانی‌ترین پیشینه را دارند. نمونه قدیمی این مورد، برنامه «شبکه سه‌جانبه کتابخانه‌های تحقیقاتی» در آمریکای لاتین است. (۳) سایر برنامه‌های ثبت شده که شرکت‌کنندگان آنها نقاط مشترک بسیاری دارند عبارتند از ائتلاف دانشگاه آریزونا و دانشگاه ایالتی آریزونا، ائتلاف میان پنج کتابخانه دانشگاهی ایالت اوهایو و ائتلاف کتابخانه حقوق نیوانگلند. (۴) با این وجود می‌توان یک نمونه قانع‌کننده برای نشان دادن مزایای مشارکت در میان مؤسسات غیر مشابه نیز آورد. برای مثال کتابخانه دانشگاه ایلینویز به طور قابل ملاحظه‌ای از مشارکت با بسیاری از کتابخانه‌های کوچک، و یا تخصصی سود برد. (۵) کتابخانه‌های کوچک غالباً نسخه‌هایی از منابع را برای امانت نگهداری می‌کنند که در کتابخانه‌های دانشگاهی به امانت می‌روند. همچنین کتابخانه‌های کوچکتر مجموعه‌هایی پایه تهیه می‌کنند که توسط کتابخانه‌های بزرگتر تهیه نمی‌شود. همچنین طرح روستایی ایلینویز که قبلاً ذکر شد مزایای ائتلاف میان کتابخانه‌های عمومی و آموزشگاهی را نشان می‌دهد. (۶)

البته تعجب‌آور نیست که موقعیت مکانی و جغرافیایی نقش عمده‌ای در انتخاب شرکا بازی می‌کند. چون مجموعه‌سازی مشارکتی به دسترسی کتابشناختی آسان و تحویل سریع بستگی دارد، کتابخانه‌هایی که به لحاظ مکانی در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند، به ویژه در کار امانت بین کتابخانه‌ای، عرفاً شرکای همکاری یکدیگر شده‌اند. اگر چه قابلیت‌های جدید پیوندهای کتابشناختی و نرم افزارهای تحویل مدرک مبتنی بر وب اهمیت موقعیت مکانی را کاهش داده‌اند، اما شرکای منطقه‌ای یا محلی مجموعه‌سازی مشارکتی هنوز چشمگیر است. اول اینکه، طرفین

همکاری براهتی می‌توانند شخصاً و به صورت رو در رو همدیگر را ملاقات نمایند. بعلاوه اینکه کار کردن با همکارانی از محیط فرهنگی نزدیک و آشنا می‌تواند برنامه‌های پایداری را به بار آورد. در نهایت، جدا از نزدیکی مکانی و فرهنگی، نواحی محلی، علایق و منابع متنوعی را ارائه می‌دهند که باعث می‌شود طرف‌های مشارکت توان تکمیل یکدیگر را به حداکثر برسانند.

یکی از شگرف‌ترین مزایای قرابت جغرافیایی، بهره‌وری مالی است: مشارکت میان مؤسسات دانشگاهی تحت یک حوزه اقتدار سیاسی، ثابت کرده است که فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی برای تأمین بودجه بسیار مؤثر است. برنامه‌هایی چون اوهایولینک، شبکه کتابخانه‌های دانشگاهی آلاباما، و نظام دانشکده‌ها و دانشگاه‌های ایالتی مینه‌سوتا چند نمونه کوچک از میان خیل کتابخانه‌هایی است که از بودجه ایالتی جهت پشتیبانی از مشارکت استفاده می‌کنند. (۷) هیات قانون‌گذار ایالت مینه‌سوتا عملاً اجازه و اختیارات لازم برای ایجاد ائتلاف دانشکده‌ها و دانشگاه‌های ایالتی را صادر کرد. این امر، این حقیقت را تقویت کرد که وقتی مشارکت از سطح نهادهایی که از سوی کتابخانه‌ها تأمین بودجه می‌شوند آغاز به کار کند، احتمال موفقیت آن به‌طور چشمگیری افزایش می‌یابد. مشابه این امر زمانی بود که رؤسای دانشگاه‌ها در سال ۱۹۵۸ کمیته‌ای تحت عنوان «همکاری سازمانی» میان اعضای ده مجمع ورزشی که از بقیه بزرگتر بودند و دانشگاه شیکاگو ایجاد نمود. (۸) در آفریقای جنوبی، قانون آموزش عالی که در سال ۱۹۹۷ توسط پارلمان آن کشور به تصویب رسید، پایه‌ای سیاسی برای ایجاد ائتلاف کتابخانه‌های گوتنگ و انویرونز (گالیک)^۱ ایجاد نمود. گالیک به‌عنوان شبکه‌ای از شانزده کتابخانه دانشگاهی و فنی که هم شامل کتابخانه‌های غنی و هم کتابخانه‌های فقیر و کم بنیه است، از بنیاد ملون^۲ برای ایجاد نظام پیوسته و اشتراک منابع بودجه دریافت نمود. (۹) اگرچه مجموعه‌سازی مشارکتی نوعاً فقط یک مؤلفه از میان انواع ابتکارات ائتلافی است، ساختار سازمانی این شبکه و تأمین بودجه مجموعه‌ها، مشوق‌های قدرتمندی برای استفاده از همکاری‌های ایالتی جهت آغاز یا تقویت مجموعه‌سازی مشارکتی است. لازم نیست همه اعضای ائتلاف ایالتی در

یک برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی خاص شرکت کنند. تعدادی اندک از کتابخانه‌های شبکه می‌توانند برنامه آزمایشی را با آینده‌نگری برای توسعه آن تعقیب نمایند.

وقتی شرکای بالقوه مجموعه‌سازی مشارکتی را مورد توجه قرار می‌دهید، خلاقانه و جامع بیندیشید. پروژه «کتاب‌های خریداری نشده» در اوهایو که در فصل سوم توصیف گردید، مشابه اوهایولینک و شبکه کتابفروشان (وای بی پی) است. این گروه استثنایی موفق شد به‌طور داوطلبانه و در سطح ایالت، طرح خرید بشرط تأیید را با هدف افزایش تنوع مجموعه‌ها در سطح ایالت اجرا نماید. (۱۰) می‌توان مثال مشابهی را در وین کانتی واقع در شمال کارولینا یافت. وین کانتی مرکزی است برای گروهی از کتابخانه‌ها، شامل یک کتابخانه دانشکده‌ای محلی^۱ که در ادبیات و منابع فنی غنی است، دانشکده‌ای کلیسایی به همراه گنجینه‌ای از اسناد منتخب و واسپاری دولتی و مجموعه‌ای قوی در حوزه تاریخ ادیان، کتابخانه‌ای عمومی که منابع تبارشناختی را جمع‌آوری می‌کند، بیست و شش کتابخانه عمومی و یک پایگاه نیروی هوایی که مجموعه عالی از منابع نظامی خود را در دسترس عموم قرار می‌دهد و استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته‌اش را نیز در دسترس عابران قرار داده است. (۱۱). کتابداران این مؤسسات مصمم به برآوردن نیازهای عمومی میان کتابخانه‌های مختلف هستند. نتیجه؟ توانمند سازی داشته‌های مشترک در ابزارهای مرجع تجارت.

موفقیت یا شکست مجموعه‌سازی مشارکتی در گرو ارتباط‌های میان شرکاست. همکاری در مجموعه‌سازی مشارکتی همانند هر رابطه شخصی یا حرفه‌ای دیگری باید ارتباطات منظم، دید مشترک و تعهدی برای سرمایه‌گذاری طولانی مدت در گروه داشته باشد. بنابراین، انتخاب شریک مناسب مهم است. هیچ کدام از آنها کامل و بی‌کم و کاست نخواهد بود. شرکت‌کنندگان محلی تغییر خواهند کرد؛ بخشش و گذشت لازم خواهد شد؛ شرکا به نوبت منشأ ترغیب‌ها و تشویق‌ها خواهند بود. یک شریک خوب باید مایل باشد که بیش از سهم منصفانه خود سرمایه‌گذاری کند و این انتظار را داشته باشد که با گذشت زمان همه اعضا از مزایای مشارکت برخوردار گردند. در محیط مجموعه‌سازی رو به رشد منابع الکترونیکی،

چارچوب‌های تعاونی می‌توانند پشتیبانی دوجانبه در میان اعضای درگیر در حوزه‌های موضوعی مشترک ایجاد کنند، ایده‌های نو تولید نمایند و آستانه تحمل خطر را بالا ببرند. همان‌طور که در خیلی از برنامه‌هایی که در سرتاسر جهان رایج است، همکاری در مجموعه‌سازی مشارکتی می‌تواند مبتنی بر توافق روی موضوع، رسالت، نهاد سرمایه‌گذاری، منطقه، یا فروشنده و نیز ترکیبی از این عناصر باشد. رهنمودهای حاضر در شکل ۶-۲ موارد شایان توجه درباره انتخاب ائتلاف یا کتابخانه‌ای خاص برای همکاری را خلاصه می‌کند. به محض اینکه شما شرکای دلخواه و مناسب خود را یافتید، آماده هستید تا فرایند پویای برنامه‌ریزی برای آینده را با یکدیگر آغاز کنید.

- * کتابخانه‌هایی را برای شراکت شناسایی کنید که بتوانند به شما جهت رسیدن به اهداف مورد نظر مربوط به مراجعاتن یاری دهند.
- * مبنای انتخاب را بر پایه ارتباطات سابق خود با سایر کتابخانه‌ها و کتابداران قرار دهید.
- * مشارکت با کتابخانه‌هایی را نیز که اندازه و رسالت مختلفی دارند مد نظر قرار دهید.
- * برای راحتی، کتابخانه‌های منطقه خود را مورد توجه قرار دهید.
- * کتابخانه‌هایی را برای مشارکت شناسایی کنید که نقاط ضعف، قوت یا هردوی آنها را تکمیل نماید و پوشش دهد.

شکل ۶-۲ رهنمودهایی برای انتخاب شریک در مجموعه‌سازی مشارکتی

تعیین رسالت و اهداف

بیانیه رسالتی که با هوشمندی نگاشته شده باشد، هدف از فعالیت مشترک را شرح می‌دهد، علت حضور شرکت‌کنندگان را روشن می‌سازد، و راه را برای ارتباط با عناصر تشکیل دهنده محلی و نهادهای تأمین‌کننده بودجه باز می‌نماید. اهداف، گزاره‌هایی هستند راجع به آنچه گروه خواستار تحقق آن است، و به‌سوی عینیات راهنما می‌باشند و فعالیت‌هایی قابل اندازه‌گیری هستند که می‌بایست در یک قالب زمانی معین اجرا گردند. وجود بیانیه مکتوب رسالت و اهدافی شفاف ضروری است. ساختارهای نظارتی برای گروه، به موقعیت سنجی فرایند همکاری جهت انجام فعالیت‌ها و حل اختلافات کمک می‌کند. وقتی گروه در برنامه‌های خاص شروع به کار می‌نماید، ساختار نظارتی می‌تواند به تدریج تکامل یابد. برخی گروه‌ها کارشان را با رسالتی که چارچوب آن در ذهن تعیین گردیده

است آغاز می‌کنند، مانند توسعه یک فرایند انتخاب هماهنگ، اشتراک گروهی در پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی، یا مانند طرح بریتل، فراهم‌آوری نسخه‌های روگرفت پشتیبان با حداقل قیمت. (۱۲) برعکس، مشارکت اتحادیه اطلاع‌رسانی میان مؤسساتی که نویسندگان این کتاب در آن عضو بودند، رسالت خود را پس از اینکه مدیران کتابخانه‌ها سران بخش‌ها را در نشست‌هایی غیر رسمی برای رسیدن به فکرهای بدیع گرد هم آوردند تعیین نمود و بدین ترتیب گروه تشکیل گردید.

قبل از تشکیل همکاری در مجموعه‌سازی مشارکتی، خواه رسالتی تعریف شده داشته باشد یا نه، با همتایان کاری که مسئول هدایت و تحقق برنامه‌ها خواهند بود، جلسه تشکیل دهید. رهبران هر مؤسسه را درگیر طراحی ساختار سازمانی نمایید که تأمین‌کنندگان آن را برای خدمات‌دهی به شرکت‌کنندگان نسل‌های آینده مهیا کند. مدیران «اتحادیه اطلاع‌رسانی» پیش‌نویس یک توفقنامه رسمی را تهیه کردند (شکل ۳-۶ را ببینید) که مورد تأیید شرکت‌کنندگان قرار گرفت و توسط نمایندگانی از هیأت رئیسه هر دانشگاه امضا گردید. برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی صرفاً یکی از طرح‌های اتحادیه‌ای بود که دهمین سالگردش را در سال ۲۰۰۴ جشن می‌گیرد. (۱۳) بیانیه رسالت «اتحادیه اطلاع‌رسانی» در شکل ۴-۶ نشان داده شده است. استراتژی دیگری که در مراحل تشکیل مشارکت توسط گروه‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد، بهره‌برداری از خدمات یک مشاور است. در سال ۱۹۸۵ چهار کتابخانه عمومی از مناطق ایالت کلورادو ائتلافی موسوم به آپال (دسترسی عمومی آراپاهو به کتابخانه‌ها)^۱ تشکیل دادند و با یک مشاور برای توسعه طرح مجموعه‌سازی مشارکتی قرارداد بستند. (۱۴) کتابداران با استفاده از رهنمودهای مجموعه‌سازی انجمن کتابداران آمریکا با مشاوره روی تحلیل و استفاده از مجموعه کار کردند. شرکت‌کنندگان داده‌ها را جمع‌آوری نمودند و بودجه خرید تعاونی را که تعیین‌کننده سطح مسئولیت هر کتابخانه برای سرمایه‌گذاری بود، محاسبه کردند. از جمله توافقات جنبی این بررسی عبارت بود از خرید عناوین منحصربه‌فرد، وجین محلی، و بهبود خدمات. مشاور مزبور و مطالعه‌ای که انجام شد به تنظیم سیاست توسط آپال و اجرای برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی کمک کرد.

1. APAL (Arapahoe Public Access to Libraries)

کتابخانه‌های دانشگاه کنتاکی، دانشگاه تنسی - ناکسویل و دانشگاه واندربیلت به همکاری مستمر برای اشتراک منابع تعهد نمودند. اتحادیه‌ای میان این سازمان‌ها، دسترسی استفاده‌کنندگان کتابخانه به منابع منطقه‌ای را تقویت خواهد کرد و متخصصان اطلاعات را به‌طور رسمی و غیر رسمی با یکدیگر پیوند خواهد داد. سه کتابخانه تحقیقاتی یعنی کتابخانه‌های دانشگاه کنتاکی، دانشگاه تنسی - ناکسویل، و دانشگاه واندربیلت که در یک ناحیه جغرافیایی نسبتاً نزدیک قرار دارند، می‌توانند مجموعه‌ها و خدماتشان را با یک برنامه همکاری جاری ارتقا بخشند.

با این اتحادیه ما فعالیت‌های ابتکاری متنوعی انجام خواهیم داد:

- * تهیه صورتی از متخصصان موضوعی و استفاده مشترک از وجود آنها
- * ایجاد مجموعه‌های هماهنگ
- * بهبود دسترسی به منابع
- * تأکید بر روی دسترسی کتابشناختی به مجموعه شرکا
- * پیگیری خدمات جدید و ابتکاری

ما از دسترسی اطلاعات به مثابه کلیدی برای ادامه تفوق در همه تلاش‌های تحقیقاتی و توسعه‌ای سازمان‌های خود حمایت می‌کنیم. این موافقت نامه نمایانگر تعهدی رسمی به همکاری می‌باشد که برای اهداف و مقاصد کتابخانه‌های ما نقطه‌ای کانونی محسوب می‌شود. از طریق برپایی اتحادیه اطلاع‌رسانی که در دومین روز از نوامبر سال ۱۹۹۴ میان دانشگاه کنتاکی، و دانشگاه تنسی - ناکسویل، برقرار گردید، جوامع کتابخانه‌های ما از منابع و خدمات غنی شده‌ای برخوردار خواهند گردید.

یوجین آر. ویلیامز^۱: نایب رئیس نظام‌های اطلاع‌رسانی؛ دانشگاه کنتاکی
 ماریان اس. مافت^۲: معاون نایب رئیس امور دانشگاهی؛ دانشگاه تنسی، ناکسویل
 پل رای. ویلیس^۳: سرپرست کتابخانه‌ها؛ دانشگاه کنتاکی
 پائولا تی. کافمن^۴: سرپرست کتابخانه‌های دانشگاهی؛ دانشگاه تنسی، ناکسویل
 پل گرمن^۵: کتابدار دانشگاهی؛ دانشگاه واندربیلت

(امضاء کنند ۲۳ دسامبر ۱۹۹۹)

شکل ۶-۳ توافقنامه رسمی اتحادیه اطلاع‌رسانی

شرکا می‌توانند از ارزیابی مجموعه به مثابه یک فرایند تحقیقی استفاده کنند تا با یکدیگر و نیز با مجموعه‌های یکدیگر آشنا شوند. کانسیکتوس علیرغم نقایصی که دارد، یک روش رسمی برای ثبت فعالیت‌های جاری مربوط به مجموعه ارائه

1. Eugene R. Williams
4. Paula T. Kaufman

2. Mariam S. Moffet
5. Paul Gherman

3. Paul A. Willis

اتحادیه اطلاع‌رسانی فعالیتی اشتراکی است که بر اساس اصول مشارکت، تعاون و اشتراک منابع بنا گردیده است. هدف آن افزایش دسترسی به اطلاعات و خدمات برای مؤسسات عضو است. اعضای اتحادیه اطلاع‌رسانی دسترسی فیزیکی و کتابشناختی به موجودی منابع اعضا را تسهیل می‌کنند، منابع کتابخانه‌های خود (شامل منابع اطلاعاتی الکترونیکی) را به اشتراک می‌گذارند، تخصص کارمندان کتابخانه‌های خود را به اشتراک می‌گذارند، خدمات جدیدی توسعه می‌دهند، و در جستجوی منابع مالی برای حمایت از برنامه‌های مشارکتی هستند. اتحادیه اطلاع‌رسانی به اعضا کمک می‌کند تا بواسطه مشارکت به اهداف فردی و نیز اهداف کتابخانه‌های خود نایل شوند.

شکل ۴-۶ بیانیه رسالت اتحادیه اطلاع‌رسانی

می‌کند. ابتکارات مجموعه‌سازی مشارکتی متعددی با ارزیابی نظام‌مند مجموعه که از کانسپکتوس یا مشتقات مختلف آن برای جمع‌آوری اطلاعات و ایجاد سنجه‌ها استفاده می‌نماید، شروع شده‌اند ارزیابی مجموعه می‌تواند گام روشنگری برای ایجاد مشارکت باشد مشروط بر اینکه شرکت‌کنندگان گرفتار مخصصه و اشکال نشوند و بر روی تمایل خود برای تعیین رسالت اهداف مضموم و پا برجا باشند. نتایج ارزیابی، شرکت‌کنندگان را قادر می‌سازد تا به‌طور نظام‌مند راجع به آنچه برای مشارکت دارند و آنچه ممکن است به اشتراک گذارند تفکر کنند. این امر گروه را به‌طور مؤثری به سوی رسالتش هدایت می‌نماید.

چون دسترسی کتابشناختی و تحویل برای موفقیت مجموعه‌سازی مشارکتی ضروری است، این اعمال بایستی در رسالت و اهداف مورد توجه قرار گیرند و قید گردند، حتی اگر چنین خدماتی از هم اکنون در جریان باشند. با شکل‌گیری هدف‌ها و مسیرهای مشارکت، شرکا برای مواجهه با یک برنامه مشخص آماده‌اند.

دستیابی به نتایج

برنامه‌ریزی میان طرف‌های همکاری، برنامه‌های احتمالی زیادی را به همراه جداول زمانی مختلف که هر یک می‌تواند به موفقیت بیانجامد، بوجود خواهد آورد. روی یک یا دو برنامه که احتمال حصول نتایج سریع و زود هنگام در آنها زیاد است تمرکز کنید. برنامه‌های ممکن شامل موارد زیر است:

- مشترک شدن در یک پایگاه اطلاعاتی به‌صورت گروهی
- خرید بخش‌های تکمیلی یک منبع تخصصی گران‌قیمت

- تشکیل جلساتی میان همتایانی که در حوزه‌های موضوعی مشابهی فعالیت می‌کنند
- تکمیل کارهای عقب افتاده فهرست‌نویسی در یک حوزه خاص برای بهبود دسترسی به مجموعه

- مشارکت در بازبینی مجموعه جهت آماده شدن برای وجین

اگر متوجه برنامه‌ای از یک ائتلاف دیگر شدید که به نیازهای استفاده‌کنندگان شما مربوط است و آن را پوشش می‌دهد، همانند سازی از روی آن را مد نظر قرار دهید یا طرح خود را بر اساس خصایص موفقیت آمیز آن پایه‌گذاری نمایید. مطالعه‌ای موردی از نیاز برنامه مربوط به اشتراک گذاشتن مجلات ترجمه میان نه کتابخانه دانشگاهی ایالت کالیفرنیا، موفقیت‌ها و مشکلات تجربه شده به وسیله شرکت‌کنندگان را توصیف نمود. (۱۵) سیاهه زیر، دوازده مرحله لازم برای موفقیت مجموعه‌سازی مشارکتی، طرح کلی فرایند ارتباطات جهت ایجاد چارچوبی برای مجموعه‌سازی مشارکتی را ترسیم می‌کند:

- مشوق‌ها را تعیین کنید. تأمین بودجه یکسان مطلوب‌تر است.
- برای نیروی انسانی و نیز مسائل فنی مجموعه‌سازی دوره‌های آموزشی راه‌اندازی نمایید.
- هدف مجموعه‌سازی مشارکتی، علت نیاز به آن و نیز علت تداوم و پایداری آن را درک کنید.
- روی جنبه‌های مثبت تمرکز کنید.
- مراجعان را کانون توجه خود قرار دهید.
- به صورت شفاف و مداوم ارتباط برقرار نمایید.
- طرح مکتوب فعالیت‌های مشارکتی را با جزئیات بیشتر همراه و کامل کنید.
- طرحی برای تغییر در قرارداد برنامه ایجاد نمایید.
- کارها را بر اساس علایق و سلیقه‌های همتایان خود تقسیم کنید.
- یک کتاب شناس را به عنوان راهبر ناظر منصوب نمایید تا بر نحوه اجرای برنامه جهت حفاظت آن از انحراف و کج روی‌ها نظارت کند.
- مراحل و تغییرات حفاظت در برنامه‌ها را با سیاهه‌های ارزیابی نوشته شده مقابله و تأیید نمایید.
- از ابزارهای الکترونیکی استفاده کنید.

شکل ۵-۶، دوازده ایده را برای برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی ارائه

- * جلسه آموزشی راجع به فنون ارزیابی مجموعه برای همتایان کاری خود تشکیل دهید.
- * برای ائتلاف، مواد منحصر به فرد در حوزه‌های تخصصی خریداری نمایید.
- * با همتایان موضوعی خود با توجه به جمعیت مراجعان، الگوهای مصرف، و آمارهای مجموعه مبادله اطلاعات نمایید.
- * از طریق ارزیابی مشترک مجموعه، آگاهی‌ها را نسبت به نقاط قوت، ویژگی‌ها و نقاط ضعف مجموعه افزایش دهید. از داده‌های «عنوان شماری آمریکای شمالی» استفاده کنید یا داده‌های خود را با آن مقایسه نمایید.
- * مدلی برای گزارش روند ارزیابی ایجاد کنید. (برنامه MNSCU به طرح‌های ملی جهت هزینه کردن منابع تکمیلی نیاز داشت؛ همچنین به سیاهه‌ای از دستاوردها، شامل آمارهایی از بودجه‌های دریافت شده و تعداد و نوع منابع خریداری شده، نمونه‌ها و تقدیرنامه‌های استفاده‌کنندگان کتابخانه نیاز داشت؛ و نیز مسائلی که کتابخانه‌های ملی خواهان بیان آن بودند.) (۱۶)
- * روال فراهم‌آوری را از بازمینی موجودی کتابخانه‌های عضو همکاری آغاز کنید و قبل از سفارش منابعی که بیش از پانصد دلار قیمت دارند، با انتخاب‌کنندگان مشورت نمایید.
- * سیاهه‌ای تهیه کنید که شرکا در آن عناوین منابع الکترونیکی مورد نیازی را که خواهان آن هستند، وارد کنند و اولویت‌های گروهی ایجاد نمایند.
- * پایه فعالیت‌ها را بر اساس نقاط قوتی قرار دهید که مجموعه حاضر در حوزه‌های موضوعی مشخص دارای آنها می‌باشد. (نمونه‌هایی از حوزه‌های مجموعه‌سازی: مطالعات محیطی برای مینه‌سوتای شمالی؛ شعر معاصر؛ مطالعات زنان؛ اداره عمومی روستاها؛ سینمای بین‌المللی؛ آموزش سلامت جامعه؛ ارتباطات از راه دور؛ نیروی سیالات؛ ضبط و پخش نماهای تصویری به صورت کامپیوتری؛ نت‌های موسیقی) (۱۷)
- * از انتشارات پیوسته محل خود آرشیوی مشترک، همانند آنچه که ائتلاف پاندورا در استرالیا می‌کند، بسازید. (۱۸)
- * یک محل ذخیره‌سازی مشترک خارج از محل کتابخانه‌ها ایجاد کنید. چندین گروه به برنامه‌هایی از این نوع مبادرت ورزیده‌اند؛ از جمله ائتلاف کتابخانه‌های تحقیقاتی واشنگتن، مخزن منطقه‌ای جنوب غرب در اوهایو، و کمپانی پنج دانشکده (امهرست، دانشگاه همپشایر، مونت هولیوک، اسمیت، دانشگاه ماساچوست). (۱۹)
- * از خدمات فردی کتابشناس به صورت مشارکتی استفاده کنید؛ همان‌طور که دانشگاه آریزونا و دانشگاه ایالتی آریزونا این کار را انجام می‌دهند.
- * کارهای عقب افتاده فهرست‌نویسی مربوط به منابع تخصصی را انجام دهید. برای نمونه می‌توان از منابع عربی نام برد که کارهای عقب افتاده فهرست‌نویسی آن توسط اتحادیه اطلاع‌رسانی تکمیل گردید.

شکل ۵-۶ مجموعه‌سازی مشارکتی برای استفاده‌کنندگان کتابخانه‌ها چه می‌تواند بکند؟
دوازده ایده برنامه‌ای

می‌کند که حتماً منجر به رسیدن به نتایج زود هنگام خواهد شد. الگوهای ارتباطی گذشته را در برنامه‌های تحت سرپرستی خود اعمال کنید و به این ترتیب فرصت‌ها فراهم است تا مشارکت شما به زودی به موقعیتی برسد که شایسته تجلیل باشد.

تبلیغ دستاوردها

کار تبلیغ موفقیت‌های مشارکتی تحسین و قدردانی مردم منطقه را به خاطر مزایای مشارکت بر خواهد انگیزد، و در همان حال، به مراجعان و نهادهای تأمین‌کننده سرمایه‌های منابع ملی، آگاهی خواهد داد. به جامعه ملی و بین‌المللی راجع به دستاوردها و موفقیت‌های خود اطلاع‌رسانی کنید تا الهام بخش دیگران باشد و خلاقیت‌هایشان را در زمینه شیوه‌های دیگر مجموعه‌سازی مشارکتی برانگیزد. با توجه به اینکه مؤسسات محلی خواهان بودجه محلی برای صرف در زمینه نیازهای محلی هستند، این واقعیت را تبلیغ کنید که کتابخانه دیگری پول صرف می‌کند تا مراجعان شما را حمایت نماید. تبلیغ موفقیت‌های مجموعه‌سازی به قدری مهم است که ما فصل ۹ را به بحث درباره استراتژی‌های تبلیغات اختصاص داده‌ایم.

ارزیابی پیشرفت کار

شرکای مجموعه‌سازی مشارکتی مایلند بدانند که آیا سرمایه‌های آنها برای استفاده‌کنندگان محلی با ارزش است یا نه. اهدافی مانند غنی نمودن محتوای مجموعه در حوزه‌ای خاص، یا ایجاد آرشیوی مشترک، باید روشی مدون برای ارزیابی روند در بر داشته باشد. اگر چه مقیاس‌های مجموعه‌سازی مشارکتی ذهنی هستند و می‌توان آنها را به هر دو صورت مثبت و منفی تعبیر نمود، اما کتابداران مرکز تحقیقاتی برای کمی کردن دستاوردهای مجموعه‌سازی مشارکتی با رویکرد جرح و تعدیل شده استفاده از برگه حسابرسی^۱ تلاش می‌کنند. (۲۰) تکنیک استفاده از برگه حسابرسی، اطلاعات برگرفته از دیدگاه استفاده‌کنندگان، داده‌های داخلی، موفقیت مالی و آموزش و رشد سازمانی را یکجا جمع و ترکیب می‌کند. گروه کاری، سه عامل نخستین را به مقیاس‌های اجرایی ضمیمه می‌کند که شامل داده‌های عددی (تعداد استفاده‌کنندگان، منابع خریداری شده، اندازه مجموعه، و غیره)،

داده‌های مربوط به میزان استفاده، و رضایت استفاده‌کنندگان است. با مقایسه روابط میان این عوامل - برای مثال قیمت واحد مواد به ازاء هر دانشجو به تفکیک هر مؤسسه در مقایسه با گروه مجموعه‌سازی مشارکتی - شاید کمی نمودن برخی جنبه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی میسر گردد.

شرکای مجموعه‌سازی مشارکتی لازم است مقیاس‌های کمی و کیفی را با هم ترکیب کنند زیرا هیچ تکنیک واحدی نمایانگر تصویر کامل پیشرفت نیست. شمارش تعداد عناوینی که مشترکاً خریداری شده و دفعات امانت آنها نشان می‌دهد که آیا کسی از منابع جدید استفاده می‌کند یا نه. شمارش عناوین حوزه موضوعی خاص و مقایسه یافته‌ها با سطح محلی و سطح نظام می‌تواند قبل و بعد از آغاز برنامه انجام شود. توصیف دستاوردهایی که در راه رسیدن به هدفی بزرگ حاصل شده است، مانند مراحل اتمام یافته در ارزیابی موادی که در آرشیو مشترک قرار خواهند گرفت، به شرکت‌کنندگان کمک می‌کند تا پیشرفت کار را بر آورد کنند. سایر راهکارهای ارزیابی مشتمل است بر سنجش میزان فعالیت امانت بین کتابخانه‌ای برای گروهی از مواد خریداری شده یا یک مجموعه؛ اندازه‌گیری غنای نسبی مجموعه‌های محلی در مقایسه با سیاهه‌های ارزیابی استاندارد؛ محاسبه میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی؛ پیگیری میزان استفاده از عناوین مجلات؛ و انجام بررسی‌های استفاده‌کنندگان برای کشف کارایی تلاش‌های ارتباطی و غنای مورد تصور هر مجموعه به‌طور مجزا و کل مجموعه‌های نظام.

ارزیابی مستلزم وجود نیروی انسانی برای جمع‌آوری و تفسیر داده‌ها است، اما پاداش این کار، به وجود آمدن فرصتی برای تعدیل اولویت‌های برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی و تبلیغ نتایج براساس شواهد عینی است. فصل ۱۰ به ارزیابی مجموعه‌سازی مشارکتی بیشتر خواهد پرداخت.

ایجاد ساختاری پایدار برای مجموعه‌سازی مشارکتی

با فرض سرمایه‌گذاری قابل ملاحظه در انتخاب شرکای مجموعه‌سازی مشارکتی و تعیین برنامه‌های مناسب، شرکت‌کنندگان بایستی انگیزه بالایی داشته باشند تا اتحاد خود را به یک امر طولانی مدت تبدیل کنند. ساختار نظارتی کارآمد

و تعهد برای پرورش یک گرایش فکری مشترک میان کارکنان کتابخانه‌های محل، به تداوم مجموعه‌سازی مشارکتی در طول زمان کمک خواهد کرد. گروه، نیازمند ساختار سازمانی رسمی است تا:

- مسیری برای عمل تعیین کند.
- رویه‌ها و شیوه‌های اصلی را پایه‌گذاری نماید.
- شبکه را بر اساس اصول کنترل کند و نه بر پایه اشخاص.
- با ترسیم طرح کلی نتایج مورد انتظاری که از تعهدات مالی شرکت‌کنندگان حاصل خواهد شد و نیز ترسیم شرایطی که در صورت انحلال شبکه، دارایی‌ها میان شرکت‌کنندگان تقسیم شود، شرکت‌کنندگان را بیمه نماید.
- یک هویت اجرایی بنا نهد که از سوی دیگران قابل تشخیص باشد.
- استانداردی ایجاد کند که توسط آن بتوان میزان کارآمدی شبکه کتابخانه‌ها را اندازه‌گیری نمود. (۲۱)

ساختار سازمانی باید از استقلال اعضا حمایت کند و در عین حال درجه بالایی از انعطاف‌پذیری را میان اعضا تقویت نماید. نمونه‌هایی از ساختارهای نظارتی، در صفحات وب شبکه کتابخانه‌ها، از جمله آنهایی که در ارزیابی مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی درج شده‌اند قابل ملاحظه است. با این حال، فرایند ایجاد ساختار احتمالاً با اهمیت‌تر از ایجاد خود سند مربوط به آن است. فرصت دهید که سازمان به آرامی تکامل یابد تا رسیدن به اهداف ترسیم شده گروه تسهیل گردد. به مرور زمان گروه می‌تواند ساختار را برای درک آسان و ایجاد ارتباط با شرکت‌کنندگان جدید رسمی‌تر و منظم‌تر سازد. یک منبع مفید برای ایجاد نخستین ساختار سازمانی کتاب «راهنمای مجموعه‌سازی مشارکتی» است. (۲۲) قبل از طراحی ساختار نظارتی، اصول مشترکی را که مبنای فلسفه گروه است بنگارید. دامنه برنامه و شرایطی را که کتابخانه‌ها برای عضویت یا مشارکت باید واجد آن باشند توصیف نمایید. کمک‌های مورد انتظار از اعضا را تعیین کنید. ساختار نظارتی، به ویژه فرایند اخذ تصمیمات را توصیف نمایید. بودجه، برنامه زمان‌بندی شده، و فرایند ارزیابی، ابزارهای مدیریتی ارزشمند و استانداردی هستند که می‌توانند نیروی فراینده‌ای را که به دنبال یک جلسه برنامه‌ریزی پر شوق و ذوق ایجاد می‌شود

برانگیزانند. راهنمای مزبور، رویه‌هایی را برای کناره‌گیری از برنامه و پایان دادن به توافقنامه پیشنهاد می‌کند. البته این گام صرفاً زمانی ممکن است ضروری گردد که اعضا مقادیر هنگفتی از سرمایه را به پای مشارکت گذاشته باشند. اجرای برنامه شامل فرایندی برای ارتباط منظم و جلساتی برای هدایت برنامه، مشاوره و ارزیابی است. گزارشات حاکی از پیشرفت امور، محتوای لازم برای تبلیغ مجموعه‌سازی مشارکتی را فراهم می‌آورد.

استفاده بهینه از نیروی انسانی

وضعیت مساعد محلی به پایداری مجموعه‌سازی مشارکتی مساعدت کرده و به آنهایی که قرار است به اهداف، تحقق بخشند کمک می‌کند تا درک و اعتماد خود را توسعه دهند. رهبران را شناسایی و تعیین کنید و جلسات منظمی با شرکا داشته باشید که دارای جهت بوده و آموزشی نیز باشد. چه کسی باید این سازمان نو ظهور را رهبری کند؟ به دنبال افرادی در سازمان بگردید که به فعالیت‌های مشارکتی علاقمند هستند. رهبران فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی در «اتحادیه اطلاع‌رسانی»، مدیران مجموعه‌سازی کتابخانه‌های عضو مشارکت هستند.

وجود منابع انسانی ضرورتی بی‌چون و چراست. با این حال، فقدان تعهد و حمایت نیروی انسانی، از موانع قدیمی مجموعه‌سازی مشارکتی قلمداد می‌شود. فعالیت‌های دفتری و کتابشناختی، مانند جمع‌آوری داده‌ها و سیاهه نمودن عناوین جهت بازبینی آرشیو نشریات، نیازمند حمایت نیروی انسانی است. نیروی انسانی همچنین، مسئول زیرساخت‌های فناوری است که بسیاری از برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی بر آن مبتنی می‌باشد. کارکنان امور پردازش، فهرست‌های مشترک تهیه می‌کنند و از فهرست‌های محلی، داده‌های در دست استفاده و داده‌های کتابشناختی استخراج می‌نمایند. کارکنان امانت بین کتابخانه‌ای با فعالیت‌های مربوط به امانت و تحویل مدرک، کمک‌شایان توجهی به کتابخانه‌های محلی و کتابخانه‌های عضو همکاری می‌نمایند. صفحات وب با سودهای به دست آمده از منابع مشترک، توسط کتابداران و سایر افراد حرفه‌ای برای سایر استفاده‌کنندگان ساخته می‌شود. همه این منابع انسانی، موفقیت و تداوم مجموعه‌سازی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. (فصل ۱۱ به تداوم بخشی درونی مجموعه‌سازی مشارکتی بیشتر

خواهد پرداخت). اهمیت بُعد انسانی لازم است در اصولی که هدایت کننده برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی هستند مورد توجه قرار گیرد.

ایجاد فرایند اجرایی

ساختاری رسمی که برای حصول اهداف و رسالت مجموعه‌سازی مشارکتی مورد استقبال قرار گیرد به مسئولان اجرایی نیاز پیدا خواهد کرد. با نمود پیدا کردن رسالت و اهداف در چارچوب در دست ساخت، اولویت را به کارهایی بدهید که حاوی منافع برای استفاده‌کنندگان محلی باشد و روش‌هایی را برای اندازه‌گیری نتایج مطلوب پیش‌بینی کنید. گروه باید بروشنی هدف برنامه را درک کند. به محض اینکه مسیرهای اصلی ترسیم گردید، شرکت‌کنندگان نیازمند داشتن فرایندی برای اجرا خواهند بود. تبیین صریح و گویای ساختار و اهداف در آغاز برنامه، باعث انعطاف‌پذیری بیشتر در طول فرایند اجرا می‌گردد و استقلال داخلی را نیز بیشتر حفظ می‌کند.

عوامل زیر را در فرایند اجرا وارد کنید تا شرکت‌کنندگان را جهت شناخت ارزش برنامه برای استفاده‌کنندگان محلی یاری دهد: (۲۳)

- در ابتدای شروع برنامه مراحل فعالیت را که بروشنی توصیف گردیده‌اند، بگنجانید.
 - افراد رابط و مسئولیت‌های آنها را مشخص کنید.
 - جلسات توجیهی و آموزشی برای وظایف مجموعه‌سازی مشارکتی را برنامه‌ریزی کنید.
 - همزمان با اجرای رویه‌ها آنها را مستند نموده و بازبینی نمایید.
 - با تخصیص منابع به برنامه و ارزش آن، تعهد سازمانی نسبت به برنامه را اثبات نمایید.
 - با پرسش‌هایی درباره فرایندها، فرایندی را برای کمک به کارکنان ترسیم کنید.
 - کارایی فرایندها را ارزیابی کنید و برحسب نیاز تغییراتی در آن ایجاد نمایید.
- طرح ریزی براساس عواملی از این قبیل، ایجاد و توسعه سازمانی پایدار را حمایت می‌کند و حلقه‌های ارتباطی برای راه‌های ارزیابی فراهم می‌آورد.

لازم است رهبران افرادی را که روی برنامه کار خواهند کرد تعیین کنند و مسئولیت‌های آنها را مشخص سازند. اینکه شرکت‌کنندگان مجموعه‌سازی مشارکتی مجال اظهار نظر و تفسیر برنامه را دارند نشان می‌دهد که در سایه ژرف بینی کمک‌کنندگان، مزایای کامل در حال حصول است. جلساتی برای توجیه و آموزش ترتیب دهید تا به شرکت‌کنندگان جدید برای درک نقششان در برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی کمک نماید. طرحی برای تبلیغات ترسیم نمایید که ایجاد مواد چاپی تبلیغی و یک صفحه وب و همچنین راه‌هایی برای آگاه‌سازی جامعه محلی درباره برنامه را در برگیرد. ساختاری طراحی کنید که از سازندگان آنها تقدیر و آنها را تبلیغ نماید.

کسب حمایت مداوم

تأمین بودجه برای تداوم تشکیلات مجموعه‌سازی مشارکتی ضروری است. کمک‌های مالی به مشارکت نمایانگر تخصیص کوتاه مدت منابع برای حصول نتایج بلند مدت است. چون مشارکت به شدت خود محور است، اعضای مجموعه‌سازی مشارکتی باید به ویژه در یافتن منابع مالی برای حمایت برنامه‌ها خلاق باشند. صرف هزینه برای مجموعه‌سازی مشارکتی به صورتی فزاینده، برای اغلب شرکت‌کنندگان بهترین نتیجه را دارد. کمک‌های خود را مثل دانه بیافشاند، و تا سه سال صبر کنید و پس از آن، برنامه به یک رویه و عملکرد عادی در کتابخانه بدل خواهد شد. سرانجام اینکه تأمین بودجه باید طی چندین سال فراهم شود؛ به نحوی که مجموعه‌سازی مشارکتی به وسیله فرایند بودجه عادی کتابخانه تأمین گردد. (۲۴) شرکای مجموعه‌سازی مشارکتی با این درک که چارچوب فعلی، عدالت را میان کمک‌های مالی اعضا ایجاد خواهد کرد، لازم است از برنامه حمایت مالی کنند. صرفه‌جویی در هزینه‌ها نباید مورد توقع باشد. ارزش مجموعه‌سازی مشارکتی از خدمات بیشتر و سریع‌تر و منابع غنی بر می‌خیزد. (۲۵) شرکت‌کنندگان احتمالاً به عنوان سرمایه‌ای جهت استفاده مؤثرتر از منابع موجود، به برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی مجدداً بودجه تخصیص خواهند داد. وقتی نتایج، مزایایی را نشان دهد که توجیه‌کننده برنامه است، اعضا حمایت خود را افزایش خواهند داد. شبکه‌های

کتابخانه‌ای استراتژی‌هایی برای کم کردن خطرات مالی اندیشیده‌اند. برای مثال، گواهینامه‌های سولی نت^۱ دارای ماده‌ای است که در صورت کاهش شدید در بودجه داخلی، به کتابخانه‌ها اجازه می‌دهد تا اشتراک خود را به تنهایی از گروهی که مشترک آن شده‌اند فسخ نمایند. سایر توافقنامه‌ها تصریح می‌کنند که اگر کتابخانه‌ای ائتلافی کناره‌گیری کند، مجموعه آن باید در دسترس اعضا باقی بماند. برای ملاحظه مباحث دقیق‌تر در مورد مسائل اقتصادی مجموعه‌سازی مشارکتی به فصل ۸ رجوع نمایید.

نتیجه‌گیری

برای ایجاد چارچوبی برای مجموعه‌سازی مشارکتی از کوچک و ساده آغاز کنید. در گام نخست، برای رسیدن به مزایای مشارکت کار را با مؤسسه مشابه خود آغاز نمایید. راهی پیدا کنید تا بدان وسیله مشارکت را برای اولیای امر لازم الاجرا گردانند. اعضای هیئت علمی دانشگاه و اعضای هیئت امنای کتابخانه عمومی را در برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی درگیر کنید. حوزه‌های موضوعی جدید، چه‌بسا حوزه‌ای چند رشته‌ای را به عنوان هدف تعیین کنید تا خواسته‌ها و دوزنماهای مورد انتظار شرکت‌کنندگان را تسخیر کند. انرژی خاصی برای تبلیغ مشارکت و دستاوردهای آن به خرج دهید. به فکر موانع سنتی مجموعه‌سازی مشارکتی باشید به نحوی که فعالیت‌های مشارکتی جدید مسائل خود را قبل از آنکه تبدیل به معضل گردند، حل نمایند. برای مثال، اگر فقدان هم‌تایان واقعی در مؤسسات شریک، یک مانع محسوب می‌شود، مسئولیت‌ها را وسیع‌تر کنید یا به همراه بذل توجه لازم به روش‌های ارتباط شخصی، مسئولیت‌ها را بر اساس عملکرد، نه بر اساس حوزه موضوعی، تقسیم کنید. رویکردهایی که باعث حفظ استقلال داخلی می‌شوند و رقابت را کم اهمیت جلوه می‌دهند نیز موانع را کاهش خواهند داد. به سازمان‌های عضو یک فرصت رسمی بدهید تا شبکه را مورد تأثیر قرار دهند. بازرسی‌ها و تعدیل‌های سازمانی را که نتایج و دستاوردهای مجموعه‌سازی مشارکتی را تقویت می‌کنند، بگنجانید. چارچوبی پایدار برای مشارکت، مجموعه‌سازی مشارکتی را قادر خواهد ساخت تا از سطح برنامه‌های ساده و کوتاه مدت به سطح فعالیت‌های پایا و عمیق از مجموعه‌سازی مشارکتی، نظیر مدیریت مشترک مجموعه، تخصص موضوعی مشترک، حفاظت، و جین، حذف و ذخیره‌سازی مشترک، سوق یابد.

یادداشت‌ها

1. K. Leon Montgomery and C. Edwin Dowlin, "The Governance of Library Networks: Purposes and Expectations," in *The Structure and Governance of Library Networks: Proceedings of the 1978 Conference in Pittsburgh, Pennsylvania, Co-Sponsored by National Commission on Libraries and Information Science and University of Pittsburgh*, ed. Allen Kent and Thomas J. Galvin, 181 (New York: Marcel Dekker, 1979).
2. Shasteen, "Cooperative Collection Management," 97-99.
3. Dominguez and Swindler, "Cooperative Collection Development," 470-96.
4. Haar, "Report of Working Group."
5. Hugh Atkinson, "Resource Sharing," in *Collection Management in Public Libraries: Proceedings of a Preconference to the 1984 ALA Annual Conference June 21-22 1984, Dallas, Texas*, ed. Judith Serebnick, 44 (Chicago: American Library Association, 1986).
6. Shasteen, "Cooperative Collection Management," 99.
7. Haar, "Report of Working Group"; Richards, "One Size."
8. CIC <http://www.cic.uiuc.edu/> (accessed November 7, 2003).
9. Edwards, "GAELIC."
10. Gammon and Zeoli, "Practical Cooperative Collecting."
11. Kester and Jones, "Birth and Growth," 116-20.
12. John Haar, "Cooperative Collection Development Survey Responses," Center for Research Libraries, "Creating New Strategies for Cooperative Collection Development," Follow-Up Working Groups from the AWCC 1999 Conference, <http://www.crl.edu/awcc2002/ccdsurveyresults.htm> (accessed October 16, 2003).
13. Information Alliance, *Formal Agreement*, <http://www.lib.utk.edu/%7Ealliance/const.html> (accessed July 30, 2003); Information Alliance, *Constitution*, <http://www.lib.utk.edu/%7Ealliance/const.html> (accessed July 30, 2003).
14. Edward P. Miller and Jodi Perlman Cohen, "Collection Development in a Multi-system Cooperative: An Acquisition Policy and Plan," *Library Acquisitions: Practice and Theory* 10, no. 4 (1986) : 329-33.
15. Christy Hightower and George Soete, "The Consortium as Learning Organization: Twelve Steps to Success in Collaborative Collections Projects," *Journal of Academic Librarianship* 21, no. 2 (March 1995): 87-91.
16. Richards, "One Size," 108-12.
17. Ibid.
18. Haar, "Survey Responses."
19. Bridegam, "Collaborative Approach."
20. Steve Bosch et al., "Report from the Center for Research Libraries/ Greater Western Library Alliance Working Group for Quantitative Evaluation of Cooperative Collection Development Projects," paper presented at the New Dynamics and Economics of Cooperative Collection Development Conference hosted by the Center for Research Libraries at the Aberdeen Woods Conference Center, Atlanta, GA, November 2002, <http://www.crl.edu/awcc2002/Quant.%20Evaluation%20WG%20Report.pdf> (accessed November 7, 2003).

21. Charles H. Stevens, "Governance of Library Networks," *Library Trends* 26, no. 2 (Fall 1977): 221-22.
22. Harloe, *Guide*.
23. Simpson, "Library Consortia," 87-88.
24. Carl W. Deal, "A Model Criterion for a Statewide Plan/Process/System," in *Coordinating Cooperative Collection Development: A National Perspective*, ed. Wilson Luquire, 218 (New York: Haworth, 1986).
25. Sheila T. Dowd, "Library Cooperation: Methods, Models, to Aid Information Access," *Journal of Library Administration* 12, no. 3 (1990) : 79.



نظارت؛

مستندسازی مجموعه‌سازی مشارکتی و توافقنامه‌های قانونی

مجموعه‌سازی مشارکتی ماهیتاً به تعهداتی متقابل درباره هدفی مشترک دلالت می‌کند. هدف، خواه کوچک باشد یا بزرگ، تعهد شرکا نقطه کانونی ارتباط خواهد ماند. چون تصمیمات فردی و گروهی براساس انتظارات برخاسته از این نوع همکاری‌های مبتنی بر توافق نظر جمعی اتخاذ می‌شود. تعهدات ایجاد شده در چارچوب برنامه‌های جاری مجموعه‌سازی مشارکتی لازم است در قالب قراردادهای مكتوب، مدون گردد. قراردادهای مجموعه‌سازی مشارکتی مشخص کننده ترتیباتی است که گروه‌ها را برای انجام کار مشترک به هم پیوند می‌دهد و طرح کلی فعالیت شرکا برای رسیدن به اهداف مشترک را ترسیم می‌نماید. بسته به نوع و ماهیت فعالیت مجموعه‌سازی مشارکتی، سند نوشته شده ناظر بر برنامه، می‌تواند اشکال مختلفی به خود بگیرد که از بیانیه‌های ساده از اهداف مشترک گرفته تا قراردادهای قابل اجرا که بیانگر مسئولیت‌ها و جرایم تخطی از مفاد قرارداد است را دربرمی‌گیرد. ماهیت و پیچیدگی فعالیت برنامه‌ریزی شده مجموعه‌سازی مشارکتی، و فراتر از همه، خطری که متوجه همه مؤسسات شرکت‌کننده است، سطح رسمیت و درجه مشروعیت اسنادی را که ناظر بر تلاش‌های مشارکتی می‌باشد تعیین می‌کند. (۱)

همه فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی با قراردادهای مكتوب نظارت نمی‌شوند. در خیلی از کتابخانه‌ها مجموعه‌سازی مشارکتی غیرملموس حاکم است. این نوع مجموعه‌سازی مشارکتی که در «سایه» انجام می‌گیرد، عمده‌تاً مستند

نمی‌شود و به استثناء مشورت‌های فی‌البداهه و غیر رسمی کتابداران، در سایر موارد، تنظیم نشده باقی می‌ماند. هرگاه یک گام از مجموعه‌سازی مشارکتی غیر ملموس فراتر برویم برنامه‌هایی قرار دارند که صرفاً بر اساس گفته‌های شفاهی غیررسمی اجرا می‌شوند و قراردادی برای پیوند دادن میان همکاران محلی وجود ندارد. بسیاری از این‌گونه برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی صرفاً با توافق همکاران و تصدیق عملی شان از هدفی مشترک، به‌طور موفقیت آمیز عمل می‌کنند. ولی با افزایش پیچیدگی برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی نیاز به مستند سازی مکتوب و مفصل برای هدایت اجرای برنامه‌ها بیشتر می‌شود.

همانند سایر ابعاد مجموعه‌سازی مشارکتی، مستند سازی و مسائل حقوقی باید در مرحله برنامه‌ریزی مورد توجه قرار گیرد. تدوین یک مفهوم شفاف از برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی اطمینان می‌دهد که شرکت‌کنندگان مسائل لازم برای قید در یک بیانیه مکتوب یا قرارداد قانونی را شناسایی می‌کنند و قبل از اجرای برنامه سند مناسبی را تنظیم می‌نمایند. اجازه دهید پرسش‌هایی همچون چه کسی، چه چیزی، چه موقع، چطور، کجا، و چرا که درمورد پروژه مطرح است، شما را به شناسایی اینکه کدام عناصر باید در سند مجموعه‌سازی گنجانده شوند، هدایت کنند. چه کسی چه چیزی را جمع‌آوری خواهد کرد؟ با چه عمقی؟ تعهدات مالی کدامند؟ آیا یک نهاد مالی برای کنترل تعاملات مالی شرکت‌کنندگان مجموعه‌سازی مشارکتی وجود خواهد داشت؟ چه کسی مسئولیت آموزش را بر عهده دارد و بودجه آموزش چگونه تأمین خواهد شد؟ برنامه مجموعه‌سازی، زمان کاری کارکنان، مؤسسات محلی را چگونه تحت تأثیر قرار خواهد داد، و مسئولیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی چگونه می‌تواند به‌طور مساوی میان شرکت‌کنندگان توزیع شود؟

قراردادهای پیچیده مجموعه‌سازی مشارکتی دارای عواقب قانونی با ابعادی وسیع است. نوشتن و اجرا نمودن این‌گونه قراردادها ممکن است نیازمند استفاده از خدمات متخصصان حقوقی باشد. قراردادهایی که حاوی جرایم هستند یا مستلزم مسئولیت بالقوه مالی می‌باشند، نکات اصلی بازبینی توسط مشاورین حقوقی خبره در قراردادهای حقوقی می‌باشند. توافقات و قراردادهای عملاً لازم است جهت بازبینی و تأیید به نهادهای حاکم و ناظر تسلیم شوند. این فصل نمونه‌های گویایی

از قراردادهای جاری مجموعه‌سازی مشارکتی، توصیفات برنامه، و اسناد نظارتی را مورد مطالعه قرار می‌دهد. ما اجزای مهم آنها را شناسایی می‌کنیم و آن عناصر را برای ایجاد قراردادهای مجموعه‌سازی مشارکتی در یک سیاهه ارزیابی جمع‌آوری می‌نماییم.

قراردادهای غیررسمی

بسیاری از برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی تنها تحت پوشش قراردادهای نوشته شده غیر رسمی هستند که انتظارات اصلی شرکت‌کنندگان را تصریح می‌کنند و از تهدید به وسیله جریمه یا مجازات به خاطر عدم پیروی از قرار داد صرف نظر می‌نمایند. این گونه قراردادهای فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را قانونی می‌سازند و فعالیت‌های پشتیبانی از قبیل فهرست‌نویسی تعاونی و سایر فعالیت‌های خدمات فنی را تنظیم می‌نمایند. ارزیابی سال ۱۹۷۲ از ائتلاف‌های کتابخانه‌های دانشکده‌ای نشان داد که قراردادهای غیررسمی که ترسیم‌کننده مسئولیت‌های اصلی هستند، شکل مرجع یا حداقل شکل گسترده مستند سازی می‌باشند. (۲) رهنمودهای ناظر بر فعالیت‌های مشارکتی عموماً در قراردادهای مکتوب غیررسمی بیان شده بودند که شرایط مشارکت را تصریح می‌نمودند و شرایط کناره‌گیری از همکاری را معمولاً بدون در نظر گرفتن جریمه بیان می‌کردند. بررسی «کمیته کتابداران ائتلاف الهیات واشنگتن» که در سال ۱۹۶۰ تأسیس شد، نمونه‌ای گویاست. طبق شرایط مشارکت، «کمیته براساس توافقنامه غیر رسمی (بدون جریمه برای کناره‌گیری) و برای مدت نامحدود و تعیین نشده‌ای شروع به کار کرد». (۳) فقط اندکی پیچیده‌تر، رهنمودهایی هستند که تحت آن اعضای ائتلاف «پنج کتابخانه دانشگاهی همکار» که در سال ۱۹۶۷ تأسیس و بعدها با نای لینک^۱ جایگزین شد، فعالیت می‌کنند: «قرارداد مکتوب، دوره حضور نامحدود، و برخی قوانین رسمی که ترسیم‌کننده شرایط مشارکت است (بدون جریمه برای کناره‌گیری)». (۴)

نتایج ارزیابی اخیر که برای ترسیم نقشه برنامه‌های مشارکتی جاری در نظر گرفته شد و به نمایندگی از طرف مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی اجرا گردید، نشان می‌دهد که توافقنامه‌های غیررسمی هنوز وسیله نظارتی مرجحی برای ۳۵ درصد از پاسخ دهندگان است. (۵) منطبق استفاده از قراردادهای غیررسمی به آسانی قابل فهم

است. قراردادهای توصیفی و کل نگر برای آن دسته از فعالیت‌های مشارکتی که مؤسسات شرکت‌کننده در آن، درجه بالایی از خودمختاری و استقلال را برای خود حفظ می‌کنند، مناسب است؛ حتی اگر آنها به شدت فعالیت‌های خاصی از مجموعه‌سازی یا پشتیبانی مجموعه را هماهنگ نمایند. تکیه بر مؤسسه شریک برای مجموعه‌سازی وسیع‌تر در حوزه‌ای که کتابخانه شما غنای لازم در آن حوزه را ندارد، اساساً توانایی کتابخانه شما برای برآوردن نیازهای استفاده‌کنندگان محلی را به مخاطره نمی‌اندازد. پایین بودن درجه خطر، نیاز به قراردادهای قانونی را برطرف می‌کند زیرا فعالیت‌های کتابخانه‌ها در موازات هم حرکت می‌کند و درهم نمی‌تابد. جاذبه قراردادهای غیر رسمی در مقایسه با ساختارهای قانون مدارتر به خاطر سهولت اجرای آنها می‌باشد. همچنین، آنها از مزیت انعطاف‌پذیری و سهولت اجرا بهره‌مند هستند و اغلب به بازنگری حقوقی که برای اظهارات رسمی‌تر تعهد به مشارکت ضروری است، احتیاجی ندارند.

قراردادهای رسمی

در بررسی «مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی» که در مبحث پیش ذکر شد، ۴۵ درصد از پاسخ دهندگان نشان دادند که برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی آنها براساس قراردادهای کاری رسمی اجرا می‌شوند. این اسناد، عناوین مختلفی دارند - یادداشت تفاهم، یادداشت موافقت، منشور، اساسنامه، آیین‌نامه. قطع نظر از اصطلاح به کاررفته، این ابزار بیانگر نظارت بر برنامه‌ها، توصیفگر روابط میان اعضای برنامه و مبین تعامل آنها در قلمرو و چارچوب برنامه هستند. در این بخش ما نمونه‌های جاری اسناد به همراه برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را مورد بررسی قرار خواهیم داد تا دانش مفصل‌تری از موضوعات مورد بحث، زبان مورد استفاده، و مسائلی را که مطرح می‌کنند، کسب نماییم. با توجه به اینها، سیاهه ارزیابی را از آنچه که باید هنگام تنظیم سند گنجانیده شود، تهیه خواهیم کرد تا برنامه یا فعالیت مجموعه‌سازی مشارکتی شما را هدایت و نظارت نماید.

یادداشت تفاهم یا موافقت (تفاهم‌نامه یا توافقنامه)

یادداشت تفاهم مختصر و یک صفحه‌ای که پنج دانشکده ایالت اوهایو

یادداشت تفاهم پنج کتابخانه ایالت اوهایو درباره اشتراک مواد کتابخانه

۱. پیشینه: با تأسیس کنستور- تسهیلات ذخیره‌سازی مشترک ائتلاف پنج دانشکده اوهایو- مدیران کتابخانه‌ها، خواستار تهیه این یادداشت تفاهم شدند تا مالکیت و دسترسی به مواد مشترک تعیین گردد. هدف این یادداشت، تضمین این امر است که منابع مشترک، خواه در کنستور و یا در هریک از کتابخانه‌های عضو، به طور دائم در دسترس همه اعضای جامعه پنج کتابخانه باقی بماند. تصمیمات مربوط به سیاست‌ها و نحوه استفاده از کنستور توسط کمیته کتابخانه (مدیران کتابخانه‌ها) پنج دانشکده به همراه تأیید هیأت مدیران پنج دانشکده اتخاذ می‌شوند. اوهایو لینک و جامعه بین‌المللی امانت بین کتابخانه‌ای، استفاده‌کنندگان ثانوی کنستور هستند.

۲. با در نظر گرفتن مجموعه‌های دانشگاهی دانشکده ووستر، دانشکده کنیون، دانشگاه دنیسون، دانشکده اوبرلین، و دانشگاه وسلین اوهایو، ما قبول می‌کنیم که:
الف. این پنج کتابخانه دسترسی دائم به همه مواد در جریان کتابخانه را شامل آنهایی که در کنستور است، تا زمانی که مواد به لحاظ فیزیکی قابل استفاده باشند، تضمین می‌کنند.

ب. هیچ یک از پنج کتابخانه نسخه آخر هیچ کتاب یا سایر انواع مواد کتابخانه‌ای را بدون توجه به محل آن، بدون موافقت همه اعضای سایر کتابخانه‌ها حذف نخواهد کرد. اگر کتابخانه‌ای با این امر موافق نباشد منبع مورد نظر به آن کتابخانه داده خواهد شد تا به مجموعه‌اش اضافه نماید.

۳. با توجه به کنستور ما قبول می‌کنیم که:

الف. تسهیلات ذخیره‌سازی کنستور، مکانی برای ذخیره‌سازی بلند مدت مواد کتابخانه‌ای با ارزش و در عین حال کم استفاده است. این محل، به‌عنوان جایگاهی برای ذخیره‌سازی موادی که باید حذف شوند استفاده نخواهد شد. فقط مواد در جریان کتابخانه‌ها ممکن است در کنستور جای گیرند.

ب. برای به حداکثر رساندن فضای ذخیره‌سازی و کارآمدی عملیات، حضور نسخه تکراری در کنستور مجاز نخواهد بود.

ج. به محض اینکه یکی از کتابخانه‌های عضو منبعی را به کنستور بسپارد، سایر کتابخانه‌ها می‌توانند نسخه‌های خود را آن منبع حذف کنند، به شرط آنکه مطمئن باشند که نسخه موجود در کنستور همیشه در دسترس خواهد بود.

د. ماده فرستاده شده به کنستور جزو دارایی مالک اصلی آن باقی خواهد ماند. بیمه‌نامه هر یک از اقلام توسط کتابخانه‌های صاحب آنها نگهداری خواهد شد. اگر کتابخانه‌ای به باز گرداندن همیشگی منبع ذخیره شده به مجموعه دانشگاهی خود نیاز پیدا کند، به سایر کتابخانه‌های عضو ضمانت خواهد داد که آن منبع تا وقتی که در میان مجموعه جاری کتابخانه است به‌طور دائم در دسترس باشد.

در تاریخ ۲۰۰۲/۷/۱ به تأیید کمیته کتابخانه رسید؛ در تاریخ ۲۰۰۲/۱۰/۱ به تأیید کارکنان ارشد مالی رسید.

(دانشگاه دنیسون، دانشکده کنیون، دانشگاه وسلیان اوهایو، دانشکده اوپرلین، و دانشکده ووستر) را در پروژه‌ای تحت عنوان کنستور^۱ یکجا گرد می‌آورد، عناصر کلیدی قراردادی را که هر برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی دقیق و روشن در بردارد، یعنی ذخیره‌سازی بلند مدت مواد کم استفاده و در عین حال با ارزش، به تصویر می‌کشد. (۶) این سند مختصر در سه بخش، پیشینه‌ای از برنامه به دست می‌دهد، تعهداتی را که هر یک از مؤسسات شرکت‌کننده در بافت یک پروژه پذیرفته‌اند بیان می‌کند، و در نهایت قوانین اصلی را که بر استفاده از خود کنستور حاکم است، تعریف می‌نماید.

مانند هر یادداشت تفاهمی، این سند فارغ از پیچیدگی‌های زبان حقوقی است و به جای آن از زبان مستقیم و عبارات ساده استفاده می‌شود. در حقیقت، قدرت این سند در عبارت «ما قبول می‌کنیم» جای دارد که قبل از هر سیاهه‌ای از انتظارات و مسئولیت‌ها درج می‌شود. اگر چه شاید تأکید بر «ما قبول می‌کنیم» بیشتر بیانگر یک موقعیت فلسفی است تا یک تعهد مربوط به قرارداد، اما طوری نیست که مسئولیت‌های ناشی از مشارکت، از واقعیت و اصالت کمتری برخوردار باشند. علیرغم سادگی سند، مفاد آن قابل توجه است و پیامدهای مالی را به دنبال دارد. ضمانت‌های مربوط به دسترسی دائم، تفویض تصمیم‌گیری مستقل در مورد مواد ذخیره شده به کمیته‌ای مقرر، و قبول هزینه‌های جاری برای اقلانی که هیچ یک از اعضا مالک مستقیم آن نیستند، اعضا را به طور فردی و متقابل به هم پیوند می‌دهد. عناصر ضروری که معرف نهادها و اهداف مشارکت هستند، همه حضور دارند. قدرت اجرایی قرارداد از تأیید آن به وسیله کمیته کتابخانه که ارگان مدیریت‌کننده این ائتلاف است، و امضای مسئولان ارشد مالی مؤسسات ناشی می‌شود.

بسته به ماهیت برنامه، یادداشت تفاهم می‌تواند پیچیده‌تر و مفصل‌تر باشد؛ مانند یادداشت تفاهم پنج صفحه‌ای که پایه گذار ائتلاف کتابخانه واسپاری فدرال وایومینگ^۲ است. (۷) این سند شرکت‌کنندگان را مشخص می‌کند، هدف را تعیین می‌نماید، و مسئولیت‌های هر عضو و کل گروه را جزء به جزء شرح می‌دهد. برخلاف یادداشت تفاهم کنستور، یادداشت تفاهم وایومینگ بخشی به نام تمهیدات کلی دارد که مفصلاً به مفاهیم حقوقی چون صلاحیه‌ها، قوانین قابل اعمال،

تفکیک‌پذیری (یعنی هر بخش از توافق‌نامه مستقل از سایر بخش‌ها قابل اجرا باشد) و مصونیت مطلق، که ناظر بر مسائل بسیار تخصصی است، می‌پردازد. شکل ۷-۲

اتلاف کتابخانه واسپاری فدرال وایومینگ

یادداشت تفاهم

میان کتابخانه‌های عضو اتلاف کتابخانه واسپاری وایومینگ درباره نقش‌ها و مسئولیت‌های همه کتابخانه‌های مشمول.

۱۶. تمهیدات کلی

الف. اصلاحیه‌ها: هر شریکی ممکن است خواهان تغییراتی در این یادداشت تفاهم باشد. هر تغییر، تعدیل، بازبینی یا اصلاحیه‌ای به این یادداشت تفاهم که متقابلاً میان شرکاء و توسط آنها مورد قبول واقع گردد، باید با یک سند مکتوب که توسط همه شرکاء رسمیت یافته و امضاء شده است، به این یادداشت تفاهم ضمیمه و اجرا شود.

ب. قوانین قابل اعمال: تعبیر و تفسیر و اعمال این یادداشت تفاهم توسط قوانین ایالت وایومینگ نظارت خواهد گردید. دادگاه‌های ایالت وایومینگ درباره هر عملی که از این یادداشت تفاهم تخطی نماید و درباره شرکاء، صلاحیت قضایی دارند و محل دادرسی، اولین حوزه قضایی یعنی لارامی کانتی^۱ در وایومینگ است.

ج. کلیت توافق: این یادداشت تفاهم هفت (۷) صفحه‌ای، نمایانگر توافق کامل و یکپارچه میان شرکاء است و جانشین همه رویه‌ها، اظهاریه‌ها و توافق‌های پیشین، خواه مکتوب و خواه شفاهی می‌باشد.

د. موافقت قبلی: این یادداشت تفاهم نباید هیچ شریکی را متعهد گرداند؛ مگر زمانی که این یادداشت تفاهم قبل از آغاز اجرا همان‌طور که تحت مفاد این یادداشت تفاهم توصیف گردید، به‌صورت نوشتار درآمده باشد، و مگر زمانی که این یادداشت تفاهم همانند تنظیم شدن به‌وسیله دادستان کل، توسط وی یا نماینده او به تأیید برسد.

ه. تفکیک‌پذیری: هر قسمت از این یادداشت تفاهم که از نظر حقوقی، غیر قانونی و غیر قابل اعمال تشخیص داده شود، بقیه یادداشت تفاهم باید با قدرت تمام و اثر کامل به کار خود ادامه دهد و شریک ممکن است مفاد تأثیر یافته از تفکیک را دوباره به بحث بگذارد.

و. مصونیت مطلق: ایالت وایومینگ و هر عضو اتلاف با ورود به این یادداشت تفاهم از مصونیت مطلق خود محروم نمی‌شوند و هر یک از آنها همه مصونیت‌ها و حمایت‌های قانونی خود را در قبال هر عملی که براساس این یادداشت تفاهم انجام گیرد یا ناشی از آن باشد، کاملاً حفظ می‌نماید.

ز. حقوق بهره‌بری شخص ثالث: شرکاء تمایل ندارند ماهیت مقام شخص ثالث در فرد یا هر نهاد دیگری به وجود آید و این یادداشت تفاهم نباید به نحوی تعبیر گردد که به ایجاد چنین اعتباری منجر شود. حقوق، وظایف و تعهدات موجود در این یادداشت تفاهم فقط میان شرکای مشمول این یادداشت تفاهم اعمال خواهد گردید و فقط به مزایای شرکای مشمول این یادداشت تفاهم محدود خواهد بود. تمهیدات این یادداشت تفاهم فقط به قصد کمک به شرکا برای تعیین و اجرای تعهدات آنها تحت این یادداشت تفاهم منظور شده است. شرکای مشمول این یادداشت تفاهم بصراحت توافق دارند و می‌خواهند که فقط شرکای صاحب امضایی که مشمول این یادداشت تفاهم هستند باید دارای هر حق قانونی و معقول برای پیگیری و اعمال این یادداشت تفاهم، برای پیگیری هر اصلاحی که به خاطر نحوه اجرا یا عدم موفقیت در اجرای هر ماده یا شرط این یادداشت تفاهم لازم گردیده، یا به‌عنوان عکس‌العمل به تخطی از این یادداشت تفاهم باشند.

اسناد نظارتی WYFDLC در سایت

<http://www-wsl.state.wy.us/sis/wyfdlc/feddeplbmou.html> در دسترس می‌باشد.

(دریافت در ۱۵ نوامبر سال ۲۰۰۳)

شکل ۷-۲ گزیده‌ای از توافق‌نامه

گزیده‌ای است که نشانگر اصطلاحات و کلمات واقعی این بخش از یادداشت تفاهم می‌باشد. امضاءهای نمایندگان اسمی اعضای شرکت‌کننده (مدیران کتابخانه‌ها، روسای دانشکده‌ها، کتابدار ایالتی) تمایل به پیروی از مفاد و شرایط یادداشت تفاهم را تأیید می‌کنند.

یادداشت توافقی که کالافیا^۱ - گروه همکاری مجموعه‌سازی کالیفرنیا از منابع آمریکای لاتین - را نظارت می‌کند، نماینده کتابخانه‌های دانشگاه استنفورد، نظام دانشگاهی کالیفرنیا و دانشگاه کالیفرنیا جنوبی است. (۸) این سند کوتاه، که مسئولیت جمع‌آوری منابع اطلاعاتی از ایالت‌های شمالی مکزیک را میان اعضا تقسیم می‌کند، ماهیتاً مبتنی بر اتفاق نظر و در ضمن عملیاتی است و منعکس‌کننده انعطاف‌پذیری و انطباق‌پذیری تفاهم‌نامه‌ها و توافقنامه‌ها می‌باشد.

بار دیگر، زبان غیر حقوقی یادداشت توافق و توجه خاص آن، آن را برای شرکت‌کنندگان و انتخاب‌کنندگانی که در تهیه پیش نویس و اجرای آن شرکت دارند جذاب و قابل قبول می‌سازد. توافقنامه کالافیا دو بخش دارد: تمهیدات و شرح وضعیتی از مجموعه. بخش تمهیدات ۹ ماده‌ای، ایالت‌های مرزی مکزیک را که به هر یک از مؤسسات شرکت‌کننده اختصاص یافته سیاهه می‌کند و انتظارات مربوط به منابعی را که به صورت تعاونی فراهم گردیده برمی‌شمرد: تعهد مختصری در سرمایه‌گذاری جهت خرید مواد جدید مورد نظر؛ مسئولیت انجام پردازش فنی سریع؛ اشتراک منابع از طریق امانت بین کتابخانه‌ای؛ آزادی برای تکثیر منابع به هنگام نیاز در محل؛ حفظ اشتراک نشریات ادواری؛ و بازبینی سالانه در توافقنامه. بخش مربوط به شرح وضعیت مجموعه سطوح، انواع و قالب‌های منابع جمع‌آوری شده را در بیست و یک حوزه موضوعی مفصلاً شرح می‌دهد. علیرغم ایجاد و سادگی این سند، امضاءهای نمایندگان مجموعه‌سازی یا خدمات فنی مؤسسات شرکت‌کننده، وسیله نیرومندی را برای توسعه دسترسی به بخش مهمی از اطلاعات در مورد ایالت‌های شمالی مکزیک به وجود می‌آورد.

اساسنامه‌ها و منشورها

همان‌طور که نمونه‌های قبلی نشان دادند، توافقنامه‌ها و تفاهم‌نامه‌ها عموماً

برای تعریف و اجرای برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی خاص استفاده می‌شوند. دسته دیگری از اسناد ناظر بر فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی شامل اساسنامه‌ها و منشورها است. این ابزارها بر ایجاد چارچوبی برای مشارکت تمرکز دارند و شاخص‌هایی را فراهم می‌کنند که با توجه به آنها، برنامه‌های خاص متعاقباً تهیه شوند. آنها نهادها و مؤسسات را فرا می‌خوانند و به آنها اختیار می‌دهند تا وظایف و برنامه‌های مربوط به حوزه خود را تعریف نمایند.

«اتحادیه اطلاع‌رسانی» توسط یک قرارداد رسمی ایجاد شد. (۹) فعالیت‌های آن با اساسنامه‌ای که شامل پنج ماده است، هدایت می‌شود: نام، هدف، عضویت، نظارت و جلسات. (۱۰) نحوه بیان بخش نظارت نمایانگر این نوع سند است که هدف اصلی آن آغاز برنامه‌ریزی پویا و فعالیت‌های اجرایی است که منتهی به برنامه‌های خاص آینده گردد. همان‌طور که در شکل ۷-۳ نشان داده شده است، این سند با تأکید بر «اصول مشارکت، همکاری، و اشتراک منابع» اعضای اتحادیه را برای «افزایش دسترسی به اطلاعات و خدمات» توسط ابزارهای مختلف، به چالش می‌کشد و تعهد را بصراحت برای «کمک» به اعضا جهت رسیدن به اهداف فردی و کتابخانه از طریق مشارکت» اعلام می‌کند. در چارچوب این اساسنامه، کارگاه‌های آموزشی، برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی (شامل جلسات سالیانه انتخاب‌کنندگان) و تشکیلات جهت سازگاری با تغییرات در محیط اطلاعاتی گنجانیده شده است.

نظام کتابخانه‌ای حوزه پورتلند (پورتالس)^۱ که ائتلافی ایالتی بوده و چهار مؤسسه را در برمی‌گیرد، در جولای سال ۱۹۹۴ با امضای یک منشور رسمی آغاز به کار کرد. (۱۱) سند تأسیس آن، در برگیرنده بیانیه رسالت است که سازمان مشارکت و نظارت بر آن را مورد توجه قرار می‌دهد و لازمه‌های عضویت را مطرح می‌سازد. پورتالس به قصد حمایت از جوامع تحقیقاتی و دانشگاهی، در یک ناحیه فاقد کتابخانه‌ای در سطح مؤسسه کتابخانه‌های تحقیقاتی، مجموعه‌سازی مشارکتی را به منزله فعالیت اصلی خود انتخاب کرده است. مفهوم تعهدات نسبت به مجموعه‌سازی مشارکتی در سرتاسر آیین‌نامه‌های داخلی حاکم بر فعالیت تعاونی محسوس است. (۱۲)

اساسنامه

ماده یک: نام

نام این سازمان «اتحادیه اطلاع‌رسانی» است.

ماده دو: هدف

«اتحادیه اطلاع‌رسانی» شراکتی است که براساس اصول مشارکت، تعاون و اشتراک منابع ایجاد شده است. هدف آن افزایش دسترسی به اطلاعات و خدمات برای مؤسسات عضو است. اعضای «اتحادیه اطلاع‌رسانی» دسترسی کتابشناختی به موجودی منابع و نیز دسترسی به خود منابع را تسهیل می‌کنند، مجموعه کتابخانه‌ها (شامل منابع اطلاعات الکترونیکی) را به اشتراک می‌گذارند، در تخصص کارکنان کتابخانه شریک می‌شوند، خدمات جدیدی ایجاد می‌کنند، و منابع مالی جدیدی جهت حمایت برنامه‌های مشارکتی جستجو می‌نمایند. «اتحادیه اطلاع‌رسانی» به اعضا کمک می‌کند تا به اهداف خود و کتابخانه‌شان به وسیله مشارکت دست یابند.

ماده سه: عضویت

دانشگاه کتابت و دانشگاه تنسی، ناکسویل اعضای مؤسس «اتحادیه اطلاع‌رسانی» هستند. سایر کتابخانه‌ها که علایق مشترکی با مؤسسان این اتحادیه دارند، ممکن است برای ملحق شدن به این سازمان دعوت گردند.

ماده چهار: نظارت

مدیران کتابخانه‌های عضو، درمورد فعالیت‌های «اتحادیه اطلاع‌رسانی» و تصمیم‌گیری راجع به بودجه مسئولیت تام دارند. یک کمیته اجرایی توسط مدیران کتابخانه‌ها به صورت متناوب برای دوره دو ساله گمارده می‌شود. این کمیته اجرایی امور برنامه‌ریزی را هدایت می‌کند، با مدیران کتابخانه‌ها و کتابدارانی که روی برنامه‌های اتحادیه کار می‌کنند ارتباط برقرار می‌کند، جلسات منظمی برقرار می‌نماید، برای جلسات ترتیبات محلی تدارک می‌بیند، و فعالیت‌های اتحادیه را گزارش می‌دهد. گروه‌های ویژه‌ای که توسط مدیران کتابخانه و همتایان آنها منصوب شده‌اند، در مورد برنامه‌های خاص تصمیم‌گیری می‌نمایند.

برنامه‌های «اتحادیه اطلاع‌رسانی» مسائلی را مورد توجه قرار می‌دهد که میان کتابخانه‌های عضو متداول است. سلسله فعالیت‌ها از برنامه‌های رسمی با تمرکز و مأموریتی خاص گرفته تا ایزنی‌های غیررسمی میان همتایان گسترده است. برنامه‌هایی که نیازمند حمایت مالی هستند، در هر برهه از سال به کمیته اجرایی پیشنهاد می‌شوند. کمیته اجرایی، تأمین بودجه و یا بازنگری در برنامه را توصیه می‌کند، و حمایت مالی از مدیران کتابخانه را طلب می‌نماید. گزارش‌های برنامه در جلسات «اتحادیه اطلاع‌رسانی» و از طریق وسایل الکترونیکی ارائه می‌شوند.

ماده هفت: جلسات

جلسات «اتحادیه اطلاع‌رسانی» دوبار در سال برگزار می‌شود. کتابداران به همراه همتایانشان از مؤسسات عضو در جلسات شرکت می‌کنند. دستور جلسات، تبادل اطلاعات در مورد پیشرفت‌های به عمل آمده در هر کتابخانه، گزارش‌ها در مورد برنامه‌های «اتحادیه اطلاع‌رسانی»، و بحث راجع به مسائل متبلا به اعضا را در برمی‌گیرد. مسائلی که به تصمیم‌گیری نیاز دارند ممکن است در جلسات نیمسال به بحث گذاشته شوند.

قابل دسترسی از سایت: <http://www.lib.utk.edu/~alliance/const.html>

(دریافت در ۲۰ نوامبر ۲۰۰۳)

شکل ۷-۳ اساسنامه اتحادیه اطلاع‌رسانی

شکل ۷-۴ منتخبی از مقاصد مجموعه‌سازی مشارکتی را ارائه می‌دهد. تأکید روی اهمیت تأثیرگذار توسعه دسترسی به مواد تحقیقی منحصر به فرد که یکی از انگیزه‌های عمده بسیاری از فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی است، در

آیین‌نامه‌های نظام کتابخانه‌ای حوزه پورتلند (پورتالس)

مقدمه و رسالت

نظام کتابخانه‌ای حوزه پورتلند (پورتالس) موارد زیر را در ۱۸/۱۱/۱۹۹۹ اقتباس می‌کند که در ۲۰۰۱/۵/۱۷ اصلاح گردیده است. پورتالس ائتلاف کتابخانه‌ای است که از طریق دسترسی تعاونی و سازنده به منابع و خدمات اطلاعاتی، متعهد به برآوردن نیازهای تحقیقی و آموزشی مردم در منطقه وسیع پورتلند می‌باشد.

۱-۲. شرایط عضویت: برای دارا بودن شرایط عضویت، مؤسسه باید:

الف. غیر انتفاعی باشد؛

ب. اگر دانشگاه یا دانشکده است، کاملاً معتبر باشد یا، اگر کتابخانه است، رسالتی داشته باشد که فعالیت علمی را پشتیبانی می‌کند؛

ج. ثابت کند که کتابخانه دارای مجموعه‌ای قابل توجه است و آن مجموعه را توسعه خواهد داد:

۱. بودجه فراهم‌آوری سالانه‌ای بیش از ۲۰۰۰۰۰ دلار داشته باشد (این مقدار سال به سال با توجه به تورم تغییر خواهد کرد).

۲. در غیر این صورت، مؤسسه برای تأمین رضایت شورای کتابداران نشان دهد که دارای مجموعه‌ای ارزشمند و برجسته از منابع اطلاعاتی و کتابخانه‌ای علمی است و حفظ و توسعه آن را ادامه خواهد داد، بنحوی که به‌طور معنی‌داری آنچه را که از طریق پورتالس در دسترس است تقویت نماید.

د. فناوری مورد نیاز امروزی را برای گنجاندن موارد زیر تأمین کند:

۱. دسترسی به اینترنت

۲. فهرست پیوسته

۳. پیشینه‌های ماشین خوان برای مجموعه خود در یک پایگاه اطلاعاتی قابل دسترس (یا تعهدی برای برآوردن این نیاز) و

۴. دسترسی به یک نظام تحویل مدرک سازگار با پورتالس

ه. تمایل به قبول تعهدات سازمانی زیر راداشته باشد:

۱. حفظ خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی؛

۲. مشارکت در تأمین هزینه‌های نگهداری پورتالس؛

۳. به اشتراک گذاشتن منابع با سایر اعضا؛

۴. پیروی از استانداردهای پورتالس در ارائه خدمات؛

۵. شرکت در برنامه مجموعه‌سازی پورتالس؛

۶. داشتن طرح روزآمد در مورد آمادگی در برابر حوادث و شرکت در ارائه کمک‌های متقابل دوجانبه به هنگام نیاز؛

۷. شرکت در تصمیم‌گیری‌ها؛

۸. شرکت در ارزیابی و نوسازی دوره‌ای عضویت.

سند نظارتی پورتالس از سایت <http://www.portals.org/bylaws.html> در دسترس است.

(به دست رسیده در ۱۵ نوامبر سال ۲۰۰۳)

آیین‌نامه‌ها منعکس است. ماده 1.2.C.1 رقمی را برای بودجه فراهم‌آوری سالانه وضع می‌کند که نخستین لازمه برای مؤسساتی است که در جستجوی عضویت در پورتالس هستند. اما همان‌طور که ماده 1.2.C.2 حق عضویت را به متقاضیانی اعطا می‌کند که بتوانند دسترسی به سایر مواد تحقیقی غیر قابل دسترسی را میسر سازند، حتی اگر برآوردن الزامات مالی وضع شده در ماده 1.2.C.1 توسط آنها ممکن نباشد. سایر اظهارات این منشور نیز به کمک‌هایی تأکید دارد که مجموعه‌سازی مشارکتی برای موفقیت پورتالس انتظار دارد. برای مثال، مؤسسات شرکت‌کننده باید برای به اشتراک گذاشتن منابع محلی با سایر کتابخانه‌های ائتلاف تمایل داشته باشند (ماده 1.2.E.3) و در برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی که پورتالس بانی آن است همکاری نمایند (ماده 1.2.E.5). اگر چه برنامه‌های خاص سیاهه نشده‌اند، اما منشور و آیین‌نامه پورتالس شرایطی ایجاد کرده است که در آن مجموعه‌سازی مشارکتی می‌تواند به موفقیت برسد. در حقیقت، این اسناد کاملاً روشن می‌سازند که از مجموعه‌سازی مشارکتی انتظار می‌رود تا دسترسی به منابع اطلاعاتی علمی و تحقیقی مهم را توسعه دهد.

مجموعه‌سازی مشارکتی ترکیبی: سطوح منطقه‌ای و ایالتی

یادداشت‌های توافق، منشورها و اساسنامه‌ها با توجه به کثرت استفاده‌شان، ابزارهای مناسبی برای اجرای مجموعه‌سازی مشارکتی در سطح بین‌سازمانی هستند. اما هنگامی که مجموعه‌سازی مشارکتی بخشی از فعالیت‌های ایالتی یا بخشی از تلاش‌های تعاونی منطقه‌ای است، رهنمودهای مربوطه اغلب در بدنه آیین‌نامه‌ها یا سایر اسناد نظارتی که برای ائتلاف یا شبکه کاربرد دارند، وارد می‌گردند.

آیین‌نامه‌ها و اسناد نظارتی عمومی

خط‌مشی عضویت و نظارت شبکه کتابخانه‌ای کیستون^۱ از آموزش عالی نظام ایالتی پنسیلوانیا، نمونه خاصی از رهنمودهایی را ارائه می‌کند که بخشی از اسناد نظارتی دیگر است. این خط‌مشی سیاهه‌ای طولانی از مزایای قابل حصول اعضا شامل مجموعه‌سازی تعاونی، فهرست مشترکی برای دسترسی به منابع ائتلافی، شرکت در اخذ مجوز گروهی در پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی، مزایای دسترسی

و امانت دوجانبه منابع را ارائه می‌کند و همه اینها هستند که خود را وقف برنامه‌های خاص مجموعه‌سازی مشارکتی می‌کنند. (۱۳) چون مجموعه‌سازی مشارکتی هدف اصلی سند نیست، اشاراتی که به مجموعه‌سازی مشارکتی می‌گردد، درمیان بسیاری دیگر از ترتیبات مربوط به عضویت پراکنده است. با این وجود، این سند در کل چارچوبی برای اجرای برنامه‌های خاص به وجود می‌آورد و سازوکارهایی برای انجام آن ایجاد می‌کند.

در حالتی مشابه، آیین‌نامه‌ها هستند که بر برنامه مدیریت مجموعه‌سازی تعاونی ایلینویز^۱، ائتلافی که مبتکر ایجاد مجموعه‌ای ایالتی از منابع دانشگاهی است حاکم می‌باشند. (۱۴) این برنامه بیانیه اصول را که ارزش مضاعفی به پیشبرد فعالیت‌های تعاونی میان کتابخانه‌های شریک می‌بخشد، تکرار و تقویت می‌کند. (۱۵) این ائتلاف همانند ائتلاف شبکه کتابخانه‌ای کیستون که در مثال قبلی ذکر شد، هیچ برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی خاصی را تشریح نمی‌کند، بلکه در عوض در رسالت ائتلاف به اهمیت مجموعه‌سازی مشارکتی اشاره دارد. ائتلاف این کار را با قرار دادن مجموعه‌سازی مشارکتی به‌عنوان دو رکن از سه رکن اصول‌های خود انجام می‌دهد. آیین‌نامه‌های ائتلاف مدیریت مجموعه‌سازی تعاونی ایلینویز شامل ده ماده است که چگونگی تحقق اهداف برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی را مورد توجه قرار می‌دهد. همان‌طور که گزیده موجود در شکل ۷-۵ نشان می‌دهد، ماده ۱ (هدف) بر اهمیت مجموعه‌سازی مشارکتی تأکید دارد با توضیح اینکه رسیدن به نتیجه مطلوب، مدیریت مجموعه‌سازی تعاونی و اشتراک منابع در کنار پیشرفت حرفه‌ای مداوم باید به منزله اصول‌های این تلاش مشترک مورد ملاحظه قرار گیرد.

همان‌طور که از این دو نمونه برمی‌آید، بسیاری از اسناد نظارتی مجموعه‌سازی مشارکتی، ایجاد یک چارچوب را نخست با تأکید بر اهمیت مجموعه‌سازی مشارکتی در برآوردن اهداف مشترک و سپس با به وجود آوردن ساختارهای سازمانی و نظارتی که بتوانند برنامه‌های خاص را آغاز و محقق نمایند، تسهیل می‌کنند. بیانیه‌های اصول، منشورها، اساسنامه‌ها، آیین‌نامه‌ها، یا اسناد نظارتی مشابه،

شالوده مجموعه‌سازی مشارکتی را بنا می‌کنند و راه را برای بیان راهکارهای هدفمند و مفصل مجموعه‌سازی مشارکتی از طریق یادداشت‌های توافق یا تفاهم (توافقتنامه یا تفاهم‌نامه) هموار می‌سازند.

آیین‌نامه‌ها

برنامه مدیریت مجموعه‌سازی تعاونی ایلینویز

دسامبر ۲۰۰۲

ماده ۱

هدف

برنامه مدیریت مجموعه‌سازی تعاونی ایلینویز به مجموعه‌سازی دانشگاهی مشترک در سطح ایالت متعهد است. این ائتلاف برای تأمین نیازهای مختلف اعضای هیات علمی، دانشجویان، و سایر استفاده‌کنندگان کتابخانه در ایلینویز از طریق تشویق فعالیت تعاونی کتابخانه به منظور ایجاد بهترین استفاده از منابع محدود، فعالیت می‌کند. به منظور نیل به این نگرش، ائتلاف حول سه اصل‌های سازمان می‌یابد:

۱. مدیریت مجموعه‌سازی تعاونی

۲. اشتراک منابع و

۳. آموزش حرفه‌ای مداوم

اسناد نظارتی برنامه مدیریت مجموعه‌سازی تعاونی ایلینویز از سایت <http://www.nuilib.niu.edu/ccm/bylaws.html>

در دسترس است.

(به دست رسیده در ۱۵ نوامبر سال ۲۰۰۳)

شکل ۷-۵ گزیده‌ای از آیین‌نامه‌ها

حکم قانونی و منزلت (۳)(c) ۵۰۱ برای مؤسسات غیرانتفاعی

همان‌طور که در فصل ۳ ذکر گردید، مجموعه‌سازی مشارکتی می‌تواند از حکم قانونی ناشی گردد. برای مثال در سال ۱۹۹۸ مجلس قانون گذاری ایالت مینه‌سوتا، مؤسسات عضو نظام دانشگاه‌ها و دانشکده‌های ایالت مینه‌سوتا^۱ را جهت هماهنگ سازی فراهم‌آوری منابع اطلاعاتی و کم کردن دوباره کاری در منابع خاص در نظام، رهبری نمود. (۱۶) انگیزه قانونی این همکاری از طریق قرارداد آموزش عالی عمومی ایالت مینه‌سوتا در حال ثمردادن است. اعضای مجلس ایالت مینه‌سوتا از تلاش‌هایی چون خریدهای هماهنگ کتابخانه‌ها و اجتناب از دوباره کاری‌ها استقبال می‌کنند. (۱۷) به همین نحو، خیلی از فعالیت‌های تعاونی ایالتی، ناشی از توجهات مراجع قانونی است که به‌وسیله نهادهای وابسته به دولت نظیر

شورای آموزش عالی یا هیات امنای ایالتی مطرح می‌شود. کتابخانه مجازی دانشگاه کتاک، موجودیت خود را مدیون چنین نهادهای قانونی است، و اوهایو لینک به برکت حمایت هیأت امنای و مجلس ایالت اوهایو ایجاد شد و موفقیت‌های خود را ادامه می‌دهد.

وقتی پیچیدگی اهداف ائتلافی افزایش می‌یابد، و به ویژه زمانی که علایق ائتلاف به فراتر از مرزهای ایالتی معطوف می‌شود، شرکت‌کنندگان باید ابزارهای مدیریتی قانونمندتری را برای مشارکت مورد ملاحظه قرار دهند. از دهه ۱۹۷۰ به بعد، قراردادها و ثبت و الحاق شرکت‌ها در سطح ایالتی تحت قانون (۳)(c) ۵۰۱ برای مؤسسات غیرانتفاعی، در میان عموم رایج شده است. (۱۸) مقوله بندی براساس قانون (۳)(c) ۵۰۱ برای مؤسسات غیرانتفاعی مستلزم فرایند کاری طولانی است و سازمان مورد نظر باید با نیازهای عنوان شده برای مؤسسات خیریه و غیرانتفاعی در قانون مالیات بر درآمد هماهنگ باشد. امروزه بسیاری از ائتلاف‌های منطقه‌ای و ایالتی به عنوان شرکت‌های غیر انتفاعی فعالیت می‌کنند. مزایای آن عبارتند از ایجاد یک هویت گروهی مجزا از هویت مؤسسه‌ای خاص، کاهش تعهد به مؤسسه‌ای منفرد و کاهش خطر از طریق انتخاب یک نهاد به عنوان نماینده. همچنین، امکان دیرپایی و پیچیدگی بیشتر در برنامه‌های تعهد شده وجود دارد زیرا آنها بنیانی فراتر از کتابخانه دارند. چون الحاق مؤسسات مستلزم ایجاد یک نهاد اداری است، تبلیغ و نظارت که بدون آنها بسیاری از برنامه‌ها به مقصد نخواهند رسید، به طور خودکار موجود هستند.

همانند بسیاری از قراردادها، قانون الحاق (۳)(c) ۵۰۱ می‌تواند به بهترین وجه درمورد تأمین خدمات خاص که ضرورتاً هماهنگ سازی فعالیت‌های مشابه در مؤسسات متعدد واقع در ایالت‌های مختلف نیست، صدق کند.

هنوز خیلی از همکاری‌های کتابخانه‌ای منطقه‌ای، مجموعه‌سازی مشارکتی را بسادگی در میان اعضای خود با جمع نمودن آنها تحت یک لوا میسر می‌سازند به طوری که از این راه آنها را تشویق می‌کنند که فراتر از مصرف منفعلانه خدمات و محصولات سفارش و تحویل شده حرکت کرده و آغازگران و مجریان فعال برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی در چارچوب ائتلافی باشند.

نمونه‌ای از یک سازمان حاصل از قانون (۳)(c) ۵۰۱، که مجموعه‌سازی مشارکتی جزء مهمی از فعالیت‌های آن به شمار می‌رود «مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی» می‌باشد. اگر چه اسناد نظارتی «مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی» فعالیت‌های خاصی از مجموعه‌سازی مشارکتی را بصراحت پیشنهاد نمی‌کنند، اما آنها بانی نهادهای اجرایی می‌شوند که می‌توانند برنامه‌ها را تدوین نمایند. (۱۹) هزینه‌ها و حق العمل خدمات، بودجه طرح‌های خرید را تأمین می‌کنند و از سوی اعضا و به کمک آنها اداره می‌شوند. همچنین، مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی در تبلیغ مجموعه‌سازی مشارکتی از طریق برگزاری جلسات دوره‌ای، کارگاه، و گروه‌های کاری یا نیروهای موظف ثابت که انواع مطالعات و تحقیقات مبتنی بر مجموعه‌سازی مشارکتی را پیگیری نمایند، پیشرو بوده است.

«ائتلاف بزرگ کتابخانه‌ای سین سیناتی»^۱ نیز در حوزه منزلت قانونی (۳)(c) ۵۰۱ فعالیت می‌کند و خدمات مدیریتی و هماهنگی برای اعضای خود شامل چهل و چهار کتابخانه دانشگاهی، عمومی، آموزشگاهی، و تخصصی در حوزه خدمات این ائتلاف در قسمت شمالی ایالت کنتاکی، اوهایو و ایندیانا‌ی جنوبی، فراهم می‌آورد. «ائتلاف کتابخانه‌ای بزرگ سین سیناتی» به‌عنوان سازمانی با علایق خدماتی گسترده، تعدادی فعالیت ابتکاری از جمله مجموعه‌سازی مشارکتی را دنبال می‌کند. «کمیته توسعه و مدیریت مجموعه»^۲، با شناسایی نقاط قوت مجموعه‌های محلی و نگهداری یک پایگاه، اطلاعاتی از آمار مربوط به الگوهای جمع‌آوری منابع در مجموعه‌های اعضای ائتلاف سین سیناتی را در بافت مجموعه ائتلافی بزرگتر جهت اداره مجموعه‌های محلی یاری می‌کند. (۲۰)

همان‌طور که این نمونه‌های مختصر روشن می‌سازند، نهادهای بزرگ و پیچیده که تحت حکم قانونی یا منزلت قانونی (۳)(c) ۵۰۱ فعالیت می‌کنند، برنامه‌های صرفاً متمرکز به مجموعه‌سازی مشارکتی طراحی و اجرا نمی‌نمایند. ساختارهای نظارتی آنها مجموعه‌سازی مشارکتی را از طریق ایجاد کمیته‌ها، گروه‌های کاری و نیروهای موظف که بتوانند مجموعه‌سازی مشارکتی را در سطح این برنامه دنبال نمایند، تسهیل می‌کنند.

1. Greater Cincinnati Library Consortium

2. Collection Management and Development Committee

اجزای قراردادهای مجموعه‌سازی مشارکتی: یک سیاهه ارزیابی در صفحات پیشین ما انواع مختلفی از اسناد نمونه مورد استفاده برای اجرا و نظارت بر مجموعه‌سازی مشارکتی را، از قراردادهای ساده گرفته تا ابزارهای قانونی پیچیده چون منزلت قانونی (۳)(C) ۵۰۱، مورد بررسی قرار دادیم. سیاهه ارزیابی در این بخش عناصری را که باید برای تهیه پیش‌نویس قرارداد مجموعه‌سازی مشارکتی مورد توجه قرار گیرد، ارائه می‌کند. برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی و میزان خطری که لازمه آن است، گزینه‌ها و جزئیات اجرای قرارداد مجموعه‌سازی مشارکتی شما را تحت تأثیر قرار خواهد داد. (۲۱)

پیشینه

به عنوان آشنایی، تهیه پیشینه‌ای مختصر برای برنامه را مورد توجه قرار دهید. این اطلاعات را می‌توان پیش‌درآمد، مقدمه، پیشینه، تاریخچه یا هر اصطلاح مشابهی نامید که هدف را روشن نماید، بدین معنی که جزئیات فشرده‌ای در مورد خاستگاه برنامه را فراهم آورد و زمینه را برای بقیه سند مناسب سازد.

اهداف

بیانیه موجزی از اهداف برنامه، جوهره فعالیت را به اطلاع مردم می‌رساند. توانایی تسلط بر ورود به پروژه در قالب یک بیانیه رسالت یا هر بیانی از هدف، آزمونی است که نشان می‌دهد با چه شفافیتی برنامه را ملاحظه کرده و بر آن متمرکز شده‌اند.

اصول

قسمتی که به اصول اختصاص دارد، روی چارچوبی فلسفی که شالوده برنامه را تشکیل می‌دهد، تمرکز می‌نماید. اصول به صورت کلی بیان می‌شوند و بینش‌های هدایتگری را منعکس می‌سازند که طراحی ابعاد عملیاتی برنامه را هدف قرار می‌دهند. اصول قابل اجرا بودن و با ثبات بودن، جامع بودن و قابل انتقال بودن، مسئولیت و پاسخگویی و انعطاف و سازگاری اگر ضریحاً بیان نمی‌شوند، باید شالوده فرضیات گسترده‌ای باشند که تشکیل دهنده این بخش از سند مجموعه‌سازی مشارکتی هستند.

دامنه

تعریف دامنه برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی، موجب حرکت از انتزاعات و مسائل فلسفی به سوی مسائل عملی و اجرایی می‌گردد. این بخش، مدیران مجموعه‌سازی مشارکتی را قادر می‌سازد تا وضعیت برنامه را تعریف نموده و آن را جزء به جزء شرح دهند. مدیران در این قسمت، حول وعده‌های بی‌انتهایی که در بیانیه اهداف یا اصول صریحاً یا تلویحاً بیان شده، مرزهایی قایل می‌شوند و محدودیت‌ها و قیدهایی برای آن در نظر می‌گیرند. استفاده از این عنصر برای برشمردن مزایای برنامه، انتزاع را به واقعیت تبدیل می‌کند.

عضویت

بخش عضویت می‌تواند سیاهه‌ای ساده از شرکت‌کنندگان، همانند آنچه در تفاهم‌نامه‌ها دیده می‌شود، تا مجموعه رسمی از الزامات، همانند آیین‌نامه‌های فعالیت‌های ائتلافی بزرگ را که در آنها تعهدات و خطرات مالی بیشتر است، دربرگیرد. بسته به پیچیدگی برنامه، بخش عضویت ممکن است نیاز به تعریف روش‌های انجام تقاضا، ایجاد طبقه‌ها یا سطوح عضویت (برای مثال عضو موقت، عضو اصلی، عضو پیوسته، عضو وابسته)، تعریف مختصری از مسئولیت‌ها و تعهدات اعضا، وضع حق‌الزحمه یا حق‌العمل‌های حداقلی برای سرپا نگه داشتن عضویت داشته باشد. روش‌های بازبینی دوره‌ای عضویت اعضا نیز لازم است ایجاد گردد. برای تضمین ادامه حیات فعالیت مشارکتی، این روش‌ها بایستی کلیات مربوط به امور انضباطی، ترمیم، توان بخشی یا اخراج اعضای نافرمان را ترسیم نماید.

نظارت

بخش نظارت نیز همانند بخش عضویت می‌تواند با توجه به نیاز و برای به دست گرفتن مدیریت عملیاتی برنامه، کوتاه یا مفصل باشد. برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی متمرکز که دارای تعدادی محدود از انتخاب‌کنندگان است و برای اجتناب از دوباره کاری در حوزه‌های خاص مجموعه‌های مربوط به اعضا کار می‌کنند، احتمالاً می‌تواند مستقل از یک هیأت نظارت رسمی فعالیت کند. ولی فراتر از آن لازم است که ارگان‌های مدیریتی بنا نهاده شوند و منبع اختیار و اصول هدایت‌گر آنها در آیین‌نامه‌ها یا سایر دستورالعمل‌ها ترسیم گردد. نهادهای نظارتی مختلف

مورد نیاز برای فرایند مدیریت، همچنین سازوکارهایی برای تعیین نمایندگی و طول دوره حضور اعضا در این نهادها باید ایجاد شود. اگر عضویت از طریق انتصاب است، مرجع صلاحیت دار منصوب کننده را معین کنید و شرایط لازم برای داشتن صلاحیت انتصاب را به‌طور مفصل شرح دهید. اگر عضویت با رأی گیری صورت می‌گیرد، فرایند رأی گیری، حقوق و مسئولیت‌های اعضای رأی دهنده و شرایط لازم برای احراز صلاحیت نمایندگی را تعریف کنید. کمیته‌ای از مدیران مجموعه‌سازی، شورای کتابخانه، هیات مدیران، کمیته‌های فرعی، گروه‌های استفاده‌کننده و نیروهای موظف، هیات‌های نظارتی نمونه برای برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی و فعالیت‌های ائتلافی هستند.

علاوه بر توصیف و تعریف نهادی که مسئول مدیریت برنامه یا فعالیت است، بخش نظارت باید مسائلی چون نحوه تدوین و رسمیت بخشی به رهنمودها و قوانین مناسب را مورد توجه قرار دهد. بار دیگر، گستره کار در مورد اینکه آیا مجموع خلاصه‌ای از رهنمودها کافی خواهد بود یا مجموع جامع و مفصلی از آیین‌نامه‌ها، ماده‌ها، بخش‌ها و زیر بخش‌ها برای تضمین فعالیت‌های روزمره و روان و انتقال از یک مرحله از برنامه به مرحله بعد ضروری است، تأثیر خواهد داشت. روش‌های تغییر رهنمودها یا اصلاح آیین‌نامه‌ها، بایستی در بخش نظارت گنجانده شوند.

چارچوب زمانی

قراردادهای مجموعه‌سازی مشارکتی، از ساده‌ترین مورد گرفته تا پیچیده‌ترین آنها و ترتیبات ائتلافی از هر نوع، باید دارای بخشی برای تعیین چارچوب زمانی برنامه باشد. در مورد برنامه‌های کوتاه مدت، تاریخ اتمام و روش‌های اختتام، عناصری ضروری هستند که باید تصریح شوند. برای فعالیت‌های تجاری و نامحدود، مانند ائتلاف‌های ایالتی یا منطقه‌ای یا برای مجموعه‌سازی مشارکتی بلند مدت میان مؤسسات دانشگاهی بزرگ، مشخص نمودن فواصل منظم بازنگری، نظارت و ارزیابی زمان بندی شده برنامه را ممکن می‌سازد. همچنین ایجاد یک حد فاصل زمانی به همراه نقاط ارزیابی معینی در اثنای آن برای برنامه‌های بلند مدت و در عین حال محدود باید مورد ملاحظه قرار گیرد.

بودجه و امور مالی

هر برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی قطع نظر از سطح و دامنه آن مستلزم برخی تعهدات مالی است. تأثیر مجموعه‌سازی مشارکتی روی بودجه‌ها، باید تحت مفادی سازگار با گستره برنامه مورد توجه قرار گیرد. شاید محاسبه دقیق هزینه‌ها و مزایای تقسیم مسئولیت‌ها برای ایجاد مجموعه‌ای فاقد دوباره کاری در حوزه موضوعی خاص دشوار باشد. در عین حال، این تأثیر بالقوه باید مورد تصدیق قرار گیرد و نه اینکه به‌طور ضمنی پذیرفته شود و یا مورد غفلت قرار گیرد. محیط‌های پیچیده ممکن است تهیه اسناد بسیار مفصلی را ضروری سازند. اگر برنامه نیازمند بودجه‌ای از آن خود است، این بخش معین خواهد کرد که آن بودجه چگونه ایجاد خواهد شد و چگونه برای امور مختلف توزیع خواهد گردید.

حق عضویت‌ها باید بروشنی ذکر گردد و توضیحی راجع به اینکه آنها چگونه در آغاز تعیین شدند و در آینده چگونه محاسبه خواهند شد، بایستی بخشی از یک بیانیه مالی مفصل باشد. همچنین قرارداد باید تعهدات مالی مورد نیاز برای تأمین مالی برنامه را ذکر کند و یا نحوه دستیابی به سطح معینی از موفقیت مالی را به‌عنوان پیش نیاز مشارکت در برنامه قید نماید. مسئله مهم‌تر برای ائتلاف‌های غیرانتفاعی یا فعالیت‌هایی که از طریق حکم قانونی راه‌اندازی شده‌اند، امور حسابرسی هماهنگ و استاندارد است که اجازه می‌دهد تا توزیع صحیح بودجه‌ها براساس رهنمودهای ایالتی یا قوانین اداره مالیات بردرآمد انجام گیرد. همچنین، بخشی مربوط به بودجه در توافقنامه‌ها یا آیین‌نامه‌های نظارتی مجموعه گستره مشارکتی می‌تواند حمایت مالی مورد نیاز برای آموزش، تأمین نیروی انسانی، و خرید مواد زیربنایی و فناوری را مورد توجه قرار دهد.

ارزیابی

همه قراردادهای و اسناد نظارتی باید برای بازنگری دوره‌ای برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی یا عملکرد کلی فعالیت ائتلافی مجهز شوند. اگر چه لازم نیست روش‌های عملی یا ابزارهای به کار رفته در ارزیابی، به ویژه برای برنامه‌های پیچیده تشریح شود، اما شرکت‌کنندگان باید در مورد رویکردهای اصلی به توافق برسند. نتایج ارزیابی می‌تواند به گزارشات و راهکارهای جدید مورد انتظار از نهاد نظارتی ضمیمه گردد.

بازاریابی و ارتباط

قراردادهای نظارتی می‌توانند در موفقیت بالقوه برنامه‌هایی که برای تبلیغ فعالیت‌های آن پیش‌بینی‌هایی در نظر گرفته شده است، مؤثر باشند. سازوکارهای پیگیری این تلاش‌ها در قوانین هدایت‌کننده فعالیت‌های مربوط به ارزیابی درج می‌شوند. به عبارت دیگر، زمانی که گزارش‌های دوره‌ای به نهاد نظارتی تسلیم می‌شود، این تازه‌ها را برای اطلاع عموم تنظیم نمایید. بگذارید قرارداد تصریح کند که موفقیت‌های سال گذشته با جوامع بزرگتر دارای علایق و منافع مشترک تقسیم خواهد شد؛ که برنامه‌های سال آتی به اطلاع عموم خواهد رسید، و بازخوردها از جمع وسیعی از مخاطبین فراخوانده خواهد شد و مشکلات و موانع با یک دعوت جهت حضور و مشارکت اعضایی از میان عموم که علاقه‌مند شده و اثرات را دریافت کرده‌اند، تقسیم خواهد شد.

تمدید / کناره‌گیری

قراردادهای مجموعه‌سازی مشارکتی باید ابزارهایی را برای تداوم برنامه و برای تمدید یا کناره‌گیری اعضا در نظر بگیرند. تعیین تاریخی برای تمدید عضویت، یک مقطع زمانی منطقی برای وضع و اجرای اصلاحات و تغییراتی در قرارداد فراهم می‌آورد. اگر تمدید فعالانه و منظم غیر ضروری باشد، قرارداد می‌تواند بیان نماید که تمدید عضویت به طور خودکار انجام خواهد گرفت مگر اینکه خلاف آن درخواست شود. در مواقعی که عضوی قادر به همراهی با شرایط مشارکت نیست یا خواهان خروج از برنامه است، این بخش باید مسیرهایی را برای قطع همکاری مشخص سازد. قرارداد باید چارچوب زمانی معینی را برای اعلام قصد کناره‌گیری مشخص کند، جریمه‌هایی برای انجام آن در نظر بگیرد و رهنمودهایی در مورد حل و فصل مسائل مربوط به سهم منابع اعضای کناره‌گیری‌کننده از برنامه ارائه نماید. ایجاد رهنمودهایی برای انفصال از همکاری، با آگاه نمودن پیش‌هنگام شرکت‌کنندگان درباره اتفاقاتی که در مورد منابع همکاری آنها می‌افتد که بر اثر آن آگاهی ممکن است به همکاری خود ادامه ندهند، برخی خطرات متوجه مجموعه‌سازی مشارکتی را برطرف می‌سازد.

خاتمه

سرانجام، هر قرارداد مجموعه‌سازی مشارکتی بایستی شامل رهنمودهایی برای

اتمام برنامه باشد. برای توافقات بین سازمانی، فرایند ممکن است بسادگی متوقف نمودن یک برنامه فعال باشد. توسعه هماهنگ بخش‌های فاقد همپوشانی در مجموعه‌های منفرد هر یک از اعضا، ممکن است منجر به حفظ گروهی منابع مشترک نشده و کارکنان، حتی در همان حال که در فعالیت مجموعه‌سازی مشارکتی شرکت می‌جویند، به طور مستقل کار کرده باشند. در این گونه موارد، تداخل منابع مادی و منابع اطلاعاتی وجود ندارد و یا به حداقل می‌رسد و اتمام برنامه نیاز به رسیدگی ویژه‌ای ندارد. برای برنامه‌های پیچیده‌تر با وابستگی متقابل بیشتر که در آن امکانات به صورت مشترک فراهم شده، اتمام برنامه به تلاش بیشتری نیاز دارد. مسائلی که باید تمهیداتی برای آن اندیشید، توافق در مورد توزیع امکانات مالی و دارایی مشترک و یا تقسیم آنها را دربرمی‌گیرد. قوانین اداره مالیات بر درآمد که ناظر بر فعالیت‌های مالی مؤسساتی است که تحت (۳)(۵۱) فعالیت می‌کنند، قانع کننده است و ائتلاف باید به روش‌هایی ابتکاری در برنامه اولیه خود توجه نماید که بتواند خواسته‌های قانون دولت مرکزی را برآورده سازد. در حقیقت، قراردادهای مجموعه‌سازی مشارکتی باید برای رعایت عدالت و انصاف در هنگام اتمام برنامه، تدارک لازم را ببینند و در آغاز کار تمهیداتی بیاندیشند که حداقل خواسته‌های همه گروه‌های شرکت‌کننده در برنامه را تأمین نمایند.

شاید هیچ قرارداد مجموعه‌سازی مشارکتی یا هیچ سند نظارتی ائتلافی، همه عناصری را که در اینجا بحث گردید در خود نگنجاند. با این وجود، آنها عناصری مهم و هسته‌اند که لازم است در مرحله برنامه‌ریزی مورد توجه قرار گیرند. شمول ینا عدم شمول آنها، به عنوان اجزای منفصل یک قرارداد، مسئله‌ای انتخابی است که به ماهیت خود برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی و آنچه توسط شرایط و خواسته‌های جوامع و گروه‌های درگیر در طراحی و اجرای مشارکت تحمیل می‌شود، بستگی دارد.

نتیجه‌گیری

در مورد اهمیت مستند سازی فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی نمی‌توان مبالغه کرد. تصدیق و توافق غیررسمی ممکن است برای برنامه‌های کوتاه مدت یا محدود جهت راحتی طرفین کافی باشد. ولی مجموعه‌سازی مشارکتی زمانی به

استعداد بالقوه خود دست می‌یابد که به‌طور پیوسته و نظام‌مند برای دوره‌های متمادی اجرا گردد و زمانی که همکاری با هر گروهی بروشنی تعریف شود. در این حالت‌ها تأثیر مجموعه‌سازی مشارکتی اثراتی پایدار روی مؤسسات شرکت‌کننده خواهد داشت. برای تضمین اینکه همه شرکت‌کنندگان انتظارات را می‌شناسند و آنها را برآورده می‌سازند، قراردادهای رسمی با استفاده از کمک‌های کسانی که طرح را اجرا خواهند نمود، تنظیم می‌گردد. نهادهای صلاحیت دار مؤسسات شرکت‌کننده باید همه قراردادهای را تأیید و امضا نمایند. مشاوره با نهادهای قانونی و مالی مرتبط با مؤسسات محلی شرکت‌کنندگان، برای تعهدات قراردادی قویاً پیشنهاد می‌شود. قرارداد مجموعه‌سازی مشارکتی که توسط نهادهای مالی و مدیریتی بدرستی تأیید گردد، شالوده قانونی و مطمئنی برای اجرای فعالیت‌های خاص فراهم می‌آورد.

اجزای اصلی هر قرارداد رسمی مجموعه‌سازی مشارکتی عبارتند از:

- توصیفی از شرکت‌کنندگان و هدف آنها از مشارکت
- بیانیه‌ای راجع به منابع مالی و سایر منابع مورد نیاز برای اجرا و پشتیبانی از برنامه

- روشی برای بازبینی دوره‌ای و ارزیابی فعالیت مجموعه‌سازی مشارکتی

- تصریحات ناظر بر کناره‌گیری از برنامه یا خاتمه آن

قراردادی که به نحو مناسبی تنظیم شده و انتظارات از برنامه بخوبی در آن تعریف شده باشد، گامی ضروری در تضمین این مطلب است که برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی، از ساده‌ترین آنها گرفته تا پیچیده‌ترین آنها، در بهبود و گسترش دسترسی به سلسله وسیع‌تری از منابع اطلاعاتی برای مراجعان موفق می‌شوند.

یادداشت‌ها

1. For a discussion of risk and risk management in the context of CCD, see Bernard Reilly, "Risk Management Aspects of Cooperative Collection Development Projects: A Paper and Presentation at Aberdeen Woods," presented at the New Dynamics and Economics of Cooperative Collection Development Conference hosted by the Center for Research Libraries at the Aberdeen Woods Conference Center, Atlanta, GA, November 8-10, 2002, <http://www.crl.edu/awcc2002/Reilly%20paper.pdf> (accessed November 15, 2003).
2. Diana D. Delanoy and Carlos A. Cuadra, *Directory of Academic Library Consortia* (Santa Monica, CA: System Development Corporation, 1972).
3. *Ibid.*, 43.
4. *Ibid.*, 66.
5. See Haar, "Report of Working Group."
6. CONStor documentation available at http://www.wooster.edu/library/OH5/CCCD/CCCD_MOU.html (accessed November 15, 2003); for background information on CONStor and the Five Colleges of Ohio Consortium, see Margo Warner Curl, "Cooperative Collection Development in Consortium of College Libraries: The CONSORT Experience," and "Collection Assessment of the CONSORT Collections," *Against the Grain* 14, no. 6 (December 2002 January 2003): 52-53 and 53-57, respectively.
7. WYFDLC governance documents are available at <http://www-wsl.state.wy.us/sis/wyfdlc/feddeplbmou.html> (accessed November 15, 2003).
8. Information on CALAFIA is available at <http://www-sul.stanford.edu/depts/hasrg/latinam/calafia/northmex.html> (accessed November 15, 2003).
9. The Information Alliance agreement is available at <http://www.lib.utk.edu/alliance/archive/agreemt.html> (accessed November 15, 2003).
10. The Information Alliance constitution is available at <http://www.lib.utk.edu/alliance/const.html> (accessed November 20, 2003).
11. Background information on the PORTALS project is provided in an online article entitled "A Virtual Research Library for Portland: The Progress of PORTALS," by Douglas Bennett, Executive Director, available at <http://library.willamette.edu/publications/movtyp/spring1994/portals> (accessed November 15, 2003).
12. PORTALS governance documentation is available at <http://www.portals.org/bylaws.html> (accessed November 15, 2003).
13. Keystone Library Network documentation is available at <http://www.keystoneu.net/kln/subpages/governance.html> (accessed November 15, 2003).
14. Governance documents of the Illinois Cooperative Collection Management Program (ICCM) are available at <http://www.niulib.niu.edu/ccm/bylaws.html> (accessed November 15, 2003).
15. ICCM documentation is available at <http://www.niulib.niu.edu/ccm/statepri.html> (accessed November 15, 2003).
16. Richards, "One Size," 93-112.
17. Updates and reports on MNSCU activities are available at http://www.mnscu.edu/Legislative/LegislativeUpdates/FY97/February_14.html; <http://>

www.mnscu.edu/NewsReleases/Fy98/January15.html (accessed November 15, 2003).

18. Harry S. Martin, "Coordination by Compact: A Legal Basis for Interstate Library Cooperation," *Library Trends* 24, no. 2 (October 1975): 191-213.
19. Documentation for the Center for Research Libraries is available at <http://www.crl.edu/content.asp?11=1&12=9> (accessed November 15, 2003).
20. Greater Cincinnati Library Consortium documentation is available at <http://www.gclc-lib.org/committees/collection.html> (accessed November 15, 2003).
21. See also Harloe, *Guide*, 8-10.



سرمایه‌گذاری برای موفقیت؛ مسائل اقتصادی مجموعه‌سازی مشارکتی

هر فعالیت اقتصادی همانند مجموعه‌سازی مشارکتی که مبتنی بر خیرخواهی باشد، از اندازه‌گیری‌های کمی گریزان است. با این وجود، مجموعه‌سازی مشارکتی دارای مزایای مالی و نیز هزینه‌های محسوس و نامحسوس می‌باشد. مدیریت مالی برای موفقیت مجموعه‌سازی مشارکتی مهم است. حتی اگر مسائل اقتصادی مجموعه‌سازی مشارکتی به ذهنیت متمایل باشد، رهبران باید هزینه‌ها و مزایا را در سرتاسر فرایند تصمیم‌گیری مدنظر داشته باشند. شرکت‌کنندگان خواهان کسب چه چیزی هستند؟ کتابخانه‌ها باید چه انواعی از منابع را در مشارکت سرمایه‌گذاری کنند؟ چه سطحی از سرمایه‌گذاری لازم است تا شرایط متفاوتی به وجود آید؟ آیا سود حاصله ارزش هزینه‌ها را دارد؟ کتابخانه‌ها چگونه می‌توانند هزینه‌های ناشی از حضورشان در یک ائتلاف مجموعه‌سازی مشارکتی را جبران نمایند؟ این فصل در جستجوی پاسخ‌هایی برای این سؤال‌ها و مسائلی از این دست است و هزینه‌هایی از مجموعه‌سازی مشارکتی را که هم از نظر مخارج و هم از نظر مزایا تأثیر مالی قابل اندازه‌گیری دارند، شناسایی می‌کند.

فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی با مدیر کتابخانه آغاز می‌شود؛ مدیری که جنبه‌های اقتصادی ایجاد چارچوبی برای مجموعه‌سازی مشارکتی را که در فصل ۶ ذکر گردید، مدنظر قرار می‌دهد. رویکردی هدفمند به مسائل اقتصادی مجموعه‌سازی مشارکتی، درصدد کاهش موانعی است که در فصل ۲ بحث گردید. تعیین نتایج مطلوب، به شناسایی سرمایه‌های مورد نیاز برای پشتیبانی از هزینه‌های آغازین و جاری کمک می‌کند.

اگر چه کتابخانه باید برای رسیدن به نتایج مطلوب، منابع کافی در مجموعه‌سازی مشارکتی سرمایه‌گذاری نماید، اما سرمایه‌نگفتی لازم نیست. اگر بتوان بودجه‌های تحت اختیار دیگری یافت به‌طوری که برنامه‌ای را به‌صورت آزمایشی حمایت کند، کارکنان کتابخانه می‌توانند در مورد مقتضیات مربوط به هزینه قبل از اینکه بودجه سالیانه خاصی از کتابخانه را تخصیص دهند، تجربه کسب کنند. با الحاق مجموعه‌سازی مشارکتی در اهداف موجود کارکنان و با استفاده از مبالغ عملیاتی موجود یا اضافی، کتابخانه مجبور نیست تا با بودجه پایه خود وارد شرکت شود، مگر اینکه کتابخانه با گذشت زمان تصمیم بگیرد که این هزینه برای انجام فعالیت ارزشمند است. اگر نتیجه خاصی مورد نظر باشد، سرمایه‌گذاری‌های مجموعه‌سازی مشارکتی به احتمال بسیار زیاد نتایج مثبتی به بار خواهد آورد. بعضی اوقات یک فرصت غیر منتظره در مجموعه‌سازی مشارکتی، کتابخانه را قادر می‌سازد تا در صورت توانایی تأمین وقت و هزینه کارکنان، به هدفی نایل آید. سرمایه‌گذاری در مجموعه‌سازی مشارکتی، هرگاه فرصت‌ها و اهداف ناگهان در یک نقطه به هم برسند، مستلزم انعطاف‌پذیری در تخصیص منابع و تمایل به خطرپذیری است.

پرسش‌هایی در مورد مجموعه‌سازی مشارکتی و مسائل اقتصادی

فرهنگ تجارت ما به ارزش بها می‌دهد. متأسفانه، برآورد هزینه‌ها و فنون پشتیبانی از مدیریت اقتصادی، از جمله ضعیف‌ترین حوزه‌های مدیریت کتابخانه هستند. (۱) یک راه برخورد کردن با مسائل اقتصادی مجموعه‌سازی مشارکتی، شناسایی مراکز هزینه است که در آن نتایج حاصله پایه‌ای برای مطالعه بازگشت سرمایه‌های صرف شده در مجموعه‌سازی مشارکتی را فراهم می‌آورد. این راهکار، ملاحظات اقتصادی را در برنامه‌ریزی کتابخانه و فرایند اجرا وارد می‌سازد. تخصیص اعتبارات برای پرسنل، فعالیت‌ها، و مجموعه‌های مختص به مجموعه‌سازی مشارکتی به برنامه سازمان‌ها برای حصول نتایجی که از نظر استفاده‌کنندگان، نهادهای سرمایه‌گذار و کارکنان کتابخانه ارزشمند تلقی می‌شود، کمک خواهد نمود.

شرکت‌کنندگان خواهان کسب چه چیزی هستند؟

یک هدف مهم مجموعه‌سازی مشارکتی، بهبود و تقویت کل مجموعه‌های شرکا به نفع مراجعان محلی است. مجموعه‌سازی مشارکتی تعهدی را پیش روی نهادهای سرمایه‌گذار به نمایش می‌گذارد که از طریق مشارکت با سازمان‌ها برای بهبود قوای محلی از منابع محلی بیشترین استفاده به عمل آید. نتایج مطلوب ممکن است فراهم‌آوری منابع منحصربه‌فردتر، حفاظت مجموعه‌های موجود، گسترش مجموعه‌های الکترونیکی، افزایش فضای نگهداری منابع به‌وسیله آرشو مشترک، و اشتراک در تخصص موضوعی کارشناسان را دربرگیرد. همان‌طور که در فصل‌های پیشین ذکر شد، برنامه‌ریزی، پایه‌ای برای تفاهم متقابل درباره دامنه و اهداف مجموعه‌سازی مشارکتی به‌وجود می‌آورد.

مثال زیر راه‌های انضمام هزینه‌ها و مزایای پیش‌بینی شده در اهداف خاص را روشن می‌سازد: شرکت‌کنندگان در همکاری خواهان افزایش منابع منحصربه‌فرد موجود در میان خود هستند. گام‌های دستیابی به این هدف ممکن است گردهم آوردن همتایان، تهیه اسناد مربوط به خط‌مشی و دامنه فعالیت، تعیین حوزه‌های موضوعی خاص برای خرید منابع، و تخصیص بودجه برای خریدهای خاص را در برگیرد. هر یک از این گام‌ها شامل هزینه‌ای برای کارکنان، اجرا، و تأمین بودجه مجموعه است. پیش‌بینی هزینه‌ها و نیز سودها به هنگام تعیین اهداف، پایه‌ای برای ارزیابی پیشرفت یا ارزش دستاوردهای مجموعه‌سازی مشارکتی فراهم می‌آورد. پیش‌بینی هدفمند هزینه‌ها به هماهنگ کردن انتظارات با نتایج کمک می‌کند. برای تهیه منابع منحصربه‌فردتر در مجموعه مشترک، کتابخانه در وقت کارکنان، هزینه‌های عملیاتی جهت حمایت اقدامات، و در منابع مجموعه جهت خرید آثاری در حوزه‌های موضوعی تعیین شده خود سرمایه‌گذاری خواهد نمود.

شرکت‌کنندگان تخصیص منابع را جهت حمایت از برنامه‌ها و اهداف مجموعه‌سازی مشارکتی پیش‌بینی می‌کنند. اگر چه مجموعه‌سازی مشارکتی در هزینه‌ها صرفه‌جویی نمی‌کند، اما هر کتابخانه را در مدیریت منابع برای رسیدن به اهداف مشترک توانا می‌سازد. برای کتابخانه‌ای که در صدد شروع برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی است، وجود این آگاهی در میان شرکت‌کنندگان که منابع

کتابخانه وقف حمایت از فعالیت‌های مشارکتی خواهد شد، از نگرانی‌های تأمین بودجه ناشی از اجتناب از تمرکز بر روی اهداف جلوگیری خواهد کرد. انتظارات واقع‌گرایانه از حمایت سازمانی، انرژی کارکنان را روی برآوردن اهداف برنامه متمرکز خواهد نمود و آنها را از نگرانی‌های مربوط به هزینه بازخواهد داشت.

مجموعه‌سازی مشارکتی کتابخانه‌ها را قادر می‌سازد تا منابع محلی را در بافت یک ماهیت بزرگتر - مشارکت یا ائتلاف - مدیریت کنند تا برای هزینه‌ها ارزش زایی نمایند. کتابداری که مسئول صرف ۲۰۰۰ دلار در کتابخانه‌ای است که درگیر فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی است، با ملاکی متفاوت از آن کتابداری دست به انتخاب خواهد زد. که به طور مستقل برای مجموعه خود انتخاب می‌کند. حتی اگر بخشی از آن ۲۰۰۰ دلار برای خرید منابع پر استفاده خرج شود که تکرار منابع کتابخانه همکار است، بخش دیگر روی منابع تخصصی و منحصر به فرد خرج خواهد شد که موجودی کل گروه همکاری را تکمیل می‌نماید. وقتی رهبران مجموعه‌سازی مشارکتی، روی تخصیص منابع به مجموعه‌سازی مشارکتی متعهد می‌شوند، سرمایه‌گذاری‌ها به بازگشتی مولد منتهی می‌گردد به نحوی که کتابداران هنگام انتخاب منابع، نیازهای اطلاعاتی مراجعان محلی و کتابخانه‌های همکار را به طور هم زمان مدنظر قرار می‌دهند.

کتابخانه‌ها چه منابعی را باید در مشارکت سرمایه‌گذاری کنند؟

برنامه‌ریزی زمینه‌ای معمول برای شناسایی هزینه‌ها و مزایای مجموعه‌سازی مشارکتی است. ابتدا، نتایج دلخواه خود را تعریف کنید. سپس، پشتیبانی مورد نیاز برای رسیدن به آن اهداف را مدنظر قرار دهید و بررسی کنید که چه منابعی جدید خواهد بود و به چه منابعی از نو تخصیص بودجه به عمل خواهد آمد. هزینه‌های معمول برای تقریباً همه فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی صرف نظر از دامنه آنها شامل وقت کارکنان، حمل و نقل، آموزش، تأمین بودجه برای خرید منابع، فضای قفسه‌ای، فضای ذخیره‌سازی رایانه‌ای، حق عضویت، ارتباطات از راه دور، و خدمات تحویل منابع است. درست همان‌طور که بودجه هر کتابخانه‌ای شامل کارکنان، عملیات و تسهیلات، مجموعه‌ها، و هزینه‌های غیر ملموس است، برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی نیز به این گروه از بودجه‌های استاندارد نیاز دارد.

هزینه‌های پرسنلی

کارکنان شرکت‌کننده در مجموعه‌سازی مشارکتی ممکن است از مدیران کتابخانه گرفته تا کارکنان پشتیبان دفتری گسترده باشد. فرد یا افراد مسئول مجموعه‌سازی نقش مهمی خواهند داشت. بسته به دامنه برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی و اندازه کتابخانه، سایر کارکنان ممکن است کتابدارانی باشند که منابع اطلاعاتی انتخاب می‌کنند، یا شامل کارکنان پشتیبانی از واحدهای عملیاتی مختلف، و دستیاران دانشجو باشند. شاید کارکنانی خارج از کتابخانه مانند مشاور حقوقی و پشتیبان فنی نیز حضور داشته باشند. هر کتابخانه شرکت‌کننده در مجموعه‌سازی مشارکتی خلاقیت، انگیزه، جمع‌آوری داده، ارزیابی، تخصص موضوعی، آموزش و خدمات حسابداری در اختیار می‌گذارد. رهبران مجموعه‌سازی مشارکتی با صراحت اهداف برنامه را بازگو می‌کنند و نتایج فعالیت‌های مشارکتی را به نهادهای تأمین‌کننده منتقل می‌سازند. وظایف کارکنان پشتیبان مجموعه‌سازی مشارکتی، فعالیت‌هایی مانند جستجو و یادداشت‌برداری از فهرست‌ها، گردآوری صفحات گسترده و مقایسه موجودی‌ها را در بر می‌گیرد که ممکن است در تصمیمات مربوط به حذف یا ابقا در آرشیو مشترک به کار روند. کارکنان همچنین می‌توانند با ارزیابی وضعیت، در جابجایی، حذف و حفاظت مشترک مساعدت کنند.

هنگام برنامه‌ریزی برای هزینه‌های پرسنلی مجموعه‌سازی مشارکتی، کارکنان موجود را مورد توجه قرار دهید تا روی اهداف مشارکت کار کنند. اگر بتوان بودجه اضافی برای مجموعه‌سازی مشارکتی در نظر گرفت، آن را برای «خرید» وقت کتابدار متخصصی که اکنون جزء کارکنان است و به عنوان رهبر مجموعه‌سازی مشارکتی برگزیده خواهد شد، به کار ببرید. تا جایی که ممکن است، مسئولیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را به مسئولیت‌های موجود کارکنان اضافه نمایید. کارمندان حقوق بگیر ممکن است استقلال قابل توجهی در تنظیم کار خود داشته باشند. بنابراین تلفیق اهداف مجموعه‌سازی مشارکتی در مسئولیت‌ها و انتظارات کارکنان کتابخانه اهمیت دارد. خلاقیت، تعهد، و امکان خریدهای انفرادی کارکنان برای کتابخانه را با اختیار دادن به آنها برای خطر کردن، تجربه کردن، شکست خوردن و جستجوی رویکردهای متفاوت جلب نمایید. این قبیل حمایت‌های مدیریتی، محیط

کار را با روحیه‌ای که برای دوام برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی لازم است، پر می‌کند. امروزه هر کتابخانه‌ای روی پرسنل سرمایه‌گذاری می‌کند. برنامه‌ریزی روی این منابع موجود برای رسیدن به اهداف مجموعه‌سازی مشارکتی شرایط اقتصادی مناسبی ایجاد می‌کند. به مرور زمان می‌توان حتی به‌طور ذهنی ارزیابی نمود که آیا نتایج مجموعه‌سازی مشارکتی ارزش هزینه‌های پرسنلی را داشته است یا نه. نتایج را با میزان زمان صرف شده کارکنان جهت حصول آنها مقایسه کنید. تصمیم بگیرید که آیا کارکنان برای تولید آمارهای مفید و دقیقی از هزینه‌ها، باید ساعات کاری صرف شده برای مجموعه‌سازی مشارکتی را ثبت نمایند یا نه. سایر اهدافی را که کارکنان ممکن بود بدون صرف زمان در مجموعه‌سازی مشارکتی به دست آورند مدنظر قرار دهید. آیا از دست رفتن استقلال کتابخانه به خاطر برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی تأثیر مثبتی روی سایر هزینه‌های کتابخانه داشته یا تأثیری منفی؟ مثلاً اگر متخصص موضوعی کتابخانه‌ای دیگر در حال انتخاب منابعی برای کتابخانه شما جهت خرید باشد، آیا شما از نتایج حاصل راضی هستید؟ توجه کنید که آیا زمان سرمایه‌گذاری شده در فعالیتهای مجموعه‌سازی مشارکتی، طرز تلقی مراجعان کتابخانه و نهادهای تأمین‌کننده را در مورد مزایای مشارکت تحت تأثیر قرار داده است یا خیر.

هزینه تسهیلات و فعالیت‌ها

برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی نیازمند تأمین بودجه فعالیت‌هاست. هزینه‌های فعالیت‌ها شامل فضای کار و قفسه‌گذاری، تجهیزات، تدارکات، خدمات پردازشی، ارتباطات از راه دور، و حمل و نقل است. هزینه‌های پستی و تحویل مرسولات نیز بر دوش مجموعه‌سازی مشارکتی است. با استفاده از بودجه عملیاتی موجود برای تحقق اهداف برنامه مشارکتی، کتابخانه حسن تفاهم کارکنان و شرکا را با حداقل هزینه اضافی که به‌طور اختصاصی به برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی وقف شده است، به دست می‌آورد. همچنین، هزینه‌های فعالیت‌ها را می‌توان تقسیم کرد. کتابخانه‌ها می‌توانند به نوبت مخارج سفر کارکنان را پردازند، هزینه‌های آموزشگران خارج از ائتلاف را بین خود تقسیم کنند، یا در تسهیلات مربوط به ذخیره‌سازی مشترک همکاری نمایند. چنانچه کتابخانه‌ای هم اکنون در

کاری مانند آزمایشگاه حفاظت منابع سرمایه‌گذاری کرده است، کتابخانه‌های شریک ممکن است هزینه خدمات خاصی را تأمین نمایند. این‌گونه تأمین منابع برای دیگران احتمالاً کم هزینه‌تر از تهیه همان منابع به صورت محلی خواهد بود.

هزینه‌های مجموعه‌ها

سومین قسمت عمده از بودجه کتابخانه صرف منابع مجموعه می‌گردد. چون مجموعه‌سازی مشارکتی هزینه خرید مواد را کاهش نمی‌دهد، اهداف برنامه احتمالاً به تخصیص مقداری بودجه نیاز خواهد داشت، به‌طوری که مبلغی که به طور عادی برای یک منبع اطلاعاتی کنار گذاشته شده است، می‌تواند برای موادی که برای کتابخانه‌های شریک اولویت بالایی دارند هزینه شود. حوزه‌های موضوعی که در آن اولویت‌های اصلی شرکا با هم یکسان می‌شوند، به ویژه می‌توانند بیشترین سود را در قبال هزینه انجام شده حاصل نمایند. دسترس‌پذیری بودجه‌های جدید که مخصوصاً برای مجموعه‌سازی مشارکتی کنار گذاشته شده است، می‌تواند انگیزه نیرومندی برای ریسک‌پذیری و خلاقیت در مشارکت باشد. دو شریک ممکن است از قبل برای یک منبع الکترونیکی مشترک باشند. اضافه کردن شریک سوم می‌تواند هزینه‌های آنها را کاهش دهد. هر چند که حضور نفر سوم هزینه‌های جدیدی به وجود می‌آورد اما این کار سودهای قابل ملاحظه‌ای برای دو مشترک اصلی در بر دارد. با این همه، مشترک جدید هزینه کمتری می‌پردازد. بودجه‌های مکمل یا سایر بودجه‌های جدید (احتمالاً تخصیص یافته از منابع اهدایی) وقتی که کتابداران حوزه‌هایی تخصصی جهت تمرکز منابع مجموعه شناسایی کنند، می‌تواند برای انجام خریدهای جدید یا تبلیغ موفقیت‌ها اختصاص یابد.

مبالغ صرف شده برای مجموعه جزو هزینه‌ها می‌باشند، حال آنکه تهیه مجموعه‌های قوی و انگیزه کتابداران برای شناسایی حوزه‌های همکاری و خرید هماهنگ جزو مزایا به شمار می‌روند. اگر داده‌های مربوط به میزان استفاده مجلات الکترونیکی خریداری شده به وسیله ائتلاف برای شناسایی مجموعه‌های بالقوه و حذف‌ها و اشتراک‌های جدید تجزیه و تحلیل شود، مراجعان برای برآوردن نیازهای خود از منابع هدفمندتر بهره خواهند برد. نسبت هزینه به استفاده مقیاس ملموسی از سود می‌باشد، و در همان حال، داده‌های مربوط به استفاده ابزاری برای

تصمیم‌گیری‌های آگاهانه‌تر در مورد اشتراک‌های آینده منابع الکترونیکی را فراهم می‌کند. اشتراک‌های ائتلافی به بانک‌های مجلات الکترونیکی، ترکیبی از مواردی چون دسترسی بیشتر به عناوین مجلات، کاهش نسبت هزینه به استفاده به ازای هر اشتراک، و مدیریت کارآمد اطلاعات را دربر دارد. ولی چنین اشتراک‌هایی معمولاً گران هستند و به کتابدارانی جهت تخصیص مجدد بودجه یا تقاضای مبالغ جدید از نهادهای تأمین‌کننده نیاز دارند.

هزینه‌های ناملموس

علاوه بر ردیف بودجه‌هایی که مخصوص پرسنل، هزینه‌های فعالیت‌ها، و فراهم‌آوری منابع قابل پیش‌بینی است، هزینه‌هایی که کمتر ملموس باشند نیز باید در مسائل اقتصادی مجموعه‌سازی مشارکتی مدنظر قرار گیرند. برای مثال، اعتماد یکی از ضروری‌ترین ارکان مجموعه‌سازی مشارکتی است. فقدان اعتماد به همان اندازه که یک مانع روانشناختی است، یک مانع اقتصادی نیز به شمار می‌رود. چه قیمتی برای اعتماد باید در نظر گرفت؟ داشتن یک شریک مطمئن با هزینه همراه خواهد بود. اگر برای تقسیم هزینه خریدی توافق نماییم، استقلال ما کاسته شده است زیرا مبلغی که اکنون به یک خرید مشترک تخصیص یافته، برای چیز دیگری قابل صرف نیست. چون به منابع کتابخانه‌ای دیگر برای استفاده مراجعانمان اعتماد می‌کنیم، ممکن است موادی را که جایگزین کردن آن در آینده غیر ممکن خواهد بود از دور خارج نماییم. بعلاوه، همان‌طور که در فصل ۲ ذکر شد، مجموعه‌سازی مشارکتی عملی دوجانبه است، بنابراین ما در سازمان‌های مشارکتی سرمایه‌گذاری می‌کنیم تا اعتماد را میان شرکای مجموعه‌سازی مشارکتی تشویق و ترغیب نماییم.

هزینه فراهم نکردن یک چیز چه می‌تواند باشد؟ برخی نکات مطرح شده در فصل ۲ راجع به مزایا و موانع، دلایل نیرومندی برای سرمایه‌گذاری در مجموعه‌سازی مشارکتی در بر دارد؛ فعالیتی که مؤید انضباط مالی و برنامه‌ریزی دقیقی است. هزینه‌های سرسام آور خرید هر چیز مورد نیاز مراجعان محلی، صرف هزینه برای وقت کارکنان جهت اضافه کردن اقلامی به مجموعه و انجام فعالیت‌هایی برای حفاظت مواد، و خرید فضای ذخیره‌سازی بیشتر با هزینه امانت بین کتابخانه‌ای متعادل می‌گردد. هر فعالیتی هزینه‌های خاص خودش را دارد.

کتابخانه‌ها، صرف هزینه برای جلب رضایت استفاده‌کنندگان را انتظار دارند. در حالی که مقدار معینی پول نمی‌تواند هزینه از دست دادن فرصت برآوردن نیازهای استفاده‌کنندگان را توجیه کند. می‌توان سرمایه‌گذاری‌های مشارکتی ارزشمندی را تصور کرد که برای کتابخانه‌ای واحد غیر قابل دست‌یابی خواهد بود.

تثبیت چارچوب مجموعه‌سازی مشارکتی نمایانگر هزینه غیرملموس دیگری است. در طی زمان، تلفیق مجموعه‌سازی مشارکتی در ارزش‌ها و انتظارات سازمانی نیازمند حرکتی فراتر از فعالیت‌های برنامه‌محور است؛ اگر چه این فرایند بلند مدت برای هر کتابخانه با توجه به نیازها و اهداف محلی متفاوت خواهد بود. بسیاری از فعالیت‌هایی که در چارچوب مجموعه‌سازی مشارکتی انجام می‌شوند فعالیت‌های روزمره کتابخانه هستند که به آسانی به فعالیت‌های روزانه افزوده می‌شوند. با این وجود، جدا از سایر عملکردهای کتابخانه‌ای، فعالیت‌های تعاونی از قدیم الایام در امانت بین کتابخانه‌ای خلاصه شده‌اند (اگر چه کتابخانه‌ها مدت مدیدی از فهرست‌نویسی تعاونی بهره برده‌اند). هزینه تلفیق مسئولیت‌های شغلی و اهداف کتابخانه با ارزش‌های مجموعه‌سازی مشارکتی ممکن است قابل اندازه‌گیری نباشد، اما مزایای تعهد سازمانی نسبت به مجموعه‌سازی مشارکتی در توانایی کتابخانه برای کسب منفعت از فرصت‌های مشارکتی جدید نمودار خواهد شد.

چه میزان سرمایه‌گذاری لازم است تا تمایزی حاصل گردد؟

مراکز هزینه مجموعه‌سازی مشارکتی در حوزه‌هایی است که در آن کتابخانه منابعی را برای برپایی و تثبیت برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی اختصاص می‌دهد. به رسمیت شناختن مراکز هزینه مجموعه‌سازی مشارکتی به تنظیم بودجه و تعیین ارزش نسبی دستاوردها کمک می‌کند. خیلی از وظایف مربوط به اهداف مجموعه‌سازی مشارکتی احتمالاً از هم اکنون جزو فعالیت‌های روزمره کتابخانه به شمار می‌روند. کتابخانه محلی و شرکای آن می‌توانند با اندکی گسترش در دامنه وظایف موجود مجموعه‌سازی و مدیریت مجموعه از مزایای مشارکت بهره بیشتری ببرند. شکل ۸-۱ چند فعالیت مجموعه‌سازی مشارکتی را میان طبقات استاندارد بودجه تقسیم می‌کند.

فعالیت‌ها و تسهیلات	پرسنل
* تهیه فضای ذخیره‌سازی رایانه‌ای	* تنظیم خط‌مشی
* تأمین دسترسی از طریق ارتباطات از راه دور	* انتخاب و فراهم‌آوری منابع منحصربه‌فرد
* دسترس‌پذیر سازی فضای قفسه‌ای کتابخانه	* تصمیم‌گیری برای آرشیو مشترک
* به کار گماری مامور خدمات تحویل مجموعه‌ها	* راهبری آموزش
* خرید منابع منحصربه‌فرد	* تشویق کارکنان
* الکترونیکی کردن منابع محلی	* تأمین خدمات متخصص موضوعی
* هزینه اشتراک منابع الکترونیکی	* راهبری مذاکرات مربوط به مجوز استفاده و قیمت
* حفاظت مواد	* انتخاب عناوین جهت آرشیو شدن
* جمع‌آوری منابع تکراری	* انتخاب عناوین از مجموعه‌های محلی برای الکترونیکی کردن

شکل ۸-۱ فعالیت‌های مراکز هزینه مجموعه‌سازی مشارکتی

به رسمیت شناختن هزینه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی

مثال‌های زیر، وظایفی را که اغلب در برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی اجرا می‌شوند توصیف می‌کنند. چون صرف هر هزینه‌ای همواره با ارزشیابی همراه است، هر یک از توصیفات زیر ابزاری را برای تعیین ارزش ارائه می‌کند. از این مثال‌ها برای شناسایی هزینه‌هایی که برای شروع برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی و نیز برای ادامه آن به کتابخانه تحمیل می‌شود، استفاده نمایید. اگر در آغاز برای بخش ارزیابی برنامه‌ریزی کنید، به پی‌گیری هزینه‌ها و مزایا کمک خواهد کرد.

خرید تعاونی کتاب

کتابخانه‌ها مسئولیت‌های موضوعی در حوزه‌های تخصصی را تقسیم می‌کنند و عناوینی که از قبل در کتابخانه‌های شریک موجود است، در اولویت پایین‌تر خرید قرار می‌گیرند. تأمین هزینه‌های ابتدایی مستلزم برگزاری جلسات هماهنگی همتایان است که در آن راجع به حوزه‌های بالقوه همکاری به بحث می‌پردازند. هزینه‌های

خاص شامل هزینه وقت مدیران همه کتابخانه‌های شرکت‌کننده و سفر به جلسات همتایان می‌باشد. وقتی هم که همتایان صرف آشنا ساختن یکدیگر راجع به مجموعه‌ها و مراجعانشان می‌کنند، یک سرمایه است. هزینه‌های جاری، هزینه وقت همکاران برای راهبری ارزیابی مجموعه، تصمیم‌گیری در مورد تقسیم مسئولیت‌های آینده انتخاب و انجام فرایند انتخاب را دربر می‌گیرد. سایر هزینه‌های تجاری عبارتند از تحویل منابع میان کتابخانه‌ها و نیز هزینه وقت‌های مازادی که کارکنان صرف بازبینی موجودی کتابخانه‌ها و جمع‌آوری داده‌های مدیریتی می‌کنند. تأمین بودجه بیشتر برای مواد می‌تواند فرایند خرید را سرعت ببخشد. ارزیابی شامل بررسی میزان همپوشانی، شمارش مواد تخصصی خریداری شده، و مطالعه میزان رضایت مشتری از مجموعه است.

ذخیره‌سازی مشترک

کتابخانه‌ها مسئولیت‌های نگهداری آرشیوها را تقسیم می‌کنند. هزینه‌های اولیه شامل هزینه وقت کتابداران و کارکنان پشتیبان برای شناسایی مواد جهت بررسی است. وقت کارکنان، ایستگاه‌های کار رایانه‌ای و ارتباطات از راه دور برای آماده کردن صفحات گسترده با داده‌ها، برای پشتیبانی تصمیم‌گیری‌ها ضروری است. کتابداران برای تعیین اینکه کدام کتابخانه مسئولیت نگهداری منابع را به نمایندگی از دیگر کتابخانه‌ها قبول خواهد کرد، تصمیمات سختی می‌گیرند. کتابخانه‌ای که عناوین را نگه می‌دارد، به عنوان کتابخانه نگهدارنده سوابق^۱ تلقی می‌گردد. کارکنان در کتابخانه نگهدارنده سوابق فهرست محلی را بررسی می‌کنند تا مبادا عنوانی ناخواسته از دور خارج شود. خدمات حمل و ارسال برای مبادله منابع جهت پرکردن شکاف‌ها و نقاط ضعف استفاده می‌شود. هر کتابخانه‌ای علاوه بر مخزن باز، فضا و امکانات لازم برای ذخیره‌سازی نیز دارد. خدمات تحویل از طریق امانت بین کتابخانه‌ای برای امانت گرفتن مواد استفاده می‌شود. کار ارزیابی به بررسی تعداد مواد در نظر گرفته شده برای آرشیو، تعداد اقلام جمع‌آوری شده از قفسه‌ها و تعداد مواد امانت گرفته شده می‌پردازد. مواد آرشیو شده در کتابخانه شریک، ما را از سرمایه‌گذاری آینده در ذخیره‌سازی و حفاظت بی‌نیاز می‌کند.

حفاظت هماهنگ منابع

کتابخانه‌ها حوزه‌هایی را تعیین می‌کنند که در آن حوزه‌ها مسئول حفاظت و به تبع آن گسترش تعداد اقلام حفاظت شده در ائتلاف خواهند بود. این مواد لازم است یک‌بار در شبکه حفاظت شوند و این امر برای کتابخانه‌های شریک موجب صرفه‌جویی می‌شود. کتابداران مسئول حفاظت با استفاده از ارزیابی شرایط مجموعه و مشاوره با انتخاب‌کنندگان، منابعی را برای حفاظت شناسایی و در مورد روش‌های حفاظت تصمیم‌گیری می‌کنند. سایر کتابداران همکار خط‌مشی‌های مناسبی برای امانت ایجاد می‌کنند. کارگاه‌های ترمیم و حفاظت به همراه لوازم و تجهیزات مربوطه در کتابخانه‌های شرکت‌کننده، پشتیبان ترمیم و حفاظت می‌باشند. نگهداری پیشینه کار، شامل نوشتن شرح و گزارش درباره کارهای انجام شده توسط ائتلاف است. کار ارزیابی نیز به حوزه‌های موضوعی اصلی و تعداد موادی که در هر کتابخانه در این حوزه‌ها حفاظت شده است، می‌پردازد.

ابطال و وجین مشترک

کتابخانه‌ها برای جمع‌آوری منابع غیر قابل استفاده یا به عبارت دیگر، برای مشاوره جهت عدم حذف منابع مشابه توافق می‌کنند. مدیران مجموعه‌سازی سیاهه‌های مجلات ابطال شده یا با اولویت پایین‌تر و نیز سیاهه‌های دایره المعارف‌ها و منابع مرجع جایگزین شده را با هم به اشتراک می‌گذارند. کارکنان پشتیبانی و نیز دستیاران، داده‌های مربوط به محل نگهداری و نیز اطلاعات کتابشناختی این منابع را در صفحات گسترده ثبت می‌کنند. صفحات گسترده به صورت الکترونیکی به اشتراک گذاشته می‌شوند. کتابخانه‌ها، تصمیم‌گیری راجع به ابطال یا وجین منابع را با مشورت با هم‌تایان خود انجام می‌دهند. کار ارزیابی، تعداد عناوین ابطال یا خارج شده را در مقایسه با وقت مورد نیاز کتابدار برای صرف در این کار مدنظر دارد. پول آزاد شده از محل لغو اشتراک‌ها را می‌توان به خرید منابع جدید اختصاص داد.

خرید مشترک عناوین خاص

کتابخانه‌ها جهت به حداکثر رساندن منابع منحصربه‌فرد در میان خود، خرید مواد تخصصی و گران‌قیمت را هماهنگ می‌سازند. شرکا با یک کاسه کردن منابع

خود، بودجه در دسترس برای خرید مواد گران‌قیمت را افزایش می‌دهند. هم‌تایان درمورد نیاز به مواد گران‌قیمت و تخصصی به بحث می‌پردازند. برای مباحث مفصل‌تر راجع به گزینه‌های خرید ممکن است مسافرت نیاز باشد. برای تعیین اهداف بلند مدت در مورد تخصصی‌سازی موضوعی ممکن است جلسات متعددی لازم آید. کتابداران برای جمع‌آوری نظرات مراجعان در مورد گزینه‌ها نیاز به وقت دارند. کار ارزیابی، تعداد و اهمیت عناوین منحصربه‌فرد خریداری شده را بررسی می‌کند.

پنج مثالی که از نظر گذشت، منعکس‌کننده مسائل متداولی است که آغاز شناخت هزینه‌های راه‌اندازی و ادامه برنامه‌هاست. راه‌اندازی برنامه شدیداً به وجود کارکنان نیازمند است. وقت کارکنان، که کالایی گران‌قیمت و ارزشمند است، برای راه‌اندازی و اجزای موفقیت‌آمیز برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی ضروری می‌باشد. تعهد مدیران به صرف وقت مستمر در کار مجموعه‌سازی مشارکتی ایجاد انگیزه می‌کند، امکان تلفیق مجموعه‌سازی مشارکتی در اهداف کارکنان را فراهم می‌آورد، ارزیابی روند کار را امکان‌پذیر می‌سازد، و امکان کسب اطلاعات در مورد برنامه‌ها در داخل و خارج از کتابخانه را به‌وجود می‌آورد. بهره‌برداری از منابع عملیاتی ممکن است کم‌کم افزایش یابد، اما برای قسمت اعظم کار، مجموعه‌سازی مشارکتی از تخصیص کنونی اعتبارات سود می‌برد و صرف بودجه برای تجهیزات جدید یا وسایل ارتباط از راه دور نیاز نیست. اگر چه منابع بیشتر، انگیزه‌ها را برای شرکت در برنامه افزایش می‌دهد، اما وجود آنها در هیچ یک از این پنج نمونه ضروری نیست. در اغلب پروژه‌ها می‌توان مقداری بودجه برای تبلیغ برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی در نظر گرفت، ولی شمار اقلام، معیار کاملی برای تعیین میزان سودآوری هزینه‌ها به‌دست نمی‌دهد. اوج هزینه‌ها مختص وقت کارکنان است که باید به‌طور ذهنی در قیاس با استنباطی که از ارزش می‌شود مورد سنجش قرار گیرد. تبلیغ موفقیت‌آمیز فعالیت مجموعه‌سازی مشارکتی در کتابخانه و تبلیغ برای مراجعان می‌تواند این استنباط را افزایش دهد و اندازه‌گیری منصفانه مزایای مجموعه‌سازی مشارکتی در برآوردن اهداف کوتاه مدت و بلند مدت را میسر سازد.

اگر مجموعه‌سازی مشارکتی فعالیت نسبتاً جدیدی در کتابخانه است، توجه خاصی به هزینه ایجاد نوآوری مبذول دارید. کشف حوزه‌های جدید نیازمند خطر

کردن و پذیرفتن امکان شکست است. برنامه‌ریزی باید همراه با قوت قلب دادن به علت چشم‌داشت‌هایی که از نتایج مطلوب وجود دارد، ریسک‌پذیری را نیز تشویق کند. یک جدول زمانی و نیز مؤلفه ارزیابی برای برنامه‌ها لازم است. فرایند توسعه باید فرصت‌هایی را برای بررسی ادامه برنامه و تغییرات مورد نیاز در نظر بگیرد. در مراحل آغازین مجموعه‌سازی مشارکتی، بپذیرید که ابتکارات جدید نیازمند آزمایش است. اینکه کارکنان ممکن است اشتباهات اولیه متعددی را تجربه کنند تا مسیری را بیابند که در توجیه سرمایه‌گذاری سود دهی کند، وجود دارد.

مطالعه موردی: هزینه مجموعه‌سازی مشارکتی از مزایای آن بیشتر می‌شود

کتابخانه ناکس کانتی^۱ و کتابخانه‌های دانشگاه تنسی دز ناکسویل از طریق مذاکره‌ای غیررسمی میان هم‌تایان مجموعه‌سازی درباره راهکارهای انتخاب منابع داستانی جدید، فرصت غیر منتظره‌ای برای مجموعه‌سازی مشارکتی به دست آوردند. دانشگاه تنسی به دنبال فراهم‌آوری منابع داستانی جدیدی بود که دارای ارزش تحقیقی بادوام نیز باشند. کتابداران کتابخانه ناکس کانتی عناوینی از مواد اجاره‌ای مک‌نافتون^۲ برای نگهداری در مجموعه محلی انتخاب کردند. کتابخانه ناکس کانتی برای کتابدار دانشگاهی تنسی از کمپانی مک‌نافتون مجوز گرفت تا کتاب‌ها را با همان قیمتی که به ازای هر کتاب توسط کتابخانه عمومی پرداخت می‌شود، انتخاب و خرید نماید. مراکز هزینه که در این فرصت همکاری گنج‌انیده شدند عبارت بودند از هزینه هر مجلد به همراه هزینه وقت کتابدار دانشگاهی برای رفتن هر چند ماه یکبار به کتابخانه ناکس کانتی جهت انتخاب منابع و بررسی فهرست دانشگاه تنسی برای اجتناب از انتخاب منابع تکراری. اگر چه بیش از صد عنوان کتاب در طول یک سال انتخاب شد اما این عمل در نهایت متوقف گردید زیرا هزینه وقت کتابدار برای انتخاب این تعداد کتاب انتخاب شده خیلی زیاد بود - بررسی فهرست نشان داد که اغلب عناوین تکراری بودند. با این وجود، این دو کتابخانه نهایتاً یک جلسه عمومی برگزار کردند که پایه‌گذار پیوندهای رسمی همکاری گردید و اکنون در بسیاری از برنامه‌های دیگر همکاری دارند.

استفاده از مراکز هزینه مجموعه‌سازی مشارکتی برای پی‌گیری هزینه‌ها و مزایا کدام سرمایه‌گذاری‌ها در مجموعه‌سازی مشارکتی بیشترین شانس موفقیت را دارند؟ شکل ۸-۲ نتایج و مقیاس‌های فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی و نیز انواع منابع مورد نیاز را ارائه می‌کند. اهداف کتابخانه محلی باید تعیین‌کننده نوع و گستره منابعی باشد که به برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی تخصیص داده خواهند شد. بنابراین، اگر دسترسی بیشتر به پایگاه‌های اطلاعاتی اولویت محلی بالاتری داشته باشد، کتابخانه ممکن است از کارکنان علاقه‌مند بخواهد تا وقت خود را داوطلبانه برای مذاکره با یک فروشنده راجع به قیمت و مفاد اجازه استفاده از پایگاه، به نمایندگی از طرف شرکا صرف نمایند. موفقیت، در تعداد پایگاه‌های فراهم شده و در صرفه‌جویی‌های حاصل از خرید مشترک نمودار خواهد شد. همین‌طور اگر کارکنان نسبت به همکاری بی‌تفاوت باشند، مدیران ممکن است بیشترین سرمایه‌گذاری را در آموزش و جلب نظر هم‌تایان جهت کسب حمایت آنها در مجموعه‌سازی مشارکتی به عمل آورند. مقیاس‌ها شامل تعداد جلسات آموزشی و ارزیابی میزان تغییر علاقه کارکنان به سوی مجموعه‌سازی مشارکتی، شاید به‌وسیله یک ارزشیابی یا ملاحظه سیر افزایش نوآوری‌های کارکنان درمورد مسئولیت‌های تعاونی است.

موارد هزینه‌بر	مقیاس	نتیجه	سرمایه مورد نیاز
«پرنسپل» ایجاد خط‌مشی	خط‌مشی‌های پذیرفته شده به‌وسیله همه شرکا	صرفه‌جویی در وقت کارکنان	وقت کارکنان
انتخاب و فراهم‌آوری منابع منحصربه‌فرد	تعداد منابع منحصربه‌فرد افزوده شده به مجموعه	خرید تعاونی کتاب‌ها	وقت کارکنان
تصمیم‌گیری	فرایندها عبارتند از به اشتراک گذاشتن تظلمات، مشورت با همکاران، نتایج خاص	ارتباط شفاف در مورد اهداف و دستاوردها	وقت کارکنان
راهبری آموزش	تعداد جلسات خاص برپا شده	آماده‌تر شدن کارکنان برای اختصاص تلاش‌های باکیفیت‌تر یا بالاتر شدن عمومی آنان	وقت کارکنان: مسافرت
ترغیب کارکنان	ارزیابی میزان علاقه کارکنان به مجموعه‌سازی مشارکتی	فعال‌تر شدن کارکنان برای اختصاص تلاش‌های باکیفیت‌تر به مجموعه‌سازی مشارکتی	وقت کارکنان: مسافرت
ارائه خدمات مشخص موضوعی	گزارش وظایف شروع شده؛ قوت مجموعه	مشاوره رایج به استفاده‌کنندگان کتابخانه و کارکنان مجموعه‌سازی	وقت کارکنان: مسافرت
راهبری مذاکرات مربوط به مجوز استفاده و قیمت	تعداد مجوزها و معاملات بررسی شده و اتمام‌یافته؛ صرفه‌جویی در هزینه	خرید مشترک عناوین خاص	وقت کارکنان
انتخاب منابع برای آرشیو کردن	بایچه و شمار عناوین انتخاب شده: صرفه‌جویی در فضا	مجلدات اتدکی که در کتابخانه نگهداری می‌شوند	وقت کارکنان
انتخاب منابع محلی برای الکترونیکی کردن	بایچه و شمار عناوین انتخاب شده	خرید مشترک عناوین خاص	وقت کارکنان: خرید فضا از خدمات دهنده
کاهش حجم کار در حوزه‌های معین	استناد به وظایف خاص راهبری‌شده توسط شرکا	زمان قابل دسترسی برای صرف در وظایف دیگر	وقت کارکنان

شکل ۸-۲ محاسبه بازگشت سرمایه در مجموعه‌سازی مشارکتی

(ادامه شکل ۸-۲)

موارد هزینه‌بر	مقیاس	نتیجه	سرمایه مورد نیاز
«فعالیت‌ها و تسهیلات» تهیه فضای رایانه‌ای	مقدار فضا برای فایل‌های مشترک، مانند آرشیو تشریات، سباده‌های مربوط به همپوشانی مجلات و...	مدیریت داده‌ها برای اقلام مجموعه مشترک	خرید یا اختصاص فضا از خدمات‌دهنده
تأمین دسترسی از طریق ارتباطات از راه دور	توع دسترسی: ساعاتی که دسترسی امکان‌پذیر است	۷-۲۴ دسترسی به فهرست‌ها و فایل‌های مشترک داده‌ها	وقت کارکنان: ارتقاء شکله: ترم افزار
دسترسی پذیرسازی فضای فقه‌های کتابخانه برای آرشیو مشترک	مثلاً فقه‌گذاری به فوت: توع امکانات فیزیکی استفاده شده	ذخیره‌سازی مشترک	فقه‌گذاری معین: وقت کارکنان
تأمین خدمات تحویل از طریق پیک	تعداد اقلام تحویل شده و هزینه آن به ازای هر قلم	کاهش زمان تحویل به استفاده‌کنندگان	وقت کارکنان: تدارکات: حقوق پیک
«مجموعه‌ها» خرید منابع منحصربه‌فرد	تعداد اقلام اضافه‌شده به مجموعه در طبقه‌های موضوعی معین و هزینه آنها	توانایی اعتماد به منابع مجموعه‌های دیگر	تخصیص بودجه
الکترونیک‌سازی کردن مجموعه‌های محلی	سباده مجموعه‌های مشخص شده: تخمین میزان صرفه‌جویی حاصل از عدم تکرار	دسترسی پیوسته به منابع محلی	وقت کارکنان: خرید فضا از خدمات‌دهنده
صرف هزینه برای اشتراک منابع الکترونیک‌سازی	مالیتی که عملاً صرف شده و مالیتی که صرفه‌جویی شده است	دسترسی پیوسته به محصولات تجاری	وقت کارکنان: سهم هزینه
حفاظت مواد	مستندسازی طبقات موضوعی یا عناوین مشترک	حفاظت هماهنگ	وقت کارکنان: تجهیزات مربوط به حفاظت
حذف منابع تکراری	تعداد اقلام حذف شده	لغو و وچین مشترک	وقت کارکنان: هزینه‌های حمل و نقل

شکل ۸-۲ محاسبه بازگشت سرمایه در مجموعه‌سازی مشارکتی

نتایج ملموس برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی عبارتند از:

- * ایجاد خط‌مشی
- * افزایش منابع منحصربه‌فرد
- * کاهش حجم کار در حوزه‌های معین
- * افزایش فضای ذخیره‌سازی مواد چاپی
- * کمک به تصمیم‌گیری
- * آموزش
- * ترغیب
- * مجموعه‌های دیجیتالی دانشگاه از تحقیقات اعضای هیات علمی (گنجینه‌های مؤسسه‌ای)
- * خدمات متخصص موضوعی مشترک
- * دسترسی بیشتر به پایگاه‌های اطلاعاتی
- * عناوین اضافه شده به آرشیوهای ذخیره‌سازی
- * انتخاب مجموعه‌های محلی برای الکترونیکی کردن
- * کمک از طریق مذاکره راجع به مجوز استفاده و قیمت برای تضمین کاهش قیمت اشتراک
- هر یک از این نتایج نمایانگر یک هزینه بوده و امید است که تبدیل به سود گردد.

تا جایی که مجموعه‌سازی مشارکتی بتواند در فعالیت‌های روزمره کتابخانه تلفیق شود، فرصت پذیرفتن اهداف و ارزش‌های آن توسط کارکنان کتابخانه بیشتر می‌شود. چون وقت کارکنان بروشنی ضروری‌ترین منبع برای پشتیبانی از فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی است، پیشنهاد می‌کنیم که حداقل سرمایه صرف فعالیت‌های زیرساختی گردد و حداکثر سرمایه صرف پرسنل شود. مسئولیت هدایت برنامه‌ها را به فردی از میان کارکنان محول کنید؛ این کار فردی را به‌عنوان محور به رسمیت خواهد شناخت و تعهد کتابخانه به برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی را آشکار خواهد ساخت. چنین پستی ممکن است کمتر از پنج درصد از وقت کتابدار را بگیرد. اگر شخص مسئول هم اکنون از پشتیبانی کارمندی در واحد

خود بهره‌مند است، برخی کارهای دفتری مجموعه‌سازی مشارکتی می‌تواند در همان واحد انجام گیرد. بسته به ماهیت برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی، احتمال دارد که کارکنان بخش خدمات فنی و بخش معاملات نیز در کارهایی که در مسیر وظایف روزمره‌شان است شرکت کنند. اگر چه تخصیص بودجه جدید برای پرسنل، فراهم‌آوری، یا ردیف‌های بودجه عملیاتی جهت پشتیبانی از مجموعه‌سازی مشارکتی می‌تواند برنامه را سرعت بخشد، اما رسیدن به موفقیت با منابع موجود نیز ممکن است، بشرط اینکه تصمیم‌گیری درباره هزینه‌ها از انعطاف‌پذیری لازم برخوردار باشد. تا جایی که ممکن است وظایف مجموعه‌سازی مشارکتی را در فعالیت‌های موجود تلفیق کنید تا بیشترین بهره‌وری از هزینه‌ها را داشته باشید.

مطالعه موردی: مجموعه‌سازی مشارکتی «اتحادیه اطلاع‌رسانی» در حوزه مردم‌شناسی
به مسائل اقتصادی پیش روی کتابداران «اتحادیه اطلاع‌رسانی» در نمونه زیر که مسئول فراهم‌آوری منابع در حوزه مردم‌شناسی هستند، دقت کنید. مراکز هزینه موجود در فعالیت‌ها را که به مثابه مقدمات رابطه مجموعه‌سازی مشارکتی تلقی می‌شوند به خاطر بسپارید و دقت کنید که چگونه نتیجه حاصله، مقیاسی برای موفقیت به دست می‌دهد.

- کتابداران مسئول مجموعه‌سازی جلساتی با حضور هم‌تایان خود از سایر کتابخانه‌ها تشکیل دادند تا امکان آشنایی متخصصان مردم‌شناسی را فراهم کنند (مرکز هزینه: کارکنان / ترغیب کارکنان).

- کتابشناسان و کتابداران موضوعی، اطلاعات مربوط به استفاده‌کنندگان و مجموعه‌های خود را به اشتراک گذاشتند. (مرکز هزینه: کارکنان / تدارک خدمات متخصص موضوعی).

- مذاکرات نشان داد که دو کتابخانه از سه کتابخانه حاضر در بخشی از بانک اطلاعاتی حوزه روابط انسانی^۱ مشترک هستند و اینکه هر سه طرف در صورت داشتن بودجه خواستار اشتراک در دومین پایگاه اطلاعاتی در حوزه روابط انسانی شدند.

- توافق گردید که یکی از سه متخصص موضوعی حاضر در جلسه در رابطه

با قیمت با فروشنده به مذاکره بپردازد و در طی مذاکره متوجه شد که هزینه اشتراک کنونی برای دو عضو قبلی با عضویت طرف سوم کاهش خواهد یافت (مرکز هزینه: کارکنان / راهبری مذاکرات مربوط به مجوز بهره‌برداری و هزینه).

- فروشنده، پایگاه اطلاعاتی دوم را با هزینه‌ای کمتر به سه طرف ارائه کرد.

- متخصصان موضوعی با موفقیت از مدیران مجموعه‌سازی خود خواستند تا تأمین اعتبار نمایند (مرکز هزینه: مجموعه‌ها / تأمین هزینه اشتراک منابع الکترونیکی)، و یکی از سه متخصص موضوعی کار سفارش را به‌نماینده‌گی از «اتحادیه اطلاع‌رسانی» انجام داد.

هزینه‌های اجرای این برنامه قیمت پایگاه، وقت کتابداران متخصص موضوعی و مجموعه‌سازی، و وقت کارکنان خدمات فنی و اداره معاملات را که وظیفه تنظیم و تحویل صورتحساب‌ها را به عهده دارد، در بر گرفت. استفاده‌کنندگان از بانک اطلاعاتی حوزه روابط انسانی دینفع این مشارکت بودند. این مثال هم مسائل اقتصادی قابل اندازه‌گیری و هم مسائل اقتصادی غیر کمی را منعکس می‌کند. کل هزینه اشتراک برای هر یک از سه کتابخانه به خاطر سفارش گروهی کم بود. بودجه‌ای که صرف وقت کتابدار گردید، باعث تهیه منابع اطلاعاتی بیشتری برای استفاده‌کنندگان شد، ضمن اینکه روابط میان هم‌تایان را با متخصصان موضوعی تقویت نمود. به محض اینکه کتابداران منبع مناسبی را شناسایی و تأمین اعتبار نمودند، بقیه کار مستلزم این بود که سفارش انجام شود و منبع به فهرست پایگاه اطلاعاتی محلی اضافه گردد و به فعالیت‌های روزمره کتابخانه ضمیمه شود. بدون انگیزه حاصل از کار ائتلافی، احتمال اینکه هر یک از کتابخانه‌ها اولویت بالایی به اشتراک در بانک اطلاعاتی حوزه روابط انسانی قایل شوند، وجود نداشت.

آیا سود حاصله، ارزش هزینه را دارد؟

احتمالاً، روش‌های تجربی خیلی کمی برای اندازه‌گیری هزینه مجموعه‌سازی مشارکتی امتحان شده‌اند. با این وجود، ترکیبی از مقیاس‌های کمی و کیفی معیارهایی برای ارزیابی ارزش نتایج مجموعه‌سازی مشارکتی ارائه می‌کند. برای مثال، موفقیت نسبی آرشیو مشارکتی را ممکن است با محاسبه میزان صرفه‌جویی در فضای قفسه‌ای، مقایسه میزان استفاده عناوین موجود در آرشیو در گذشته و

حال، و بررسی زمان لازم برای انجام سفارش تا تحویل مواد درخواست شده در نظام امانت بین کتابخانه‌ای مورد قضاوت قرار داد. هر برنامه‌ای نیازمند مجموعه‌ای از شاخص‌های خاص خود برای لحاظ شدن در فرایند برنامه‌ریزی است.

داده‌های مربوط به میزان استفاده یکی از راه‌های نشان دادن مزایاست. مقیاس‌های غیر مستقیم دیگر عبارتند از: ارزیابی میزان رضایت استفاده‌کنندگان، سرعت تحویل اطلاعات، آمارهای مربوط به منابع انتخاب شده یا جمع‌آوری شده از قفسه‌ها، و هزینه کالاها و خدمات. دارندگان سرمایه مجموعه‌سازی مشارکتی استفاده‌کنندگان حال و آینده کتابخانه هستند که هزینه‌ها و مزایای این فعالیت را در طول نسل‌ها گسترش می‌دهند. مراجعه کنندگان امروزی از دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی جدید که از طریق خریدهای ائتلافی فراهم گردیده است، برخوردار می‌شوند. محققان آتی از انتخاب هماهنگ منابع که باعث ایجاد مجموعه‌های جامع در حوزه‌های تخصصی می‌گردد، سود خواهند برد.

با شناخت نیاز به مقیاس‌های کمی‌تر برای ارزیابی کارایی مجموعه‌سازی مشارکتی، گروه کاری برای ارزیابی کمی برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی^۱ که با پشتیبانی مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی انجام گرفته، گزارش پیشرفت کار را در نوامبر سال ۲۰۰۲ در دومین کنفرانس آبردین وود درباره مجموعه‌سازی مشارکتی ارائه کرد. (۲) این گروه با بهره‌گیری از رویکرد برگه ارزیابی (نمره برگ)^۲ جرح و تعدیل شده، طبقه‌هایی از مقیاس‌های کمی مانند داده‌های محلی (از قبیل تعداد ثبت نام از دانشجو، استفاده از منابع الکترونیکی در مقایسه با تعداد منابع الکترونیکی، رضایت استفاده‌کنندگان)، تعداد کارکنان، و تعداد اqlام خریداری شده را شناسایی کرد. این گروه کاری برای آزمایش مقیاس‌های عملکرد در جستجوی مشارکت‌کنندگان است. آنها برای ایجاد «جعبه‌های ابزار»^۳ یا الگوهای برای اندازه‌گیری عملکرد انواع مختلف برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی برنامه‌ریزی می‌کنند. (فصل ۱۰ جزئیات بیشتری را در مورد رویکرد برگه‌های ارزیابی (نمره برگ) جرح و تعدیل شده ارائه می‌کند).

اگر چه هزینه اعمال مقیاس‌های عملکرد کمی ساختار یافته، امروزه احتمالاً

1. Working Group for Quantitative Evaluation of Cooperative Collection Development Projects

2. scorecard

3. tool boxes

فراتر از مزایای مورد انتظار از مجموعه‌سازی مشارکتی است، اما این گروه در حال ایجاد زمینه‌ای جدید در حوزه‌ای دشوار است. این کار، نویدهایی از ایجاد مقیاس‌های استاندارد برای محاسبه هزینه‌ها و سودهای مجموعه‌سازی مشارکتی نشان می‌دهد. تا وقتی این نوید تحقق یابد، آنهایی که درگیر فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی هستند برای تعیین هزینه و ارزش دستاوردها از ارزیابی‌های توصیفی‌تر استفاده خواهند کرد.

سرمایه‌های هزینه شده کتابخانه به خاطر شرکت در ائتلاف چگونه جبران خواهد شد؟
وقتی شرکا منبع یا حق اشتراک پایگاه اطلاعاتی را مشترکاً و با هزینه کمتر خریداری کنند، برگشت سرمایه‌گذاری سریع و واضح است. اگر شرکا در کاری سهم شوند، هر یک از آنها طبق قرارداد از خدمات حاصله بهره‌مند می‌شوند. با این حال، اغلب جبران‌های حاصل از همکاری در مجموعه‌سازی مشارکتی ناملموس است. از میان مزایایی که اندازه‌گیری آن دشوار است می‌توان به ایجاد خط‌مشی، کاهش حجم کار در حوزه‌های معین، منابع اطلاعاتی گسترده‌تر، کمک در تصمیم‌گیری، آموزش کارکنان، انگیزه حاصل از نیروی مضاعفی که مشارکت با هم‌تایان ایجاد می‌کند، و حسن تفاهم سازمانی حاصل از تبلیغ دستاوردهای مجموعه‌سازی مشارکتی اشاره کرد.

سرمایه‌گذاری در یک مشارکت

چه نوع منابعی باید در مشارکت سرمایه‌گذاری گردد؟ حق عضویت ضمن اینکه براحتی قابل محاسبه است، شاید در میان کوچک‌ترین کمک‌ها به مشارکت باشد. بیشترین کمک به مشارکت، تخصیص وقت کارکنان است که گروهی از تخصص‌ها را برای طراحی و اجرای برنامه‌های مشارکتی جهت حل چالش‌های محلی به کار می‌گیرد. شرکا همچنین در فضای لازم برای برپایی جلسات یا نگهداری مجموعه‌ها، بودجه مسافرت‌ها، و هزینه برنامه‌های خاصی مانند خدمات تحویل مشارکت می‌کنند. در برخی فعالیت‌های مشارکتی، اعضا یا نهادهای تأمین‌کننده بودجه آنها صندوق مشترکی برای خرید منابع اطلاعاتی در نظر می‌گیرند.

مدل‌های متعددی برای تقسیم هزینه‌ها میان همه شرکا وجود دارد. حق

عضویت اعضا اغلب زیرساخت سازمانی را بخوبی پشتیبانی می‌کند. اعضا، خدمات یا کالاهایی را برای خرید در نظر می‌گیرند که تهیه آن از طریق ائتلاف با قیمتی پایین‌تر از آنچه باید هر کتابخانه به صورت انفرادی بپردازد، امکان‌پذیر باشد. بعلاوه اینکه، اعضا تخصص کتابدارانشان را در اختیار هیأت‌امنا و نیروهای موظف ائتلاف قرار می‌دهند. از جمله مزایای عضویت ائتلاف می‌توان به قدرت خرید گروهی، کمک به اعضا از طریق مذاکرات برای کاهش قیمت مجوز بهره‌برداری از منابع، کمک‌های فکری به حل مشکلات پیچیده، و راهبری برنامه‌های بزرگ اشاره کرد که همه، هزینه‌های محلی را در این حوزه‌ها بیشتر می‌کنند. مدل دیگر که برای گروه‌های کوچک‌تر بهتر عمل می‌کند، شامل یک منشور یا ساختار نظارتی است تا اهداف مهم را همگام با تسهیم هزینه‌های برنامه‌های خاص میان اعضا، صریحاً بیان نماید. برای این مدل می‌توان «اتحادیه اطلاع‌رسانی» میان کتابخانه‌های دانشگاهی دانشگاه کنتاکی، تنسی و واندربیلت را مثال زد که در آن یک یادداشت تفاهم و آیین‌نامه، چشم‌انداز کلی را که در آن مجموعه‌های هر سه دانشگاه یک مجموعه تلقی خواهد شد ترسیم می‌کند. هر یک از کتابخانه‌ها، سرپرست مجموعه‌سازی خود را به عنوان مسئول فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی تعیین کرده است. این مسئولان به تشخیص خود بودجه‌هایی را برای خرید منابع پیشنهادی کتابداران موضوعی و کتابشناسان تخصیص می‌دهند. مدیران کتابخانه‌ها جلسات سالیانه همتایان را که هزینه‌هایی چون مسافرت، فضای جلسه، و پذیرایی را دربر دارد، بنوبت برگزار می‌کنند. برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی «اتحادیه اطلاع‌رسانی» برای پشتیبانی از انتخاب، اطلاع‌رسانی مدیریت مجموعه، حمل و نقل مواد، و فهرست‌نویسی منابع جدید که برای تحقق اهداف مجموعه‌سازی مشارکتی لازم است، به زیرساخت‌های موجود کتابخانه‌های مربوط به خود تکیه می‌کند.

هر یک از شرکا برای همکاری در این حوزه‌ها مساعدت می‌کند و دلیل این ادعا دوام مشارکت آنها است. رعایت نوبت در انجام وظایف و نیز تهیه صورتجلسات یا دعوت به جلسات نشان دهنده تعهد شرکت‌کنندگان به پشتیبانی از مشارکت است. نه حساب دقیقی از کمک هر یک از اعضا و نه مابه‌ازاء فکری آن، می‌تواند ضروری یا عملی باشد. هزینه‌ها و مزایای مورد انتظار باید به تعیین اهدافی

که بعداً به‌عنوان معیاری برای ارزیابی نتایج استفاده خواهد شد، ضمیمه گردد. مسائل اقتصادی مجموعه‌سازی مشارکتی نه فقط هزینه‌ها (و مزایا)ی متوجه هر کتابخانه را شامل می‌شود، بلکه منابع مشارکت را نیز دربر می‌گیرد.

نتیجه‌گیری

کتابدارانی که نشان می‌دهند که روابط میان هزینه‌ها و نتایج سود آور را می‌فهمند و به آن بها می‌دهند، نزد نهادهای تأمین‌کننده اعتبار بیشتری دارند. (۳) شرکت‌کنندگان در برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی می‌خواهند اطمینان به دست آورند که در حال انجام سرمایه‌گذاری ارزشمندی هستند که نیروی بالقوه توسعه توان کتابخانه برای فراهم کردن خدمات و منابع را دارد. هر چند مسائل اقتصادی مجموعه‌سازی مشارکتی دارای درجه بالایی از ذهنی‌گرایی است، با این حال، این فصل مراکز هزینه‌ای را که برنامه‌ریزی و ارزیابی مالی مجموعه‌سازی مشارکتی را تحت تأثیر قرار می‌دهند، ترسیم می‌نماید. موفقیت فعالیت‌های مشارکتی به اعتماد نهادهای تأمین‌کننده و شرکت‌کنندگانی بستگی دارد که اعتقاد دارند سرمایه‌گذاری در این کار نتایج خوبی به بار می‌آورد. توجهات ملی در حال تمرکز روی تعریف سنج‌ها و کمی کردن روابط میان داده‌هایی است که درآینده مقیاس‌هایی تجربی از مسائل اقتصادی مجموعه‌سازی مشارکتی ارائه خواهد داد.

هزینه‌ها و مزایای مجموعه‌سازی مشارکتی رو به افزایش است. ممکن است سال‌ها طول بکشد تا به ارزش وقت کارکنان که صرفاً ایجاد زیرساخت، جمع‌آوری داده‌ها و تصمیمات مربوط به خرید یا حذف منابع از قفسه‌ها می‌گردد، پی‌برد. خوشبختانه مجموعه‌سازی مشارکتی نتایج کوتاه‌مدتی نیز به وجود می‌آورد که نشان‌دهنده مزایای فوری و قابل اندازه‌گیری است. ما به‌طور روز افزون در حال استفاده مشترک از منابع انسانی در محیطی اطلاعاتی هستیم که در آن به کتابخانه هم به‌عنوان فراهم‌کننده دسترسی به اطلاعات و هم به‌عنوان آرشیو نگریسته می‌شود. گسترش توان مجموعه جهت افزایش دسترسی به اطلاعات یک هدف اصلی است که از طریق فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی قابل حصول می‌باشد. اگر چه اندازه‌گیری‌های رسمی در حال حاضر ترانزنامه مجموعه‌سازی مشارکتی را

پشتیبانی نمی‌کند اما مسائل اقتصادی در همه ابعاد این فعالیت، از انتخاب شرکای مناسب گرفته تا ارزیابی نتایج، ساری و جاری است. شاید مهم‌ترین مباحث مربوط به مسائل اقتصادی مجموعه‌سازی مشارکتی در این توصیه قابل جمع باشد که: تا جایی که کتابخانه استطاعت دارد برای مجموعه‌سازی مشارکتی سرمایه‌گذاری کنید. انتظار داشته باشید که بیش از آنچه در ابتدا کسب می‌کنید به مشارکت کمک نماید. از سرمایه‌گذاری روی مجموعه‌سازی مشارکتی از طریق تبلیغ نتایج موفقیت‌آمیز آن بهره‌برداری کنید.

یادداشت‌ها:

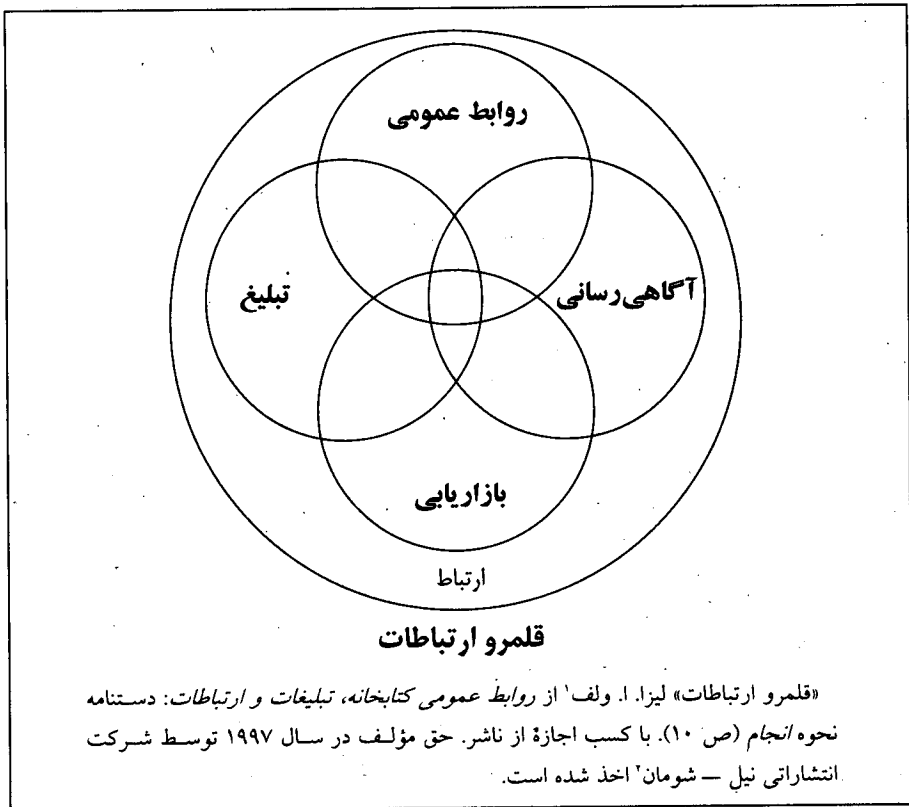
1. Steven A. Roberts, *Financial and Cost Management for Libraries and Information Services*, 2nd ed. (West Sussex, UK: Bowker-Saur, 1998), 4.
2. Bosch, "Working Group for Quantitative Evaluation."
3. Martin M. Cummings, "Cost Analysis: Methods and Realities," *Library Administration and Management* 3, no. 4 (Fall 1989): 183.



کمک‌رسانی؛

تبلیغ و آگاهی‌رسانی مجموعه‌سازی مشارکتی

علیرغم جاذبه گسترده‌ای که مجموعه‌سازی مشارکتی، حداقل به‌عنوان یک مفهوم نظری دارد، راه‌اندازی برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی به تلاش قابل توجهی نیازمند است. رهبری قوی، فضای مجموعه‌سازی مثبت، و راه‌حل‌های حسابگرانه برای دسترسی کتابشناختی و تحویل سریع، عناصر کلیدی هستند که موجبات موفقیت مجموعه‌سازی مشارکتی را فراهم می‌آورند. مدیران کتابخانه‌ها و مدیران مجموعه‌سازی نیز به‌طوری روزافزون نیاز به بازاریابی نظام‌مند برای مجموعه‌سازی مشارکتی و محصولات و خدمات آن را درمی‌یابند. بازاریابی یک اصطلاح عمومی برای عمل برقراری ارتباط با مشتریان داخلی و خارجی است. شکل ۹-۱ بازنمونی تصویری از حوزه‌های مرتبط به هم را که این اصطلاح همه‌منظوره دربر دارد، ارائه می‌کند. کتابخانه‌های عمومی دیر زمانی است که نیاز به بازاریابی برای محصولات، برنامه‌ها، و خدماتشان را دریافته‌اند و این به‌زمانی برمی‌گردد که رقابت روی منابع و مشتریان (استفاده‌کنندگان کتابخانه) شدت گرفت. طی دو دهه پیش، کتابداران عمومی، دانشگاهی و تخصصی به یک اندازه نیاز به خبرگی در روابط عمومی را تشخیص داده‌اند. آنها آموخته‌اند که چگونه در رسانه محلی برای تبلیغ برنامه‌هایشان عمل کنند. کتابداران همچنین برای توسعه و حفظ روابط سودمند متقابل با استفاده‌کنندگان خود از طریق تبلیغ و آگاهی‌رسانی خدمات منحصر به فرد قابل دسترس در کتابخانه، روی وقت و منابع مالی تأکید کرده‌اند. نظر بر این است که اگر کتابخانه‌های شرکت‌کننده و مراجعان آنها خواهان



شکل ۹-۱ ارتباط درونی فعالیت‌های بازاریابی

کسب حداکثر سود از تلاش‌های مشارکتی هستند، یک طرح نظام‌مند و با ثبات بازاریابی مخصوص مجموعه‌سازی مشارکتی نه تنها مفید، بلکه ضروری می‌باشد. هر طرح بازاریابی جامع دارای چندین مؤلفه مرتبط با یکدیگر است. فعالیت‌های معمول در اغلب طرح‌های بازاریابی عبارتند از بررسی و انتخاب مخاطبین هدف، طراحی و آزمایش محصولات، ارزیابی خدمات از طریق زمینه‌یابی و تمرکز روی بازخورد گروهی، و بازبینی و طراحی مجدد^(۱) در اوایل، ارکان اصلی بازاریابی محدود به چهار مورد بود: محصول، مکان، قیمت و تبلیغ^(۲). به تدریج جنبه‌های دیگری چون بسته‌بندی نیز به آنها اضافه گردیده است^(۳). این چهار بخش سستی اخیراً به هفت بخش جامع‌تر گسترش پیدا کرده تا خدمات را

1. Lisa A. Wolfe

2. Neal - Schuman

به‌عنوان محصولات از طریق انضمام مردم، فرایند و آثار مادی به منزله جنبه‌های ضروری اصول بازاریابی مورد توجه قرار دهد. (۴) سرانجام، چهار مورد (مشتري، رفاه، هزینه، ارتباط) برای بازاریابی خدمات مناسب‌تر شناخته شدند. (۵) این کلیدواژه‌ها، شکل اختصاری فرایندهای پیچیده و گسترده‌ای هستند که زیربنای نحوه ساخت محصولات، نحوه ارزش‌گذاری آنها، محل ارائه، و نحوه ارائه آنها را تشکیل می‌دهند. آنها همچنین مبین این مطلب هستند که تعامل میان تولیدکننده و مصرف‌کننده چگونه برقرار می‌شود، تجربه مبادله میان تأمین‌کننده و مشتری چگونه سامان می‌یابد، و عناصر ملموس خدمات نامحسوس چگونه برای ارائه شواهدی در مورد سطح کیفیت آن خدمات وارد میدان می‌گردد. بسیاری از این عناصر هم‌اکنون در این کتاب راهنما مورد توجه قرار گرفته‌اند، زیرا طرحی که در راه ایجاد چارچوبی برای مجموعه‌سازی مشارکتی است، قسمت‌هایی از این مجموعه اصول بازاریابی را در بر می‌گیرد. به‌عنوان مثال، طی مرحله تعیین چارچوب، محصول یعنی برنامه مجموعه‌سازی خاص که مورد نظر است، طراحی، تعیین قیمت و سرمایه‌گذاری می‌گردد.

در این فصل، روی اصل تبلیغ از مجموعه اصول بازاریابی تأکید می‌شود. البته این بدان معنی نیست که بازاریابی فقط می‌تواند در تبلیغ خلاصه شود. (۷) در واقع، همه عناصر به‌طور متقابل روی یکدیگر تأثیر می‌گذارند. ولی این فصل درباره گام‌های عملی برای برقراری ارتباط با مشتریان داخلی و خارجی بحث می‌کند. برای ادامه بحث، تبلیغات را به دو بخش سازنده آن تقسیم می‌کنیم:

تبلیغ و آگاهی‌رسانی. ما از اصطلاح تبلیغ برای ارجاع به فعالیت‌هایی که نیازها و علایق مشتریان داخلی را مد نظر دارند، یعنی کارکنان کتابخانه و نهادهای مرتبطی که به‌طور مستقیم یا غیر مستقیم در ارائه پیشنهاد، تأمین و اجرای مجموعه‌سازی مشارکتی شرکت می‌کنند، استفاده می‌کنیم. تبلیغ در این مفهوم، به تبادل نظر جاری میان آنهایی که برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را به‌عنوان بخشی از مرحله چارچوب راه‌اندازی می‌کنند و هم‌تایان آنها (مانند کارکنان کتابخانه محلی یا همکاران ائتلافی) که محصولات و خدمات مجموعه‌سازی مشارکتی را ارزشیابی و اجرا می‌کنند، اشاره دارد. در مجموع، این عناصر،

مجموعه‌سازی مشارکتی را تعریف نموده و شکل آن را تحت تأثیر قرار می‌دهند. هدف تبلیغ این است که گروه‌های درگیر این فعالیت‌ها را قانع کند که برنامه پیشنهاد شده، وسیله مناسب و کارآمدی برای برآوردن نیازهای شناسایی شده گروه کتابخانه‌های شرکت‌کننده است.

هر قدر تبلیغ، ماهیتاً نافذ و متقاعد کننده و در صدد کسب پشتیبانی برای برنامه از میان شرکت‌کنندگان بالقوه است، آگاهی‌رسانی آگاهی بخش بوده و برای آشنا کردن مخاطبینی به کار می‌رود که با برنامه و اثر و دامنه آن آشنا نیستند. آگاهی‌رسانی راهکارهایی را در بر می‌گیرد که برای شناساندن یک برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی خاص به مخاطبین خارجی - خواه آن مخاطب در داخل و یا خارج از کتابخانه‌ای به‌عنوان سازمان واقع شده باشد - مورد نیاز است. آگاهی‌رسانی مجموعه‌سازی مشارکتی در صدد آگاه کردن مشتریان خارجی (استفاده‌کنندگان نهایی) از وجود برنامه‌ای خاص است بنحوی که این افراد بتوانند از نتایج تلاش مشارکتی بهره‌مند شوند. مشتریان خارجی شامل افرادی از داخل جامعه کتابخانه نیز می‌شود که دست‌اندرکار ایجاد و اجرای برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی نیستند اما همانند مراجعان کتابخانه از مزایای آن بهره خواهند برد. تبلیغ و آگاهی‌رسانی به‌عنوان عناصر یک راهکار بازاریابی کل‌نگر برای موفقیت برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی حیاتی می‌باشند.

تبلیغ مجموعه‌سازی مشارکتی

زمان آغاز تبلیغ برای برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی میان کارکنان کتابخانه، همکاران مشارکتی و نهادهای مربوط به کتابخانه، اوایل مرحله طراحی خود برنامه است. در حقیقت، طرح تبلیغاتی باید یکی از بخش‌های سازنده طراحی و اجرای کلی برنامه باشد. لازم است تبلیغ زود آغاز شود زیرا این تلاش است که به شناسایی متخصصان و صاحبان سرمایه که حمایت آنها موفقیت برنامه را افزایش خواهد داد، کمک می‌کند.

این طرح لازم نیست که از ابتدا کامل باشد، اما باید همگام با رشد فرایند برنامه‌ریزی نسبت به شرایط متغیر محیطی سازگار و انعطاف‌پذیر باشد. بعلاوه،

ایجاد یک طرح تبلیغاتی نیازی به دانش یا مهارت‌های پیچیده ندارد. در عوض، رویکردهای متعارف و استفاده از راهکارهای مناسب که گفتگو را تشویق نماید، روی نگرش‌های «خیر، بی‌فایده» اما نتیجه - محور اغلب کتابداران اثر خواهد گذاشت. (۸) تصمیمات کلیدی در طراحی هر تبلیغاتی شامل موارد زیر است:

- چه کسی مسئول تهیه و اجرای طرح است؟
- چه محصولی قرار است تبلیغ شود؟
- برنامه برای چه کسانی قرار است تبلیغ گردد؟
- جزئیات مربوط به برنامه کجا و چگونه منتقل خواهد شد؟
- بازبینی و بازسازی دوره‌ای طرح چگونه انجام خواهد شد؟

گزینش مدیر طرح تبلیغاتی

همان‌طور که طرح یا برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی باید مدیر مخصوص به خود داشته باشد، شخصی باید مسئولیت طراحی و هماهنگ‌سازی طرح تبلیغاتی مربوطه را بپذیرد. شناسایی این فرد، اولین گام در تهیه هر طرح تبلیغاتی است. (۹) بهتر این است که استفاده از یک رویکرد گروهی به همراه تخصص‌ها و مهارت‌های متنوع را مد نظر قرار دهید. این که چه کسی برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی را در یک کتابخانه یا گروه مشارکتی خاص تبلیغ کند، احتمالاً به ماهیت برنامه و نوع فعالیت‌هایی که برنامه را تشکیل می‌دهد بستگی دارد. مدیر طرح تبلیغاتی ابتدا باید در سطح نظری کار کند تا نگرش و رسالت برنامه را قبل از مبادرت به تشریح جزئیات طرح بخوبی بیان نماید. فقط در چارچوب این نگرش هدایت‌کننده است که عناصر مفصل طرح تبلیغاتی می‌توانند گرد هم جمع شوند. مدیر طرح تبلیغاتی مسئولیت بازبینی نیازهای سازمان، تحلیل تغییرات بازار، تعیین اهداف برای طرح، تصمیم‌گیری راجع به نوع راهکارهایی که باید برای تبلیغ برنامه استفاده گردد، و بیان جزئیات فعال‌سازی طرح را به عهده خواهد گرفت. (۱۰) مدیر تبلیغات علاوه بر اجرای تحلیل‌مقدماتی درباره محیط تبلیغ برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی، اطلاعات اصلی در مورد اهداف برنامه را جمع‌آوری می‌کند، به‌عنوان شخص رابط برای برنامه عمل می‌نماید، شرح حال کاملی برای برنامه تهیه می‌کند، و مهم‌تر از همه، کارکنانی را که مشارکت و پشتیبانی آنها ضروری است، درگیر کار می‌نماید.

انتخاب مدیر تبلیغات روی دامنه طرح تبلیغاتی و منابعی که برای تبلیغ در دسترس هستند، تأثیر خواهد داشت. رئیس کتابخانه رویکردی را جهت جستجوی پشتیبانی برای مجموعه‌سازی مشارکتی به کار خواهد بست. در حالی که انتخاب‌کننده موضوعی، رویکرد دیگری را برخواهد گزید. صرف نظر از سطح خدماتی که مدیر طرح ارائه می‌کند، آن فرد مسئولیت انجام مجموعه‌ای از اقدامات ویژه را برای تبلیغ طرح یا برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی خاص به عهده خواهد گرفت. در مجموع، گام‌هایی که در ذیل می‌آیند اصول و پایه‌های طرح تبلیغاتی را تشکیل می‌دهند که مدیر تبلیغات به انجام خواهد رساند. فرض کنید که شما مسئول بازاریابی سازمان خود هستید. شما همچنین نماینده کتابخانه خود در ائتلاف جهت زمینه‌یابی برای برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی می‌باشید. همکاران و هم‌تایان ائتلافی مسئولیت تبلیغ طرح‌ها و برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را به شما واگذار کرده‌اند. گام‌های زیر به‌عنوان راهنمای مفیدی برای اجرای طرح تبلیغاتی کار ساز خواهد بود.

محصول را بشناسید

محصول برای هر فرایند تبلیغاتی در کانون اهمیت قرار دارد. (۱۱) مرحله چارچوب، برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی خاص را از امانت بین کتابخانه‌ای سریع گرفته تا مجموعه‌سازی هماهنگ در یک حوزه موضوعی خاص، مشخص می‌کند. شما باید به‌عنوان مدیر بازاریابی، این پروژه یعنی این محصول را برای مخاطبین داخلی، یعنی کسانی که در کتابخانه خود یا در کتابخانه همکار هستند و حمایت آنها برای اجرای برنامه مورد نیاز است، تبلیغ نمایید. در این موقعیت، نقطه آغاز منطقی عبارت است از توصیف برنامه به نحوی که آن را به‌عنوان توسعه طبیعی رسالت سازمانی نشان دهد. برای قانع کردن مشتریان درگیر فعالیت‌ها جهت ورود در برنامه، نشان دهید که این محصول سود ده است، برای مشکلات راه حل ارائه می‌کند، یا باعث توسعه بهبود محصولات موجود می‌گردد. (۱۲) طرح تبلیغاتی شما باید مشتریان داخلی یعنی مدیریت، کارکنان و شرکای ائتلافی را در مورد ارزش برنامه قانع نماید. بعد از این مرحله است که شما مقدماتی فراهم آورده‌اید تا اقدامات بعدی طرح تبلیغاتی بر بستر آن انجام گیرد.

و به یاد داشته باشید: شما نه تنها باید برنامه را در سطح عینی، بلکه در سطح ذهنی یا به عبارت دقیق‌تر در سطح احساسی نیز تعیین کنید. این بدان معنی است که برای این محصول اسمی، یک مفهوم احساسی روانشناختی متناسب با آن محصول نیز باید لحاظ شود. در حقیقت، شناسایی و تبلیغ مفهوم روانشناختی یک محصول برای جلب سرمایه از مشتریان داخلی ممکن است مهم‌تر از وابستگی صرف به ارائه اطلاعات خشک در مورد محصول باشد. برنامه‌ای برای فراهم‌آوری هماهنگی تک‌نگاشت‌ها در یک حوزه موضوعی میان مؤسسات شرکت‌کننده می‌تواند به صورت اظهارات کمی بیان شود: صرفه‌جویی در پول از طریق به حداقل رساندن دوباره کاری‌ها، افزایش تعداد منابع منحصربه‌فرد موجود به صورت منطقه‌ای، استفاده مشترک از تخصص‌ها در ساخت مجموعه‌ای جامع‌تر، و غیره. این، صورت عینی محصولی به نام مجموعه‌سازی مشارکتی است. اما در مورد عوامل احساسی و روانی که بخش مهمی از طرح را تشکیل می‌دهد چه می‌توان گفت؟ هزینه‌های روانی برای آنهایی که جهت اجرای طرح دعوت خواهند گردید، چه چیزهایی هستند؟ کار بیشتر، جلسات بیشتر، کنترل کمتر روی مجموعه محلی. برای رفع برخی موانع، از مفهوم روانشناختی این محصول جهت ارتباط دادن آن به یک یا چند اصل از مجموعه‌سازی مشارکتی که در فصل ۳ بحث گردید، استفاده نمایید. برای مثال، مجموعه‌سازی مشارکتی هماهنگ، یکپارچگی لازم را برای همه کتابخانه‌ها همانند یک سازمان واحد به بار می‌آورد و آن را ارتقا می‌دهد. جذابیت احساسی این مفهوم ممکن است علاقه به قبول وظایف بیشتر یا روند کاری پیچیده‌تر را خنثی نماید. چاره آن می‌تواند تبلیغ نمودن خود همکاری به عنوان محصولی مفید باشد. به هر تقدیر، شناخت این محصول نیازمند پذیرش و توجه به ماهیت چند بعدی محصولات در طرح تبلیغاتی است.

مخاطبین هدف را بشناسید

در تدارک برای تهیه محتوای مواد بازاریابی، کسانی که دست‌اندرکار تبلیغ برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی هستند باید مخاطبین هدف را به خاطر تبلیغی که آنها برای حمایت از برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی به عمل آورده و به کار خواهند گرفت، شناسایی و تعریف نمایند. در اصطلاح بازاریابی، این مرحله به

قسمت‌بندی بازار شهرت دارد. (۱۳) قسمت‌بندی بازار اساساً به معنی یافتن عناصر مشترک و ایجاد روابط با دوام میان جهان وسیع‌تری از مشتریان این محصول تبلیغاتی است. در زمینه کتابخانه، شما می‌توانید بازار را به طرق مختلف چون خدمات عمومی و خدمات فنی؛ مدیریت و کارکنان؛ کتابداران و نیمه‌حرفه‌ای‌ها؛ هواداران کالاهای الکترونیکی و حامیان محصولات چاپی، قسمت‌بندی کنید و اینها فقط تعداد اندکی از قسمت‌بندی‌ها می‌باشند. شما به عنوان مدیر طرح تبلیغاتی باید محیط را از طریق بررسی اینکه چه کسی و چرا نیاز به دانستن در مورد برنامه را دارد، تجزیه و تحلیل نمایید. شناسایی حامیانی که نیاز به اطلاعات دارند به مدیر طرح تبلیغاتی اجازه می‌دهد تا پیام‌ها را با نیازهای گروه‌های خاص سازگار نماید. از فنون قسمت‌بندی بازار برای تعیین دقیق نیازها و علایق گروه‌های مشتریان خاص استفاده کنید. مسائلی را پیش‌بینی کنید و مورد توجه قرار دهید که ممکن است گروهی خاص از حامیان مطرح سازند. خود کتابخانه را ارزیابی کنید و برای مواجهه با موانع سازمانی آماده شوید. مهم‌تر اینکه پیام‌ها را با نیازهای گروه خاصی حمایت آن را می‌طلبید سازگار نمایید. (۱۴) حتی اگر به پشت گرمی حامیانی فکر و یا فعالیت می‌کنید به خاطر داشته باشید که این گروه‌ها خود از افراد تشکیل می‌شوند. در پی یکپارچگی و وحدت نیازهای فردی و گروهی باشید و از رابطه‌ای که هر دو طرف را تقویت می‌کند هر جا که ممکن است، استفاده نمایید.

پیام تبلیغاتی را سازگار کنید

پس از این که شما چیستی، چگونگی و شخص مناسب مجموعه‌سازی مشارکتی را شناختید، مرحله بعد تهیه متونی است که برنامه را برای مشتریان داخلی که حمایت آنها از برنامه مورد نیاز است یا آنهایی که ممکن است برای اجرای آن فرا خوانده شوند، توصیف نماید. جزئیات برنامه را طوری تشریح کنید که بتوانید پیام را به آنهایی که نیاز است آن را بشنوند، خواه عضوی از هیأت مدیره باشد که باید راجع به مشروعیت مدیریت برنامه اطمینان حاصل کند، یا هیأت مشورتی یا کمیته‌ای که موظف به بازبینی فعالیت‌های استراتژیک سازمانی است، یا همکاران مُرددی که گمان می‌کنند که هر برنامه جدید به معنی حجم کار اضافی یا پافرازر گذاشتن از تواناییشان برای موفقیت در وظایف اولیه و اهداف حرفه‌ای است، برسانید.

مدیران بازاریابی می‌دانند که توصیف برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی می‌تواند اساس پذیرش آن باشد. فن بیان برای متقاعد سازی، لازمه‌اش حساسیت نسبت به انتخاب کلمات و اصطلاحات، و لحن و چاشنی نوشته است. قضاوت دقیق، حساسیت، سازگاری و تفکر انعطاف‌پذیر داشته باشید. اگر از شما بخواهند که برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را تبلیغ کنید لازم خواهد بود مهارت‌ها و ویژگی‌هایی را توسعه دهید. توجه داشته باشید که از بسیاری جهات، تهیه گزارش یا پیشنهادی که اجرای برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی را توصیه نماید هم سنگ مراحل انجام در خواست کمک بلاعوض می‌باشد. همین‌طور، جستجوی پشتیبانی برای برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی، نشان دهنده تسلیم تقاضای بودجه از هر نوعی است. به همین دلیل زبان متن - محتوا، لحن، و سطح آن - باید بدقت مورد ملاحظه قرار گیرد.

پیشنهاد طرح مجموعه‌سازی مشارکتی را با مخاطبینی که باید آن‌را درک نموده و بر اساس آن عمل کنند سازگار نمایید. پیشنهادهای مجموعه‌سازی مشارکتی عام را با شرایط محلی وفق دهید. در غیر این صورت، متون تبلیغاتی جذابیت خود را از دست داده و کسب حمایت برای سرمایه‌گذاری دشوارتر می‌گردد. در نهایت، تبلیغات یعنی ایجاد توافق. پیامی که توصیفگر یک فعالیت مجموعه‌سازی مشارکتی است و باید توسط مخاطبین خاص اجرا شود، لازم است احتمالاً علایق آن گروه را مد نظر قرار دهد. (۱۵) برای مثال مدیری ممکن است علاقه‌مند به جزئیات مالی پیشنهاد باشد در حالی که یک کتابشناس می‌خواهد بداند که این برنامه چگونه محتوای جدیدتر و عمیق‌تری به یک حوزه موضوعی خاص خواهد بخشید.

همه پیام‌های هدفمند قالب و ساختار خاص خود را دارند و ممکن است نیاز به مقداری نیرو و زمان برای انتقال داشته باشند، اما ارزش این تلاش را دارند. همه حامیانی که تحت تأثیر برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی قرار گرفته‌اند باید از طریق یک متن تبلیغاتی توصیفی که متناسب با نیازهای آنها تنظیم شده است، از برنامه خبردار شوند. در حقیقت، اگر چه نیاز است تا پیام تبلیغ کننده مجموعه‌سازی مشارکتی به‌طور گسترده‌ای پخش شود، ولی پیام هر چقدر در نظر مخاطبین اخص‌تر باشد، شانس کسب حمایت برای برنامه و برای موفقیت نهایی خود برنامه بیشتر خواهد شد.

پیام را انتقال دهید

به محض اینکه شما متون تبلیغاتی برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی را تنظیم کردید، محتوا و ساختار آن را با مخاطبین هدف سازگار کردید و قالب آن را تعیین نمودید، باید مجراهایی برای انتقال پیام بیابید. گزارش متقاعد کننده‌ای تهیه کنید که طرح کلی پروژه پیشنهادی را مطرح سازد و مزایای آن را در قالب جملاتی مختص سازمان محلی تشریح نماید. مشخص کنید که چه کسی لازم است این پیام را انتقال دهد. متن را با مخاطب هدف و با موقعیت منطبق سازید و سعی کنید پیش‌بینی نمایید که مخاطب چگونه پیام را دریافت خواهد کرد. وقتی این عناصر به‌عنوان یک مجموعه موفق گرد هم آیند، این گزارش ارزش برنامه را به حامیان شما اثبات خواهد کرد و دلیل قانع‌کننده‌ای ارائه خواهد داد که برنامه جزء بهترین خواسته‌ها و علایق سازمان یا گروه می‌باشد. تا وقتی که پیام نتواند چیزی مثبت و با ارزش را که از طریق این تلاش قابل کسب است - مانند منابع خاص، شهرت، تحسین، یا سایر نتایج بی‌شماری که برای مشارکت قابل ذکر است - منتقل نماید، فرصت‌هایی که از طریق طرح در اختیار قرار می‌گیرند دور از دسترس خواهند بود. دستاوردهای حاصل از مشارکت را دقیقاً بیان کنید تا برنامه بخوبی مورد استقبال قرار گیرد.

محل‌های تبلیغات را شناسایی کنید

پس از تهیه گزارشی که توصیف‌کننده برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی است، آماده اعلام عمومی هستید. نمایندگی‌هایی برای ارائه شرح برنامه خود به شرکت‌کنندگان و سایر سرمایه‌گذاران پیدا کنید. مخاطبینی که لازم است پیام به گوش آنها برسد عبارتند از سرمایه‌گذاران مستقیم و غیر مستقیم و اینها کسانی هستند که برنامه را اجرا می‌کنند و نیز آنهایی که تأثیر اجرای برنامه را احساس خواهند کرد. ذینفع‌ها یا سرمایه‌گذارها را خیلی دقیق تعریف و معین نکنید. در جستجوی توصیه‌هایی برای توسعه یا سازگار نمودن برنامه باشید تا گزارش قانع‌کننده‌تری تهیه نمایید. هدف، ایجاد گفتگوی مستمری است که برنامه را در کانون توجه نگه دارد.

شبکه‌های غیر رسمی

در ابتدایی‌ترین سطح، از شبکه سازی شخصی برای اشاعه پیام مجموعه‌سازی مشارکتی استفاده کنید. موقعیت‌های اجتماعی و حرفه‌ای فرصت‌های ایده‌آلی برای

توسعه آرمان‌های مجموعه‌سازی مشارکتی در سازمان مادر به وجود می‌آورند. مکالمه در سر میز ناهارخوری با یک همکار از سازمانی دیگر راجع به راه‌اندازی شبکه می‌تواند به تبادل متقابل دیدگاه‌ها منجر شود. می‌توانید آگاهی خود را در مورد مجموعه‌سازی مشارکتی افزایش دهید و از این طریق برای برنامه ترتیب داده شده حمایت محلی کسب نمایید. همچنین شبکه سازی با همکاران، روش‌ایده آلی برای تخمین اشتیاق بالقوه آنان برای همکاری و کسب حمایت‌های گسترده ارائه می‌کند. شبکه سازی موانع روانی را از میان بر می‌دارد و نیاز افراد به طرف مشورت قرار گرفتن را قبل از خواست آنها برای حضور در یک میدان رسمی مورد توجه قرار می‌دهد. شبکه سازی محاوره‌ای، راه رسیدن به مجموعه‌سازی مشارکتی در یک موقعیت کتابخانه‌ای را هموارتر می‌سازد. گفتگوها و تبادل نظرهای غیر رسمی در جلسات دانشگاهی نیز می‌تواند راهی خارج از محدودیت‌های نظام کتابخانه‌ای برای مجموعه‌سازی مشارکتی باز نماید.

مجراهای رسمی

در برخی مواقع ضروری است این موضوع به هنگام گردهمایی گروه‌های کتابخانه‌ای مختلف، مانند انتخاب‌کنندگان، کارکنان خدمات فنی، مدیران و یا سایر حامیان در دستور جلسه قرار گیرد. برای مثال، کنفرانس‌های اطلاع‌رسانی در جلسات بخش خدمات فنی، کارکنان آن را نسبت به برنامه آگاه می‌گرداند و اجازه می‌دهد تا آنچه را که ممکن است آنها را تحت تأثیر قرار دهد، مورد ارزیابی قرار دهند.

در دامنه‌ای وسیع‌تر کنفرانس‌ها، کارگاه‌ها، و سایر گردهمایی‌های حرفه‌ای را در سطوح ایالتی، منطقه‌ای، ملی و حتی بین‌المللی مورد توجه قرار دهید. این محل‌ها نمایانگر عرصه‌های مناسبی برای ارائه اطلاعات در مورد فعالیت‌های موجود و برنامه‌ریزی شده مجموعه‌سازی مشارکتی می‌باشند. علاوه بر تماس‌های اجتماعی که می‌تواند برای تبلیغ برنامه مورد استفاده قرار گیرند، برای مثال، از طریق شرکا و همتایان بالقوه، برنامه‌های رسمی اغلب مجراهایی برای ارائه مقالات و گزارش‌های رسمی‌تر فراهم می‌آورند. هیات مدیره کتابخانه‌های عمومی، شورای دانشکده‌ها یا دانشگاه‌ها، جلسات هیات علمی دانشکده‌ها، یا کمیته‌های امور خاص نیز غالباً نسبت به معرفی و دریافت اطلاعات مطلوب در مورد فعالیت‌های جدیدی که هنوز در مراحل برنامه‌ریزی است، پذیرا می‌باشند.

طرح تبلیغاتی را مدیریت کنید

به محض اینکه طرح تبلیغاتی خود را تهیه و منابع لازم را برای به جریان انداختن آن فراهم نمودید، لازم است وقت و انرژی کافی برای مدیریت آن به عنوان یک فعالیت جاری صرف کنید.

انتظاراتی را بیافرینید

تبلیغ مجموعه‌سازی مشارکتی انتظاراتی را به وجود می‌آورد. همانند تبلیغات سایر کالاها، احساس نیاز به وجود آورید و سپس نشان دهید که مجموعه‌سازی مشارکتی چگونه می‌تواند آن نیاز را بر آورد. حامیان مجموعه‌سازی مشارکتی باید حس اشتیاقی را که اول بار آنها را به خود جلب نموده منتقل کنند تا موجبات انگیزش انتظاراتی را که مجموعه‌سازی مشارکتی قادر به تحقق آنهاست، در دیگران به وجود آورند. هر انتظار پیش درآمد یک رویداد است. مشارکت نیازمند شرکت‌کنندگانی است که روی هدفی متفاوت و در عین حال قابل درک تفرکز کنند. البته اگر مراحل واسطه‌ای یا اهداف کوتاه مدتی در طول این راه وجود داشته باشد، کمک می‌کند دستاوردهایی حاصل شود که فعالیت را از نو تقویت نماید. خلق انتظارات به معنی ایجاد این فرصت‌های قابل حصول برای موفقیت در طرح مجموعه‌سازی مشارکتی است. اولین کتاب‌های طرح خرید مشترک چه موقع به کتابخانه خواهد رسید؟ و وصول آنها چگونه اعلام خواهد شد؟ ایجاد خدمات استفاده مشترک از پیک سریع چگونه می‌تواند استفاده‌کنندگان را ترغیب کند تا مشتاقانه چشم انتظار بهره‌گیری از منابع مؤسسه‌های شریک باشند؟ این قبیل عناصر روزمره مجموعه‌سازی مشارکتی می‌توانند و باید به‌طور منظم به کار گرفته شوند تا اشتیاق به خدمات ارائه شده از طریق مجموعه‌سازی مشارکتی را بیشتر کند. این عناصر فرصت‌هایی را در اختیار مدیران طرح قرار می‌دهند تا تلاش کنند که هر از گاهی از طریق این اسلحه شلیک نمایند.

بازخوردها را زمان‌بندی کنید

تبلیغ مداوم برنامه می‌تواند بسادگی به اشتراک گذاشتن جزئیات اجرا، ایجاد محدوده زمانی در صورت لزوم، و تهیه پیشینه‌ای برای پیدایش برنامه باشد. بهنگام سازی‌ها و گزارش‌های پیشرفت برنامه، توجه را روی برنامه متمرکز می‌کنند و افراد

دست‌اندرکار برنامه را در مورد آنچه قرار است به انجام برسد، یاد آور می‌سازند. (۱۶) با جلوگیری از کم رنگ شدن برنامه و از گرفتار شدن به روز مرگی، ادامه توسعه کیفیت برنامه به طور هدفمند تأمین می‌شود و از آنهایی که شمای آن را مستقیماً تحت تأثیر قرار می‌دهند یاری می‌گیرد. همان‌طور که نویسنده‌ای خاطر نشان می‌کند «کارکنان کتابخانه بهترین ابزار ارتباطی در دسترس شما هستند، آنچه که کارمند بخش گردش کتاب پشت میز امانت می‌گوید، تأثیر بسیار بیشتری نسبت به یک اعلامیه یا کتابچه راهنمای خوش ظاهر خواهد داشت.» (۱۷) پی بردن به آنچه که آن کارمند بخش گردش کتاب یا هر یک از همکاران وی می‌گویند، بخشی از حلقه دریافت بازخوردهاست که شامل تهیه و درخواست اطلاعات و عقاید می‌باشد.

قدرت خود را حفظ کنید

موفقیت هر برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی پیچیده و دشوار بر پایه موفقیت‌ها و فداکاری‌های بسیاری از افرادی که در برنامه شرکت نموده‌اند، استوار است. تبلیغ مجموعه‌سازی مشارکتی شامل تبلیغ آن افرادی است که در برنامه شرکت کرده‌اند. در کل، مجموعه‌سازی مشارکتی به خودی خود اتفاق نمی‌افتد بلکه توسط کسانی به وقوع می‌پیوندد که آن را به عنوان ابزاری برای توسعه مواد و خدمات در دسترس استفاده‌کنندگان می‌نگرند. برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی معین نیازمند منابع سازمانی و نیز انرژی و زمان مفید کارکنان است. از طریق قدردانی مداوم، تعهد و حمایت را از تزلزل حفظ کنید. برای تقدیر و وجهه بخشیدن به آنهایی که برنامه را در مسیر نگه می‌دارند، وقت بگذارید. انجام منظم و گاه به گاه این کار می‌تواند سطح توقع و تعهد مثبتی را موجب گردد تا هر زمان که شخصی مورد تقدیر قرار می‌گیرد، توجه همگان به خود برنامه معطوف گردد. افرادی که در ابتدا مردد بودند و یا در برنامه شرکت نمودند، ممکن است به خاطر آوازه موفقیت و شهرت آنهایی که دست‌اندرکار آن موفقیت بوده‌اند، متقاعد گردند.

انتظارات را مدیریت کنید

اگر چه مجموعه‌سازی مشارکتی وعده بزرگی در بر دارد، اما وعده دادن بیش از حد توان، صرفاً به ناامیدی منجر می‌شود و ممکن است باعث شکست برنامه گردد. همچنین، اگر چه انتظار آفرینی به همراه تبلیغ مجموعه‌سازی مشارکتی جایز

و بلکه ضروری است اما داروی همه مسائل مجموعه‌سازی مشارکتی نیست. تبلیغ مجموعه‌سازی مشارکتی به وعده‌های عجیب و غریب در مورد امکانات نامحدود و غیر واقعی نیازی ندارد. بسیاری از افراد حرفه‌ای اطلاع‌رسانی بلافاصله به این ادعاهای افراطی مشکوک می‌شوند، اما منافع معقولی را که فعالیت‌های مستمر و کوچک می‌توانند به دست می‌آورند می‌پذیرند. هنگام تبلیغ مجموعه‌سازی مشارکتی به مخاطبین خود خاطر نشان سازید که مجموعه‌سازی مشارکتی، تنها یک راهکار برای ساخت مجموعه‌ها و توسعه خدمات است و تنها راهکار نیست.

آگاهی‌رسانی مجموعه‌سازی مشارکتی

همان‌طور که در بخش قبل ذکر شد، تبلیغ برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی برای مخاطبین داخلی اولین و مهم‌ترین گام برای اشاعه اطلاعات برای افرادی است که می‌توانند وضعیت کلی برنامه را تحت تأثیر قرار دهند و آن را بهبود بخشند. به محض اینکه برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی طراحی شد و با موفقیت اجرا گردید، گام بعدی آگاهی‌رسانی آن به مخاطبین خارجی خواهد بود. در بحث ما، تفاوت کلیدی میان تبلیغ و آگاهی‌رسانی این است که تبلیغ روی فرایند ایجاد محصولی تحت عنوان مجموعه‌سازی مشارکتی تمرکز می‌کند، در حالی که آگاهی‌رسانی مربوط به دسترس‌پذیرسازی آن محصول جهت استفاده مشتریان است. آگاهی‌رسانی فرصت‌هایی را افزایش می‌دهد که برنامه تا حد امکان به توان بالقوه خود دست یابد و به عنوان سنگ بنای خدمات قابل دسترس به وسیله کتابخانه‌های شریک ادامه خواهند یافت. هر طرح بازاریابی برای آگاهی‌رسانی مجموعه‌سازی مشارکتی از بسیاری از همان عناصر بهره خواهند برد که طرح تبلیغاتی در بر دارد. آگاهی‌رسانی معطوف به مشتریان خارجی و استفاده‌کنندگان نهایی است که نیاز به راهنمایی دارند تا از آن استفاده کرده و منافع آن را مورد قدردانی قرار دهند. آگاهی‌رسانی را طوری طراحی کنید که مساعدت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را به عنوان یکی از ابزارهای مجموعه‌سازی تقویت نماید.

از بسیاری جهات، اجزای فعالیت آگاهی‌رسانی مشابه اجزای طرح تبلیغاتی است. اینجا نیز همانند طرح تبلیغاتی نیاز به شناسایی محصول، شناسایی مخاطبین

آن محصول از طریق تحلیل اجزای بازار، تهیه متون تبلیغی مناسب، و تعیین مؤثرترین عرصه‌ها و قالب‌ها برای اشاعه اطلاعات به استفاده‌کنندگان نهایی وجود دارد. روش‌ها و ابزارهای ارتباطی رسمی برای فعالیت‌های آگاهی‌رسانی تهیه شده‌اند که شکل ۹-۲ نمونه‌هایی از آنها را ارائه می‌دهد. قالب‌های لازم برای مجراهای ارتباطی فقط از طریق تصورات ذهنی کارکنان محدود می‌شود. خوشبختانه نحوه تهیه این قالب‌ها نسبتاً ساده است. تعدادی از کتب راهنمای مفید، شما را با ساز و کارهای نوشتن متون آگاهی‌رسانی آشنا نموده و نمونه‌هایی ارائه می‌دهند. (۱۸)

* مطبوعات چاپی	* نمایشگاهها
* کنفرانسی‌های مطبوعاتی	* عرصه‌های عرصه فعالیت‌ها
* اطلاعیه‌های خدمات عمومی	* دکمه‌ها (کیوسک‌ها)
* رادیو و تلویزیون	* صفحات خاکی
* مقالات روزنامه‌ها	* نمایشگاه‌های اینترنتی
* بولتن‌های خبری	* آر‌مها و علائم شناسایی
* آگهی‌ها	* تابلوهای اعلاالت
* خبرنامه‌ها	* تابلوهای خبری
* بر و شورها	* جای تملهای کتاب (چوب الفها) / آر‌مها
* جزو‌ها	* نمایشگاه‌های تازه‌های کتاب / تقدیه‌های کتاب
* اعلامیه‌های دستی	* سیله‌های کتاب‌های جدید
* پوسترها	* نمایش‌ها
* کارت پستال‌ها	* نمایش اسلاید کامپیوتری
* گزارش‌های مللته‌انساناته	* کاتین‌ها
* رانم‌های کتابخانه	* رخنه‌ها / پذیرایی‌ها
* بازبینیه‌های شخصی	* برنامه‌های خاص
* نظر سنجی‌های تلفنی	* سمینارهای آموزشی / آکارگاه‌های آموزشی
* نامه‌نگاری‌های مستقیم	* هدیه‌های تبلیغاتی (مدادها، چوب الفها،
* ارسال اطلاعات از طریق پست الکترونیک	* دفترچه یادداشت‌ها و غیره)

شکل ۹-۲ آگاهی‌رسانی: ابزارهای کسب و کار

مرحله بندی آگاهی‌رسانی

درباره فعالیت آگاهی‌رسانی به منزله سلسله‌ای از حلقه‌های متحد مرکزی که از داخل به خارج بزرگتر می‌شوند، فکر کنید. تلاش اولیه آگاهی‌رسانی، ضروری‌ترین مخاطبین را مورد هدف قرار می‌دهد. سپس با مخاطبین هدفی که در

حلقه‌های بزرگتر قرار دارند، ارتباط برقرار می‌گردد. حلقه هدف‌گیری مخاطبین به‌طور نظام‌مند گسترش می‌یابد تا اینکه همه مخاطبین راجع به برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی اطلاع حاصل نمایند.

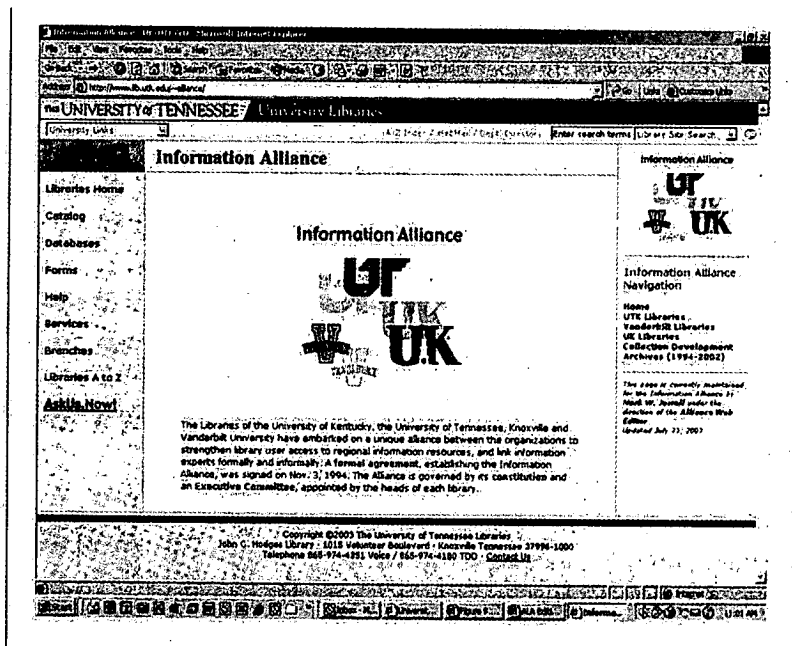
از محل آغاز کنید

بهترین جا برای آغاز فعالیت آگاهی‌رسانی برای تبلیغ برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی، کتابخانه خود شما است. به‌طور طبیعی چون این برنامه برپایه مجموعه‌سازی مشارکتی است فعالیت را به‌طور همزمان با هم‌تایان خود در کتابخانه‌های شریک و افتتاح تلاش‌های مشابه هماهنگ نمایید. چون ممکن نیست که همه کارکنان در طراحی اجرای برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی درگیر شده باشند، آنها مخاطبین «خارجی» هستند که فعالیت‌های آگاهی‌رسانی باید مورد هدف قرار دهند. این کار دلایل علمی دارد زیرا کارکنان کتابخانه مستقیماً با عموم در ارتباط هستند و به‌طور مرتب بازخورد دریافت می‌کنند. مخاطبین محلی برای اینکه به تحقیقات بعدی از محیط خارجی کتابخانه کمک کنند باید تا حد ممکن آگاه گردند. آنها به‌عنوان مخاطبین آزمایشی می‌توانند قبل از اینکه آن پیام‌ها را میان عموم مردم ببرید به تنظیم دقیق مواد آگاهی‌رسانی کمک نمایند.

برای آگاهی‌رسانی برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی به جمعیت داخلی، از قالب‌ها و مجراهایی استفاده کنید که به‌طور مرتب به دست آنها می‌رسند. خلاصه جلسات، چکیده خبرها، یا انتشارات چاپی داخلی که در سازمان منتشر و توزیع می‌شوند، مجراهایی برای انتقال اخبار به کارکنان ارائه می‌دهند. سایر افراد سازمان به محض اینکه اعلامیه‌های اولیه توزیع گردید، به دیدار افراد درگیر در برنامه خواهند شتافت. اعلامیه‌های خدمات عمومی می‌توانند همزمان با تبلیغ جذابیت‌های برنامه، جزئیات دقیقی ارائه دهند. انتشارات معمول کتابخانه از قبیل خبرنامه‌های کارکنان، بولتن‌های خبری، یا مجراهای رسمی مشابه برای خبررسانی، عرصه‌های مناسبی برای یادداشت‌های خبری کوتاه یا بهنگام‌سازی‌ها ارائه می‌دهند. نمایش اسلاید با نرم افزار پاور پوینت و تکه‌هایی از یک فیلم در جلسات کارکنان، رویدادهای کتابخانه‌ای، و عرصه‌های مشابه دامنه‌آشنایی با برنامه را گسترش می‌دهند. برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی که در نشریاتی از قبیل خبرنامه‌های

کتابخانه، کتابچه‌های راهنما، یا اعلامیه‌های دستی که رسماً به تأیید رسیده‌اند، به نمایش درآیند، مقبولیت بیشتری در نظر کارکنان پیدا می‌کنند. بنابراین آگاهی‌رسانی همچنان که در مورد فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی آگاهی می‌دهند، به برنامه مشروعیت می‌بخشد.

وب سایت کتابخانه به منزله گذرگاهی میان مشتریان داخلی و خارجی، مجرای بسیار خوبی برای آگاهی‌رسانی برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی است. ستون یا بخشی مختص برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی در خبرنامه الکترونیکی کتابخانه، ابزار آگاهی‌رسانی مفیدی است که می‌تواند مورد بهره‌برداری قرار گیرد. پیوندهایی که از صفحه خانگی کتابخانه به فعالیت‌های برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی داده می‌شوند، اخبار آگاهی‌رسانی را در صورت تقاضا ارائه می‌نمایند. برنامه‌های بزرگ و گسترده مجموعه‌سازی مشارکتی شایسته داشتن وب‌سایت خاص خود هستند. شکل ۹-۳ نشان می‌دهد که چگونه «اتحادیه اطلاع‌رسانی» (شامل دانشگاه کنتاکی، دانشگاه تنسی و دانشگاه واندربیلت) حضور علنی خود را



حق مؤلف برای کتابخانه‌های دانشگاه تنسی در سال ۲۰۰۳ همه حقوق محفوظ است.

شکل ۹-۳ صفحه خانگی «اتحادیه اطلاع‌رسانی» (دانشگاه کنتاکی، دانشگاه تنسی، و دانشگاه واندربیلت)

در اینترنت حفظ می‌کند. همچنین، منابع نشأت گرفته از برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی در رشته‌های خاص می‌توانند روی صفحات موضوعی برچسب زده شده و علامت دار شوند و این باعث جمع‌آوری منابع خاصی از حوزه مطالعه و تحقیق می‌گردد. حتی یادداشت‌های تبلیغی محلی در پیشینه مارک، فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را آگاهی‌رسانی می‌کنند. برای مثال، آرشیو نشریات «اتحادیه اطلاع‌رسانی»، در جستجوی تقسیم مسئولیت حفاظت فایل‌های پشتیبان مجلات چاپی، منتخب است. از لحاظ آگاهی‌رسانی، یادداشتی که به فیلد ۸۵۶ پیشینه مارک اضافه می‌شود تا کتابخانه بایگانی را برای عنوانی خاص مشخص کند به‌عنوان یک آگهی دائمی برای وجود فعالیت مشارکتی عمل می‌کند. این یادداشت همانند نوعی برچسب به‌عنوان بایگانی فعالیت‌ها و قدردانی از تلاش‌هایی که صرف اهداف مشارکتی شده‌اند، عمل می‌نماید.

افق‌های دید را گسترش دهید

علاوه بر آگاهی‌رسانی برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی به مخاطبین داخل کتابخانه، افق‌های دیدتان را به مخاطبین موجود در محیط دانشگاه، جامعه و ائتلاف گسترش دهید. مخاطبین عبارتند از اعضای هیات علمی، دانشجویان، کارکنان، گروه‌های دوستی، امانت گیرندگان خاص، استفاده‌کنندگان اتفاقی، گروه‌های ویژه و سایر افراد. مجراهای خاصی برای اشاعه این اطلاعات به آنها را شناسایی کنید، و قالب اطلاعاتی را با مخاطبین و فرصت‌های ارتباطی سازگار نمایید. در محیط دانشگاهی، روزنامه‌های دانشجویی می‌توانند عرصه مناسبی برای آگاه‌سازی دانشجویان از برنامه‌های مشارکتی و دعوت آنها به بهره‌مندی کامل از مزایا و فرآورده‌ها و خدمات مجموعه‌سازی مشارکتی باشند.

بسیاری از دانشگاه‌ها و دانشکده‌ها انتشارات دیگری دارند که کارکنان و اعضای هیات علمی را مورد هدف قرار می‌دهند. آنها به‌صورت چاپی و پیوسته با هدف تجلیل از فعالیت‌های دانشگاهی وجود دارند. شکل ۹-۴، روگرستی از مقاله نشریه و اندریبلت رجیستر است که فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی «اتحادیه اطلاع‌رسانی» را توصیف می‌کند.

2 VANDERBILT REGISTER

APRIL 6-12, 1998

IRIS partnership brings more library resources to VU, UT and UK researchers

by Ann Marie Deer Owens

A new collaboration of the three largest research university libraries in Tennessee and Kentucky will make more than six million volumes available to students and faculty at the universities via the Internet.

IRIS (Information Resources for Interinstitutional Sharing) — a joint initiative of Vanderbilt University, the University of Tennessee, Knoxville, and the University of Kentucky — was announced April 3 during the dedication of the William T. Young Library at the University of Kentucky.

The initiative establishes a World Wide Web-based system for seeking, identifying and ordering books for interlibrary loan that speeds the delivery of these volumes to students, faculty and staff at the three universities.

IRIS will foster broad cooperation in collection development and access by the three institutions, according to Paul Gherman, Vanderbilt University librarian. "Now faculty and students can search simultaneously the catalogs of all three libraries and receive requested material through expedited interlibrary loan. By the fall, users will be able to directly request books via their local library system from all three libraries without needing to contact their interlibrary loan office," Gherman said.

Paula Kaufman, dean of libraries at the University of Tennessee, Knoxville, said each library's collection brings unique strengths that make the IRIS collection an important resource for scholars. "For example, the University of Tennessee Library possesses outstanding hold-

ings in English and American literature, materials science and civil engineering," Kaufman said.

"The University of Kentucky Library collects broadly in Southern history, architecture and agriculture, while the Vanderbilt University Library has extensive resources in Latin American studies, education and religion."

IRIS and cooperative license agreements between the universities will help improve the cost efficiency of money spent on databases. The universities' libraries also plan joint purchases of expensive but infrequently used materials. In addition, they will cooperate in archiving and preserving little-used books and journals. The three libraries have already signed a joint contract for a database called PsycINFO, which increases their access to psychology literature and saves each institution thousands of dollars per year in subscription costs.

Paul Willis, University of Kentucky librarian, said Project IRIS will significantly enrich UK's access to books at the University of Tennessee and Vanderbilt University at the same time that the William T. Young Library offers improved resources.

"No one library can hope to meet the information needs of its students and faculty today, and our joining with our two strongest neighbors assures us of a rich information resource into the future," Willis said.

IRIS is accessible through each library's Web page. The address for the Vanderbilt Library home page is www.library.vanderbilt.edu/



چاپ مجدد با کسب اجازه از ناشر

شکل ۹-۴ مقاله مجله واندربیلست رجیستر در مورد فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی «اتحادیه اطلاع‌رسانی»

کتابخانه‌های عمومی و آموزشگاهی اغلب از اعلامیه‌های دستی و نامه‌نگاری‌های مستقیم و ارسال آنها به خانه‌های اعضا استفاده می‌کنند تا اطلاعات مربوط به برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را به هر جا که نیاز است بفرستند. روزنامه‌های

گروه‌های دوستی و روزنامه‌های گروه‌های استفاده‌کنندگان برای دسترسی به مخاطبین محلی ایده آل می‌باشند. یک هشدار کوتاه از طریق پست الکترونیکی می‌تواند به مخاطبینی که روی فهرستی از برنامه‌های الکترونیکی قرار دارند، در مورد پیشرفت‌ها و برنامه‌های کتابخانه آگاهی دهد. همچنین جنوب الف‌هایی که روی آن متنی با دست‌خط زیبا چاپ شده و جلوی درب خروجی قرار داده شده و یا هنگام ارائه رسید از کتابخانه شریک داده می‌شوند، می‌تواند در برخی شرایط و موقعیت‌ها ابزار مؤثری باشد. پوسترها و نمایشگاه‌ها، اطلاعاتی را در مورد برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی در دسترس استفاده‌کنندگان اتفاقی قرار می‌دهند. در شرایط مناسب، رویدادهای خاص را جهت آگاهی‌رسانی برنامه‌هایی که هم اکنون در حال انجام هستند، مورد ملاحظه قرار دهید. بدون شک عرصه‌های منحصر به مؤسسات خاص دیگری نیز موجود می‌باشند. تصورات ذهنی غالباً تنها مانع برای تضمین این امر است که مجموعه‌سازی مشارکتی توجه مورد نیاز و سزاوار خود را به دست آورند.

منطقه‌ای و فراتر از آن حرکت کنید

اندازه و دامنه برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی، گستره و دسترسی فعالیت‌های آگاهی‌رسانی را معین می‌سازد. هر فعالیت مجموعه‌سازی مشارکتی ایالتی مانند ایجاد کتابخانه مجازی، باید در سطح ایالت آگاهی‌رسانی گردد؛ در غیر این صورت جمعیتی که این قابلیت برای آنها ایجاد گردیده از آن بی‌خبر مانده و یا از آن کمتر بهره‌مند خواهند شد. اگر چه مجموعه‌سازی مشارکتی به‌ندرت جاذبه و زرق و برق داستان‌های احساسی را دارد، جلب توجه روزنامه نگاران و خبرنگاران رسانه‌ای به برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی به‌عنوان موضوعی که ارزش خبری دارد، آنچنان که شما فکر می‌کنید دشوار نخواهد بود. (۱۹) پیاموزید که رسانه‌های مختلف چگونه کار می‌کنند. روابط مثبت قوی با نمایندگی‌های رسانه‌ای محل خود به وجود آورید. (۲۰) بسیاری از روزنامه‌ها و ایستگاه‌های رادیویی و تلویزیونی خبرهایی را به فعالیت‌های محلی اختصاص می‌دهند. برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی با قابلیت توسعه دسترسی شهروندان محلی به منابع اطلاعاتی مسلماً در این مقوله قرار می‌گیرد. جنبه‌هایی از این برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را که مورد علاقه

عموم است، با زبانی خالی از اصطلاحات نامفهوم و کلمات اختصاری که ویژگی اغلب انتشارات کتابخانه‌ای است به اطلاع عموم برسانید. به‌عنوان مدیر آگاهی‌رسانی، در انتقال اطلاعات تبلیغی به رسانه‌های ارتباطی مناسب، ابتکار عمل به خرج دهید.

علاوه بر بهره‌برداری از رسانه‌هایی چون روزنامه، رادیوی محلی و تلویزیون، شرکت‌کنندگان مجموعه‌سازی مشارکتی می‌توانند فعالیت‌های خود را از طریق عرصه‌های حرفه‌ای باریک بینانه‌تری در سطوح محلی، ایالتی، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی آگاهی‌رسانی نمایند. مجلات حرفه‌ای، کنفرانس‌ها، و گروه‌های مباحثه زمینه مناسبی برای اشاعه اطلاعات به جامعه متخصصان اطلاع‌رسانی فراهم می‌آورند. مقالات در مجلات حرفه‌ای، جلسات نمایش، پوستر در کنفرانس‌ها و گروه‌های مباحثه، همگی فرصت‌هایی برای آگاهی‌رسانی فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی به‌شمار می‌روند. این مجراهای ارتباطی همچنین تقاضای ارائه پیشنهادات و بازخوردها را نیز ممکن می‌سازد. این مرحله ارزیابی، پیش زمینه‌ای برای بازنگری محصول مجموعه‌سازی مشارکتی و توسعه بیشتر ایجاد می‌کند. سپس چرخه بازاریابی مجدداً آغاز می‌گردد.

نتیجه‌گیری

برای اینکه برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی ابزار مفیدی برای توسعه مجموعه‌ها و خدمات کتابخانه باشند، باید با قدرت تبلیغ و آگاهی‌رسانی گردند. فعالیت‌های موفق مجموعه‌سازی مشارکتی به خودی خود به وجود نمی‌آیند، بلکه فقط از طریق تلاش‌های بی‌شائبه‌انهایی که به مزایای بالقوه چنین همکاری‌هایی بصیرت دارند حاصل می‌شوند. افرادی که علاقه‌مند به بازاریابی برای مجموعه‌سازی مشارکتی هستند باید تلاش‌های خود را سازمان دهی کنند. رویکردهای نظام‌مند به تبلیغ و آگاهی‌رسانی شامل تعیین مدیر بازاریابی، شناسایی محصولات و مخاطبین هدف، و ایجاد طرح عملیاتی برای دسته‌بندی، ارائه و انتقال پیام‌هایی است که روی برنامه‌ها، طرح‌ها و خدمات مجموعه‌سازی مشارکتی تمرکز می‌کنند.

مجموعه‌سازی مشارکتی باید برای مخاطبین داخلی تبلیغ شود. حمایت از این هماهنگی برای ایجاد و اجرای برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی حیاتی است. محصولات و خدمات مجموعه‌سازی مشارکتی نیز باید فعالانه آگاهی‌رسانی شوند. آگاهی‌رسانی، برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را به پهنه وسیع‌تری از مخاطبین معرفی می‌کند و حمایت گروه‌های خارج از برنامه را جلب می‌نماید. آگاهی‌رسانی برنامه را برای مدت مدیدی، حتی در شرایط بد مالی، کارآمد نگه می‌دارد. آگاهی‌رسانی روی منافع تمرکز می‌کند و کمکی را که مجموعه‌سازی مشارکتی به کتابخانه‌ها و مراجعان آنها می‌کند ثبت می‌نماید. تبلیغ و آگاهی‌رسانی برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی، و شیوه‌ها و روش‌های مشابه با این دو طریق و اهداف مکمل، باید همه فعالیت‌های تعاونی را از آغاز شکل‌گیری از طریق مراحل برنامه‌ریزی تا مرحله اجرا و مراحل بعدی همراهی نمایند.

یادداشت‌ها:

1. Cosette Kies, *Marketing and Public Relations for Libraries* (Metuchen, NJ: Scarecrow, 1987), 73-85.
2. Eileen Elliott de Saez, *Marketing Concepts for Libraries and Information Services* (London: Library Association Publishing, 1993), 38-54; Keith Hart, *Putting Marketing Ideas into Action* (London: Library Association Publishing, 1999), 10-14.
3. Kies, *Marketing and Public Relations*, 78.
4. Jennifer Rowley, *Information Marketing* (Aldershot: Ashgate, 2001), 6-8.
5. De Saez, *Marketing Concepts*, 39; Linda Ashcroft, "The Marketing and Management of Electronic Journals in Academic Libraries: A Need for Change," in Rejean Savard, ed., *Education and Research for Marketing and Quality Management in Libraries*, 178 (Munich: K. G. Saur, 2002).
6. Darlene E. Weingand, *Marketing/Planning Library and Information Services*, 2nd ed. (Englewood, CO: Libraries Unlimited, 1999), 9 ff.
7. Ibid., 1.
8. De Saez, *Marketing Concepts*, 1; Katharina J. Blackstead and Eric C. Shoaf, "Synergy in Library Public Relations, Marketing, and Development Activities," in Rashelle S. Karp, ed., *Powerful Public Relations: A How-to Guide for Libraries*, 5 (Chicago: American Library Association, 2002).
9. Lisa A. Wolfe, *Library Public Relations, Promotions, and Communications: A How-to-Do-It Manual* (New York: Neal-Schuman, 1997), 3; Weingand, *Marketing/ Planning*, 141-42; Blackstead and Shoaf, "Synergy," 2.
10. Blackstead and Shoaf, "Synergy," 1-3.
11. Rowley, *Information Marketing*, 13; Weingand, *Marketing/Planning*, 81 ff.
12. Sally Gardner Reed, *Making the Case for Your Library: A How-to-Do-It Manual* (New York: Neal-Schuman, 2001), 13-14; Blackstead and Shoaf, "Synergy," 6.
13. Hart, *Putting Marketing Ideas*, 24-33.
14. Ibid., 30.
15. Ibid., 34.
16. Kies, *Marketing and Public Relations*, 51.
17. Wolfe, *Library Public Relations*, 36.
18. Anne F. Roberts and Susan Griswold Blandy, *Public Relations for Librarians* (Englewood, CO: Libraries Unlimited, 1989), 7, 16; Wolfe, *Library Public Relations*, 75-164; Reed, *Making the Case*, 25 ff; Rashelle S. Karp, ed., *Powerful Public Relations: A How-to Guide for Libraries* (Chicago: American Library Association, 2002), 8 ff.
19. Greg Kowalski, David Crumm, and Herb Gunn, "How to Get Your Library's Story in the Local Newspaper," *Unabashed Librarian*, no. 125 (2002): 29-31.
20. Roberts and Blandy, *Public Relations for Librarians*, 31-32; Wolfe, *Library Public Relations*, 78.



تأثیر مجموعه‌سازی مشارکتی؛ سنجش و ارزیابی

اگرچه تعاون ممکن است به‌طوری مشهود ارزشمند به نظر برسد و مجموعه‌سازی مشارکتی به لحاظ نظری، بوضوح سودمند باشد، اما نشان دادن نسبت هزینه به سود برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی خاص که با اعداد و ارقام واقعی به تأیید رسیده باشد، دشوار و گیج‌کننده است. ادبیات سنجش مجموعه وسیع است. (۱) در عین حال، روشی برای کمی کردن و ارزیابی فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی که مورد قبول همگان باشد وجود ندارد. با این حال، ابزارهای مجموعه‌محور یا مراجع-محوری که برای اندازه‌گیری کمیت و کیفیت مجموعه کتابخانه‌ای واحد به کار رفته‌اند، می‌توانند در زمینه مجموعه‌سازی مشارکتی نیز مورد استفاده قرار گیرند. (۲) مانند آنچه که در مورد ارزیابی هر مجموعه‌ای صادق است، می‌توان از ترکیب ابزارهایی که روی عناصر واقعی مجموعه متمرکز هستند برای بررسی قسمت‌های مختلف برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی استفاده نمود. اگرچه ارزیابی جامع مجموعه‌سازی مشارکتی رؤیایی غیرقابل تحقق باقی خواهد ماند، اما ارزیابی فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی با رشد روز افزون این گونه فعالیت‌ها و افزایش تأکید بر روی هزینه‌های خدمات و علاقه به انجام امور سود محور، اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. این فصل رویکردهای کلیدی به ارزیابی فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را توصیف می‌کند. ارزیابی هر برنامه مشارکتی باید بخش محوری فرایند برنامه‌ریزی مجموعه‌سازی مشارکتی باشد. در مرحله شروع مباحث مجموعه‌سازی مشارکتی، روش‌هایی را برای ارزیابی در نظر بگیرید به‌طوری که ابزارهای ارزیابی با نوع برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی تحت بررسی سازگار باشند.

سنجش و ارزیابی را بخشی از بسته جامع مجموعه‌سازی مشارکتی به حساب آورید. مشخص کنید که این فرایندها چه چیزی را باید به انجام برسانند. حوزه‌های قانونی را به‌طور دقیق مشخص کنید و قوانین پایه‌ای را تنظیم نمایید که کار سنجش تحت آن قوانین انجام گیرد. ابزارهای ارزیابی در خیلی از برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی باید در رأس امور قرار گیرد زیرا اغلب در آغاز برنامه به منظور سنجه‌گذاری اهداف نیاز به ارزیابی مجموعه دارد. برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی دارای تنوع حیرت‌انگیزی هستند؛ براین ابزارهای انتخاب شده یا ایجاد شده برای ارزیابی آنها نیز به همان نسبت متنوع خواهند بود.

ایجاد راهکار سنجش

اولین وظیفه، تعیین راهکارهای سنجش مناسب با برنامه‌ای خاص یا نوع خاصی از برنامه است. عواملی که انتخاب روش سنجش را تحت تأثیر قرار می‌دهند عبارتند از دامنه و گستره برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی، رسمیت و پیچیدگی آن، و سطح پاسخ‌گویی و گزارش دهی مورد نیاز مدیران برنامه. سنجش باید پرسش‌های گوناگونی را پاسخ دهد: آیا بهنگام سازی نهادهای خارجی مورد نیاز خواهد بود؟ کار ارزیابی کی به کی و توسط چه کسانی اجرا خواهد گردید؟ تعهدات مالی مجموعه‌سازی مشارکتی چگونه دنبال خواهد شد؟ مسئولیت مالی با چه استانداردهایی نشان داده خواهد شد؟ وقتی شرکت‌کنندگان ابزار ارزیابی را طراحی می‌کنند، باید روی تعاریف مربوط به آنچه روند کار را تشکیل می‌دهد، یا در مورد یک برنامه کامل، در مورد آنچه برای موفقیت تعیین کننده است به توافق برسند تا تضمین نماید که برنامه‌ریزی و اجرای برنامه، ورودی‌ها را با دستاوردهای مورد انتظار سازگار خواهد ساخت. امروزه، کتابخانه به‌عنوان یک واحد خدماتی باید بیش از پیش متوجه ابعاد جلب رضایت استفاده‌کننده باشد. مدیران برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی باید تلاش‌های چشمگیری به عمل آورند تا مشخص کنند که فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی چگونه نظرات و تصورات استفاده‌کنندگان را تحت تأثیر قرار می‌دهند. اگرچه ثابت شده که برخی از این عوامل تقریباً غیرقابل اندازه‌گیری هستند، ولی باید هنگامی که فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی بررسی می‌شوند، مورد توجه قرار گیرند. مقوله‌ها، پرسش‌ها و واژه‌های شکل ۱۰-۱ را برای ساماندهی سنجش مجموعه‌سازی مشارکتی به کار ببرید.

هدف: ارزیابی به چه منظوری انجام می‌گیرد؟

- * سنجه گذاری مقدماتی
- * پیشرفت موقت
- * تحلیل گام به گام
- * حسابرسی نهایی
- * کانون: کار ارزیابی، چه اجزا و جنبه‌هایی را مورد توجه قرار می‌دهد؟
- * مجموعه
- * استفاده‌کننده
- * پیوند، ترکیب، توافق
- * کل نگری
- * دامنه: کار ارزیابی چه دامنه‌ای را پوشش خواهد داد؟ در چه گستره‌ای؟

* عام

* خاص

- حوزه موضوعی خاص

- مرکز هزینه خاص

* جامع

رسمیت: آیا ارزیابی باید رسمی باشد یا غیررسمی؟

* غیرقابل انعطاف

* انعطاف‌پذیر

* سازگار

نهاد: چه شخص یا گروهی ارزیابی را آغاز یا اجرا می‌کند؟

* نهاد سفارش دهنده

* نهاد اجرا کننده

- وکیل

. داخلی

. خارجی

* بررسی کننده مستقل

. داخلی

. خارجی

* نماینده، مأمور، مأمور

چارچوب زمانی: کار ارزیابی باید چه زمانی انجام پذیرد؟ کی به کی؟

* فواصل دوره‌ای

* نقاط زمانی ثابت

* در ابتدا و در انتها

قالب: مناسب‌ترین ساختار گزارش برای ارزیابی چیست؟

* تحلیل‌ها

* خلاصه‌های روایتی / اجرایی

* جداول آماری، نمودارها

گزارش دهی: نتایج ارزیابی در چه سطوح و در چه عرصه‌هایی باید گزارش شوند؟

* داخلی

* خارجی

* حوزه‌ها و واحدهای ذینفع

* انتشارات حرفه‌ای

بیان: کار ارزیابی چگونه می‌تواند نیازهای مؤسسه و سایر اعضای ائتلاف را برآورده سازد؟

* نهادهای بازبینی خارج از مؤسسه

* شرکای ائتلافی

* گروه‌های اعتبار بخشی

* مخاطبین عام

روش‌های غیررسمی سنجش و ارزیابی

همه برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی به ابزارهای سنجش پیچیده و مفصل نیاز ندارند. در حقیقت، برخی فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی ممکن است از ارزیابی مستقیم بدور باشند. این شکل از مجموعه‌سازی مشارکتی اغلب به «مجموعه‌سازی مشارکتی در سایه»^۱ تعبیر می‌شود که در آن کتابداران تصمیمات مربوط به خرید را براساس اطلاعاتی که در مورد مجموعه‌های کتابخانه‌های هم‌جوار در اختیار دارند اتخاذ می‌کنند، در حالی که توافق روشنی با کتابداران آن مؤسسات به عمل نیآورده‌اند. چون این نوع مجموعه‌سازی مشارکتی بدون توافق مکتوب میان افراد یا مؤسسات اتفاق می‌افتد، سطح پاسخ‌گویی پایین است و ارزیابی ممکن است وابسته به صلاحدید باشد. در غیاب هرگونه ترتیبات رسمی و هر نوع برنامه مشخصی که در حکم چارچوب ارزیابی‌ها و تعدیل‌ها باشد، شاید ثبت فعالیت‌های روزانه و انجام داوطلبانه بهنگام‌سازی‌های دوره‌ای، به مناسب‌ترین شکل به این نوع مجموعه‌سازی مشارکتی پاسخ دهد.

برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی که در آنها تفاهم صریح یا توافق شفاهی غیررسمی میان انتخاب‌کنندگان و مؤسسات وجود دارد، به بازبینی دوره‌ای نیاز دارند. بسیاری از برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی محدود یا کوتاه مدت در این طبقه قرار می‌گیرند. راهکارهای ارزیابی غیررسمی برای این نوع برنامه‌ها که رسمیت و گستره پایینی دارند، کارآمد خواهند بود. این روش‌ها کمتر قانع‌کننده هستند و ممکن است حتی به شواهد نقلی تکیه کنند اما اگر رویکرد انتخاب شده، اهداف مشخص شده فعالیت مجموعه‌سازی مشارکتی را مورد توجه قرار دهد، کمتر از آن تأثیرگذار نیست. در برخی موارد، برنامه مورد نظر رویکرد ارزیابی را برای بهره‌گیری پیشنهاد می‌کند. مثلاً اگر مجموعه‌سازی مشارکتی برای اتمام پروژه واحدی مانند کتابخانه‌ها استفاده شود، روش مناسب برای ارزیابی برنامه به‌وسیله اهداف برنامه تعریف می‌شود. پیشرفت کار از طریق تعداد اجزایی که به تدریج خریداری شده و بر مبنای جاری بودن میان کتابخانه‌های شرکت‌کننده به اشتراک گذاشته شده است، اندازه‌گیری می‌شود. زمانی موفقیت حاصل می‌شود و برنامه به

اتمام می‌رسد که ائتلاف همه اجزا را فراهم نموده باشد. در حالتی دیگر، کتابشناس‌های مؤسسات همجوار ممکن است به‌طور غیررسمی برای تقسیم مسئولیت سفارش و تهیه منابع در حوزه‌های معین و اجتناب از تکرار منابع خاص توافق کنند. تا وقتی که این قضیه به‌صورت برنامه‌ای غیررسمی که تحت خط‌مشی‌های عمومی عمل می‌کند به قوت خود باقی است، اعمالی چون بررسی‌های دوره‌ای توافقات همکاری با همتایان و انجام بهنگام سازی توسط انتخاب‌کنندگان برای ناظرین به‌عنوان روش‌های ارزیابی کافی می‌باشد.

روش‌های غیررسمی از هزینه‌های بالا و صرف تجربه و وقت زیادی از کارکنان که بسیاری از ارزیابی‌های رسمی بدان نیاز دارند، جلوگیری به عمل می‌آورد. عموماً در چنین موقعیت‌های ویژه‌ای، هر کتابخانه شروع به جمع‌آوری منابع هسته می‌کند و ممکن است بسادگی از خرید منابعی که توسط توافقنامه غیررسمی پوشش داده شده، صرف نظر نماید. بنابراین، خطر کردن برای هر مؤسسه محدود می‌باشد. برنامه‌های مبتنی بر سیاهه خرید از پیش تعریف شده مشترک میان شرکت‌کنندگان، در این طبقه قرار می‌گیرند. هر سیاهه عناوین از یک کتابشناسی، سیاهه‌ای از ناشران، یا سلسله‌ای از طبقات موضوعی که میان همتایان تقسیم شده است، همه نمایانگر برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی هستند که در آن شرح برنامه، به شکل بالفعل از ارزیابی اشاره می‌کند. وقتی تقسیم مسئولیت فراهم‌آوری منابع بخشی از یک توافقنامه مکتوب مجموعه‌سازی مشارکتی باشد، یا سایر مسئولیت‌ها میان شرکای ائتلافی تقسیم شود، فنون مفصل‌تری باید برای ارزیابی همکاری‌ها مورد استفاده قرار گیرد. برنامه‌های رسمی نیازمند روش‌های ارزیابی رسمی هستند.

روش‌های سنجش و ارزیابی رسمی

برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی گسترده و بلند مدتی که توسط توافقنامه‌های مکتوب نظارت می‌شوند و دربرگیرنده تعدادی کتابخانه‌های شرکت‌کننده با هماهنگی نزدیک می‌باشند به راهکارهای ارزیابی نظام‌مند و پر قدرت نیاز دارند. نوعاً، این‌گونه روش‌های ارزیابی رسمی مبتنی بر داده‌ها هستند

و لازم است که نتایج با نهایت جامعیت و دقت اندازه‌گیری شوند. اغلب، همه جنبه‌های یک برنامه بزرگ نمی‌تواند با یک دستورالعمل واحد سازگار شود یا در یک مسیر واحد محقق گردد. در این حالت، هر جزء می‌تواند تفکیک گردیده و براساس شرایط خود مورد ارزیابی قرار گیرد. هر گزارش توصیفی مشخص خواهد کرد که اجزای مختلف، چگونه با یکدیگر هماهنگ می‌شوند و چگونه به‌عنوان یک ارزیابی کیفی کلی عمل می‌نمایند.

مقیاس‌های آماری

کتابخانه‌ها برای ارزیابی فعالیت‌های خود دیر زمانی از مقیاس‌های کمی مانند شمارش عناوین، آمارهای بخش امانت، عملیات مربوط به امانت بین کتابخانه‌ای، و صرفه‌جویی‌های مالی استفاده کرده‌اند. (۳) در برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی، شمارش عناوین و مقیاس‌های آماری همراه با آن به دفعات در حکم نقطه عطف و معیار برای اهداف مقایسه‌ای عمل کرده‌اند. داده‌های مربوط به موجودی به منزله وسیله‌ای برای نشان دادن نقاط قوت مجموعه به حساب می‌آیند و به مؤسسات مشارکت‌کننده اجازه می‌دهند که مسئولیت‌ها را جهت پرکردن شکاف‌هایی که از طریق چنین روش‌های کمی مشخص شده‌اند تقسیم نمایند. می‌توان اهداف اولیه را تعیین کرد و پیشرفت امور را در فواصل مشخص از طریق حسابرسی مجدد اندازه‌گیری نمود. «ائتلاف کتابخانه بوستن»^۱ مقیاس‌های کمی گوناگونی را برای تعریف اهداف توافقنامه مجموعه‌سازی مشارکتی در حوزه امور اقتصادی و کسب و کار آسایایی به کار گرفت. توافقنامه اولیه‌ای که زیربنای ایجاد برنامه سال‌های ۱۹۹۶ تا ۱۹۹۸ بود، نشان داد که موفقیت با چهار عامل اندازه‌گیری می‌شد: عناوین خریداری شده؛ نسبت کل هزینه به میانگین هزینه به ازای هر کتاب؛ عناوین منحصربه‌فرد [در ائتلاف]؛ و میانگین تعداد امانت به ازای هر عنوان. (۴) هر یک از این مقیاس‌ها نمایانگر الگوهای مجموعه‌سازی است که به‌طور روزمره دنبال می‌شوند.

عنوان شماری آمریکای شمالی

بدلیل اینکه شمارش منابع مجموعه در بسیاری از روش‌های ارزیابی به کار می‌رود، کتابخانه‌ها تلاش‌هایی انجام داده‌اند تا این فرایند را استاندارد نمایند و

پیشینه‌ای تاریخی ایجاد کنند تا به تدریج مقیاس‌هایی را برای اندازه‌گیری تدارک ببینند. «عنوان شماری آمریکای» شمالی مهم‌ترین نمونه از این تلاش‌ها در سطوح ملی و بین‌المللی است. (۵) روش مورد استفاده شرکت‌کنندگان در این ارزیابی آماری که هر چهار سال یکبار انجام می‌شود، تضمین می‌کند که وقت و منابع وسیعی که کتابخانه‌ها سرمایه‌گذاری می‌کنند، به درجات بالایی از عملکرد متقابل و مقایسه داده‌ها منتهی خواهد گردید. آمارهایی که در طول سال‌ها جمع‌آوری و همبسته گردیده‌اند، پایگاه اطلاعاتی غنی‌ای برای سنجه‌گذاری نسبی مجموعه‌ها تشکیل می‌دهند. بعلاوه، با تغییر جهت شرکت‌کنندگان از شمارش دستی عناوین به سمت شمارش ماشینی، دقت این داده‌ها بیشتر و بیشتر می‌شود. داده‌های حاصل از «عنوان شماری آمریکای شمالی» برای کتابخانه‌ها این امکان را فراهم ساخته که مسئولیت‌های فراهم‌آوری منابع را براساس طبقه‌بندی موضوعی تقسیم نمایند تا پیشرفت امور را پیگیری کرده و همسویی آن را با اهداف بلند مدت مجموعه‌سازی مشارکتی کنترل و نظارت نمایند. برای مثال، کتابخانه عضو ائتلافی که مسئولیت جمع‌آوری منابع ادبیات گویش فرانسوی مرسوم در کانادا (شماره‌های PS9001 - 9599 در رده‌بندی کتابخانه کنگره) را به نمایندگی از طرف ائتلاف بر عهده گرفته است، می‌تواند انجام موفقیت‌آمیز وظیفه خود را از طریق ارزیابی‌هایی که نشان می‌دهند تعداد عناوین خریداری شده در این گستره به‌عنوان درصدی از مجموعه محلی به تدریج افزایش یافته است، اثبات نمایند.

روش ارزیابی اجمالی (کانسپکتوس)

در سال ۱۹۸۰ گروه کتابخانه‌های تحقیقاتی روش ارزیابی اجمالی خود را جهت تسهیل مجموعه‌سازی و مدیریت مجموعه در پاسخ به شرایط مالی وخیم و سپس به خاطر ارزیابی مجموعه کتابخانه‌ها از دیدگاه تعاونی ترتیب داد. (۶) «شبکه کتابخانه‌های غرب آمریکا»^۱ اصلاحات بیشتری روی کار ابتکاری گروه کتابخانه‌های تحقیقاتی انجام داد و کاربرگ‌ها و نرم‌افزاری ایجاد نمود که از میانه دهه ۱۹۸۰ به بعد توسط بسیاری از کتابخانه‌ها برای ارزیابی و توصیف مجموعه‌هایشان مورد استفاده قرار گرفت. اگرچه استفاده از ارزیابی اجمالی (کانسپکتوس) ممکن است از

میان دهه ۱۹۹۰ تا اواخر آن به اوج رسیده باشد اما در حال حاضر نیز ابزار مفیدی برای ارزیابی مجموعه بوده و به آسانی با اهداف مجموعه‌سازی مشارکتی قابل انطباق است.

روش ارزیابی اجمالی (کانسپکتوس) دو وظیفه مهم را با موفقیت به انجام رساند: اول اینکه، این روش حوزه‌های ثابتی را که برای اهداف مقایسه‌ای مبتنی بر رده‌های طبقه بندی کتابخانه کنگره در کانون توجه قرار دارد، تعریف نمود (نمودارهای تبدیل کنگره/ دیویی بعدها ایجاد گردید). این کار شبیه به رویکردی است که توسط «عنوان شماری آمریکای شمالی» اتخاذ گردید که شمارش منابع موجودی خود را بر پایه رده‌های طبقه بندی استوار نمود. این راهکار تضمین می‌کند که همه کتابخانه‌هایی که همانند «عنوان شماری آمریکای شمالی» از ارزیابی اجمالی استفاده می‌کنند، در حال اندازه‌گیری همان چیز هستند. اما ارزیابی اجمالی با مورد توجه قرار دادن مسائل مربوط به چگونگی به وجود آمدن مجموعه تحت ارزیابی، نحوه عمل آن در حال حاضر، و چگونگی تغییرات احتمالی در طول زمان، فراتر از اینها عمل می‌کند. ارزیابی اجمالی قادر بود تا این ابعاد از تحلیل را از طریق ایجاد توصیفگرهای استاندارد اضافه نماید تا نشان دهد که هر کتابخانه خاص چگونه در یک رده معین از طبقه بندی کتابخانه کنگره عمل می‌نماید؛ ارزیابی اجمالی همچنین آن توصیفگرها را با طبقات عددی معین همبسته ساخت.

شدت فراهم‌آوری منابع پنج سطح دارد (و از سطح ۱ یعنی حداقل فعالیت تهیه منابع تا سطح ۵ که نشان دهنده مسئولیت همه جانبه است، گسترده می‌باشد) که هر یک از سه مقوله مربوط به مسئولیت فراهم‌آوری منابع را تعریف می‌نمایند (مجموعه کنونی، مسئولیت فراهم‌آوری، و هدف مجموعه). این استانداردها امکان سه جانبه کردن رفتار فراهم‌آوری کتابخانه (گذشته، حال و آینده) را در مورد یک رده طبقه بندی مفروض فراهم می‌آورند. با وارد کردن ساختارهای بیشتر در فرایند توصیف مجموعه، ارزیابی اجمالی طرح‌های مجموعه‌سازی کتابخانه را به زبان مشترکی جهت ارزیابی گذشته، حال و آینده یک گام نزدیک‌تر می‌کند. به مدد کاربرگه‌های حاصل از ارزیابی اجمالی، مدیران مجموعه توانستند رفتارها و مقاصد فراهم‌آوری خود را به‌طور شفاف و دقیق توصیف نمایند به نحوی که این کار، مشارکت را به‌طور بی‌سابقه‌ای کارآمد نمود.

شرکای ائتلافی با تکیه بر روش ارزیابی اجمالی می‌توانند بخش‌های خاص و کاملاً معینی از حوزه‌های موضوعی را برای پرداختن به فراهم‌آوری انتخاب کنند و سطح شدت فراهم‌آوری را برای برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی مشخص سازند. کتابخانه عضو ائتلاف ممکن است مسئولیت فراهم‌آوری در حوزه ادبیات فرانسوی رایج در کانادا را در عمیق‌ترین سطح به نمایندگی از سایر اعضا بر عهده گیرد. اعضا می‌توانند وضع موجود مسئولیت فراهم‌آوری کنونی خود را حفظ کنند و یا ممکن است آن‌را به خاطر بیشتر کردن مسئولیت فراهم‌آوری در حوزه‌ای دیگر به نمایندگی از ائتلاف تنزل دهند. با تعریف جزئیات مورد توافق و درک روشنی از مسئولیت‌ها در آغاز کار، دنبال کردن روند کار به تدریج نظام‌مند می‌شود، نتایج قابل تکرار می‌گردد و فرایند ارزیابی پایدار می‌شود.

در سال ۱۹۸۳ «انجمن کتابخانه‌های تحقیقاتی» با همکاری گروه کتابخانه‌های تحقیقاتی برنامه سیاهه برداری از مجموعه‌های آمریکای شمالی را با استفاده از داده‌های ارزیابی اجمالی گروه کتابخانه‌های تحقیقاتی آغاز کرد. هدف بلند مدت برنامه، ایجاد فهرست پیوسته‌ای از مجموعه‌های تحقیقاتی آمریکای شمالی بود تا بتواند پژوهشگران را در جاییابی منابع مورد نیاز برای پیشبرد فعالیت‌های علمی یاری کند. در نتیجه، انتظار می‌رفت این فهرست موجودی، حفظ هماهنگی این منابع حیاتی را بهبود بخشد. در اوایل دهه ۱۹۹۰، شبکه کتابخانه‌های غرب آمریکا نرم‌افزاری برگرفته از ارزیابی اجمالی برای کامپیوترهای شخصی و به منظور ارائه خدمات تحلیل و ارزیابی مجموعه ایجاد کرد که ساخت یا نگهداری پایگاه داده‌های ارزیابی مجموعه محلی را برای کتابخانه‌ها میسر می‌سازد.

ابزارهای بازرگانی و فروش

اگرچه محصولات قابل ارائه زیاد نیستند ولی تعدادی از راهکارهای نرم‌افزاری مبتنی بر فروشنده یا بازرگانی برای ارزیابی و مقایسه مجموعه وجود دارند. شاید مشهورترین مورد میان این ابزارها، خدمات تحلیل و ارزیابی خودکار مجموعه (آکاس)^۱ (آ. سی. ال. سی باشد). (۷) بررسی‌های آکاس می‌تواند عمر و محتوای مجموعه را مورد توجه قرار دهد؛ مجموعه هدف را با سیاهه‌های توصیه

شده مانند آنهایی که مبتنی بر «کتاب‌هایی برای کتابخانه‌های دانشکده‌ای یا «انتخاب منابع مهم دانشگاهی» هستند، مقایسه کند؛ و روی قالب، سطح آموزشی، یا زبان تمرکز نماید. میان انواع گزارش‌های خودکاری که آکاس قادر به ارائه آن است، تحلیل کمی و مقایسه مجموعه‌های کتابخانه‌های ائتلاف می‌تواند نیازهای خاص ارزیابی مجموعه‌سازی مشارکتی را مورد توجه قرار دهد. آکاس امکان انعطاف‌پذیر بودن پیوند نتایج به سطوح و طبقات ارزیابی اجمالی یا سایر جنبه‌های مجموعه از قبیل تاریخ انتشار، سطح محتوا، قالب، و زبان را میسر می‌سازد. جنبه منفی راه حل آکاس هزینه آن است که می‌تواند مانعی جدی در مقابل نیازهای مجموعه‌سازی مشارکتی باشد. در بسیاری از برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی، یک ارزیابی مقدماتی، داده‌های اصلی مورد نیاز برای مقایسه و کنترل را ارائه می‌دهد و ارزیابی‌های بعدی در فواصل مشخص برای نشان دادن پیشرفت کار در جهت اهداف فعالیت مجموعه‌سازی مشارکتی مورد نیاز می‌باشد.

هزینه‌های بررسی‌های مکرر آکاس می‌تواند چشمگیر باشد، و ارزش آنها باید در مقایسه با سایر عوامل هزینه ساز که ملازم با برنامه هستند سنجیده شود. باوکر، ناشر راهنمای چاپی و الکترونیکی نشریات ادواری اولریخ، محصولی برای تحلیل نشریات ادواری با عنوان نظام تحلیل نشریات ادواری اولریخ (یوساس)^۱ عرضه می‌کند. (۸) کانون توجه یوساس برخلاف آکاس، سی. ال. سی، تنها روی نشریات ادواری معطوف شده است، اما می‌تواند تحلیل‌های مفیدی را به انجام برساند. یکی از راهکارها، مقایسه نمودن اشتراک‌های نشریات ادواری کتابخانه هدف، با یک مجموعه هسته یا با سیاهه جامع عناوین فعال منظور شده در پایگاه اطلاعاتی اولریخ است. یوساس به‌عنوان یک محصول ثبت اشتراک می‌تواند هر زمان که کتابخانه‌های شرکت‌کننده لازم بدانند مورد استفاده قرار گیرد بدون اینکه هربار استفاده هزینه‌ای اضافی دربر داشته باشد. این خصیصه برنامه‌های کوتاه مدت‌تر را جذاب می‌کند زیرا بازخورد ارزیابی در هر مرحله از برنامه قابل حصول می‌باشد. گزارش‌هایی که از طرف فروشنده تدارک دیده می‌شوند نیز می‌توانند برای نظارت و ارزیابی توافقاتنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی مورد استفاده قرار گیرند.

مزیت آنها این است که می‌توانند بازخوردهای فوری به دست دهند و نیز تحلیل‌های کوتاه مدت یا بلندمدت مدیریت مجموعه ارائه کنند. یک نمونه از آنها، نوع گوبی توین وای.بی.پی^۱ از نظام سفارش تعاملی گوبی^۲ است: (۹) این بهسازی نرم افزاری به انتخاب‌کنندگان اجازه می‌دهد تا از بازخوردهای بلادرنگ به هنگام خرید تک‌نگاشت‌ها در مؤسسات شریک بهره ببرند تا مجموعه محلی خود را بسازند. برنامه کتاب‌های خریداری نشده در اوهایو (ان.بیو)^۲ که با وای.بی.پی و اوهایولینک مشترکاً اجرا می‌شود، نشان می‌دهد که این‌گونه خدمات فروشنده چگونه امکان دنبال کردن برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را برای مشتریان میسر می‌سازد. برنامه ان.بیو در حال حاضر پایه استقرار طرح توافق دیگری نیست، اما برای هماهنگ نمودن فراهم‌آوری عناوین گذشته نگر از طریق آگاه نمودن کتابخانه‌های عضو اوهایولینک به اینکه کدام کتاب‌ها در حال حاضر به‌وسیله طرح‌های توافقی مختلف عملاً خریداری نشده است، مورد استفاده قرار می‌گیرد. در نتیجه، مجموعه سازان می‌توانند عناوین فراهم‌آوری نشده را مورد هدف قرار دهند و مجموعه‌های وسیع‌تری را با عناوین منحصربه‌فرد بیشتر در مجموعه جامع اوهایولینک ایجاد کنند. ارزیابی‌های دوره‌ای مجموعه امکان دسترسی به تعداد بالاتری از عناوین منحصربه‌فرد در ایالت اوهایو را نسبت به آنچه می‌توانست قابل پیش‌بینی باشد بدون استفاده از خدمات ان.بیو نشان می‌دهند.

رویکردهای محلی کیفی و چند عاملی

اگرچه رویکردهای مبتنی بر آمار برای ارزیابی مجموعه رایج هستند، اما آنها صرفاً یک چشم‌انداز از کاری پیچیده را به دست می‌دهند. روش‌های کیفی اگرچه اغلب گران‌قیمت می‌باشند و کار زیادی می‌برند اما اطلاعات به دست آمده از شمارش عناوین، تعداد عملیات امانت بین کتابخانه‌ای و مانند آنها را کامل می‌کنند. شمارش عناوین موجود در یک طبقه خاص از نظام طبقه بندی کتابخانه کنگره ممکن است شناختی کلی از اهمیت نسبی آن حوزه موضوعی به کتابخانه دارنده آن منابع بدهد اما عدد خام به دست آمده چیز زیادی در مورد کیفیت موجودی عرضه نمی‌کند. کتابخانه‌ها برای پرداختن به مسائل کیفی به روش‌های ارزیابی چون

1. YBP's GobiTween

2. Books-Not-Bought In Ohio (NBIO)

مقایسه موجودی با کتابشناسی‌های استاندارد، استخدام مشاورین خبره در موضوعات تخصصی، یا الگو برداری از محققان و کارشناسانی که در رشته‌ای خاص متخصص هستند تکیه می‌کنند. تعدادی سیاهه ارزیابی مجموعه در کنار توسعه ارزیابی اجمالی تهیه گردیده است. سایر آزمون‌های سنجش قدرت و غنای مجموعه، به‌طور مستقل ایجاد شده‌اند.

این ابزارهای ارزیابی کیفی به آسانی با محیط مجموعه‌سازی مشارکتی سازش‌پذیر هستند. برای مثال، آزمون‌های کوتاهی برای سنجش غنای مجموعه می‌تواند در مورد مجموعه یک کتابخانه منفرد یا مجموعه کتابخانه‌های عضو مشارکت اعمال شود. اعمال آزمون کوتاه در مورد مجموعه منابع فرانسوی «اتحادیه اطلاع‌رسانی» به سرعت نشان داد که یک مجموعه اثتلافی یکدست به لحاظ کیفی، بهتر از مجموعه‌های مستقل کتابخانه‌های «اتحادیه اطلاع‌رسانی» است. این مسئله نباید زیاد تعجب‌آور باشد. وقتی مسئولیت ارزش زایی از طریق فراهم‌آوری این اقلام میان مؤسسات تقسیم می‌شود، دسترسی به سلسله وسیع‌تری از منابع ممکن می‌گردد. (۱۱) با آنکه برنامه‌های گروهی مجموعه‌سازی مشارکتی عموماً روی ساخت مجموعه متمرکز هستند، اما روی خدمات پشتیبانی و کمکی تأثیر می‌گذارند. حوزه‌هایی مانند امانت بین کتابخانه‌ای، فهرست‌نویسی و خدمات مرجع که همواره امکان شرکت مستقیم در فعالیت‌های مشارکتی را ندارند اغلب بار فعالیت‌های مجموعه‌سازی را به دوش می‌کشند. فصل ۸ که به مسائل اقتصادی مجموعه‌سازی مشارکتی توجه دارد، مراکز هزینه ملازم با اجرای انواع خاص برنامه‌ها را مشخص می‌کند. با افزایش توجه نسبت به هزینه‌های خدمات، اندازه‌گیری این تأثیر روی خدمات پشتیبانی به‌عنوان بخشی از ارزیابی مجموعه‌سازی مشارکتی به رویکردهای مختلفی نیاز دارد که نه فقط هزینه خرید یک منبع را مورد ملاحظه قرار می‌دهد، بلکه هزینه‌های پردازش‌های فنی، مأموریت‌های کارکنان، اوقاتی که مراجعان در انتظار می‌مانند، و عواملی از این دست را نیز مدنظر دارد.

تعیین هزینه‌های وابسته به مبادلات پیچیده عملیات اطلاع‌رسانی قدمت زیادی در کتابخانه دارد. سال‌ها است که مطالعات مربوط به وقت و هزینه برای محاسبه

عوامل مالی در حوزه‌های فرعی استفاده شده‌اند و جنبه‌های اقتصادی تحلیل‌های اطلاعاتی، این قضایا را به صورت نظری مورد توجه قرار می‌دهند. برای مثال، برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی که کار فراهم‌آوری منابع را تقسیم نموده است عموماً مستلزم وجود برخی از اشکال اشتراک منابع است. این امر، فعالیت‌های امانت بین کتابخانه‌ای کتابخانه‌های شریک را که در آنها کتاب‌ها، مجلات، و سایر منابع قابل نقل و انتقال پیوسته در حال جابجا شدن هستند، تشدید می‌کند. ارزیابی مجموعه‌سازی مشارکتی باید تأثیر هزینه/فایده این تدارک را نیز دربرگیرد. در این روال، منبع «اختصاصی» موجود در کتابخانه محلی به منبعی «عمومی» تبدیل شده و بسیاری از کتابخانه‌ها از آن سود می‌برند. کارآیی اقتصادی نه تنها براساس ارزش محصول برای مؤسسه صاحب آن محاسبه می‌شود، بلکه براساس منفعت بالقوه آن برای جمع نیز سنجیده می‌شود.

از یک سو، با کاهش قیمت واحد منبع، از طریق به اشتراک گذاشته شدن میان تعداد بیشتری از استفاده‌کنندگان - جمعیت استفاده‌کنندگان مؤسسه صاحب آن منبع در مقایسه با کل جمعیت استفاده‌کنندگان ائتلاف مجموعه‌سازی مشارکتی - کارآمدی اقتصادی افزایش می‌یابد. از طرف دیگر، انتظار طولانی مدت استفاده‌کنندگان برای دریافت موادی که متعلق به عضو خاصی نیست، احتمالاً صرفه‌جویی‌های حاصل از کارآمدی اقتصادی را خشی می‌سازد. در نهایت، مدیران مجموعه‌سازی مشارکتی ممکن است هر زمان که منافع متوجه اعضای ائتلاف به نیازهای استفاده‌کنندگان منفرد یک مؤسسه شرکت‌کننده خاص - کارآمدی اقتصادی برای ائتلاف در مقایسه با هزینه‌های یک استفاده‌کننده خاص - بچربد، مجبور باشند به نفع ائتلاف تصمیم‌گیری نمایند. پیدا کردن نقطه تعادل میان این منافع و هزینه‌ها نمایانگر یکی از وظایف عمده ارزیابی مجموعه‌سازی مشارکتی است. این نوع محاسبات، دستورالعمل‌های پیچیده‌ای را می‌طلبند و ممکن است فراتر از مقتضیات همه به استثنای دقیق‌ترین نیازها به ارزیابی باشند. به هر حال، این گونه مسائل باید در طراحی ابزارهای ارزیابی مجموعه‌سازی مشارکتی که به دنبال جامعیت، مانعیت، و امکان‌پذیری هستند، دخالت داده شوند. (۱۲)

برگه ارزشگذاری (نمره برگ) تعدیل‌شده

تلاش‌ها برای شناسایی و ایجاد ابزارهای کل‌نگر سنجش مجموعه ادامه دارد. کتابداران بتازگی روش‌هایی را از جهان کسب و کار برای استفاده از کارکردهای ممکن آن در عرصه کتابخانه مورد بررسی و آزمایش قرار داده‌اند. برگه ارزشگذاری تعدیل‌شده که هم اکنون توسط برخی شرکت‌های مبتکر مورد استفاده است در جستجوی مطلوب‌ترین ترکیب از عوامل مالی و عملیاتی برای تصمیم‌گیری می‌باشد. (۱۳)

به‌طور خلاصه، برگه ارزشگذاری تعدیل‌شده اطلاعات مالی مربوط به شرکت را با خصوصیات عملیاتی معروف به رضایت مشتری، جریان داخلی کار، و ابتکار و تلاش‌های مربوط به توسعه محصولات و خدمات که هر یک در نهایت عملکرد مالی شرکت را تحت تأثیر قرار می‌دهند تلفیق می‌کند. هدف، رسیدن به تصویری دقیق و بهنگام از کل شرکت است به نحوی که عملکرد مالی را به‌وسیله عوامل دیگری از قبیل هزینه‌های تحقیق و توسعه متوازن نماید.

رویکرد استفاده از برگه ارزشگذاری تعدیل‌شده در محیط کتابخانه، ظاهری ترکیب یافته از مدیریت مجموعه، سنجش و ارزیابی به خود می‌گیرد. در حالی که عنوان شماری آمریکای شمالی یا رویکرد ارزیابی اجمالی جزئیات زیادی راجع به نقاط قوت و ضعف مجموعه ارائه می‌دهند. این فنون آماری سایر مسائل از قبیل هزینه‌های فرعی یا غیرمستقیم مربوط به مجموعه‌سازی مشارکتی - وقت کارکنان، ذخیره و بازیابی، رضایت استفاده‌کننده، بودجه بندی کتابخانه و غیره - را مستقیماً مورد توجه قرار نمی‌دهند. برگه ارزشگذاری تعدیل‌شده در نظر دارد تا از داده‌های کیفی و کمی که کتابخانه‌ها به‌طور روزمره برای ارزیابی کلی از عملکرد کتابخانه جمع‌آوری می‌کنند، استفاده نماید. اینکه این امر چگونه محقق خواهد شد مسئله‌ای است که تعداد محدودی از برنامه‌ها نمی‌توانند پاسخگوی آن باشند. یکی از این فعالیت‌های در حال انجام، سه کتابخانه تحقیقی دانشگاهی بزرگ در آلمان را دربر می‌گیرد. (۱۴) این برنامه جایگاه منحصر به فرد کتابخانه‌ها را مدنظر قرار می‌دهد. بدین ترتیب که برخلاف فعالیت‌های اقتصادی، آنها خدمات و محصولات را که

بازار رسانی می‌کنند، مشتریانی را که مایل به جذب هستند، یا بخش‌هایی را که در آن فعالیت می‌کنند برنمی‌گزینند بلکه، کتابخانه‌ها میانجی انجام این رسالت هستند تا نه تنها منافع را به حداکثر برسانند بلکه بهترین خدمات ممکن را ارائه کنند. برگه ارزشگذاری تعدیل شده روی چهار حوزه و روابط میان آنها تمرکز می‌کند تا دیدگاهی چند جانبه و ارائه شده از محصولات و خدمات تهیه شده از طریق کتابخانه را به دست آورد. این چهار حوزه عبارتند از تأمین سرمایه، مراجعان، روش‌های انجام کار، و توانایی نوآوری یا سازگاری با محیط‌های متغیر. (۱۵)

برای هر یک از این چهار حوزه اهداف راهبردی و مقیاس‌های اجرایی منطبق با رسالت کلی کتابخانه ایجاد می‌شود. مهم‌ترین صاحبان سهام کتابخانه عبارتند از مؤسسه مادر یا میزبان که برای کتابخانه بودجه تخصیص می‌دهد و مراجعانی که باید به آنها خدمات رسانی شود. کتابخانه برای اینکه موفق تلقی شود باید روند داخلی کار را سازگارتر کند و راه‌های خلاق‌تری را برای انجام بهترین استفاده از بودجه فراهم آمده از طریق مؤسسه میزبان جستجو نماید. کتابخانه باید از طریق سنجش و ارزیابی نشان دهد که استفاده‌کنندگان در حال دریافت بالاترین سطح استفاده از خدمات در ازای سرمایه‌گذاری انجام شده می‌باشند.

برگه ارزشگذاری تعدیل شده از داده‌های کمی و کیفی که کتابخانه‌ها از مدتها پیش جمع‌آوری کرده‌اند استفاده می‌کند ولی در عین حال در جستجوی ایجاد یک رابطه علت و معلولی میان آنهاست، زیرا روش‌های پیشین برای انجام آن تلاش نکرده‌اند. (۱۶) برای مثال، کتابخانه‌ها برای تعیین اهداف راهبردی و شاخص‌های عملکرد از طریق طرح پرسش‌های اصلی در چهار حوزه کلیدی استفاده‌کنندگان، تأمین بودجه، روال کار داخلی، و نوآوری آغاز می‌کنند. کتابخانه‌ها در درجه اول سؤال می‌کنند که چگونه می‌توان به بهترین نحو به برآوردن انتظارات استفاده‌کنندگان که هدف اولیه کتابخانه است، مبادرت نمود. آنها می‌پرسند که چگونه می‌توانند از بودجه به کارآمدترین نحو برای رسیدن به هدف مورد نظر استفاده کنند. آنها روال کار داخلی را مورد بازبینی قرار می‌دهند و به دنبال این هستند تا معین کنند که روند کار چگونه می‌تواند به بهترین نحو سازماندهی شود تا انتظارات استفاده‌کنندگان را برآورده سازد. در نهایت، آنها مسئله قابلیت سازگاری با

محیط اطلاعاتی متغیر را مورد توجه قرار می‌دهند و راه‌هایی را برای تأمین بودجه اضافی، بازطراحی روندهای کار، یا توسعه عملکرد کارکنان از نظر می‌گذرانند. برای تعریف هر یک از این حوزه‌ها داده‌های واقعی جمع‌آوری و تحلیل می‌شود و این فرایندی است که به برگه ارزشگذاری تعدیل شده به‌عنوان ابزاری که با داده‌ها سروکار دارد و به‌طور بالقوه می‌تواند کیفیت و نیز کمیت را اندازه‌گیری کند، ارزش بالایی می‌بخشد.

سازگار نمودن برگه ارزشگذاری تعدیل شده با مجموعه‌سازی مشارکتی

اینکه رویکرد برگه ارزشگذاری تعدیل شده چگونه می‌تواند برای مجموعه‌سازی مشارکتی سازگار گردد، بدقت بررسی نشده است. در نتیجه، متون و ادبیاتی برای اجرای آن وجود ندارد. اعمال اصول برگه ارزشگذاری تعدیل شده و فرایندهای تحلیل آن به یک برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی خاص به‌عنوان امری قابل انجام باقی می‌ماند که جذاب و عملی به نظر می‌رسد. به منظور کشف این امکان، گروه کاری ارزیابی مجموعه‌سازی مشارکتی که توسط مرکز کتابخانه‌های تحقیقاتی در ارتباط با طرح آن برای مجموعه‌سازی مشارکتی ایجاد گردید، در سال ۲۰۰۲ در کنفرانس آبردین وودز^۱ از ایجاد مجموعه ابزارهای منسجمی برای به‌کارگیری در ارزیابی فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی خبر داد. (۱۷) این گروه در حال کار روی تعریف مقیاس‌های عملکرد و رئوس داده‌ها برای ارزیابی رضایت استفاده‌کننده، مسئولیت‌های مالی، و تعداد منابع اطلاعاتی است. گروه انتظار دارد که با ترکیب مقیاس‌های عملکردی در این حوزه‌ها بتواند نتایج را قابل استفاده‌تر و هدف‌مندتر تعریف نماید. موفقیت یا شکست برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی به تعامل میان انواع مختلف داده‌ها و نه فقط به آمارهای ورودی یا خروجی مبتنی خواهد بود.

چطور ممکن است برخی از مفاهیم کلیدی برگه ارزشگذاری تعدیل شده با برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی سازگار گردد؟ به پیشنهادی که از طریق اعضای «اتحادیه اطلاع‌رسانی» برای آغاز اشتراک مواد دیداری- شنیداری میان سه مؤسسه شریک به‌وسیله امانت بین کتابخانه‌ای مطرح گردیده توجه کنید. استفاده از رویکرد

برگه ارزشگذاری تعدیل شده برای طراحی و سپس ارزیابی این برنامه لازم خواهد داشت که چهار عنصر یاد شده، اجزای تشکیل دهنده طرح کلی باشند. این ابزار ارزیابی مقیاس‌های عملکرد را ایجاد خواهد کرد و رؤس داده‌ها را برای پیگیری تعاملات امانت بین کتابخانه‌ای خاص مواد دیداری - شنیداری شناسایی خواهد نمود. کتابخانه‌های عضو مجموعه‌سازی مشارکتی به چه نحوی بودجه تأمین شده از طریق مؤسسه میزبان را برای پشتیبانی از مجموعه دیداری - شنیداری قبل و بعد از تصمیم‌گیری برای به اشتراک گذاشتن منابع دیداری - شنیداری از طریق امانت بین کتابخانه‌ای تقسیم خواهند کرد؟ تخصیصات بودجه و هزینه‌های مواد دیداری - شنیداری و نیز تعاملات امانت بین کتابخانه‌ای مخصوص مواد دیداری - شنیداری، داده‌هایی هستند که می‌بایست برای طراحی و ارزیابی این برنامه جمع‌آوری گردند. همزمان با آن، کتابخانه‌های شرکت‌کننده نیاز خواهند داشت تا سیاست‌ها و روال کار موجود را که اداره مواد دیداری - شنیداری را نظارت می‌کند، امتحان نموده و احتمالاً مورد بازنگری قرار دهند. وقت کارکنان، هزینه‌های حمل و نقل، و هزینه‌های جایگزینی مواد گم شده داده‌هایی هستند که از طریق آنها می‌توان بازبینی روال کار داخلی را کمی نمود.

ارزشی که یک مجموعه دیداری - شنیداری گسترده و در عین حال پراکنده در میان اعضا برای استفاده‌کنندگان ایجاد می‌کند نیز نیاز به ارزیابی دارد. ابعاد این ارزش می‌تواند از طریق تعیین کل هزینه مجموعه در قبل و بعد از اجرای برنامه کمی گردد. تأثیر روی استفاده‌کنندگان - دسترسی به جهان وسیع‌تری از منابع در مقایسه با زمان انتظار برای تحویل منابع مورد نیاز - نیز باید تعیین شود. این جزء غالباً از طریق بررسی‌های مربوط به رضایت استفاده‌کننده یا ستادهای ویژه مورد توجه قرار می‌گیرد. عناصر هزینه‌هایی که توسط استفاده‌کنندگان پرداخت شده و منافعی که به آنها رسیده می‌تواند از طریق اندازه‌گیری کل گستره دسترسی در مقایسه با زمان‌های انتظار کوتاه شده یا طولانی شده برای عناوینی که کتابخانه محلی مالک آنها نیست، تخمین زده شود.

اجرای رویکرد و نگرشی جدید برای اداره مواد دیداری - شنیداری نمایانگر تفکر ابتکاری در این حوزه از مجموعه خواهد بود، زیرا مواد دیداری - شنیداری

از قدیم از امانت بین کتابخانه‌ای معاف بوده‌اند. چنین ابتکاری باید نشان دهد که کتابخانه‌های شرکت‌کننده، این محیط اطلاعاتی را از قبل تجربه کرده‌اند و براساس گروه دیگری از نیروها همچون نیروهای مربوط به بودجه، نیروهای فلسفی و عملی به طرز ابتکاری واکنش نشان داده‌اند. ارزیابی با برگه ارزشگذاری تعدیل شده در تحلیل نهایی خود برای نشان دادن موفقیت برنامه نیاز خواهد داشت تا گستره حاصل جمع افزایش استفاده از مجموعه، کاهش قیمت واحد، و افزایش رضایت کلی در ائتلاف را مستند نماید. اگرچه ایجاد ارزیابی‌های مبتنی بر برگه ارزشگذاری تعدیل شده ممکن است زمان بر باشد، اما این رویکرد انسجام یافته، ارزیابی کامل‌تر و دقیق‌تری از فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را ارائه خواهد داد - و از این جهت که می‌تواند براحتی به عموم منتقل شود، بسیار کارآمد می‌باشد.

نتیجه‌گیری

سنجش و ارزیابی برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی از اجزای ضروری فعالیت‌های مشارکتی است. شرکای مجموعه‌سازی مشارکتی می‌توانند صرفاً از طریق ارزیابی دوره‌ای که از فنون ارزیابی مورد توافق طرفین استفاده می‌کند تضمین نمایند که تعهدات متقابل در حال انجام هستند و برنامه در حال دستیابی به اهداف تعیین شده خود می‌باشد. دامنه فعالیت، در رسمی یا غیررسمی بودن رویکرد ارزیابی مؤثر خواهد بود و بعداً ابزارهای خاصی را نیز که باید استفاده شود تعیین خواهد نمود. به‌طور ایده‌آل، روش خاص انتخاب شده به یک ارزیابی تعدیل شده که ملاحظات کتابخانه - محور و استفاده‌کننده - محور را مدنظر قرار خواهد داد منتهی خواهد شد.

با این وجود، چنانچه سنجش و ارزیابی به تلاشی جهت تعیین برچسب قیمتی برای برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی تبدیل گردد و روی قیمت‌های واحد مجموعه‌سازی مشارکتی تأکیدی بیش از حد به عمل آید خطری غیر قابل اجتناب وجود دارد. مشکل اساسی در ارزیابی مجموعه‌سازی مشارکتی و عمدتاً از دیدگاه هزینه، این است که مجبوریم از ابزارهایی استفاده نماییم که می‌توانند هزینه‌ها را با عدد و رقم نشان دهند، اما نمی‌توانند ارزش را به آسانی اندازه‌گیری نمایند. هزینه‌ها

را می‌توان کمی کرد اما ارزش، به سختی به این امر تن می‌دهد. ارزش دارای یک بعد کیفی است که احتمالاً فقط می‌توان آن را تصدیق کرد و تخمین زد. در نهایت، فعالیت‌های مربوط به برآورد هزینه که به نظر می‌رسد بتازگی در حال قوت گرفتن هستند می‌توانند در بیشتر موارد پاسخگو باشند ولی نه در همه موارد. بار دیگر باید عنوان نمود که کلیت مجموعه‌سازی مشارکتی بزرگتر از سرجمع اجزا و بخش‌ها است. کتابخانه‌ها می‌توانند سرجمع قیمت‌ها را حساب کنند و هزینه‌ها را به ازای هر تعامل یا واحدی دیگر محاسبه نمایند، اما ارزش در نهایت به وسیله استفاده‌کننده تعیین می‌شود. آن ارزش برای برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی ذاتی نیست اما از تبادل میان استفاده‌کننده و منابع اطلاعاتی به دست می‌آید. به همین دلیل می‌گوییم که مجموعه‌سازی مشارکتی هزینه‌ها و ارزش‌های خاص خود را دارد؛ هرچند که این مسئله بعد از اتمام همه کارها قابل بررسی است.

یادداشت‌ها

1. See, for example, Michael R. Gabriel, *Collection Development and Collection Evaluation: A Sourcebook* (Metuchen, NJ: Scarecrow, 1995); G. E. Gorman and Ruth H. Miller, eds., *Collection Management for the 21st Century: A Handbook for Librarians* (Westport, CT: Greenwood, 1997).
2. Blaine H. Hall, *Collection Assessment Manual for College and University Libraries* (Phoenix, AZ: Oryx, 1985); Subcommittee on Guidelines for Collection Development, Collection Management and Development Committee, Resources Section, Resources and Technical Services Division, *Guide to the Evaluation of Library Collections* (Chicago: American Library Association, 1989).
3. Gabriel, *Collection Development*, 77-137.
4. Soete, *Collaborative Collections Management Programs*, 30.
5. *North American Title Count: Titles Classed by Library of Congress and National Library of Medicine Classifications*, prepared for the Association for Library Collections and Technical Services, a division of the American Library Association, by the Library Research Center, the Graduate School of Library and Information Science (Urbana-Champaign, IL: University of Illinois, 2002). CD-ROM. Excerpts at [http://www.ala.org/Content/NavigationMenu/ALCTS/Publications6/Catalog/Collection Management/ 2001 North American Title Count.htm](http://www.ala.org/Content/NavigationMenu/ALCTS/Publications6/Catalog/Collection%20Management/2001%20North%20American_Title_Count.htm) (accessed November 5, 2003).
6. Olson and Allen, *Cooperative Collection Management*. Many of the chapters in this survey work contain useful background information and suggestions, specifically the article by Sally Loken entitled "The WLN Conspectus," 31-42.
7. Information on the Automated Collection Assessment and Analysis Services is available at <http://www.oclc.org/acas/> (accessed October 15, 2003).
8. Information on the Ulrich's Serials Analysis System is available at <http://www.ulrichsweb.com/ulrichsweb/analysis/> (accessed October 15, 2003).
9. Information on GOBI2 and GobiTween is available at <http://www.ybp.com/> (accessed October 15, 2003).
10. Gammon and Zeoli, "Practical Cooperative Collecting."
11. Howard D. White, *Brief Tests of Collection Strength: A Methodology for All Types of Libraries* (Westport, CT.: Greenwood, 1995). See specifically chapter 6, "Gains in Strength through a Consortium," 89-105, and chapter 7, "The French Literature Test," 107-20, including the actual brief test, 169-71.
12. Bruce R. Kingma, *The Economics of Information: A Guide to Economic and Cost-Benefit Analysis for Information Professionals* (Englewood, CO: Libraries Unlimited, 1996). See specifically chapter 12, "Resource Sharing," 153-62.
13. Robert S. Kaplan and David P. Norton, "The Balanced Scorecard-Measures That Drive Performance," *Harvard Business Review* 70, no. 1 (January/February 1992): 71-79; Robert S. Kaplan and David P. Norton, *The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action* (Boston: Harvard Business School Press, 1996).
14. Roswitha Poll, "Performance, Processes and Cost: Managing Service

- Quality with the Balanced Scorecard," *Library Trends* 49, no. 4 (Spring 2001): 709-17; Peter Hernon and Robert E. Dugan, *An Action Plan for Outcomes Assessment in Your Library* (Chicago: American Library Association, 2002): 68-69.
15. Klaus Ceynowa and Andre Coners, *Die Balanced Scorecard fur wissenschaftliche Bibliotheken* (Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 2002). See pp. 5-57 for general overview and basic concepts.
 16. See "Standards for Libraries in Higher Education," *C&RL News* (May 2003): 329-36 for discussion of areas that libraries measure as part of standards assessment.
 17. Bosch et al., "Working Group for Quantitative Evaluation."



ترویج و توسعه

تقویت مجموعه‌سازی مشارکتی در کتابخانه محلی

شرکا از طریق عملکردهای کتابخانه محلی اهداف مجموعه‌سازی مشارکتی را جامه عمل می‌پوشانند. فرایند داخلی برای اجرای وظایف مجموعه‌سازی مشارکتی، چارچوب لازم برای همکاری کارآمد در مجموعه‌سازی مشارکتی را که در فصل ۶ بحث گردید، تکمیل می‌کند. در فصل‌های گذشته اصول، منافع، موانع، و تنوع کار مجموعه‌سازی مشارکتی را دنبال کردیم و گزینه‌های زیادی را برای برنامه‌های مشارکتی شرح دادیم که مجموعه‌های شرکا را ارتقاء می‌بخشند. در قسمت اصلی مجموعه‌سازی مشارکتی متخصصان کتابخانه محلی قرار دارند که باید شرایط محلی را ارزیابی کنند و به همراه شرکا چارچوبی برای برنامه مشارکتی کارآمد به وجود آورند. فصل حاضر که پایان بخش این مبحث است، به نقش کتابخانه محلی در ایجاد محیط کاری می‌پردازد که مجموعه‌سازی مشارکتی را در خود می‌پروراند، بنحوی که پیشرفت‌های حاصل در مستندسازی و توافقات قانونی، تعهد مالی، کمک رسانی و ارزیابی را که در فصول ۷ الی ۱۰ بحث گردید، پایدار می‌سازد.

تلفیق مجموعه‌سازی مشارکتی در الگوهای کار سازمان مادر، فرایندی داخلی را برای دستیابی به اهداف مجموعه‌سازی مشارکتی تضمین می‌کند. فرهنگ محلی و پویایی‌های بین شخصی در میان کتابداران و کارکنان پشتیبان تأثیر بسیار بنیادی‌تری نسبت به شرایط کتابشناختی یا اقتصادی در تثبیت مجموعه‌سازی مشارکتی خواهد داشت. (۱) چون مجموعه‌سازی مشارکتی به‌عنوان فعالیتی جدید است یا هنوز در فرهنگ سازمانی اکثر کتابخانه‌ها حضور نیافته، وظایف لازم برای

اجرای برنامه‌ها ممکن است برای کارکنان که حجم کار سنگینی دارند غیرطبیعی و یا حداقل ناخوشایند به نظر برسد. بنابراین، برای ایجاد و پرورش فرهنگ مشارکت در کتابخانه و نیز در میان جامعه مؤسسان کتابخانه باید از سوی رهبران توجه ویژه‌ای به عمل آید.

تأمین رهبری پویا

ایجاد و تثبیت فرهنگ مشارکتی با مدیر کتابخانه آغاز می‌شود. مدیران کتابخانه‌های شریک باید هدایت مسیر کلی ائتلاف یا شبکه را در دست بگیرند؛ سازمانی که ممکن است کانون توجه خود را به فراتر از مجموعه‌سازی مشارکتی معطوف نماید. مدیر کتابخانه می‌تواند حامی نیرومندی برای همکاران و مؤسسان در مورد دفاع از منافع همه انواع مشارکت از جمله مجموعه‌سازی مشارکتی باشد. مجموعه‌سازی مشارکتی به ویژه نیاز به رهبر دارد. در یک کتابخانه کوچک، رهبر مجموعه‌سازی مشارکتی ممکن است مدیر کتابخانه باشد اما در کتابخانه‌های بزرگتر، مدیر کتابخانه مسئولیت مجموعه‌سازی مشارکتی را به یک همکار مانند سرپرست مجموعه‌سازی، مرجع، یا خدمات کتابخانه خواهد سپرد. در محیطی کوچک‌تر، مدیر کتابخانه قهرمان کل فرایند مشارکت خواهد بود و ممکن است هیأت مدیران و رهبران هم عقیده را جهت کسب رسمیت و حمایت برای سرمایه‌گذاری در مشارکت‌ها وارد میدان نمایند. برنامه‌ریزی مشابه آنچه که در فصل ۶ بحث شد این خواسته را از کتابخانه مادر دارد: رهبران باید همکاران محلی را در انتخاب برنامه‌های دارای ارزش محلی که با مسیرهای کلی ائتلاف و برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی آن سازگار هستند، یاری نمایند.

کسب نظر موافق کارکنان کتابخانه محلی نیاز به توجه مداوم رهبر دارد. هم رویکردهای نامحسوس و زیرکانه و هم رویکردهای مستقیم می‌توانند تأیید داخلی را فراهم آورند. کتابداران و کارکنان محلی را از همان آغاز در شبکه درگیر کنید، بنحوی که آنها و هم‌تایان آنها بتوانند در مورد قابلیت‌های نسبی گزینه‌های مختلف خلاقیت به خرج دهند و برنامه‌ها را با یکدیگر پیش ببرند. بارها برای کارکنان کتابخانه و هیأت مدیران کتابخانه، مدیران دانشگاهی، یا مدیران اجرایی شرکت در

مشارکت را یادآوری کنید. امور روزمره کوچک مربوط به بررسی فهرست‌های کتابخانه شریک را با فعالیت‌های محلی موجود که بازگو کننده مالکیت هستند تلفیق نمایید، تا حسی از مالکیت مشترک مجموعه‌ها را به وجود آورید. اشتراک در نتایج جمع‌آوری داده‌های مربوط به مجموعه محلی با کتابخانه‌های شریک را مورد ملاحظه قرار دهید. پیشرفت‌های جدید در ساختار سازمانی کتابخانه و مسائلی که علائق محلی بالایی نسبت به آنها وجود دارد، فعالیت‌های مربوط به مجموعه‌سازی را تحت تأثیر قرار خواهند داد و ممکن است مورد علاقه سایر اعضای شبکه باشند. رهبر مجموعه‌سازی مشارکتی باید پیوسته نشان دهد که مشارکت یک اولویت سازمانی بالا است. در نهایت، تعهد واقعی به مجموعه‌سازی مشارکتی از سوی کتابداران و کارکنان محلی، انرژی و اشتیاقی را که مدیر وقف مجموعه‌سازی مشارکتی می‌کند منعکس خواهد کرد.

اثبات تعهد سازمانی

شاید ملموس‌ترین راه اثبات اولویت بالا برای مجموعه‌سازی مشارکتی در سازمان محلی، تخصیص دادن منابع به وظایف مجموعه‌سازی مشارکتی باشد. فصل ۸ به راه‌های شناسایی هزینه‌ها و تخصیص منابع به مجموعه‌سازی مشارکتی می‌پردازد. با توجه نمودن به استفاده از بودجه مجموعه یا سایر منابع برای حمایت برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی، مدیر کتابخانه بیانیه‌ای در مورد ارزش مجموعه‌سازی مشارکتی در سازمان به وجود می‌آورد. برنامه‌ریزی مباحثی راجع به تخصیص منابع کتابخانه، فرصتی برای تخصیص بودجه‌های خاص برای خرید مواد، یا اختصاص وقت کارکنان به برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی فراهم می‌آورد. با این روش، مجموعه‌سازی مشارکتی به صورت یک اولویت قابل رؤیت در می‌آید. شکل ۱۱-۱ آینده‌های مختلفی برای تخصیص منابع سازمانی به مجموعه‌سازی مشارکتی ارائه می‌دهد.

اگر منافع مجموعه‌سازی مشارکتی بتواند در بافت محدودیت‌های محلی به روشن‌ترین وجه شناسایی شود، راه دیگر اثبات حمایت از مجموعه‌سازی مشارکتی تکیه بر کتابخانه شریک در هدایت برنامه است. (۲) کتابداری از کتابخانه شریک،

- * پست‌های رابط برای مجموعه‌سازی مشارکتی را شناسایی کنید. اینها ممکن است مدیر، کتابداران مجموعه‌سازی یا مرجع، یا کارکنان نظام باشند. تعهد زمانی آنها حمایت سازمانی برای مجموعه‌سازی مشارکتی را نشان می‌دهد.
- * مسئولیت برخی جنبه‌های مشارکت را بپذیرید. برای مثال، اگر برای حق اشتراک منابع تهیه صورتحساب متمرکز نیاز باشد، یکی از کتابخانه‌ها می‌تواند نیروی انسانی لازم برای اجرای این وظیفه را فراهم کند.
- * مقدار خاصی از بودجه مجموعه را به رفع نقایص شناسایی شده از طریق بررسی‌های مجموعه تخصیص دهید.
- * نرم افزاری خریداری کنید که فهرست مشترک ائتلاف را ایجاد کند.
- * بودجه‌هایی برای پرداخت حق عضویت‌ها تعیین کنید. این دستمزدها سوای تعهدات مالی برای مجموعه‌سازی مشارکتی هستند.

شکل ۱۱-۱ تخصیص بودجه‌هایی که حمایت مجموعه‌سازی مشارکتی را اثبات می‌کنند

احتمالاً خواهد پذیرفت که به‌عنوان جستجوگر اصلی برای کمک بلاعوض انجام وظیفه کند. این کتابدار با مشورت سایر اعضای ائتلاف، پیشنهاد را خواهد نوشت و وقتی تأمین شد، مسئول مدیریت بودجه، ارتباط با نهاد تأمین‌کننده بودجه و آماده سازی گزارش نهایی را بر عهده خواهد گرفت. زمانی که گروهی از کتابخانه‌ها تصمیم می‌گیرند تا آمارهای مربوط به میزان استفاده از مجموعه‌ای از مجلات را برای کم کردن همپوشانی مورد مقایسه قرار دهند، هر کتابدار خبره در تحلیل آماری یا تهیه صفحه گسترده ممکن است داده‌های مشترک را ترکیب و تحلیل نماید و تخصص و وقت گرانبهای خود را برای مشارکت مصروف دارد. این مثال‌ها منافع محلی عضویت در کار مجموعه‌سازی مشارکتی را نشان می‌دهند که منابع انسانی را برای منافع کل گروه متحد می‌سازد. از هر کتابخانه عضو گروه انتظار می‌رود تا چیزی کمک کند. در این موارد حتی منابعی در کوچک‌ترین مقیاس‌ها نیز با ارزش هستند. این‌گونه همکاری‌ها تأثیر روشنی روی پویایی‌های داخلی سازمان دارد.

سازماندهی کتابخانه محلی برای همکاری

بیشترین امیدها برای تحقق اهداف مجموعه‌سازی مشارکتی زمانی است که حمایت از مجموعه‌سازی مشارکتی با امور روزمره موجود تلفیق شود. به محض

اینکه فرایند برنامه‌ریزی داخلی طرح‌های جدیدی برای مجموعه‌سازی مشارکتی مشخص نمود، مسئولیت اجرای وظایف لازم برای دستیابی به اهداف باید در شرح وظایف کارکنان وارد شود. شکل ۱۱-۲ وظایف محلی مختلفی را که مجموعه‌سازی مشارکتی را پشتیبانی می‌کنند، سیاهه می‌کند.

- * رسیدگی به صحت کتابشناختی را هدایت نمایید.
- * مقدمات آموزش مجموعه‌سازی مشارکتی را فراهم کنید.
- * ویژگی‌های جمعیت شناختی استفاده‌کنندگان را جمع‌آوری و گزارش نمایید.
- * آمارهای مربوط به میزان استفاده از منابع الکترونیکی را جمع‌آوری و گزارش کنید.
- * فرایندهایی را برای فعالیت‌هایی از قبیل نظارت نمودن بر خریدهای بیش از پانصد دلار و خبر رسانی به شرکا ایجاد نمایید.
- * صفحات گسترده‌ای برای دسترسی مشترک تدوین کنید.
- * سفرها و مکان‌هایی برای تشکیل جلسه با همتایان ترتیب دهید.
- * دامنه برنامه، طرح‌های اجرایی، فرایندهای ارتباطاتی، و روش‌های ارزیابی برای برنامه‌ای خاص مانند ایجاد آرشیو الکترونیکی از انتشارات محلی را برنامه‌ریزی کنید.
- * خط مشی ایجاد کنید.
- * سیاهه‌ای از کارهای عقب افتاده مشترک را تهیه نمایید.
- * محدودیت‌های مربوط به فضا یا قابلیت‌های دسترسی به آن را گزارش دهید.
- * کار متخصص موضوعی مشترک یا سایر پست‌های مربوط به مجموعه‌سازی مشارکتی را سازماندهی کنید.
- * فرایندهایی برای تصمیم‌گیری‌های مشترک جهت جای دهی مواد کم استفاده موجود در مجموعه‌ها ایجاد نمایید.

شکل ۱۱-۲ وظایف مجموعه‌سازی مشارکتی که باید به‌طور محلی مدیریت شوند

رهبر مجموعه‌سازی مشارکتی کتابخانه باید توجه کند که وظایف مناسب در مسئولیت‌های کارکنان، اهداف شخصی آنها و جداول زمانی وارد شده باشد. اگر برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی نیاز به همتایانی جهت کار مشارکتی دارد، اهداف شخصی ممکن است شامل کسب آشنایی، تهیه اقدامات ویژه برای انجام، و ایجاد یک محدوده زمانی برای تکمیل برنامه گردد. اگر انجام جستجوی کتابشناختی و تأیید کار فراهم‌آوری کتابخانه معمولاً توسط یک کارمند صورت می‌گیرد، جستجوهای مربوط به مجموعه‌سازی مشارکتی نیز می‌تواند به این شخص محول

شود. شاید کارمندی که برنامه‌های مدیریت مجموعه، از قبیل بازنگری و نگهداری مواد و منابع را انجام می‌دهد، شخص مناسبی جهت ایجاد فرایندهایی برای برنامه مجموعه‌سازی باشد که براساس بسیاری از همان شیوه‌ها که برای مدیریت داخلی مجموعه استفاده می‌شود، ترسیم می‌گردند.

شکل ۱۱-۲ بسیاری از انواع فعالیت‌های مشارکتی را که کارکنان ممکن است درگیر آن شوند، ارائه می‌دهد، هرچند که احتمال دارد هر مؤسسه کوچک صرفاً براساس تعداد اندکی از آنها در هر مقطع زمانی کار کند. چالشی که هنگام ایجاد مسئولیت‌های لازم برای پیگیری برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی برای هر یک از مؤسسه‌های محلی ایجاد می‌شود، تلفیق وظایف جدید با امور روزمره موجود است. آرشیو نشریات «اتحادیه اطلاع‌رسانی» که در فصل‌های گذشته به آن اشاره شد، نمونه‌ای برای این مورد است. کتابداران و کارکنان در حال دنبال کردن هدفی جهت ایجاد مجموعه مشترکی از فایل‌های پشتیبان مجلات هستند. کتابخانه‌ای موافقت می‌کند که به‌عنوان کتابخانه بایگانی عمل نماید و مجلات را نگهداری کند بگونه‌ای که سایر کتابخانه‌ها بتوانند موجودی‌های مجلات خود را در صورت تمایل حذف نمایند. وظایفی که برای تحقق این امر باید انجام شوند عبارتند از: جمع‌آوری سیاهه‌های عناوین مجلاتی که برای آرشیو شدن هستند، تأیید منطق بودن موجودی واقعی با آنچه در فهرست سیاهه شده است، تأیید موجودی منابع میان شرکا، به اشتراک گذاشتن صفحات گسترده دارای اطلاعات کتابشناختی، ایجاد معیارهای محلی برای تصمیم‌گیری‌های مربوط به ابقاء منابع، و مشاوره با اعضای «اتحادیه اطلاع‌رسانی» برای تصمیمات مربوط به کتابخانه بایگانی.

سران مجموعه‌سازی، رهبران برنامه آرشیو نشریات ادواری می‌باشند. آنها از همکاران خود در سازمان محلی تقاضای کمک کردند و کارها را در مرتبط‌ترین گروه کاری به کارکنان محول نمودند. کتابداران اهدافی را برای برنامه تعیین نمودند و نیز معیارهایی برای حفظ منابع در نظر گرفتند. چون معیارهای حفظ منابع به کل مجموعه محلی مربوط می‌شود، فرایند پیشنهاد محتوا برای آرشیو نشریات براساس شیوه‌های موجود انجام می‌گردد. کارکنان پشتیبانی عناوین مجلاتی را که امکان حذف آنها از مجموعه محلی وجود دارد، شناسایی کردند. دانشجویان دستیار و

کارمندان دفتری، اطلاعات موجودی‌های مجلات را از فهرست‌های مربوط به کتابخانه و داده‌های وارد شده در صفحات گسترده‌ای که از طریق شبکه‌های داخلی کتابخانه و مشترک میان همتایان در دسترس بود، جمع‌آوری نمودند. کتابداران و همتایان در مؤسسات شریک از این اطلاعات جهت تصمیم‌گیری راجع به اینکه کدام یک از عناوین باید در کتابخانه بایگانی حفظ شوند بنحوی که سایر کتابخانه‌ها امکان حذف آنها را پیدا کنند، استفاده می‌کنند. از جمله کاندیداهای حذف می‌توان از عناوین موجود در مجموعه جی‌استور که همه اعضای «اتحادیه اطلاع‌رسانی» در آن مشترک هستند، نام برد. جی‌استور آرشیوی از فایل‌های پشتیبان مجلات علمی برجسته است که براساس حق اشتراک قابل دسترس می‌باشند. در سپتامبر سال ۲۰۰۳ این مجموعه رو به رشد ۳۲۲ عنوان مجله را بالغ گردید. (۳) سران مجموعه‌سازی اهداف برنامه را در طول هر مرحله از این فرایند به همراه کتابداران موضوعی و کتابشناسان بازنگری می‌کنند. اطلاعات مربوط به پیشنهادات کتابداران در مورد حفظ منابع و مسئولیت‌های کتابخانه بایگانی در صفحات گسترده مشترک ثبت می‌گردد. مقدار زمانی که از سوی سران مجموعه‌سازی برای اجرا و تثبیت آرشیو نشریات صرف می‌شود در اهداف شخصی آنان در ارتباط با مجموعه‌سازی مشارکتی نقش مهمی دارد. کتابداران و کارکنان پشتیبانی تقریباً علاوه بر بازبینی روزمره حفظ منابع و امور دفتری ۳۰ درصد زمان بیشتر صرف می‌کنند تا آرشیو نشریات را در جریان کاریشان وارد نمایند. کارکنان بخش خدمات فنی توضیحات خاص محلی را در فهرست کتابخانه بایگانی وارد می‌کنند تا عناوین در آینده با بی‌توجهی دور ریخته نشوند. چون این کار حساسیت زمانی ندارد و چون تصمیمات به تدریج در هر فرصتی که همتایان برای بازبینی یکباره سیاهه‌ها به دست می‌آورند اتخاذ می‌شود، وارد شدن این توضیحات به سیاهه می‌تواند در هر مجالی انجام گیرد. همزمان با پیشرفت کار، سران مجموعه‌سازی باید فعالیت‌هایی چون ارزیابی مداوم پیشرفت کار و سازگار نمودن اهداف برای همراهی با محیط‌های متغیر را تماماً در بافت ایجاد فضای ذخیره‌سازی اضافی از طریق مشارکت انجام دهند. رهبران، امور لازم برای ایجاد و تثبیت آرشیو نشریات «اتحادیه اطلاع‌رسانی» را به‌وسیله پیگیری روش‌های موجود در هر جای ممکن و

از طریق اضافه کردن منابع انسانی که به‌طور ویژه به برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی اختصاص یافته‌اند، مدیریت می‌کنند.

ارزیابی دوباره خط‌مشی‌ها برای ارتقاء مشارکت

وقتی هدف ایجاد خط‌مشی است، وظایف ممکن است اساساً متفاوت باشند. با توجهی دوباره بر تجربه «اتحادیه اطلاع‌رسانی»، نمونه زیر عده‌ای از هم‌تایان موضوعی را در برمی‌گیرد که خواهان تقویت منابعی از مجموعه «اتحادیه اطلاع‌رسانی» هستند که پژوهش در حوزه مطالعات زنان را حمایت می‌کنند. چون محتوای چشمگیری از منابع پژوهشی و آموزشی در نوارهای ویدیویی که در هیچ یک از کتابخانه‌های شریک موجود نیست گنجانده شده است، هم‌تایان خواستند تا برنامه‌ای راجع به فراهم‌آوری مشارکتی طرح ریزی کنند که از طریق آن، مجموعه مشترک برای همه استفاده‌کنندگان قابل دسترس باشد. اگرچه خط‌مشی‌های امانت بین کتابخانه‌ای دسترسی محققان را از طریق تحویل سریع بهبود داده‌اند، اما قالب‌های صوتی و تصویری به‌طور سستی از امانت بین کتابخانه‌ای مستثنی شده‌اند. بنابراین، کتابداران شایسته محلی نیاز داشتند تا خط‌مشی‌هایی را که به نظر می‌رسید نیازهای مراجعان محلی و استفاده‌کنندگان «اتحادیه اطلاع‌رسانی» را در رقابت با یکدیگر قرار می‌دهند، بیازمایند.

آیا توافق‌نامه خاصی که برای استفاده‌کنندگان «اتحادیه اطلاع‌رسانی» تنظیم شده، می‌توانست در میان واحدهای امانت بین کتابخانه‌ای و دیداری - شنیداری کتابخانه‌های شریک جهت سودرسانی به همه استفاده‌کنندگان آنها توسعه یابد؟ رهبران امانت بین کتابخانه‌ای با سرمایه‌گذاران محلی در مورد راه‌هایی که بتوان خط‌مشی‌های موجود را جهت امکان‌پذیر ساختن اشتراک مواد دیداری - شنیداری سازگار نمود، مشورت نمودند. خط‌مشی حاصل، آسیب‌پذیری مواد ویدیویی و نیز الگوهای استفاده محلی را که طبق آن استفاده‌کنندگان انتظار دارند که مواد دیداری و شنیداری به‌صورت رزرو قابل دسترسی باشند - یعنی بجز مواقع استفاده در محل کتابخانه، همیشه در قفسه باشند - تصدیق می‌کند. گسترش دسترسی به کتابخانه‌های «اتحادیه اطلاع‌رسانی»، نمایانگر خطر بیشتری در مورد مجموعه‌های

محلی می‌باشد. با این وجود، این کار دسترسی به مجموعه بزرگ‌تر و عمیق‌تری را نسبت به آنچه می‌تواند از طریق هریک از کتابخانه‌ها ارائه شود، فراهم می‌کند. زمانی که توسط کتابداران و کارکنان پشتیبانی جهت بهسازی این خط‌مشی صرف می‌شود اطمینان می‌دهد که سرمایه‌گذاری تکرارناپذیری باشد که نوآوری‌های آتی مجموعه‌سازی مشارکتی را حمایت نماید. خط‌مشی که برای امانت مواد دیداری - شنیداری میان شرکا مورد تجدیدنظر قرار گرفته است، شالوده‌ای برای بسیاری از برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی متنوع دیگر مانند نسخ‌خاوی‌نت‌های موسیقی یا حوزه‌های مطالعاتی بسیار تخصصی که در قالب‌های مختلف وارد شده‌اند، فراهم خواهد نمود. خط‌مشی تجدید ساختار یافته‌ای که مدت زمان امانت را کوتاه می‌کند بر خدمات پیک سریع جهت تحویل منابع تکیه دارد، و نیز بررسی خرابی مواد و رضایت استفاده‌کننده را پیش‌بینی می‌نماید که این کار همه مراجعان «اتحادیه اطلاع‌رسانی»، اعم از مراجعان دور و نزدیک را خدمات‌دهی خواهد نمود. این مثال، ضرورت و ارزش استفاده از وقت کارکنان جهت ایجاد خط‌مشی سازگار با مجموعه‌سازی مشارکتی در سطح کتابخانه محلی را به تصویر می‌کشد.

بهینه‌سازی فهرست‌های محلی برای بهبود ثمربخشی

فهرست کتابخانه محلی و دسترسی به فهرست‌های اعضای ائتلاف برای تثبیت برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی حیاتی است. با وجودی که گاهی اوقات اطلاعات مربوط به مجموعه‌های نشریات ادواری از طریق فهرست عمومی قابل دسترس نیستند، کارکنان کتابخانه محلی روی دقت، جامعیت و سرعت فهرست‌های محلی و فهرست‌های کتابخانه‌های شریک جهت راهبری وظایف مجموعه‌سازی مشارکتی خود تکیه می‌کنند. در گستره‌ای که فهرست‌های کتابخانه‌ها با یکدیگر سازگار بوده و در دسترس همه شرکت‌کنندگان قرار دارند، برای جستجوی منابع موجود زمان اندکی نیاز است. برخی کتابخانه‌ها چندین دهه است که موجودی سایر کتابخانه‌ها را در فهرستی مشترک گنجانیده‌اند. بهینه‌سازی‌های فهرست محلی از قبیل ویژگی‌های بدون مانع و کارآمد جستجو، ضمن اینکه نیازهای استفاده‌کنندگان محلی را برمی‌آورد، منفعت بسیار زیادی برای

مجموعه‌سازی مشارکتی به همراه دارد. سرمایه‌گذاری وقت کارکنان مربوط به نظام‌های کتابخانه و خدمات فنی در ایجاد فهرست پیوسته، ثمربخشی مجموعه‌سازی مشارکتی را افزایش می‌دهد و رضایت شغلی را در هر کسی که مدیریت جستجو در فهرست مشترک را بر عهده دارد، بالا می‌برد. این پاداش غیرمستقیم سازمانی برای مشارکت، انجام به‌موقع وظایف مجموعه‌سازی مشارکتی را تشویق می‌نماید. با ترغیب و سرمایه‌گذاری جهت ارتقاء فهرست کتابخانه سازمان، حمایت از مجموعه‌سازی مشارکتی از سوی سازمان تقویت می‌گردد.

ارزیابی پیشرفت کار

تغییرات سریع در مؤسسات محلی و نیز در مشارکت، ارزیابی مداوم شامل بازنگری در وظایف مرتبط با مجموعه‌سازی مشارکتی را می‌طلبد. فرایندهای نظارت بر اهداف در کتابخانه باید ارزیابی فعالیت‌های مرتبط با مجموعه‌سازی مشارکتی، از تأیید پیشرفت در برنامه گرفته تا بازنگری شاخص‌های هزینه - سود را در خود بگنجانند. ارزیابی روند پیشرفت و اهداف باید هم به‌طور محلی و هم در درون ساختار مشارکت حداقل به‌صورت سالانه اجرا گردد. ارزیابی فعالیت‌ها را تا حد ممکن ساده نگاه دارید تا با انجام وظایف مجموعه‌سازی مشارکتی تداخل ایجاد نکنند. جای زیادی برای ابهام در نظر بگیرید و منفعت حاصل از این تردید را به پیشروی کند. آغازین بدهید که ممکن است به محض اینکه شیوه‌های عمل تعیین شدند و آغازهای غلط متوقف گردیدند، جهش رو به جلو داشته باشد. هنگام بررسی بهترین راه برای پایان دادن به برنامه، سرمایه‌گذاری روی زمان وقوع این امر را مدنظر قرار دهید و در صورت لزوم اهداف یا برنامه زمان‌بندی شده را جهت بهبود رابطه هزینه - سود سازگار نمایید. وقتی اجرای برنامه آغاز شد، با گشاده دستی از جداول زمانی و تاریخ‌گذاری برای اهداف آینده استفاده نمایید. مراحل آغازین ممکن است فقط روی دور هم جمع کردن افراد جهت اندیشیدن به راهکارهای ابتکاری تمرکز داشته باشد. با این وجود، به محض اینکه اهداف تعیین شدند، پیشرفت کار را بدقت نظارت کنید و نتایج به‌دست آمده از طریق شرکت‌کنندگان را ثبت نمایید. اگر شما رهبر مجموعه‌سازی مشارکتی هستید، از

تخصیص زمان و انرژی خود برای هدایت، ارزیابی و تبلیغ برنامه از طریق سپردن مسئولیت‌ها به همکاران و کارکنان پشتیبانی مطمئن شوید.

چون مجموعه‌سازی مشارکتی می‌تواند پیشرفت کار را در حوزه علایق محلی تشویق و تبلیغ نماید، شاید برنامه‌های ارزیابی اولیه از حوزه‌های موضوعی، کارکنان را جهت بازنگری مجموعه محلی و آشنا شدن با کل منابع ائتلاف ترغیب کند. نتایج ارزیابی مجموعه می‌تواند پایه‌ای برای طرح مجموعه‌سازی مشارکتی باشد. فصل ۱۰ راجع به فنون ایجاد و استفاده از ابزارهای ارزیابی بحث می‌کند.

سرمایه‌گذاری در آموزش

تا وقتی که مجموعه‌سازی مشارکتی در عملکردهای داخلی کتابخانه جریان عادی‌تری پیدا نکرده است، تخصیص منابع به امر آموزش فرصت‌هایی رسمی در اختیار کارکنان قرار می‌دهد تا کارها را دسته‌بندی و تنظیم نموده و زمینه مربوط به مسئولیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را درک کنند. آموزش و ترویج مجموعه‌سازی مشارکتی فعالیت‌هایی تکمیلی هستند زیرا هر برنامه آموزشی که پیش‌بینی‌های مربوط به آن بخوبی صورت گرفته باشد، تعهد کارکنان را از طریق بالا بردن درک مسائل مستحکم می‌سازد. هر وقت که کارکنان فرایندهای جدیدی به‌وجود آورند، آموزش تضمین می‌کند که همه شرکت‌کنندگان، امور جاری و اهداف آن‌را بخوبی بفهمند. دلیل انجام هر وظیفه را در هر فرصت ممکن توضیح دهید. برای از بین بردن اشتباه و کار اضافی، مرتباً به کار سرمایه‌گذاران رسیدگی کنید تا معلوم شود که آیا فرایندی خاص بدرستی اجرا می‌شود یا خیر. همزمان با مشخص شدن وظایف در مورد راهبردهایی جهت تثبیت برنامه‌های جاری فکر کنید و فرایندی برای انتقال آینده این وظایف تدوین نمایید. فرایند یاد شده را مکتوب کنید. فرایند تکمیلی، برنامه‌ریزی برای تمرین‌بخشی آتی را شامل می‌شود. چون وظایف می‌توانند پیچیده باشند، زمان اختصاص یافته به آموزش به تقویت تعلیمات و اجتناب از اشتباهات یاری خواهد کرد. برخی جنبه‌های آموزشی صرفاً به امور محلی اختصاص خواهد یافت با این وجود، فرصت‌های شرکا برای شرکت در آموزش در راستای ائتلاف، منافع مضاعفی به لحاظ افزایش ارتباط میان هم‌تایان حاصل می‌کند.

آموزش مجموعه‌سازی مشارکتی بسته به نیازهای شرکت‌کنندگان می‌تواند رسمی یا غیررسمی، وظیفه محور یا خیالی باشد. رهبر مجموعه‌سازی مشارکتی باید با حضور همکاران و کارکنان پشتیبانی، فرصت‌هایی را برای بحث در مورد مسیرهای کلی و پیشرفت برنامه به منظور گزینش اولویت‌ها و حوزه‌های مورد تأکید ایجاد کند. کارکنان برای مشارکت در شیوه‌ها می‌توانند فرایندها را ثبت کنند و به یکدیگر آموزش دهند. کارکنان یک کتابخانه ممکن است امکان آموزش را برای نمایندگان کتابخانه‌های شریک فراهم سازند. شبکه ممکن است هنگام راه‌اندازی یک مسیر اصلی جدید تصمیم بگیرد که فردی مربی از خارج مؤسسه را که دارای تخصصی است که در میان شرکا یافت نمی‌شود، به خدمت بگیرد. همچنین، مربی ممکن است مسئله بالقوه بحث‌انگیزی را از مسیر عادلانه‌ای ارائه نماید. آموزش کتابداران موضوعی و کتابشناسان می‌تواند هم مسائل عمده و هم مسائل خاص مجموعه‌سازی مشارکتی را دربر بگیرد. هدف منطقی برای شرکت‌کنندگان جدید، آشنا شدن با هم‌تایان خود در شبکه است. آموزش در کنار مسائل مربوط به شیوه عمل، باید ثابت کند که مجموعه‌سازی مشارکتی با این امید که اهداف شخصی و وظایف مجموعه‌سازی مشارکتی را دربر خواهد گرفت، یکی از اولویت‌های اصلی سازمان به‌شمار می‌رود.

نشان دادن مزایا از طریق کمک‌رسانی

معاون یک دانشگاه اخیراً به شوخی اظهار کرد که برداشت، عین واقعیت است. هر تغییر جهت مثبت در روند مجموعه‌سازی مشارکتی، تلقی ارزشمند بودن فعالیت را در سازمان محلی افزایش می‌دهد و به این ترتیب به تثبیت مزایای مجموعه‌سازی مشارکتی کمک می‌نماید. فرصت‌ها برای آگاهی‌رسانی دستاوردهای مجموعه‌سازی مشارکتی فراوانند. فصل ۹ رویکردی نظام‌مند را جهت تبلیغ مجموعه‌سازی مشارکتی در سازمان و آگاهی‌رسانی نتایج آن به عموم توصیف می‌کند. با توجه به انرژی مورد نیاز برای راه‌اندازی برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی، کمک‌رسانی می‌تواند براحتی به دست فراموشی سپرده شود. با این وجود، قدردانی از دستاوردهای کارکنان و نشان دادن مزایا فرصت درخشانی برای روشننگری در

مورد مجموعه‌سازی مشارکتی در سطح محلی است. اهدافی سهل الوصول در مورد زمان‌بندی و محتوای مورد نیاز برای ارائه در نظر بگیرید. شکل ۱۱-۳ چند راه ساده برای تجلیل کردن از مجموعه‌سازی مشارکتی ارائه می‌دهد؛ این موارد را با ابزارهای آگاهی‌رسانی که در شکل ۹-۲ سیاهه شده، تلفیق کنید. به‌عنوان رهبر فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی یا به‌عنوان فرد نظارت‌کننده برکار رهبر، قدر بازاریابی را بدانید. برای روابط عمومی وقت بگذارید. این تلاش احتمالاً حسن‌نیت بیشتری ایجاد خواهد کرد و از هر وظیفه مربوط به مجموعه‌سازی مشارکتی که شما با آن مواجه هستید پشتیبانی خواهد نمود.

- * اگر کتابخانه شما تابلو اعلانات الکترونیکی دارد، هنگام شروع به‌کار بر روی برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی پیامی به آن ارسال نمایید. اگر پروژه قبلاً آغاز شده است، گزارش پیشرفت کار را ارسال نمایید.
- * بخشی راجع به فعالیت‌های جدید مجموعه‌سازی مشارکتی را در گزارش سالانه کتابخانه بگنجانید.
- * موقع حصول منافع خاص از فعالیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی، آنها را اعلام کنید. مثلاً هنگامی که اشتراک جدیدی را آغاز می‌کنید که با تخفیف به ائتلاف ارائه شده است، متن مطبوعاتی کوتاهی در این خصوص نگاشته و برای روزنامه یا خبرنامه محلی ارسال کنید.
- * از موفقیت‌های کارکنان در اهداف مجموعه‌سازی مشارکتی تجلیل کنید. توضیحاتی را به‌عنوان یادداشت فرد ناظر بر تکمیل صفحه گسترده یا اصلاح خط‌مشی بنویسید. نامه تشکرآمیزی را برای کارکنانی که وظیفه خود را با موفقیت انجام داده‌اند، ارسال نمایید.
- * چیره‌دستی خود را در نگاشتن مستندات مکتوبی که به منظور پشتیبانی از مجموعه‌سازی مشارکتی نوشته می‌شوند، نشان دهید. آن فرد تحت تأثیر قرار خواهد گرفت و ممکن است فرصتی به دست آورد که آن را به مافوق خود نشان دهد.
- * آثار کوتاهی در مورد تازه‌های برنامه برای خبرنامه کتابخانه یا سایر خبرنامه‌های سازمان بنگارید.
- * برای انتشارات علمی و به منظور ارائه در کنفرانس‌ها، گزارش‌های تحقیقی بنویسید.
- * شخصی را که مسئول امور مربوط به ارتقاء بودجه در سازمان است، در جریان برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی قرار دهید.
- * جنبه مشارکتی این فعالیت‌ها ممکن است نظر مساعد اداکننده‌ای را که احتمالاً تصمیم به پشتیبانی از مجموعه‌سازی مشارکتی گرفته است، جلب نماید.

نتیجه‌گیری

تقریباً هر کتابخانه‌ای به یک یا چند شبکه تعلق دارد. استفاده‌کنندگان کتابخانه، دیگر محدود به منابع مجموعه محلی خود نیستند. کتابخانه‌های محلی اکنون پنجره‌هایی در جهان بسوی استفاده‌کنندگان خود هستند و نقاط تلاقی در شبکه جهانی به شمار می‌روند. (۴) محیط امروزی که کانال‌های مخابراتی همه جای آن‌را فرا گرفته است، برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی را تشویق می‌کند. رهبرانی که وظایف مجموعه‌سازی مشارکتی را در ساختار کاری سازمان خود وارد می‌کنند، جایگاه خوبی برای افزایش دامنه و عمق مجموعه‌های در دسترس استفاده‌کنندگان خود خواهند یافت.

این فصل راه‌هایی را برای ایجاد مجموعه‌سازی مشارکتی در سازمان محلی ارائه نمود. برای گسترش حمایت محلی نسبت به برنامه‌های مجموعه‌سازی مشارکتی آن‌ها را به‌طور مکرر خاطرنشان سازید. مجموعه‌سازی مشارکتی را در اهداف کتابخانه و کارکنان بگنجانید. توقعات خود از مجموعه‌سازی مشارکتی را از طریق آموزش و سنجش انتقال دهید. برای موفقیت در برخی مسئولیت‌های مجموعه‌سازی مشارکتی به شرکای خود تکیه کنید و مزایای حاصل را به جامعه محلی آگاهی‌رسانی نمایید. از دستاوردهای مجموعه‌سازی مشارکتی تجلیل کنید. یکی از بزرگترین رضایت‌هایی که هر رهبر می‌تواند تجربه کند، هدایت سازمان به سوی پذیرش ارزش‌های تعاون است. سازمانی که به‌طور مثبت به همکاری نگاه کند، فرصت فوق‌العاده‌ای جهت جمع‌آوری منافع برای استفاده‌کنندگان خود دارد. سازمان‌های محلی که وظایف مجموعه‌سازی مشارکتی را به نحو کارآمدی اجرا می‌کنند، احتمالاً مهم‌ترین عنصر در میان همه عناصر ایجاد برنامه مجموعه‌سازی مشارکتی می‌باشند. هدف شما تثبیت تعهد مجموعه‌سازی مشارکتی در محیطی دائماً در حال تغییر است.

یادداشت‌ها:

1. Ross Atkinson, "Crisis and Opportunity: Reevaluating Acquisitions Budgeting in an Age of Transition," in *Declining Acquisitions Budgets: Allocation, Collection Development, and Impact Communication*, ed. Sul Lee, 53 (New York: Haworth, 1993).
2. Darlene E. Weingand, *Administration of the Small Public Library* (Chicago: American Library Association, 2001), 173.
3. JSTOR <http://www.jstor.org/> (accessed September 2003). 4. Weingand, *Administration*, 185.

کتابشناسی

- Allen, Barbara McFadden. "Consortia and Collections: Achieving a Balance between Local Action and Collaborative Interest." *Journal of Library Administration* 28, no. 4 (1999): 85-90.
- _____. "Theoretical Value of Conspectus-based (Cooperative) Collection Management." *Collection Building* 13, no. 2/3 (1993-95): 7-12.
- Allen, Barbara McFadden, and Arnold Hirshon. "Hanging Together to Avoid Hanging Separately: Opportunities for Academic Libraries and Consortia." *Information Technology and Libraries* 17, no. 1 (March 1998): 36-45.
- Association for Library Collections and Technical Services. "2001 North American Title Count." http://www.ala.org/Content/NavigationMenu/ALCTS/Publications6/Catalog/Collection_Management/2001_North-American_Title_Count.htm (accessed October 16, 2003).
- Association of Research Libraries. "AAU/ARL Global Resources Network." <http://www.arl.org/collect/grp/grp.html> (accessed April 5, 2004).
- _____. "Issues in Scholarly Communication: Open Access." http://www.arl.org/scomm/open_access/index.html (accessed May 14, 2003).
- Atkinson, Hugh C. "Atkinson on Networks." *American Libraries* 18, no. 6 (June 1987): 431-39.
- _____. "Resource Sharing." In *Collection Management in Public Libraries: Proceedings of a Preconference to the 1984 ALA Annual Conference, June 21-22, 1984, Dallas, Texas*, edited by Judith Serebnick, 38-48. Chicago: American Library Association, 1986.
- Atkinson, Ross. "Access, Ownership, and the Future of Collection Development." In *Collection Management and Development: Issues in an Electronic Era. Proceedings of the Advanced Collection Management and Development Institute, Chicago, Illinois, March 26-28, 1993*, edited by Peggy Johnson and Bonnie MacEwan, 92-109. Chicago: American Library Association, 1994.
- _____. "Crisis and Opportunity: Reevaluating Acquisitions Budgeting in an Age of Transition." In *Declining Acquisitions Budgets: Allocation, Collection Development, and Impact Communication*, edited by Sul Lee, 33-55. New York: Haworth, 1993.
- _____. "Old Forms, New Forms: The Challenge of Collection Development." *College and Research Libraries* 50, no. 5 (September 1989): 507-20.
- _____. "Preservation and Collection Development: Toward a Political Synthesis." *Journal of Academic Librarianship* 16, no. 2 (May 1990): 98-103.
- _____. "Rationality and Realpolitik: Prospects for Cooperative Collection Development in an Increasingly Networked Environment." In *Scholarship in the New Information Environment: Proceedings from an RLG Symposium Held May 1-*

- 3, 1995, at Harvard University, edited by Carol Hughes, 25-31. Mountain View, CA: Research Libraries Group, 1996.
- Baird, Lynn. "Idaho Union List of Serials: Old Dream, New Tool." *PMLA Quarterly* 53, no. 3 (Spring 1989): 18-19.
- Baker, Shirley K. "The Future of Resource Sharing: Introduction." *Journal of Library Administration* 21, no. 1/2 (1995): 1-3.
- Ballard, Tom. "Public Library Networking: Neat, Plausible, Wrong." *Library Journal* 107, no. 1 (April 1982): 679-83.
- Battin, Patricia. "Research Libraries in the Network Environment: The Case of Cooperation." *Journal of Academic Librarianship* 6, no. 2 (June 1980): 68-73.
- Billings, Harold. "Shared Collection Building: Constructing the 21st Century Relational Research Library." *Journal of Library Administration* 31, no. 2 (2000): 3-14.
- Bosch, Steve, et al. "Report from the Center for Research Libraries/ Greater Western Library Alliance Working Group for Quantitative Evaluation of Cooperative Collection Development Projects." Paper presented at the New Dynamics and Economics of Cooperative Collection Development Conference Hosted by the Center for Research Libraries at the Aberdeen Woods Conference Center, Atlanta, GA, November 8-10, 2002. <http://www.crl.edu/awcc2002/Quant.%20Evaluation%20WG%20Report.pdf> (accessed October 16, 2003).
- Bostick, Sharon L. "The History and Development of Academic Library Consortia in the United States: An Overview." *Journal of Academic Librarianship* 27, no. 1 (March 2001): 128-30.
- Branin, Joseph J. "Cooperative Collection Development." In *Collection Management: A New Treatise*, edited by Charles B. Osburn and Ross Atkinson. Foundations in Library and Information Science, vol. 26, Part A, 81-110. Greenwich, CT: JAI, 1991.
- . "Shifting Boundaries: Managing Research Library Collections at the Beginning of the Twenty-first Century." *Collection Management* 23, no. 4 (1998): 1-17.
- Branin, Joseph, Frances Groen, and Suzanne Thorin. "The Changing Nature of Collection Management in Research Libraries." *Library Resources and Technical Services* 44, no. 1 (January 2000): 23-32.
- Bridegam, Willis E. "A Collaborative Approach to Collection Storage: The Five College Library Depository." 2001. <http://www.clir.org/pubs/reports/pub97/contents.html>. (accessed October 16, 2003).
- Bril, Patricia L. "Cooperative Collection Development: Progress from Apotheosis to Reality." In *Collection Management in Academic Libraries*, edited by Clare Jenkins and Mary Morley, 235-58. Brookfield, VT: Gower, 1999.
- Brown, Doris Rahe. "Cooperative Collection Development: The Illinois Experience." In *Collection Management for the 1990s: Proceedings of the Midwest Collection Management and Development Institute, University of Illinois at Chicago, August 17-20, 1989*, edited by Joseph J. Branin, 145-46. Chicago: American Library Association, 1993.
- Brownson, Charles W. "Modeling Library Materials Expenditure: Initial Experiments at Arizona State University." *Library Resources and Technical Services* 35 (January 1991): 87-103.

- Buckland, Michael. *Redesigning Library Services: A Manifesto*. Chicago: American Library Association, 1992.
- Budd, John M., and Bart M. Harloe. "Collection Development and Scholarly Communication in the 21st Century: From Collection Management to Content Management." In *Collection Management for the 21st Century: A Handbook for Librarians*, edited by G. E. Gorman and Ruth H. Miller, 3-25. Westport, CT and London: Greenwood, 1997.
- Burgett, James, John Haar, and Linda Phillips. "The Persistence of Print in a Digital World: Three ARL Libraries Confront an Enduring Issue." In *Crossing the Divide: Proceedings of the Tenth National Conference of the Association of College and Research Libraries, March 15-18, 2001, Denver, Colorado*, edited by Hugh A. Thompson, 75-80. Chicago: Association of College and Research Libraries, 2001.
- Bush, Carmel, William A. Garrison, George Machovec, and Helen I. Reed. "Prospector: A Multivendor, Multitype, and Multistate Western Union Catalog." *Information Technology and Libraries* 19, no. 2 (June 2000): 71-83.
- Butler, Meredith A., Karen R. Hitchcock, Clifford Lynch, Timothy Ingoldsby, Colin Day, and Malcolm Getz. "Part X: The Economics of Information and the Need for Collaboration-Creating a Research Agenda." *Journal of Library Administration* 26 (1998): 271-96.
- Byrd, Jacqueline. "A Cooperative Cataloging Proposal for Slavic and East European Languages and the Languages of the Former Soviet Union." *Cataloging and Classification Quarterly* 17, no. 1/2 (1993): 87-96.
- Carpenter, Kathryn Hammell. "Competition, Collaboration, and Cost in the New Knowledge Environment." *Collection Management* 21, no. 2 (1996): 31-46.
- Case, Mary, and Deborah Jakubs. "Building the Global Collection World Class Collection Development: A Chronicle of the AAU/ARL Global Resources Program." *Journal of Library Administration* 28, no. 1 (1999): 63-80.
- Center for Research Libraries. "Creating New Strategies for Cooperative Collection Development, November 12-14, 1999, Aberdeen Woods Conference Center, Atlanta, Georgia." <http://www.crl.edu/awcc2002/99confinfo.htm> (accessed October 16, 2003).
- . "The New Dynamics and Economics of Cooperative Collection Development." A Triennial Conference Hosted by the Center for Research Libraries, Atlanta, GA, November 8-10, 2002. Papers available at <http://www.crl.edu/content.asp?11=2&12=48&13=94&14=41> (accessed October 16, 2003). To be published in forthcoming issues of *Collection Management*.
- Chapman, Elizabeth. "Buying Shares in Libraries: The Economics of Cooperative Collection Development." *IFLA Journal* 24, no. 2 (March 1998): 102-6.
- Claus-Smith, Diane. "Starting Small, Dreaming Big: The OSLIS Project Brings Resources Statewide." *Multimedia Schools* 6, no. 5 (November December 1999): 28-31.
- Cochenour, Dormice, and Joel S. Rutstein. "A CARL Model for Cooperative Collection Development in a Regional Consortium." *Collection Building* 12, no. 1/2 (1993): 37-38.

- Crowe, William J., and Nancy P. Sanders. "Collection Development in the Cooperative Environment." *Journal of Library Administration* 15, no. 3/4 (1991): 37-48.
- Cummings, Martin M. "Cost Analysis: Methods and Realities." *Library Administration and Management* 3, no. 4 (Fall 1989): 181-83.
- Curl, Margo Warner. "Collection Assessment of the CONSORT Collections." *Against the Grain* 14, no. 6 (December 2002 January 2003): 53-57.
- . "Cooperative Collection Development in Consortium of College Libraries: The CONSORT Experience." *Against the Grain* 14, no. 6 (December 2002 January 2003): 52-53.
- Dannelly, Gay N. "Coordinating Cooperative Collection Development: A National Perspective-the LAPT Report." *Library Acquisitions: Practice and Theory* 9, no. 4 (1985): 307-15.
- Deal, Carl W. "A Model Criterion for a Statewide Plan/Process/System." In *Coordinating Cooperative Collection Development: A National Perspective*, edited by Wilson Luquire, 215-32. New York: Haworth, 1986.
- Delanoy, Diana D., and Carlos A. Cuadra. *Directory of Academic Library Consortia*. Santa Monica, CA: System Development Corporation, 1972.
- De Saez, Eileen Elliott. *Marketing Concepts for Libraries and Information Services*. London: Library Association Publishing, 1993.
- Diedrichs, Carol Pitts. "Designing and Implementing a Consortial Approval Plan: The OhioLINK Experience." *Collection Management* 24 (2000): 18-20.
- Distad, Merrill. "Cooperative Collection Development and Resource Sharing in Alberta." *PNLA Quarterly* 53, no. 3 (Spring 1989): 17-18.
- Dominguez, Patricia Buck, and Luke Swindler. "Cooperative Collection Development at the Research Triangle University Libraries: A Model for the Nation." *College and Research Libraries* 54, no. 6 (November 1993): 470-96.
- Dorst, Thomas J. "Cooperative Collection Management at the Crossroads: Is There a New Social Paradigm for Resources Sharing?" *Illinois Libraries* 76, no. 2 (Spring 1994): 97-100.
- . "Employing Collection Management as an Institutional Change Agent." In *Cooperative Collection Management: The Conspectus Approach*, edited by Georgine N. Olson and Barbara McFadden Allen, 91-96. New York: Neal-Schuman, 1994.
- Dougherty, Richard M. "A Conceptual Framework for Organizing Resource Sharing and Shared Collection Development Programs." *Journal of Academic Librarianship* 14, no. 5 (November 1988): 287-91.
- . "Library Cooperation: A Case of Hanging Together or Hanging Separately." *Catholic Library World* 46, no. 8 (March 1975): 324-27.
- . "Resource Sharing among Research Libraries: How It Ought to Work." *Collection Management* 9, no. 2/3 (Summer/Fall 1987): 79-88.
- Dowd, Sheila T. "Library Cooperation: Methods, Models, to Aid Information Access." *Journal of Library Administration* 12, no. 3 (1990): 63-81.
- Dowler, Lawrence. "The Research University's Dilemma: Resource Sharing and Research in a Transinstitutional Environment." *Journal of Library Administration* 21, no. 1/2 (1995): 5-26.
- Dunn, John A., Jr., and Murray S. Martin. "The Whole Cost of Libraries." *Library*

- Trends* 42, no. 3 (Winter 1994): 564-78.
- Dwyer, Jim. "Consortial Review and Purchase of Networked Resource: The California State University Experience." *The Bottom Line* 12, no. 1 (1999): 5-11.
- Dykhuis, Randy W. "OhioLINK: Vision, Money, and Technology." *Computers in Libraries* 15, no. 2 (February 1995): 16-21.
- Eaton, Nancy L. "Resource Sharing: The Public University Library's Imperative." *Journal of Library Administration* 21, no. 1/2 (1995): 27-39.
- Edwards, Heather M. "South Africa's GAELIC: The Gauteng and Environs Library Consortium." *Information Technology and Libraries* 18, no. 3 (September 1999): 123-28.
- Erbes, Bill. "If CCD Is Good, CCCD Is Better: The IVLS Approach." *Illinois Libraries* 71, no. 1 (January 1989): 18-20.
- Evans, G. Edward (with the assistance of Margaret R. Zamosky). "Cooperative Collection Development and Resource Sharing." In *Developing Library and Information Center Collections*. 4th ed., 454-87. Englewood, CO: Libraries Unlimited, 2000.
- Farrell, David. "The NCIP Option for Coordinated Collection Management." *Library Resources and Technical Services* 30, no. 1 (March 1986): 47-56.
- Farrell, David, and Jutta Reed-Scott. "The North American Collections Inventory Project: Implications for the Future of Coordinated Management of Research Collections." *Library Resources and Technical Services* 33, no. 1 (January 1989): 15-28.
- Feller, Judith M. "Assessing 'Readiness for Resource Sharing' in an Academic Library." *Collection Building* 6, no. 1 (Spring 1984): 3-9.
- Fiels, Keith Michael. "Coordinated Collection Development in a Multitype Environment: Promise and Challenge." *Collection Building* 7, no. 2 (Summer 1985): 26-31.
- Fiels, Keith Michael, and Margie Epple, eds. *Multitype Library Cooperation: An Annotated Guide to Working Documents*. Chicago: American Library Association, 1988.
- Filstrup, Christian E., Jordan M. Scepanski, and Tony K. Stewart. "An Experiment in Cooperative Collection Development: South Asia Vernaculars among the Research Triangle Universities." *Collection Management* 24, no. 1/2 (2000): 93-104.
- Fink, Norman A., and Richard Boivin. "MultiLIS Book Exchange Process: A 'Shuttle' Approach to Collection Development." *Library Hi Tech* 6, no. 2 (1988): 63-70.
- Foote, Brenda J. "Process to Promise: The CCM Plan." In *Cooperative Collection Management: The Conspectus Approach*, edited by Georgine N. Olson and Barbara McFadden Allen, 101-3. New York: Neal-Schuman, 1994.
- Forcier, Peggy. "Building Collections Together: The Pacific Northwest Conspectus." *Library Journal* 113, no. 7 (15 April 1988): 43-45. Franklin, Brinley. "The Cost of Quality-Its Application to Libraries." *Journal of Library Administration* 20, no. 2 (1994): 67-79.
- Gabriel, Michael R. *Collection Development and Collection Evaluation: A Sourcebook*. Metuchen, NJ: Scarecrow, 1995.
- Gammon, Julia A., and Michael Zeoli. "Practical Cooperative Collecting for Consortia: Books-Not-Bought in Ohio." Presented at the New Dynamics and Economics of Cooperative Collection Development Conference Hosted by the Center for

- Research Libraries at the Aberdeen Woods Conference Center, Atlanta, GA, November 8-10, 2002. <http://www.crl.edu/awcc2002/GammonZeoliPaper.pdf> (accessed October 16, 2003).
- George, Lee Anne, and Julia Blixrud, comps. *Celebrating Seventy Years of the Association of Research Libraries, 1932-2002*. Washington, DC: Association of Research Libraries, 2002.
- Gerstein, Christine Wondolowski. "Liaison with Teaching Faculty: Effective Strategies for Collaborative Collection Development." *Public and Access Services Quarterly* 1, no. 4 (1995): 85-90.
- Getz, Malcolm. "Resource Sharing and Prices." *Journal of Library Administration* 21 (1995): 77-108.
- Gherman, Paul M. "Vision and Reality: The Research Libraries and Networking." *Journal of Library Administration* 8, no. 3/4 (Fall-Winter 1987): 51-57.
- Go, Fe Susan. "Is Cooperative Cataloging Realistic? Thoughts of a Southeast Asian Bibliographer." *Cataloging and Classification Quarterly* 17, no. 1/2 (1993): 169-79.
- Goodman, Naomi J., and Carole J. Hincheliff. "From Crisis to Cooperation and Beyond: OhioLINK's First Ten Years." *Resource Sharing and Information Networks* 13, no. 1 (1997): 21-38.
- Gorman, G. E., and Ruth H. Miller, eds. *Collection Management for the 21st Century. - A Handbook for Librarians*. Westport, CT: Greenwood, 1997.
- Grimes, David. "Assessing Assessment: A Researcher's Evaluation of 'Conspectus.'" *Catholic Library World* 60, no. 6 (May June 1989): 259-75.
- Grover, Mark L. "Cooperative Cataloging of Latin-American Books: The Unfulfilled Promise." *Library Resources and Technical Services* 35, no. 4 (October 1991): 406-15.
- Gwinn, Nancy E., and Paul H. Mosher. "Coordinating Collection Development: The RLG Conspectus." *College and Research Libraries* 44, no. 3 (March 1983): 128-40.
- Haar, John. "Cooperative Collection Development Survey Responses." Center for Research Libraries. "Creating New Strategies for Cooperative Collection Development." Follow-Up Working Groups from the AWCC 1999 Conference. <http://www.crl.edu/awcc2002/ccdsurveyresults.htm> (accessed October 16, 2003).
- . "Report of Working Group to Map Current Cooperative Collection Development Projects." Presented at the New Dynamics and Economics of Cooperative Collection Development Conference Hosted by the Center for Research Libraries at the Aberdeen Woods Conference Center, Atlanta, GA, November 8-10, 2002. <http://www.crl.edu/awcc2002/Project%20Mapping%20WG%20Report.pdf> (accessed October 16, 2003).
- Hall, Blaine H. *Collection Assessment Manual for College and University Libraries*. Phoenix, AZ: Oryx, 1985.
- Hamaker, Charles A. "Some Measures of Cost Effectiveness in Library Collections." *Journal of Library Administration* 16, no. 3 (1992): 57-69.
- Hamilton, Beth A., and William B. Ernst Jr., eds. *Multitype Library Cooperation*. New York: Bowker, 1977.

- Harloe, Bart. "Cooperative Collection Development and Partnerships Panel of Representatives of Distinct Library Cooperatives Focused on Long-Standing and Traditional or New Forms of Cooperation." *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services* 23, no. 4 (1999) 477-78.
- _____. ed. *Guide to Cooperative Collection Development*. Chicago: American Library Association, 1994.
- Hayes, Sherman, and Don Brown. "The Library as a Business: Mapping the Pervasiveness of Financial Relationships in Today's Library." *Library Trends* 42, no. 3 (Winter 1994): 404-19.
- Heady, Donna M. "Cooperation Works! Successful Models of Cooperative Collection Development: Report of a Program." *Library Acquisitions: Practice and Theory* 20, no. 2 (1996): 190-92.
- Hernon, Peter, and Robert E. Dugan. *An Action Plan for Outcomes Assessment in Your Library*. Chicago: American Library Association, 2002.
- Hewitt, Joe A., and John S. Shipman. "Cooperative Collection Development among Research Libraries in the Age of Networking: Report of a Survey of ARL Libraries." *Advances in Library Automation and Networking* 1 (1987): 189-232.
- Hightower, Christy, and George Soete. "The Consortium as Learning Organization: Twelve Steps to Success in Collaborative Collections Projects." *Journal of Academic Librarianship* 21, no. 2 (March 1995): 87-91.
- Holley, Robert P. "Cooperative Collection Development: Yesterday, Today, and Tomorrow." *Collection Management* 23, no. 4 (1998): 19-35, Howrey, Morrison. "Partners in Illinet: A Study in Two Parts." *School Library Media Annual* 9 (1991): 155-63.
- Ionesco, Medea. "Regional Cooperation for Research Collections." *Collection Building* 9, no. 2 (1989): 7-11.
- Jakubs, Deborah L. "The AAU/ARL Global Resources Program: Both Macrocosm and Microcosm." *ARL: A Bimonthly Report on Research Library Issues and Actions from ARL, CNI, and SPARC*, no. 206 (October 1999): 1-7.
- Johnson, Peggy. "Symposium on Cooperative Collection Development: A Report." *Library Acquisitions: Practice and Theory* 20, no. 2 (1996): 157-62.
- Johnson, Peggy, and Bonnie MacEwan, eds. *Collection Management and Development: Issues in an Electronic Era. Proceedings of the Advanced Collection Management and Development Institute, Chicago, Illinois, March 26-28, 1993*. Chicago: American Library Association, 1994.
- Kachel, Debra E. *Collection. Assessment and Management for School Libraries: Preparing for Cooperative Collection Development*. Westport, CT: Greenwood, 1997.
- Kaiser, John R. "Resource Sharing in Collection Development." In *Collection Development in Libraries: A Treatise*, edited by Robert D. Stueart and George B. Miller Jr., 139-57. Greenwich, CT: JAI, 1980.
- Kaplan, Robert S., and David P. Norton. "The Balanced Scorecard Measures That Drive Performance." *Harvard Business Review* 70, no. 1 (January-February 1992): 71-79. *The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action*. Boston: Harvard Business School Press, 1996.
- Karp, Rashelle S., ed. *Powerful Public Relations: A How-to Guide for Libraries*.

- Chicago: American Library Association, 2002.
- Kent, Allen. "Library Resource Sharing Networks: How to Make a Choice." *Library Acquisitions: Practice and Theory* 2, no. 2 (1978): 69-76.
- Kent, Allen, and Thomas J. Galvin, eds. *The Structure and Governance of Library Networks: Proceedings of the 1978 Conference in Pittsburgh, Pennsylvania, Co-sponsored by National Commission on Libraries and Information Science and University of Pittsburgh*. New York: Marcel Dekker, 1979.
- Kester, Diane D., and Shirley T. Jones. "The Birth and Growth of Library Resource Sharing in Wayne County." *North Carolina Libraries* 53, no. 3 (Fall 1995): 97-123.
- Kies, Cosette. *Marketing and Public Relations for Libraries*. Metuchen, NJ: Scarecrow, 1987.
- Kingma, Bruce R. *The Economics of Information: A Guide to Economic and Cost-Benefit Analysis for Information Professionals*. Englewood, CO: Libraries Unlimited, 1996.
- Kohl, David F. "Farewell to All That ... Transforming Collection Development to Fit the Virtual Library Context: The OhioLINK Experience." In *Restructuring Academic Libraries*, edited by Charles A. Schwartz, 108-20. Chicago: American Library Association, 1997.
- Kopp, James J. "Library Consortia and Information Technology: The Past, the Present, the Promise." *Information Technology and Libraries* 17, no. 1 (March 1998): 7-12.
- Kowalski, Greg, David Crumm, and Herb Gunn. "How to Get Your Library's Story in the Local Newspaper." *Unabashed Librarian*, no. 125 (2002): 29-31. Kraus, Joe W. "Prologue to Library Cooperation." *Library Trends* 24, no. 2 (October 1975): 169-81.
- Kreimeyer, Vicki R. "Washington's Cooperative Collection Development Project." *PNLA Quarterly* 53, no. 3 (Spring 1989): 26-28.
- Krueger, Karen. "A System Level Coordinated Cooperative Collection Development Model for Illinois." In *Coordinating Cooperative Collection Development: A National Perspective*, edited by Wilson Luquire, 49-63. New York: Haworth, 1986.
- Kulleseid, Eleanor R. "Cooperative Collection Development in the School Library Revolution." *Bookmark* 50, no. 1 (Fall 1991): 21-23.
- LaCroix, Michael J. "MINITEX and ILLINET: Two Library Networks." *Occasional Papers* (University of Illinois at Urbana-Champaign. Graduate School of Library and Information Science) 178 (May 1987): 1-42.
- Lange, Janice. "The Conspectus: A Tool for Collection Assessment and Description." *Encyclopedia of Library and Information Science*, 65-78. New York: Marcel Dekker, 2000.
- Leonard, Barbara G. "The Metamorphosis of the Information Resources Budget." *Library Trends* 42, no. 3 (Winter 1994): 490-98.
- Lopresti, Robert. "Sharing the Law: A Cooperative Legal Materials Project." *Advances in Library Resource Sharing* 3 (1992): 17-27.
- Lougee, Wendy Pradt. *Diffuse Libraries: Emergent Roles for the Research Library in the Digital Age*. Washington, DC: Council on Library and Information

- Resources, 2002.
- Maass, Barbara. "The New Mythology: Co-operative Collection Development." *Canadian Library Journal* 46, no. 1 (February 1989): 23-29.
- Machovec, George S. "Model Strategic Plan for a Multitype Library Consortium." *Online Libraries and Microcomputers* 14, no. 8/9 (September 1996): 1-4.
- Mahoney, Brian D. "Electronic Resource Sharing in Community Colleges: A Snapshot of Florida, Wisconsin, Texas, and Louisiana." *Community and Junior College Libraries* 9, no. 2 (2000): 31-35.
- Martin, Harry S. "Coordination by Compact: A Legal Basis for Interstate Library Cooperation." *Library Trends* 24, no. 2 (October 1975): 191-213.
- McCallister, Myrna J., and Roderick F. Gregory. "The Western North Carolina Library Network: An Experiment in Resource Sharing." *Advances in Library Resource Sharing* 3 (1992): 106-23.
- Medina, Sue O. "The Evolution of Cooperative Collection Development in Alabama Academic Libraries." *College and Research Libraries* 53, no. 1 (January 1992): 7-19.
- Medina, Sue O., and William C. Highfill. "Effective Governance in a State Academic Network: The Experience of the Network of Alabama Academic Libraries." *Library Administration and Management* 6, no. 1 (Winter 1992): 15-20.
- Miller, Edward P., and Jodi Perlman Cohen. "Collection Development in a Multi-system Cooperative: An Acquisition Policy and Plan." *Library Acquisitions: Practice and Theory* 10, no. 4 (1986): 329-33.
- Millson-Martula, Christopher A. "The Greater Midwest Regional Medical Library Network and Coordinated Cooperative Collection Development: The RLG Conspectus and Beyond." *Illinois Libraries* 71 (January 1989): 31-39.
- Montgomery, K. Leon, and C. Edwin Dowlin. "The Governance of Library Networks: Purposes and Expectations." In *The Structure and Governance of Library Networks: Proceedings of the 1978 Conference in Pittsburgh, Pennsylvania, Co-sponsored by National Commission on Libraries and Information Science and University of Pittsburgh*, edited by Allen Kent and Thomas Galvin, 179-209. New York: Marcel Dekker, 1979.
- Mosher, Paul H. "Collaborative Collection Development in an Era of Financial Limitations." *Australian Academic and Research Libraries* 20 (March 1989): 5-15.
- _____. "Cooperative Collection Development Equals Collaborative Interdependence." *Collection Building* 9, no. 3/4 (1989): 29-32.
- Mosher, Paul H., and Marcia Pankake. "A Guide to Coordinated and Cooperative Collection Development." *Library Resources and Technical Services* 27, no. 4 (October-December 1983): 417-31.
- Naru, Linda A. "The Role of the Center for Research Libraries in the History and Future of Cooperative Collection Development." *Collection Management* 23 (1998): 49-50.
- North American Title Count: Titles Classified by Library of Congress and National Library of Medicine Classifications*. CD-ROM. Prepared for the Association for Library Collections and Technical Services, a division of the

- American Library Association, by the Library Research Center, Graduate School of Library and Information Science. Urbana-Champaign, IL: University of Illinois, 2002. Excerpts available at <http://www.ala.org/Content/NavigationMenu/ALCTS/Publications6/Catalog/CollectionManagement/2001NorthAmericanTitleCount.htm> (accessed November 5, 2003).
- Nye, Julie Blume. "A New Vision for Resource Sharing: TRLN Document Delivery Project." *North Carolina Libraries* 53, no. 3 (Fall 1995): 100-104.
- Oberg, Larry R. "Evaluating the Conspectus Approach for Smaller Library Collections." *College and Research Libraries* 49, no. 3 (May 1988): 187-96.
- O'Connor, Steve, and Stephen Pugh. "Collaborative Purchasing: A Model for Financially Straitened Times." *Collection Management* 24, no. 1/2 (2000): 57-77.
- Olson, Georgine N., and Barbara McFadden Allen, eds. *Cooperative Collection Management: The Conspectus Approach*. New York: Neal-Schuman, 1994.
- Patrick, Ruth J. *Guidelines for Library Cooperation: Development of Academic Library Consortia*. Santa Monica, CA: System Development Corporation, 1972.
- Payne, Lizanne. "The Washington Research Library Consortium: A Real Organization for a Virtual Library." *Information Technology and Libraries* 17, no. 1 (March 1998): 13-17.
- Perrault, Anna H. "The Printed Book: Still in Need of CCD." *Collection Management* 24, no. 1/2 (2000): 119-36.
- Peters, Paul Evan. "Cost Centers and Measures in the Networked Information Value Chain." *Journal of Library Administration* 26(1998): 203-12.
- Poll, Roswitha. "Performance, Processes and Cost: Managing Service Quality with the Balanced Scorecard." *Library Trends* 49, no. 4 (Spring 2001): 709-17.
- Potter, William Gray. "Recent Trends in Statewide Academic Library Consortia." *Library Trends* 45, no. 3 (Winter 1997): 416-34.
- Reed, Sally Gardner. *Making the Case for Your Library: A How-to-Do-It Manual*. New York: Neal-Schuman, 2001.
- Reed-Scott, Jutta. *Manual for the North American. Inventory of Research Library Collections*. Rev. ed. Washington, DC: Association of Research Libraries, 1988.
- Richards, Diane. "Making One Size Fit All: Minnesota State Colleges and Universities Manage a Legislative Mandate for Cooperative Collection Development." *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services* 25, no. 1 (Spring 2001): 93-112.
- Roberts, Anne F., and Susan Griswold Blandy. *Public Relations for Librarians*. Englewood, CO: Libraries Unlimited, 1989.
- Roberts, Elizabeth P. "Cooperative Collection Development of Science Serials." *Serials Librarian* 14, no. 1/2 (1988): 19-31.
- Roberts, Stephen A. *Financial and Cost Management for Libraries and Information Services*. 2nd ed. West Sussex: Bowker-Saur, 1998.
- Robinson, Barbara M., and Sherman Robinson. "Strategic Planning and Program Budgeting for Libraries." *Library Trends* 42, no. 3 (Winter 1994): 420-47.
- Rowley, Jennifer. *Information Marketing*. Aldershot: Ashgate, 2001.
- Rutstein, Joel S. "National and Local Resource Sharing: Issues in Cooperative Collection Development." *Collection Management* 7, no. 2 (Summer 1985): 1-16.

- Savard, Rejean, ed. *Education and Research for Marketing and Quality Management in Libraries*. Munich: K. G. Saur, 2002.
- Schaffner, Bradley L. "Specialized Cooperative Efforts in Collection Development: An Analysis of Three Slavic Programs." *Collection Management* 24, no. 3/4 (2000): 263-80.
- Shelton, Cynthia, et al. "Best Practices in Cooperative Collection Development: A Report Prepared by the CRL Working Group on Best Practices." Presented at the New Dynamics and Economics of Cooperative Collection Development Conference Hosted by the Center for Research Libraries, Atlanta, GA, November 8-10, 2002. http://www.erl.edu/awcc2002/BEST_PRACTIC_ESRP_Trev.pdf (accessed November 7, 2003).
- Shoaf, Eric. "The Effects of Consortia Membership on Library Planning and Budgeting." *Library Administration and Management* 13, no. 4 (Fall 1999): 196-201.
- Shreeves, Edward. "Is There a Future for Cooperative Collection Development in the Digital Age?" *Library Trends* 45, no. 3 (Winter 1997): 373-90.
- Simpson, Donald B. "Library Consortia and Access to Information: Costs and Cost Justification." *Journal of Library Administration* 12, no. 3 (1990): 83-97.
- Sinclair, Michael P. "A Typology of Library Cooperatives." *Special Libraries* 64 (April 1973): 181-86.
- Sloan, Bernard G., and J. David Stewart. "ILLINET Online: Enhancing and Expanding Access to Library Resources in Illinois." *Library Hi Tech* 6, no. 3 (1988): 95-101.
- Sloan, Bernie. "Testing Common Assumptions about Resource Sharing." *Information Technology and Libraries* 17, no. 1 (March 1998): 18-30.
- Soete, George J., comp. *Collaborative Collections Management Programs in ARL Libraries*. SPEC Kit 235. Washington, DC: Association of Research Libraries, Office of Leadership and Management Services, 1998.
- Sohn, Jeanne. "Cooperative Collection Development: A Brief Overview." *Collection Management* 8, no. 2 (Summer 1986): 1-9.
- Stevens, Charles H. "Governance of Library Networks." *Library Trends* 26, no. 2 (Fall 1977): 219-40.
- Subcommittee on Guidelines for Collection Development, Collection Management and Development Committee, Resources Section, Resources and Technical Services Division. *Guide to the Evaluation of Library Collections*. Chicago: American Library Association, 1989.
- Thornton, Glenda A. "Impact of Electronic Resources on Collection Development, the Roles of Librarians, and Library Consortia." *Library Trends* 48, no. 4 (Spring 2000): 842-56.
- Twiss, Thomas M. "A Validation of Brief Tests of Collection Strength." *Collection Management* 25, no. 3 (2001): 23-37.
- Vikor, Desider L., George Gaumond, and Fred M. Heath. "Building Electronic Cooperation in the 1990s-the Maryland, Georgia, and Texas Experiences." *Journal of Academic Librarianship* 23, no. 6 (November 1997): 511-14.
- Wagner, Ralph D. *A History of the Farmington Plan*. Lanham, MD: Scarecrow, 2002.

- Wall, C. Edward, and Donald Riggs, eds. "State of the State Reports: Statewide Library Automation, Connectivity, and Resource Access Initiatives." *Library Hi Tech* 14, no. 2/3 (1996): 1-352.
- Walters, Edward M. "The Issues and Needs of a Local Library Consortium." *Journal of Library Administration* 8, no. 3/4 (Fall-Winter 1987): 15-29.
- Weber, David C. "A Century of Cooperative Programs among Academic Libraries." *College and Research Libraries* 37, no. 3 (May 1976): 205-21.
- Weingand, Darlene E. *Administration of the Small Public Library*. Chicago: American Library Association, 2001.
- _____. *Marketing/Planning Library and Information Services*. 2nd ed. Englewood, CO: Libraries Unlimited, 1999.
- Welsch, Erwin K. "A Collection Development Model for Foreign Literatures." *Collection Management* 7, no. 1 (Spring 1985): 1-11.
- Wetherbee, Louella V. "Multistate Library Networks: A Model for Lay Representation on Library Network Boards." *Journal of Library Administration* 8, no. 3/4 (Fall-Winter 1987): 31-49.
- Williams, Pauline, and Rosemary Arneson. "Using the Automated OCLC/ WLN Conspectus at a Small University." *Against the Grain* 13, no. 2 (April 2001): 1-26.
- Wolf, Milton T. "Cooperative Collection Management: Online Discussion." *Collection Management* 23, no. 4 (1998): 59-93.
- Wolf, Milton T, and Marjorie E. Bloss. "The Whole Is Greater than the Sum of Its Parts." *Collection Management* 24, no. 1/2 (2000): 105-18.
- Wolfe, Lisa A. *Library Public Relations, Promotions and Conununications: A How to-Do-It Manual*. New York: Neal-Shuman, 1997.
- Woolls, Blanche. "Public Library-School Library Cooperation; a View from the Past with a Prediction for the Future." *Journal of Youth Services in Libraries* 14, no. 3 (Spring 2001) : 8-10.

Collaborative Collection Development

A Practical Guide for Your Library

**James Burgett
John Haar
Linda L. Philips**

**Translated by:
Mehdi Shaghaghi**

**Scientific Editor:
Hossin Mokhtari Memar**

Collaborative Collection Development

A practical Guide for your library

James Burgett
John M. Haar
Linda L. Philips

Translated by: Mehdi Shaghaghi
Edition: Hossein Mokhtari Memar



Iranian Research Institute
for Scientific Information
and Documentation
(IRANDOC)